۷۳

۱
۲
۳
۴
۵
۶
۷
۸
۹
۱۰
۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰

۷۳

اصل و فروع انجا یکی بینی یکی
و درود نامحدود سزاوار عیشولی مطلق کنت
انبیا وادم بین الما والطین و دانای محقق
نعلمت علم الاولین والاخرین عارف خبیر
حقایق کونیه والهیه ناقد بصیر اسرار الاشیا
کماهی

شعر

بلبل شاخسار باغ بلاغ
شاه باز نشیمن مازاغ
داشت چشم سرش جو دیده سر
روشنایی ز کحل ما یبصر
چون به فرمانه جانه بپرداخت
هر بد و نیک را که دید شناخت
گفت انچه نیکی از خصایص قدسست
وانچه بد از نقایص عدمست
گفت الخیر کله بیدیک
لیکن الشر لا یعود الیک

اما بعد این کلمه چندیست از فصوص ارباب خصوص که در شرح معانی نقش الفصوص که شیخ کامل مکمل قدوة القایلین بوحدة الوجود و اسوة العارفین بشهود الحق فی کل موجود امام العارفین قطب الموحدین محیی الملة والدین

نصوص ١٢

العارفین ١٢

والدین محمد بن علی الغزنوی قدس الله تعالی سره
واعلا ذکره از کتاب فصوص الحکم که خاتم
مصنفات ویست اختصار فرموده است
وبر اصول وامهات آن اقتصار نموده بجهت
تصحیح عبارات وتوضیح اشارات آن بی
شایبه تکلفی وعارضه تصرفی جمع کرده میشود
وبنیت تیمن واسترشاد در قید کتابت
آورده می اید چون مرقع صوفیان مرباره
از جایی اندوخته وبر رشته مناسبت و
رابطه ملایمت بدیکد کر دوخته از هر کوشه
توشه واز هر خرمنی خوشه بعضی از آن بس
متبرکه شیخ بزرکوار وبعضی از معارف
قدسیه متابعان او از مشایخ کبار چون
شیخ مدقق وعارف کامل محقق وارث علوم
سید المرسلین صدر الحق والملة والدین
محمد بن اسحق القونوی روح الله تعالی روحه
واعظم فتوحه ومریدان ومستفیدان او چون
شیخ عارف کامل موید الدین الجندی
که شارح اول فصوص الحکم است وشیخ
سعید الدین سعید الفرغانی که شارح قصیده
تائیه فارضیه است وغیر ایشان از ارباب

ذوق ووجدان واصحاب کشف وعرفان
تخصیص شارحان فصوص الحکم قدس
الله تعالی ارواحهم شاید که خود را بدین
وسیله توان بفتراک دولت این صاحب
دولتان بستن وبزمره محبان ومعتقدان
ایشان پیوستن وچون شرح مشار الیه
مشتمل آمد بر نصوص که استفاده کرده میشود
از سخنان ارباب خصوص مسمی میکردد
به نقد النصوص فی شرح نقش الفصوص
رجا بکرم ارباب دانش واثق است وامید
بالطاف اصحاب بینش صادق که وجود
مقصدی این جمع وتالیف را که بعجز وقصور
معترف است وبقلت بضاعت در رس صناعت
متصف ومنصف درمیان نه بینند وزبان
قدح بر سخنان کبرای دین وعظما اهل یقین
نکشایند واز صورت عیب جویی وسیرت
بدکویی اجتناب فرمایند شعر
چو دانی که مقصود کوینده چیست
مبین ای برادر که کوینده کیست
نباید بدین قدر کوهر شکست
که از دست نی قدری آید بدست

نصوص ١١

یک اندند در اعجاز قرآن شکی
اگر خوانندش بیخرد کود کی
و فی المثنوی المولوی
قدس الله سره من افاده
گر خدا خواهد که پوشد عیب کس
کم زند در عیب اهل دل نفس
ور خدا خواهد که پرده کس درد
میلش اندر طعنه پاکان برد
نکتها چون تیغ پولادست تیز
گر نداری تو سپر وا پس گریز
پیش این الماس بی اسپر میا
کز بریدن تیغ را نبود حیا

واکنون پیش از شروع در مقصود و رجوع بشرح موعود نا چارست از تمهید مقدمه سابق که ممد باشد در فهم معانی لاحق والله الموفق **مقدمة** حقیقة الحق سبحانه و تعالی نیست غیر الوجود البحت من حیث هو وجود زیرا که موجودات را بتقسیم عقلی سه مرتبه می تواند بود اول موجودی که وجود وی مستفاد از غیر بود چون ممکنات موجوده دوم موجودی که حقیقت وی مغایر وجود وی باشد

٥ ومعنی ان بر وجهی که انفکاک وجود از وی محال باشد و اگرچه بنا بر تغایر میان ذات و وجود تصور انفکاک ممکن است چون واجب الوجود بر مذهب متکلمین سوم موجودی که وجود او عین ذات او باشد یعنی بذات خود موجود بود نه بامری مغایر ذات و لاشک چنین موجود واجب بود ضرورة استحالة تصور انفکاک الشیء عن نفسه فضلا عن انفکاکه وان اردت زیاده توضیح لما صورناه من المراتب الثلث فی الموجودیة فاستوضح الحال فیما نورده من هذا المثال وهو ان مراتب المضیء فی کونه مضیئا ثلث ایضا الاول المضیء بالغیر ای الذی استفاد ضوا من غیره کوجه الارض الذی استفاد بمقابلة الشمس فههنا مضیء و ضوء یغایره و شیء ثالث افاده الضوء والثانی المضیء بالذات بضوء هو غیره ای الذی یقتضی ذاته ضوا بحیث یمتنع تخلفه عنه کجرم الشمس الذی فرض اقتضاؤه لضوء کذلک فهذا المضیء له ذات وضوء تغایر ذاته والثالث المضیء بالذات بضوء هو عینه کضوء الشمس فانه مضیء بذاته لا بضوء زاید علی ذاته فهذا

اعلى واقوى ما يتصور في كون الشيء مضيئا ٦
فان قيل كيف يوصف الضوء بانه مضيء مع
ان معنى المضيء كما يتبادر الى الافهام ما قام به الضوء
قلنا ذلك المعنى هو الذي يتعارفه العامة
وقد وضع له لفظ المضيء في اللغة وليس كلامنا فيه
فانا اذا قلنا الضوء مضيء بذاته لم نرد انه قام
به ضوء آخر فصار مضيئا بذلك الضوء بل اردنا
به ان ما كان حاصلا لكل واحد من المضيء
بالغير والمضيء بضوء هو غيره اعني الظهور على
الابصار بسبب الضوء فهو حاصل للضوء
في نفسه بحسب ذاته لا بامر زايد على ذاته
بل الظهور في الضوء اقوى واكمل فانه ظاهر
بذاته ظهورا تاما لا خفاء فيه اصلا ومظهر
لغيره على حسب قابليته للظهور واذا انكشف
لك حال هذه المراتب في الامور المحسوسة فقس
عليها حالها في الامور المعنوية المعقولة
وپوشيده نماند كه اكمل مراتب وجود مرتبه
سوم است وفطره سليمه جازمست بانكه
واجب تعالى مي بايد كه بر اكمل مراتب وجود
باشد پس حقيقت واجب تعالى عين وجود وي
باشد قال بعض اهل النظر اما البرهان

الموضح

الموضح لتحقيق كون وجوده سبحانه عين ماهيته ٧
وان ليست له حقيقة وراء الوجود فهو انه
لو كان له وجود وماهية لكان مبدأ الكل اثنين
وكل اثنين محتاج الى واحد هو مبدأ الاثنين
والمحتاج الى مبدأ لا يكون مبدأ للكل فان قيل
الماهية موصوفة والوجود صفة والموصوف
متقدم على الصفة القائمة به فالمبدأ الاول
واحد وهو الماهية قلنا الماهية على تقدير
تقدمها على الوجود لا يكون موجودة فاذن
يكون مبدأ الموجودات غير موجود وهذا محال
واين مقدمه كه اتحاد واجبست سبحانه با
حقيقتش ميان حكماء متقدمين كه اصحاب نظرند
وصوفيه موحدين كه ارباب كشف وشهود اند
متفق عليهاست اما پيش حكما جزئي حقيقي است
ومتعين است تعيني كه عين ذات اوست
على طريق الوجود وپيش صوفيه موحده نه كلي است
ونه جزئي ونه خاص ونه عام بلكه مطلقست از
همه قيود تا حدي كه از قيد اطلاق نيز فان
قيد الاطلاق يشترط فيه ان يعقل بمعنى انه
وصف سلبي لا بمعنى ان اطلاق ضده التقييد
بل هو مطلق عن الوحدة والكثرة المعلومتين

وعن الحصر ایضا فی الاطلاق والتقیید وفی
الجمع بین ذلک او التنزه عنه فیصح فی حقه
کل ذلک حال تنزهه عن الجمع وانرا حواله
بکشف صریح وذوق صحیح میکنند واین طوریست
ورای طور عقل یعنی قوة عقلیه با دراک
ان وافی نیست نه انکه منافی طور عقلست
زیراکه بمقدمات عقلیه نه اثبات ان میتوان
کرد ونه نفی آن والله اعلم **فصل** وهو
ای الوجود اظهر من کل شی تحققا وانیه حتی
قیل انه بدیهی واخفی من جمیع الاشیا حقیقة
ولیس عبارة عن الکون والحصول والتحقق
اذا ارید بها المعانی المصدریة لانها مفهومات
عقلیه اعتباریة لا تحقق لها الا فی الذهن
پس چون لفظ وجود بر واجب تعالی اطلاق
کنند بدان موجودی خواهند که بذات خود
موجود است نه باری زاید ووجود همه اشیا
علما وعینا باوست چون نور که بنفس خود
روشنست نه بروشنایی دیکر وروشنی
همه چیزها بدوست کما مر تفصیل ذلک **فصل**
هستی خدای تعالی پیداتر از همه هستیهاست
زیراکه او بخود پیداست وپیدایی همه هستیها

بدوست الله نور السموات والارض همه اشیا
فی هستی عدم محض است ومبدا ادراک همه
هستی است هم از جانب مُدرِک وهم از جانب
مُدرَک ومرجع ادراک کیفی اول هستی مُدرَک
شود اگرچه از ادراک این ادراک غافل باشد
واز غایت ظهور مخفی ماند **شعر**

همه عالم بنور اوست پیدا
کجا او کردد از عالم هویدا
زهی نادان که او خورشید تابان
بنور شمع جوید در بیابان

ادراک مبصر فی واسطه نور دیکر چون شعاع
صورت نبندد با انکه شعاع از غایت ظهور
دران حالت غیر مرئی می ماند تا طایفه انکار
ان میکنند نوری که واسطه ادراک شعاع
بود بدان قیاس باید کرد نور علی نور یهدی
الله لنوره من یشاء **فصل** کنه ذات
حق وغیب هویة مطلق او تعالی وتقدس مدرک
ومفهوم ومشهود ومعلوم هیچکس نتواند بود
کما اخبر هو عن نفسه بقوله ولا یحیطون به علما
غیب هویة حق سبحانه اشارتست باطلاق
او سبحانه باعتبار لا تعینش یعنی حضرت ذات

وانما یاتی بهذا الحکم السلبی باحد وجهین احدهما الاخبار الالهی بقوله ولا یحیطون به علما وثانیهما انقطاع الکمل الا دراکهم واوسع الشهودات والعلوم عنه واعترافهم بالعجز والقصور والحیرة فیه کما قال صلی الله علیه وسلم فی مناجاته لا احصی ثنا علیک لا ابلغ کل ما فیک رب زدنی تحیرا ۵ منه قدس سره

نی التقید باعتبار ما عدا وعدم اعتبار ما عدا
واین حضرت را غیب الغیب وابطن کل باطن
و هویة مطلقة نیز کویند وحق سبحانه از
حیثیة اطلاق مذکور لا یصح ان یحکم علیه
بحکم او یوصف او یضاف الیه نسبة ما من
وحدة او وجوب وجود او مبدائیة او اقتضا
ایجاد او صدور اثر او تعلق علم منه بنفسه
او بغیره زیرا که این همه مقتضی تعین وتعددست
وشک نیست در انکه تعقل هر تعینی مسبوقست
بلا تعین واو باعتبار لا تعین مجهول مطلق
جه هیچ شبهه نیست که حواسی تخیلات
واوهام را بیرامن این حضرت ومقام راه کذر
سربسته است وطایران عقول وافهام را
در طیران هوای او دون درک المرام بال
وپر شکسته شعر

بخیال در نکنجد تو خیال خود مرنجان •
زجهت بود مبرا مطلب بهیچ سویش •

انها که در معرفت یکانه اند و در بی نشانی
نشانه از بی نشانی ذات جنین نشان
باز داده اند رباعیة

ای انکه بجز تو نیست در هر دو جهان •

• برتر زخیالی ومبرا زکمان
هرچند که عین هر نشانی لیکن •
• اینست نشانت که ترا نیست نشان

فصل الهویة الذاتیة مطلقة بالاطلاق
الحقیقی ومع یقتضی حقیقتها ان لا تعلم ولا
تحاط وحقیقة العلم الاحاطة بالمعلوم وکشفه
علی سبیل التمیز عن غیره فحقیقة العلم لا یتعلق
بها اذ حقیقة الذات یقتضی ان لا تعلم والشی
اذا اقتضی امر الذاته فانه لا یزال علیه ما دامت
ذاته ولیس فی قوة الحقیقة العلمیة ان یحیط
بما یقتضی عدم الاحاطة به لذاته لان العلم
سوا اضیف الی الحق او الی الخلق لا یخرجه
الاضافة عن حقیقته اذ الحقایق لا تتبدل
والعلم علی کل حال نسبة من نسب الذات متمیزة
عن غیرها فلا یحیط بالذات الغیر المحاطة والا
لزم قلب الحقایق وخرجت الذوات عن مقتضیاتها
الذاتیة وذلک بین البطلان فان **قیل**
العلم الذاتی عین الذات فلا یکون من هذا
الوجه غیرها فلا یمتنع علی العلم الذاتی الاحاطة
بالذات **قلنا** فعلی هذا لا یکون الاحاطة
للنسبة العلمیة من حیث هی کذلک بل یکون الاحاطة

بل لا یصح الا حاطة الذات بالذات الا بسلب الاحاطة بعینهم
العلم الا انه لیس الذات الا وجود الاحاطة عدم تکلم الذات
عن نفسها وعدم نفسها امنیت
قدس سره

للذات ومرادنا قصور النسبة العلمية
في حقيقتها من كونها نسبة من النسب الالهية
عن الاحاطة بكنه الذات المطلقة بحال
فلا نعلم اصلا هكذا قال الشيخ مويد الدين
الجندي في شرحه لفصوص الحكم وفي كتاب
الفكوك ان تعلق علم الحق بذاته على نحوين
فان للحق تعينا في عرصة تعقله نفسه ولهذا
المتعين الاطلاق بالنسبة الى تعين كل
شيء في علم كل عالم بل وبالنسبة الى تعين الحق
في تعقل كل متعقل ويتعلق علمه تعالى
ايضا بذاته على نحو اخر وهو معرفته بذاته
من حيث اطلاقها وعدم انحصارها في
تعينها في نفسها وهذه المعرفة هي معرفة
كلية جملية وقال بعضهم من ذهب من
المحققين الى ان حقيقة الحق مجهولة فانما
يعني بذلك ان الحق من حيث الاطلاق المشار
اليه لا يتعين في تعقل ولا يتجلى في مرتبة ولا
ينضبط بمدرك وفي كتاب مفتاح الغيب
ان الجهل بهذه الذات عبارة عن عدم
معرفتها مجردة عن المظاهر والمراتب والتعينات
لاستحالة ذلك فانه من هذه الحيثية لا نسبة بين

الله سبحانه وبين شيء اصلا واضافته وتعذر
معرفة هذه الذات ايضا من حيث عدم العلم
بما انطوت عليه من الامور الكامنة في
غيب كنهها التي لا يمكن تعينها وظهورها دفعة
بل بالتدريج **فصل** ولما كان الحق سبحانه
من حيث حقيقته في حجاب عزة لا نسبة بينه
وبين ما سواه كان الخوض فيه من هذا الوجه
والتشوق الى طلبه تضييعا للوقت وطلبا
لما لا يمكن تحصيله ولا الظفر به الا بوجه جملي
وهو ان وراء ما يعين ام به ظهر كل متعين
لذلك قال سبحانه بلسان الرحمة والارشاد
ويحذركم الله نفسه والله رؤف بالعباد
فمن رافته ان اختار راحتهم وحذرهم عن
السعي في طلب ما لا يحصل لكن لهذا الوجود
الحق من حيث مرتبته عروض وظهور في
نسب علمه التي هي الممكنات ويتبع ذلك
العروض احكام وتفاصيل واثار يتعلق بها
المعرفة التفصيلية وفيها ومنها يقع الكلام
واما ما وراء ذلك فلا لسان له ولا خطاب.
يفصله بل لا اعراب عنه بزيده اعجاما و
الا افصاح ابهاما **فصل** ما في الوجود الا

عين واحده هى عين الوجود الحق المطلق
وحقيقته وهو الموجود المشهود لا غير ولكن
هذه الحقيقه الواحدة والعين الاحدية لها
مراتب ظهور لا تنا هى ابدا فى التعين والتشخص
ولكن كليات هذه المراتب منحصرة فى خمس اثنتان
منها منسوبتان الى الحق سبحانه وثلث منسوبة
الى الكون وسادستها هى الجامعه بينهما و
ذلك لان هذه المراتب لما كانت مظاهر ومجالى
فلا يخلوا اما ان يكون مجلى ومظهرا يظهر فيه ما
يظهر للحق سبحانه وحده لا للاشيا الكونية
او يكون مظهرا يظهر فيه ما يظهر للحق وللاشيا
الكونيه ايضا فالاول يسمى مرتبه الغيب لغيبة
كل شى كونى فيها عن نفسه وعن مثله فلا
ظهور لشى فيها الا للحق تعالى وانتفا الظهور
للاشيا يكون باحد وجهين احدهما بانتفاء
اعيانها بالكلية حيث كان الله ولا شى معه
فيه الظهور لها علما ووجدانا لانتفا اعيانها
بالكلية وذلك المجلى هو التعين الاول والمرتبه
الاولى من الغيب والوجه الثانى بانتفاء
الظهور للاشيا عن اعيان الاشيا مع تحققها
وتميزها وثبوتها فى العلم الازلى وظهورها للعالم بها

لا لانفسها وامثالها كما هو الامر فى الصورة
الثابتة فى اذهاننا وهذا المجلى والمظهر هو التعين
الثانى وعالم المعانى والمرتبه الثانيه ويعمها
اسم الغيب لما ذكرنا واما ما يكون مجلى يظهر فيه
ما يظهر للاشيا الكونيه ايضا علما ووجدانا
فهو ثلثة اقسام فانه اما ان يكون مظهرا ومجلى
يظهر فيه ما يظهر للاشيا الكونيه الموجوده البسيطه
فى ذاتها فذلك يسمى مرتبه الارواح او مظهرا
ومجلى يظهر فيه ما يظهر للاشيا الموجودة المركبة
فتلك الاشيا الموجودة المركبة اما ان يكون لطيفة
بحيث لا يقبل التجزيه والتبعيض والخرق والالتيام
مجلاها ومحل ظهورها ومحل الظهور لها يسمى مرتبه
المثال واما ان يكون الموجودات المركبه كثيفة
بالنسبة الى تلك اللطائف وعلى الحقيقه بحيث
تقبل التجزيه والتبعيض والخرق والالتيام
مجلاها ومحل صفة ظهورها يظهر لها فيها يسمى بمر
الحس وعالم الشهادة وعالم الاجسام والانسان
الحقيقى الكامل جامع للجميع وقد انحصرت اقسام
المراتب الكلية بعون الله تعالى **فصل**
مراتب كليه شش است مرتبه اولى وان غيب
مغيب است نام كرده شده است بغيب اول وتعين

اول مرتبه ثانیه غیب ثانی است که مسمات بتعین
ثانی و این مرتبه را غیب ثانی نامیده اند بواسطه
غیبت اشیا کونیه در وی از نفس خود و از مثل
خود زیرا که منفی است صفت ظهور از اعیان
ثابته با وجود تحقق و ثبوت ایشان درین مرتبه
چه این اعیان در حضرت علمند مرتبه ثالثه
مرتبه ارواحست و این مرتبه ظهور حقایق کونیه
مجرده بسیطه است مر نفس خود را و مر مثل
خود را چنانکه ارواح مدرک اعیان خود اند
و ممیز حقایق خود مرتبه رابعه مرتبه عالم مثالست
و این مرتبه وجود ست را اشیا کونیه لطیفه را
که قابل تجزیه و تبعیض و خرق و التیام نباشد
مرتبه خامسه عالم اجسام است و این مرتبه
وجود اشیا کونیه مرکبه کثیفه است که قابل تجزیه
و تبعیض اند و این مرتبه را نام کرده اند مرتبه
الحس و عالم الشهاده و مرتبه سادسه مرتبه
جامعه است مر جمیع مراتب را و آن حقیقه انسان
کاملست زیرا که او جامع جمیع است بحکم برزخیتی
که دارد **فصل** و گاه باشد که تعین اول
و ثانی را لاشتراکهما فی غیبه کل شی کونی فیهما
عن نفسه و مثله مرتبه واحده اعتبار کنند

و مراتب کلیه را منحصر در پنج مرتبه دارند و آنرا
حضرات خمس خوانند اول را حضرت و مرتبه
غیب و معانی گویند و آن حضرت ذاتست
بالتجلی و التعین الاول و الثانی و ما اشتملا
علیه من الشیون و الاعتبارات اولا و الحقایق
الالهیه و الکونیه ثانیا و دوم را که در مقابله
اوست مرتبه شهاده و حس خوانند و آن از
حضرت عرش رحمانیست تا بعالم خاک و آنچه
درین میانست از صور اجناس و انواع و اشخاص
عالم سوم را که تلو مرتبه غیبست متنازلا
مرتبه ارواح گویند و چهارم که تلو عالم حس است
متصاعدا عالم مثال و خیال منفصل خوانند
و پنجم که جامع ایشانست تفصیلا حقیقه عالم
است و اجمالا صورت عنصری انسانی
فصل قال بعضهم التعینات العارضة
للوجود ان کانت فی مرتبه لا تفید نسبة الوجود
الیها بان لا تفید التعدد الوجودی بل التعدد
العقلی فقط یسمی ذلک التعین شبیه الثبوت
و تلک المرتبه حضرة المعانی و الاسما و الحقایق
و هی المسماة بعالم الجبروت عند الامام الغزالی
رحمه الله و ان کانت فی مرتبه تفید التعدد الوجودی

این قایل مرتبه مثال را باعتبار
اطلاق و تقیید دو حضرت
داشته است از حضرات خمس
و مرتبه انسان کامل علاحده
حضرتی نداشته است بعدم
مغایرتها سایر الحضرات لانها
لیست الا احدیة جمعها منه

الاضافی یسمی بشیئة الوجود فان لم یبلغ الی
حد یدرکها القوة الجسمانیه من الخیال والحس
بل انما یدرکها العقل باثارها کالقوی السبع
الجسمانیه المودعة فی البدن یسمی تلک المرتبه
حضرة الارواح النوریة والملکیة من العقول
والنفوس وهی حضرة الملکوت الاعلی والاسفل
وعند الشیخ الکبیر رضی الله عنه عالم
الجبروت عالم النفوس والافاق بلغت الی حد
یدرکها الخیال المطلق فهی حضرة المثال المطلق
البرزخ الجامع بین الطرفین وان بلغت الی حد
یدرکها الخیال المقید بالحیوان فهی حضرة
المثال المقید وان بلغت الی حد من شانه
ان یدرکها الحس فهی حضرة الحس والشهادة
والملک فهذه المراتب الکلیة الخمس یسمی الحضرات
الخمس ولکونها رتبة التعینات الکلیة التی لا
تعین فوقها یسمی الاسما الذاتیة والمفاتیح
الاول کذا ذکره الشیخ رضی الله عنه فی شرح
الحدیث وچون انحصار مراتب کلیة در عدد
مذکور معلوم شد اکنون در بیان آنها فصلی
چند نوشته میشود از سخنان اهل تحقیق والله
ولی التوفیق **فصل** اول که هنوز حکم

ظهور در بطون و واحدیه در احدیه مندرج
بود و هر دو در سطوت وحدت مندمج
نام غیبت و غربت واسم و رسم نعت
و وصف و ظهور و بطون و کثرت و وحدت
و وجوب و امکان منتفی و نشان ظاهریت
و باطنیت و اولیت و اخریت مختفی بود
شاهد خلوتخانه غیب هویه خواست که
خود را بر خود جلوه دهد اول جلوه که کرد
بصفت وحدت بود پس اول تعینی که از
غیب هویت ظاهر گشت وحدت بود که اصل
جمیع قابلیاتست و اورا ظهور و بطون متساوی
بود و باعتبار آنکه قابل ظهور و بطون نیز
بود احدیت و واحدیت از وی منشی شدند
والتعین الثانی للغیب الهویه واللاتعین
هی هذه الوحدة التی انشئت منها الاحدیه
والواحدیة فظلت برزخا جامعا بینهما وهی
عین قابلیة الذات لبطونها وغیبها وانتفاء
الاعتبارات عنها وحکم ازلیتها ولظهورها
ایضا وظهور ما تضمنت من الاعتبارات
المثبتة حکم ابدیتها لنفسها اجمالا ثم تفصیلا
پس تعین اول عبارت از تعینذات بود باعتبا

قابليت مذكوره واين بعينه اول رتبة الجمع
والوجود واحدية جامعه واحديه جمع ومقام
جمع وحقيقة الحقايق نيز ميكويند ولتلك
الوحدة اعتباران اولهما ان احدهما سقوط
الاعتبارات عنها بالكلية وسمى الذات بهذا
الاعتبار احدا ومتعلقه بطون الذات واطلاقها
وازليتها وعلى هذا يكون نسبة الاسم الاحد الى
السلب احق من نسبته الى الثبوت والايجاب
والاعتبار الثاني ثبوت الاعتبارات الغير
المتناهية لها مع اندراجها فيها في اول رتبة الذات
كالنصفية والثلثية والربعية الثابتة والمندرجة
في الواحد العددي الذي ينتشئ منه الاعداد
والذات بهذا الاعتبار يسمى واحدا اسما ثبوتيا
لا سلبيا ومتعلق هذا الاعتبار ظهور الذات
ووجودها وابديتها ولا مغايرة بين هذين
الاعتبارين ولا بين اعتبار واعتبار في اول
رتبة الذات لان المغايرة من احكام الكثرة
ولا كثرة ثمه **فصل** الاحدية والواحدية
ذاتيتان للذات الواحدة اما احديتها فمقام
انقطاع الكثرة النسبية والوجودية فالكثرة
النسبية متعلقة التحقق فيها اذ الواحد من كونه

مبدا للعدد نصف الاثنين وثلث الثلثة وربع الاربعة
وجز من اي عدد فرض وهذه النسبة ذاتية
التحقق للواحد ولكن ظهورها مشروط بتعدد
الواحد بذاته في تفاصيل مراتب العدد وجودا
وعلما فافهم تفهم مقام الاحدية على مقام الواحدية
والحضرات الاسمائية انشا الله تعالى **فصل**
الذات الالهية حقيقة واحدة احدية جمعية لكل
المعاني والنسب بالذات فهي فيها ليست زايدة
عليها وان تعقلت ذلك فليس ذلك الا في
التعقل وكذلك الذات المطلقة ايضا تعقل
مطلقة عنها وليست في الوجود مجردة عن هذه
النسب ولا هي زايدة عليها ولكن العقل ينتزع
الحقايق الجمعية الاحدية ويعقل كل واحدة
على حدتها ويحكم عليها بانها زايدة على الذات
في التعقل ويعقلها مجموعة احدية بمعنى استهلاك
الكثرة الوجودية عنها وليس له ان يحكم عليها
انها زايدة على الذات في الوجود فلا تمايز و
تغاير الا في التعقل ولكن العقول الضعيفة
تغلط فتحفظ انشا الله العزيز **فصل** وعبر
عنه اي عن التعين الاول بعض الاكابر من
حيث البرزخية المذكورة بحقيقة الحقايق الكلية

وكونه اصلا لكل اعتبار وتعين وباطن كل حقيقة
الهية اوكونية واصله الذى انبشى منه وهو سار
بكليته فيه بحيث يكون فى الالهية الهية وفى
الكونية كونية والكل مظاهره وصور تفصيله
وسماه بعضهم البرزخ الاكبر الجامع لجميع البرازخ
واصلها السارى فيها وكنى عنه الشرع بمقام
او ادنى فانه باطن مقام قاب قوسين اى
قرب قوسى الوحدة والكثرة او ولى الفاعلية
والقابلية او ولى قوسى الوجوب والامكان
وجمعها وجعلها دائرة واحدة متصلة لكن مع
اثر ما خفى من التميز والتكثر بينهما وباطن هذا
المقام هو مقام او ادنى من قرب القوسين
المذكورين لم يدع اثر التميز والتكثر فى دائرة
الجمعية من حكم الاحدية والواحدية اصلا

فصل وبعد از تنزل بمرتبه تعين اول تنزلست بمرتبه تعين ثانى وان مرتبه دوم ذاتست
كه ظاهر ميشود اشيا بصفه تميز علمى درو
ولهذا اين مرتبه را ناميده اند بعالم معانى واين
تعين بحقيقت صورة تعين اولست زيرا كه
چون كثرت وتميز مستفاد است از تعين اول
بطريق تفصيل وثابتست مرورا بطريق اجمال

بس اين جهة قابلست صورت تفصيل را طل
صورتست مران حضرت را كه جميع اعتبارات
درو مندرج ومندمج است واين حضرت
واحديه است واين مرتبه را حضرت عماء
نيز خوانده اند بجهة آنكه برزخ وحايل شده است
ميان وحدت وكثرت ومانع آمده است
از اضافت نقايص بحق بوجهى از وجوه. چنانكه
غيم اسم شده است مر غيمى رقيق را كه حايل
ميشود ميان ناظر وقرص شمس ومانع مى آيد
ابصار از رؤيت نور او

فصل ويتعين
فى هذه المرتبة المرتبة الجامعة لجميع التعينات
الفعلية المؤثرة وهى مرتبة الالوهية ثم المرتبة
التفصيلية لتلك المرتبة الجمعية الالهية وهى
مرتبة الاسما وحضراتها ثم المرتبة الجامعة لجميع
التعينات الانفعالية التى من شانها التاثر
والانفعال والتقيد ولوازمها وهى المرتبة
الكونية الخلقية ثم المرتبة التفصيلية لهذه
الاحدية الجمعية الكونية وهى مرتبة العالم ثم
هكذا فى جميع الاجناس والانواع والاصناف
والاشخاص

فصل ثم ان هذا التعين الثانى
المذكور سمى باسما كثيرة بحسب اعتبارات ثابتة فيه

مع توحد عينه فباعتبار انه اصل ظهور
التعينات ومنشاؤها ومنشأ جميع الكمالات
المضافة الى كل واحد منها وقبلة توجهاتها
ومرجعها سمي بمرتبة الالوهية وباعتبار
تحقق جميع المعاني الكلية والجزئية وتميزها
فيه سمي بعالم المعاني وباعتبار ارتسام
الكثرة النسبية المنسوبة الى الاسماء الالهية
والكثرة الحقيقية المضافة الى الكون وحقايقه
فيه سمي بحضرة الارتسام وباعتبار تعلق
العلم الازلي الذي هو ثاني تعيناته الكلية
التي اولها الحيوة بما فيها على كثرتها واحاطته
بجميعها وحدة وكثرة حقيقية ونسبية سمي بحضرة
العلم الازلي وباعتبار كون المعلومات التي
تعلق العلم الازلي بها ما هو واجب ظهوره
وتحققه بنفسه ومنه ممتنع ظهوره في نفسه وفي شيء
من المراتب الكلية والجزئية ومنه متوسط
بينهما نسبته اليهما على السواء سمي المتوسط
مرتبة الامكان وباعتبار انه صورة التعين
الاول الذي هو اول مرتبة للذات الاقدس
سمي بالمرتبة الثانية فسمي جميع هذه الاسامي
في عين هذا التعين الثاني المذكور ٢ ودرين وصل صح

مرتبه اسماء الهي وحقايق كوني متميز ميشوند
واصول اسماء الهي هفت است كه بايمه سبعه
معتبر ميشوند حي وعالم ومريد وقايل وقادر
وجواد ومقسط وامر ايجادي كه مطلوب حقيقي
كه كمال جلا واستجلا است بدوي مترتبست
بودن اسما موقوفست چه حي موجب حضورست
با ماسكي ايجاد وشعور بمصلحت وتدبير كلي
دران باب كه مطلوب حقيقي بوي بازبسته است
وعالم مفصل ان تدبير است باستحضار مفردات
حقايق متبوعه وتابعه وتعينات وجودي
اسماء مضاف به حقيقي واحكام او ومريد
مخصص ومرتب ايشانست در ظهور ودر مرتبه
اومراتب وقايل مباشر امر ايجادست بمعني كلمه
كن وقادر ممد اوست ومؤثر بذلك القول
وجواد معين ومعطي حصص وجوديست بامر
حقيقي ومقسط مثبت ومعين محل ومرتبه كه ان
موجود دروي ظاهر خواهد شد ومثبت
ومبين برزخيت وحكم عدالت او ونيز دران مرتبه
كه حكم ايجادي اولا وثبات وبقاي او ثانيا
بران موقوفست **فصل** حقايق اشيا تعينات
وتميزات وجود حقست سبحانه در مرتبه علم ومنشا

ان تعينات وتميزات خصوصيات شيون
واعتبارات است كه مستجن است در غيب ذات
الوجود يتجلى بصفة من الصفات فيتعين
ويتميز الوجود المتجلي بصفة اخرى فيصير حقيقة
ما من الحقايق الاسمائية وصورة تلك الحقيقة
في علم الحق سبحانه هي المسماة بالمهية والعين
الثابتة وان شئت قلت تلك الحقيقة هي المهية
فانه ايضا صحيح فالاعيان الثابتة هي الصور
الاسمائية المتعينة في الحضرة العلمية وتلك الصور
فايضة من الذات الالهية بالفيض الاقدس
والتجلي الاول بواسطة الحب الذاتي وطلب
مفاتيح الغيب التي لا يعلمها الا هو ظهورها
وكمالها فان الفيض الالهي ينقسم الى الفيض
الاقدس والفيض المقدس وبالاول يحصل
تلك الاعيان في الخارج مع لوازمها وتوابعها

فصل الاعيان الثابتة وهي التي يسميها
الحكماء مهيات غير مجعولة فقال بعضهم نفي
مجعوليتها انما هو من حيث انها صور علمية لانها
ح معدومة في الخارج والمجعول لا يكون الا
موجودا كما لا يوصف الصور العلمية والخيالية
التي في اذهاننا بانها مجعولة ما لم توجد في الخارج

فالجعل انما يتعلق بها بالنسبة الى الخارج
وفيه بحث حاصله ان المهية الممكنة
كما انها محتاجة الى الفاعل في وجودها الخارجي
كذلك محتاجة اليه في وجودها العلمي سواء كان
ذلك الفاعل مختارا او موجبا فالمجعولية بمعنى
الاحتياج الى الفاعل من لوازم المهيات
الممكنة مطلقا فانها انما وجدت كانت متصفة
بهذا الاحتياج سواء كان اتصافها به بينا او
غير بين وان فسر المجعولية بانها الاحتياج الى
الفاعل في الوجود الخارجي كان الكلام صحيحا
والمقصد تكلفا **فالصواب** ان يقال
تكون المهيات غير مجعولة انها في حد نفسها لا
يتعلق بها جعل جاعل وتاثير موثر فانك اذا
لاحظت مهية السواد مثلا ولم تلاحظ معها
مفهوما سواها لم يعقل هناك جعل اذ لا مغايرة
بين المهية ونفسها حتى يتصور توسط جعل بينهما
فيكون احديهما مجعولة تلك الاخرى وكذا لا
يتصور تاثير الفاعل في الوجود بمعنى جعل
الوجود وجودا بل تاثيره في المهية باعتبار
الوجود بمعنى انه يجعلها متصفة بالوجود لا
بمعنى انه يجعل اتصافها موجودا متحققا في الخارج

فان الصباغ مثلا اذا صبغ ثوبا فانه لا یجعل
الثوب ثوبا ولا الصبغ صبغا بل یجعل الثوب
متصفا بالصبغ فی الخارج وان لم یجعل اتصافه
به موجودا فی الخارج فلیست المهیات فی انفسها
مجعولة بل المهیات فی کونها موجودة مجعولة
وهذا المعنی مما لا ینبغی ان ینازع فیه ولا منافاة
بین نفی المجعولیة عن المهیات بالمعنی الذی ذکرناه
اولا وبین اثباتها لها بما عنیناه انفا فالقول
بنفی المجعولیة مطلقا وباثباتها کلاهما صحیح اذا
حملا علی ما صورناه **فصل** حضرت ذو الجلال
والافضال در ازل ازال خود را بذات خود
میدانست وقد افادوا ذلک بقولهم تجلی لذاته
بذاته وبهمان دانستن هرچه از اغاز او پیش
باز بر تو جستی بدان افتاده تا خواهد افتاد
الی ابد الاباد درین جهان یا دران جهان حتی
المحسوسات بجموع میدانست زیرا که حقیقت
حق سبحانه عبارت از تعین است کلی که جامع
جمیع تعینات کلیه وجزئیه ازلیه وابدیه است
که انرا تعین اول گویند پس علم بعینات تامه می
تعین علم او باشد بذات خودش وچون اشیا
را باسرها در ضمن علم بذات او معلومیتی اندراج

از وجوف عالیات اعیان
کونات راکه حالی باستعداد
نقش دراعیان ازلیت اول
نسبت عیان بنسبت ازلیت اول
دارند وحروف علویه وحروف
اصلیه مرجوانید ه منه

هر انچه هرچه ازان در ظهور اید ضمان وخندان
تواند بود که اقتضاء ان معلومیت ضمنی بود
زیرا که ان فرع معلومیت ذات مقدسه از تغیر
وتبدل است ازلا وابدا واقتضاء مضاف
بمعلومیت فرع راجع باصل وان مقتضیات آنی
از ما هی مذکوره است اخذ اشیا در شیئیه مشیت
اولی وهمانست که بعرف صوفیه یاد ازان
نظر الی ذاتها بشئونات ذاتیه رفته وبا ملاحظه
جانبین بطون وظهور بحروف عالیات وحروف
اصلی وبعد از اعتبار تمایزی که لازم نورانیت
علم است باعیان ثابته وحقایق ممکنه که قدما
حکما مهیات خوانده اند انرا وچون تامل رود
که هریک از شئونات مذکوره را صلاحیة تعلق
ارادت بیروزا واز علم تعین حاصلست ظاهر
شود که منشا امکان وتساوی نسبت بطون
وظهور که بعدم ووجود تعبیر ازان کنند کمال
تنزه وتقدس ذاتی حق است سبحانه وتعالی
از تقید بمقتضای اسما متقابله **فصل**
الممکن هو الوجود المتعین فامکانه من حیث
تعینه ووجوبه من حیث حقیقته وذلک ان التعین
نسبة عقلیة فهی بالنسبة الی المرجح واجبة بالمتعین

وادا از شئونات ذاتیه اعتبارات
واحدیت است که منتدرج است در
مرتبه اولی وظاهر میگردد در مرتبه
ثانیه وتمامحت او بتصور حقایق
متنوعه پس اعتبارات واحدیت
باعتبار اندراج واندماج در مرتبه
اولی بشئون ذاتیه است وباعتبار
تفصیل در مرتبه ثانیه صور ان
شئون مذکوره است ومسمی باعیان
ثابته ومهیات ه منه

والتعين حدوث ظهور الوجود من وجه معين
بعينه القابل المعين للوجود بحسب خصوصيته
الذاتي فيمكن بالنظر الى كل تعين حادث للوجود
ان ينسلخ الوجود عنه ويتعين بتعين اخر و
ينعدم التعين التعين الاول اذ نفس التعين
هو الواجب للوجود الحق الساري في الحقايق
لا التعين المعين وليس كل تعين معين واجبا له
على التعين الا لموجباته فيمكن ان ينعدم و
يتعين الوجود تعينا اخر اذا الوجود المتعين لا
ينقلب عدما بل يتبدل تعيناته بتعينات اخر
غير تعينات قبلها فيتحقق من هذا حقيقة الامكان
للتعين المعين وهو نسبة عدمية في الوجود
فهو بين عدم ووجود يهارج الحق افاضة نور
الوجود على ذلك الوجه المعين بقي موجودا
والكشف يقتضي بالتبدل مع الانات وان
اعرض عنه التجلي الوجودي انعدم وعاد الى اصله
هذا اصل الامكان واما اسم الغير والسوى للممكنات
فذلك من حيث امتيازاتها النسبية والذاتية
بالخصوصيات الاصلية فهي من هذا الوجه
اغيار بعضها مع بعض واما غيرتها للوجود
المطلق الحق فمن حيث ان كلا منها تعين مخصوص

للوجود الواحد بالحقيقة تغاير الاخر بخصوصيته
والوجود الحق المطلق لا تغاير الكل ولا تغاير
البعض لكون كلية الكل وجزئية الجزء نسبا ذاتية
له فهو لا ينحصر في الجزء ولا في الكل فهو مع كونه
فيهما عينهما لا تغاير كلا منهما في خصوصهما ولكن
غيرته في احديته جمعه الاطلاقي ومطلقه عن
الكلية والجزئية والاطلاق فما في الحقيقة الا
وجود مطلق ووجود مقيد وحقيقة الوجود
فيهما حقيقة واحدة والاطلاق والتعين والتقيد
نسب ذاتية له فافهم **فصل** وجود ممكنات
عبارتست از تعين وتميز وجود حقيقي در مرتبه از
راتب ظهور بسبب تلبس او باحكام واثار
اعيان ثابته كه حقايق ممكناتست والايجاد
عبارة عن تجليه سبحانه في المهيات الممكنة الغير
المجعولة التي كانت مرايا لظهوره وسببا لانبساط
اشعة نوره **اعلم** ان الاثر لا يكون لوجود
اصلا من كونه وجودا فقط بل لا بد من انضمام
امر اخر خفي اليه يكون هو المؤثر او علته يتوقف
الاثر ولما كان امر الكون محصورا من وجود
ومرتبه وتعذر اضافة الاثر الى الوجود كما مر
تعين اضافته الى المرتبه ومرتبه الوجود المطلق

الالوهية فالبها والى نسبها المعبر عنها بالاسماء
يستند الاثار والمراتب كلها امور معقوله غير
موجوده في اعيانها فلا اثر الا للباطن ومتى
نسب الى الظاهر لغموض سره وصعوبة ادراكه
بدون الظاهر فمرجعه في الحقيقة الى امر باطن
من ذلك الظاهر وفيه فاعرف واين تاثير در
نسبت ظهور ست نه در ثبوت وتحقق شي مر
شي ديگر را اذ كل ما هو ثابت للوجود الحق
الواجب فهو ثابت له ازلا وابدا وكذا كل ما
هو ثابت للممكن لكن كل واحد منهما مراة للاخر
يظهر به احكامه والمعرفة بالصفات والاحكام
والنسب والمراتب وظهورها للممكنات التي الحادثة
لحدوث الممكنات لا لثبوتها وانتفاؤها لمن هي ثابتة
له او منفية عنه فافهم **فصل** اعظم الشبه
والحجب التعددات الواقعة في الوجود الواحد
بموجب اثار الاعيان الثابتة فيه فتوهم ان
الاعيان ظهرت في الوجود وبالوجود وانما ظهرت
اثارها في الوجود ولم تظهر هي ولا تظهر ابدا
فالظهور انما هو للوجود لكن بشرط التعدد
مع اثار الاعيان فيه والبطون صفة ذاتية
للاعيان وللوجود ايضا من حيث تعقل وحدته

اگر

[illegible]

اگر وجود حق را سبحانه وتعالى مرات اعتبار
كنى ظاهر در روى احكام واثار اعيانست نه
اعيان بذواتها فانها ما شمت رائحة الوجود
ونه وجود من حيث هو كما هو شان المراة واگر
اعيان را مرات اعتبار كنى ظاهر در روى اسما
وصفات وشئون وتجليات وجودست يا
وجود متعين بحسب هذه الامور نه وجود من
حيث هو ونه اعيان لما عرفت من شان المراة
پس وجود حقيقى واعيان ثابته مردو ازلا
وابدا در مرتبه بطونند وظاهر يا احكام واثار
اعيانند باعتبار اول ويا اسما وصفات و
شئون وتجليات وجود حق سبحانه وتعالى يا
وجود متعين بحسب هذه الامور باعتبار
ثاني

شعر

ممكن ز تنگناى عدم نا كشيده رخت
واجب بجلوه گاه عيان نا نهاده گام
در حيرتم كه اين همه نقش غريب چيست
بر لوح صورت آمده مشهود خاص وعام
هر يك نهفته ليك ز ذرات اين دگر
بر داشته ز جلوه احكام خويش كام
باده نهان وجام نهان وآمده پديد

[illegible]

فصل و بعد از نزول بمرتبه تعین ثانی که مرتبه لست

بمرتبه ارواح که انرا عالم غیب و عالم امر و عالم

علوی و عالم ملکوت کویند و ان عبارتست از

عالمیست که اشارت حسی بدان راه نیابد

و انرا عالم خلق و عالم سفلی و عالم ملک نیز کویند

فلا اقسم بما تبصرون اشارت بعالم خلقست

وبما لا تبصرون اشارت بعالم امر و موجودات

عالم امر بر دو قسمند قسمی انند که بعالم بوجهی

از وجوه تعلق ندارند بحسب تصرف و تدبیر

و ایشانرا کرّوبیان خوانند و ایشان دو قسمند

قسمی انند که از عالم و عالمیان بهیچ وجه خبر

ندارند و ما موافی جلال الله و جماله منذ خلقهم

و ایشانرا ملایکه مهیمه خوانند و مصطفی صلی

الله علیه وسلم از ایشان چنین خبر میدهد

ان لله تعالی ارضا بیضا مشحونة خلقا مسیرة

الشمس فیها ثلثون یوما هی مثل ایام الدنیا

ثلثین مرة وهم لا یعلمون ان فی الارض خلقا

یعصونه وانهم لا یعلمون ان الله خلق ادم

و ابلیس و قسمی دیکر انند که اکرچه بعالم اجسام

تعلق ندارند و در شهود قیومیت شیفته و

متحیرند اما ایشان حجاب بارکاه الوهیت اند

ووسایط

و وسایط فیض ربوبیت و رییس ایشان

فرشته ایست که انرا روح اعظم خوانند و در انجا

از و عظیم تر فرشته نیست و باعتبار دیکر

اورا قلم اعلی خوانند که اول ما خلق الله القلم

و باعتبار دیکر عقل اول کویند که اول ما

خلق الله العقل و این روح اعظم صلوات

الله علیه در صف اول این طایفه است و

روح القدس که اورا جبرییل خوانند در صف

اخر و ما منا الا له مقام معلوم و قسمی دیکر انند

که بعالم اجسام تعلق دارند بتدبیر و تصرف

و ایشانرا روحانیان کویند و ایشان نیز بر

دو قسمند قسمی ارواحی اند که در سماویات تصرف

میکنند و ایشانرا اهل ملکوت اعلی خوانند

و قسمی دیکر انند که در ارضیات تصرف میکنند

و ایشان ملکوت اسفل اند و چندین هزار

ایشان بر نوع انسان موکلند و چندین هزار

بر معادن و نبات و حیوان لا بل بر هر چیزی

یکی موکل است و در کلمات انبیا علیهم السلام

امده است که ان لکل شی ملکا و از صاحب

شریعت ما صلی الله علیه وسلم وارد شده است

ینزل مع کل قطرة ملک و اهل کشف چنین کویند

که تا هفت فرشته نباشد بدکه از شاخ
بیرون نیاید هکذا جرت سنة الله ولن تجد
لسنة الله تبدیلا و همچنین در حدیث دیگر
ملک الجبال وملک الریح وملک الرعد و
ملک البرق وملک السحاب امده است و تا
جال وسبحان الذی بیده ملکوت کل شی نقاب
نیند از این معنی بتحقیق نتوان
دانست

شعر

جسم را چون سایه دان و شخص را چون جان شمر •
سایه را نی شخص هرگز کی بود هستی بدید •

و تا موجودی نبود ملکوتی جسم را خود وجود متصور
نشود و این از اسرار بزرگست و قل علی وجه
الارض من یحیط بفهمه و همچنین ارواح ناری
که ایشانرا جن و شیاطین خوانند از جنس
ملکوت اسفل اند و بعضی از ایشانرا بر نوع
انسان مسلط کرده اند و ابلیس سید و رئیس
ایشانست و دانستن سر تسلیط ایشان بر
جنس انس از شعب سر قدرست و بعضی از
ایشان قابل تکلیفند و مخاطب بوحی کما نطقت
به الشریعة الحقة وعلی الجملة بیش ایمه طریق
و سادات تحقیق در حقیقت و ماهیة ایشان

را در بدن هفت فرشته است از قوای سبعه
جسمانیه است که تفصیل آن در بعضی
از رسائل شیخ مذکور شده
٥ منه قدس سره

اختلاف بسیارست و هر یکی از مقام خود
خبری داده اند و شرح ان درازست و درین
مختصر نگنجد اللهم ارنا الاشیا کما هی وسد دنا
واشغلنا بک عمن سواک **فصل** و بعد
از منزل مرتبه ارواح منزلست مرتبه مثال که
واسطه است میان عالم ارواح و عالم اجسام
و جماعتی از علما حکمت انرا عالم مثال خوانند
و بلسان شرع برزخ گویند و انرا پیش محققان
تفصیلی است و بعضی ازان انست که قوای
دماغی در ادراک ان شرطست و انرا خیال
متصل میخوانند و منامات و عجایب ان درین
عالم است و بعضی را قوای دماغی در ادراک
ان شرط نیست و انرا خیال منفصل میخوانند
و تجسد ارواح و تروح اجساد و تشخص اخلاق
و اعمال و ظهور معانی بصور مناسب و مشاهده
ذوات مجردات در صور اشباح جسمانیه درین
عالمست و مصطفی صلی الله علیه وسلم جبرئیل را
بصورت دحیه کلبی درین عالم دیدی و ارواح
گذشتگان از انبیا و اولیا که مشایخ در صور
اشباح مشاهده می کنند درین عالم می بینند
و صوری که در اینها و چیزهای صانع می نماید

همه از صور این عالمست و هر موجودی را کاینا من
کان صورتی درین عالم مناسب این عالم هست وحکم
او شاملست جمله مراتب وافلاک وغیرها را والنفوس
الانسانیه الکاملة ایضا یتشکلون فی هذا العالم باشکال
غیر اشکالهم المحسوسة وهم فی دار الدنیا ویظهرون بها
علی من یریدون الظهور علیه لقوة انسلاخهم من ابدانهم
وبعد انتقالهم الی الاخرة ایضا لازدیاد تلک القوة
بارتفاع المانع البدنی وهولاء هم المسمون بالبدلاء

فصل اعلم انه لما کان عالم الارواح متقدما بالوجود
والرتبه علی عالم الاجسام وکان الامداد الربانی
الواصل الی الاجسام موقوفا علی توسط الارواح
بینها وبین الحق سبحانه وتدبیرها اعنی تدبیر الاجسام
مفوض الی الارواح وتعذر الارتباط بین الارواح
والاجسام للمباینة الذاتیه الثابته بین المرکب والبسیط
فان الاجسام کلها مرکبة والارواح بسیطة فلا مناسبة
بینهما فلا ارتباط وما لم یکن ارتباط لا یحصل تاثیر ولا تاثر
ولا امداد ولا استمداد فلذلک خلق الله سبحانه عالم
المثال برزخا جامعا بین عالم الارواح وعالم الاجسام
لیصح ارتباط احد العالمین بالاخر فیتانی حصول التاثیر
والتاثر ووصول الامداد والتدبیر فعالم المثال
وخاصیته تجسد الارواح فی مظاهرها المثالی المشار
الیها بقوله تعالی فتمثل لها بشرا سویا والی عالم المثال
یترقی المتقون ویحیون فی معارجهم الروحانیة الحاصلة

كذا في التبصرة للشيخ صدر الدين قدس سره فذهب الشيخ ركن الدين علاء الدولة السمناني
وكثير من المشايخ قدس الله ارواحهم الى وجود الخضر بذاته العنصري [illegible] عن الشيخ [illegible] انه
الشيخ رضي الله عنه صرح في الفتوحات بوجوده [illegible] عن الياس انه [illegible] العنصر [illegible]
في السماء ادريس وعيسى واثنان في الارض خضر والياس [illegible] وعليهم السلام

بالانسلاخ من هذه الصور الطبیعیة العنصریه واکتساء
ارواحهم المظاهر الروحانیه وهکذا هو شان روح الانسان
مع جسمه الطبیعی العنصری الذی یدبره ویشمل علیه
علما وعملا فانه لما کانت المباینه المشار الیها ثابته بین
روحه وبدنه وتعذر الارتباط الذی یتوقف علیه
التدبیر ووصول المدد الیه خلق الله النفس الحیوانیه
برزخا بین الروح المفارق والبدن فالنفس الحیوانیه من
حیث انها قوة معقولة من بسیطة فناسب الروح المفارق
ومن حیث انها مشتمله بالذات علی قوی مختلفه متکثرة
منبثه فی اقطار البدن متصرفه بتصرفات مختلفة
ومحمولة ایضا فی البخار الضبابی الذی فی التجویف
الایسر من القلب الصنوبری یناسب المزاج المرکب
من العناصر فحصل الارتباط والتاثیر والتاثر و
تاتی وصول المدد والتدبیر **فصل** ثم اعلم ان العالم
هو عالم روحانی من جوهر نورانی شبیه بالجوهر الجسمانی
فی کونه محسوسا مقداریا وبالجوهر المجرد العقلی فی کونه
نورانیا ولیس بجسم مرکب مادی ولا جوهر مجرد عقلی لانه
برزخ وحد فاصل بینهما وکل ما هو برزخ بین الشیئین
لابد وان یکون غیرهما بل له جهتان یشبه بکل منهما ما یناسب
عالمه اللهم الا ان یقال انه جسم نوری فی غایة ما یمکن
من اللطافة فیکون حدا فاصلا بین الجواهر المجردة اللطیفه
وبین الجواهر الجسمانیه المادیة الکثیفه وان کان بعض
من هذه الاجسام ایضا الطف من البعض کالسماوات

بالنسبة الى غيرها فليس بعالم عرضي كما زعم بعضهم لزعمه
ان الصور المثالية منفكة عن حقايقها كما زعم في الصور
العقلية والحق ان الحقايق الجوهرية موجودة في كل
من العوالم الروحانية والعقلية والخيالية ولها صور
بحسب عوالمها واذا حققت وجدت القوة الخيالية
التي للنفس الكلية المحيطة بجميع ما احاط به غيرها من
القوى الخياليات محل ذلك العالم ومظهره وانما سمي
بالعالم المثالي لكونه مشتملا على صور ما في العالم الجسماني
ولكونه اول مثال صوري لما في الحضرة العلمية الالهية
من صور الاعيان والحقايق ويسمى ايضا بالخيال المنفصل
لكونه شبيها بالخيال المتصل فليس معنى من المعاني
الممكنة ولا روح من الارواح الا له صورة مثالية
مطابقة لكمالاته والمثالات المعهدة التي هي الخيالات
متصلة بهذا العالم مستنيرة منه كالكوى والشبابيك
التي يدخل منها الضوء في البيت ولكل من الموجودات
التي في عالم الملك مثال مقيد كالخيال في العالم الانساني
سوا كان فلكا او كوكبا او عنصرا او معدنا او نباتا او حيوانا
غاية ما في الباب انه في الجمادات غير ظاهرة لظهوره في
الحيوانات قال الله تعالى وان من شيء الا يسبح بحمده ولكن
لا تفقهون تسبيحهم وقد جاء في الخبر الصحيح ما يؤيد ذلك من
مشاهدة الحيوانات امور الا تشاهد من بني ادم الا ارباب
الكشف اكثر من ان يحصى وذلك الشهود يمكن ان يكون
في العالم المثالي المطلق ويمكن ان يكون في المثال المقيد والله تعالى اعلم

فصل وعليك ان تعلم البرزخ الذي يكون الارواح فيها
بعد المفارقة من النشاة الدنيا وية هو غير البرزخ الذي
بين الارواح المجردة والاجسام لان مراتب تنزلات الوجود ومعارجه
دورية والمرتبة التي قبل النشاة الدنياوية هي من مراتب
التنزلات ولها الاولية والتي بعدها من مراتب المعارج وفي
لها الاخرية وايضا الصور التي في البرزخ الاخير انما هي
صور الاعمال ونتيجة الافعال السابقة في النشاة الدنياوية
بخلاف صور البرزخ الاول فلا يكون كل منها عين الاخر
لكنهما يشتركان في كونهما عالما روحانيا وجوهرا نورانيا
غير مادي مشتملا على مثال صور العالم وقد صرح الشيخ
رضي الله عنه في الفتوحات بان هذا البرزخ غير الاول
وسمى الاول بالغيب الامكاني والثاني بالغيب المحالي
لامكان ظهور ما في الاول في الشهادة وامتناع رجوع
ما في الثاني اليها الا في الاخرة وقليل من يكاشفه
بخلاف الاول لذلك يشاهد كثير منا البرزخ الاول فيعلم
ما يقع في العالم من الحوادث ولا يقدر على مكاشفة احوال
الموتى والله هو العليم الخبير فصل وبعد از تنزل
بمرتبه مثال تنزلست بمرتبه اجسام وان بر دو قسمست
علويات وسفليات اما علويات چون عرش وكرسي
وسموات سبع وثوابت وسيارات وباتفاق اهل كشف
عرش وكرسي طبيعي گويند نه عنصري واصلا قابل
كون وفساد وفنا وزوال نيستند چه سطح كرسي زمين
بهشتست وعرش سقف بهشت چنانچه صريح حديث

بنوی صحیح و دلالت نص قران عزیز بان ناطق است
و دیگر سماوات قابل فساد و خرق والتیام نند واما
سفلیات جون بسایط عنصریات واثار علوی مانند
رعد و برق و ابر و باران و مرکبات جون معادن و
نبات و حیوان و بدن انسان که اشرف عالم عناصر است
و عموم و خصوص در ادراک اکثر این اجسام مشترکند
واما حقایق ملکوت جز خواص را بدان اطلاع نبود
و همچنین عوالم دیگر که توابع عالم اجسامند جون حرکت
و سکون و ثقل و خفه و لطافت و کثافت و الوان
و اضوا و اصوات و روایح و انواع و اصناف ان
و هم ازین قبیل عوالم دیگرست که تابع عالم ارواحست
ظهور الوجود فی عالم الارواح اتم من ظهوره فی
عالم المعانی ثم عالم المثال ثم عالم الاجسام و فی هذا
العالم تم ظهور الوجود ولعلهم اراد وا بتمامیة ظهور
الوجود و الکلیته فی المرتبة الاخیره ان ما یکون مدرکا
علی سبیل الاجمال و معقولا علی سبیل التفصیل
و مخیلا او موهوما و محسوسا بالحواس الظاهره
فان خواص الوجود و اثاره یکون فیه اکثر و اکمل
مما لا یکون مدرکا بجمیع هذه الوجوه علی ان من البین
ان الانیه المدرکة المنصرفة فی المرتبة الاخیره مدرکة
بجمیع هذه الادراکات بخلاف الانیه المدرکة المنصرفة
فی المراتب الباقیه التی هی فوق هذه المرتبة والانسان
المستکمل لا یکون کماله الا بان یحصل له ملکات

[illegible]

ملاه

هذه الادراکات فی مراتبها و لا یکون الادراک الحسی
و ما یلزمه من القیود الحاصلة له مانعا لسائر الضروب
الباقیه **فصل** لما کانت الهویة الواحدة بالوحدة
الحقیقیه احکام الوحدة فیها غالبة علی احکام الکثرة
بل کانت احکام الکثرة مستهلکة بمقتضی القهر الاحدی
فی مقام الجمع المعنوی ثم ظهرت فی مظاهر متفرقة
غیر جامعة من مظاهر هذه العوالم العینیه علی سبیل
التفصیل والتفریق بحیث غلبت الکثرة فی احکامها
علی احکام الوحدة و خفی هناک اثر الوحدة بحسب اقتضاء
التفریق التفصیلی والتفصیل العینی اراد ان یظهر ذاته
فی مظهر کلی یتضمن سائر المظاهر النوریة والمجالی الظلمیه
و یشتمل علی جمیع الحقایق السریة والجهریة و یحتوی
علی جملة الدقایق الباطنه والظاهره فان تلک الهویة
الواجبة لذاتها انما تدرک ذاتها فی ذاتها لذاتها ادراکا
غیر زاید علی ذاتها و لا ممیز عنها لا فی التعقل و لا فی الواقع
و هکذا تدرک صفاتها و اسمائها نسبا ذاتیه غیبیه غیر ظاهره
الاثار و لا متمیزه الاعیان بعضها عن بعض ثم انها
لما ظهرت بحسب الارادة المخصصة والاستعدادات
المختلفة والوسائط المتعددة متفصلة فی المظاهر المتفرقه
من مظاهر هذه العوالم المذکوره لم تدرک ذاتها و حقیقتها
من حیث جامعیتها لجمیع الکمالات الغیبیه و سائر الصفات
والاسماء الالهیة فان ظهورها فی کل مظهر و محل معین
انما یکون بحسب ذلک المظهر لا غیر الا تری ان ظهور الحق

سبحانه فی العالم الروحانی لبس ظهوره فی العالم
الجسمانی فانه فی الاول بسیط فعلی نوری وفی الثانی
ظلمانی انفعالی ترکیبی فانبعث انبعاثا ارادیا الی
المظهر الکلی والکون الجامع الحاصر للاوالالی ومظهر
الانسان الکامل فانه الجامع بین مظهریة الذات
المطلقة وبین مظهریة الاسما والصفات والافعال
بما فی نشاته الکلیة من الجمعیة والاعتدال وبما فی مظهریته
من السعة والکمال وهو الجامع ایضا بین الحقائق
الوجوبیة ونسب الاسما الالهیة وبین الحقائق الامکانیة
والصفات الخلقیة فهو جامع بین مرتبتی الجمع والتفصیل
محیط بجمیع ما فی سلسلة الوجود لیظهر فیه بحسنه ویدرک
ذاتها حسب ما ذکرنا من الحیثیة الشریفة الجامعة والجهة
الکاملة **فصل** الحقیقة الانسانیة الکمالیة حاصره
لجمیع المظاهر فی کل المراتب فان المرتبة الاوسط اعنی
التعین الاول توجد فیها العلم بالذات وسایر الصفات
والتعینات والمهیات علما اجمالیا غیر تفصیلی وفی المرتبة
الثانیة اعنی التعین الثانی فیها العلم بالجمیع علما تفصیلیا
وفی سایر المراتب اعنی المرتبة الروحانیة والمثالیة
والحسیة توجد تلک المعانی وجودا عینیا تفصیلیا فی
المرتبة الانسانیة الکمالیة توجد جمیع ما فی هذه المراتب
لاشتمالها علیها مع اشتمالها علی معنی الاحدیة الجمعیة الحقیقیة
الکمالیة لا یتصور الزیادة علیها من جهة التمام والکمال
فظهر ان الصورة الکاملة الالهیة الظاهرة بحسب

جمیع هذه المظاهر لا یمکن ظهورها من حیث هی کذلک
الا فی هذا المظهر وبهذا یندفع ما یقال لما کانت حقیقة
الحق وصورته الحقیقیة هی الوجود المتعین بجمیع التعینات
وسایر الصفات والاضافات صح ان یکون مظهرها
بمجموع اجزاء العالم الکبیر الواحد بالموضوع وبالهیئة
الصوریة الاجتماعیة المتالفة مثل مجموع الانسان
المتالف من النفس المجردة والقوی الحساسة والبدن
المادی **فصل** آدمی مرکبست از جمیع عوالم واکمل
موجوداتست وپیش اهل بصیرت میان او ومیان
حق عز سلطانه هیچ واسطه نیست ومقصود از همه
افعال اوست الا مقربان ملا اعلی که مستغنی اند وسر
لولاک لما خلقت الافلاک در حق سید المرسلین آمده است
صلوات الله وسلامه علیه ذوی البصایر والتحقیق مقرراست
وتخصیص او بدین معانی از برای آنست که باتفاق
اهل کشف وعظما مشاهده او اکمل اولین وآخرین است
واکرنه مطلق اهل معرفت محبوبان جناب از لند
کنت کنزا مخفیا فاحببت ان اعرف **شعر**

یقین میدان که ما خیدین عجایب
برای یک دل بینا نهادیم
فرستادیم ادم را بصحرا
جمال خویش بر صحرا نهادیم

فصل مرتبه انسان کامل عبارتست از جمیع مراتب
الهیة وکونیة از عقول ونفوس کلیه وجزئیه ومراتب طبیعت

تا اخر تنزلات وجود وان مرتبه را نیز مرتبه عماسه نیز گویند
از برای مشابهة این مرتبه بمرتبه العمیة و فرق میان این
دو مرتبه بربوبیة و مربوبیت است و لهذا اسرار و ارطلاف حق
و نظر اسما و صفات جناب مطلق اوست **شعر**

تو بقیمت ورای دو جهانی ٭ چکنم قدر خود نمیدانی

فالانسان الکامل هو خلیفة الحق سبحانه و تعالی و هو
الذی نظهر فیه الکل من حیث هو کل وظهور الکل من حیث
هو کل لایکون الا فی الکل ولکن الکل له ثلث مراتب
الاولی مرتبه جمع الجمع والاحدیة وهی الحقیقة الالهیة الانسانیة
التی حذی ادم علیها والثانیة صورة التفصیل الالهی
الانسانی اعنی العالم بشرط وجود الانسان الکامل فیه
والثالث صورة احدیة جمع الجمع الانسانی الکامل
وظهور الکل فی مرتبه جمع الجمع الاحدی احدی لاتفصیل فیه
وله مرتبه الاجمال وظهور الکل فی المرتبه التفصیلیة
نوقانی والکل ظاهر فیها بالکل فی الکل لافی کل واحد
وظهور الکل فی مرتبه صورة احدیة جمع الجمع الانسانی
ظهور کل جامع بالقوة دفعة وبالفعل فی کل زمان
بالتدریج کما قال المترجم **شعر**

تجمعت فی فواده همم ٭ ملاء فواد الزمان احلاها
فان اتی دهره بازمنه ٭ اسع من ذا الزمان ابلاها

فصل تعین اول مرتبه جمع واجمالست واین جمع
واجمال را تفرقه و تفصیلی نسبی است که انرا تعین ثانی
خوانند واین تفرقه و تفصیل را جمع واجمالی است

که انرا قلم اعلی خوانند واین جمع واجمال را تفرقه و تفصیلی است
که او را لوح المحفوظ خوانند بما اشتمل علیه من الارواح
والملائکة واین تفرقه و تفصیل جمع واجمالیست وان
عرش هبائی است واین جمع واجمال را تفرقه و تفصیلی است
که عبارت از عرش و کرسی وجمیع صور مثالیه است
واین تفرقه و تفصیل را جمع واجمالیست که او را عنصر
اعظم خوانند و تفرقه و تفصیل او ارکان اربعه و سموات
سبعه و مولدات ثلثه است واین تفرقه و تفصیل را
جمع حقیقی واجمال عالی است که از صورت ادم است
علیه السلام و تفرقه و تفصیل او من حیث کلیات ما کان
معناه وصورته جامعا له انما کان حقائق الخلفاء والکمل
وصورة جمعیة الجمع واحدیة جمع تفرقتهم الکلیة وجمله
تفصیلهم الحقیقی تابعهم ومتبوعهم انما کانت الصورة
المحمدیة الاکملیة و معناه و حقیقته الاجمعیة و تفرقه
و تفصیل این احدیة جمعیة حقائق کمل و خلفا و اقطاب
و ابدالست ومن کان تحت حیطة کل واحد منهم من
هذه الامة المحمدیة **فصل** از تقریر این معانی و تمهید
این مبانی و بیان مراتب و حضرات و شرح درجات
بعضی از اسما و صفات و ذکر تنزلات وجود تا اخر انواع
عالم شهود چون افتاب روشن میگردد **شعر**

کین مختلفات جمله از یک اصلست ٭
واین جمله چگونها ازان بیچونست ٭

حضرت مولوی فرماید قدس سره

داد از عنصر اعظم ماده است که اصل اسمانها و زمینهاست واین ماده در نون بود پس از افزودن اسمانها و زمینها بعد ازان منفتق گشت و منشق بلا سفه اسمانها عنصری نستند و قبول فساد نکنند و چون در قران کریم مذکور است که اسمانها را حق تعالی از دود انش افریده است پس عنصری باشند و قابل فساد را چون نا عنصرات کما شنیده و دون ارباب الکشف والشهود

• کاروان غیب می آید بعین •
• لیک از آن زشتان نهان آید همی •
• نغزرویان سوی زشتان کی روند •
• بلبل اندر گلستان آید همی •
• پهلوی نرگس بروید یاسمین •
• گل بغنچه خوش دهان آید همی •
• این همه رو زشت مقصود این بود •
• کان جهان در این جهان آید همی •
• همچو روغن در میان جان شیر •
• لامکان اندر مکان آید همی •
• همچو عقل اندر میان خون و پوست •
• بی نشان اندر نشان آید همی •

فصل از غیب مطلق تا اوفی مظاهر حق یک وجودست که بحسب اختلاف تجلیات و تعینات مسمی بمراتب و حضرات گشته است و این تعینات اعتبارات محضه و اضافات صرفه است چنانکه اگر واحد را ربع اربعه و ثلث ثلثه و نصف اثنین گویند این نسب و اضافات قادح در واحدیت او نیست همچنین اطلاق اسما و مراتب و حضرات باعتبار کلیات و تعینات بر ذات رفیع الدرجات مانع احدیت او نیست

شعر

• توهمت قدما ان لیلی تبرقعت • وان لنا فی البین ما یمنع اللثما •
• فلاحت ولا والله ما ثمه مانع • سوی ان عینی کان عن حسنها اعمی •

معشوقه

رباعیة

معشوقه عیان بود نمیدانستم • با ما بمیان بود نمیدانستم •
گفتم بطلب مگر بجایی برسم • خود تفرقه آن بود نمیدانستم •

فصل لیس حال ما یطلق علیه السوی والغیر الا کحال الامواج علی البحر الزخار فان الموج لا شک انه غیر الما عند العقل من حیث انه عرض قایم بالما واما من حیث الوجود فلیس شی غیر الما فمن وقف عند الامواج التی هی وجودات الحوادث وصورها وغفل عن البحر الزخار الذی بموجه نظهر من غیبته الی شهادته ومن باطنه الی ظاهره نحوه الامواج یقول بالامتیاز بینها ویثبت الغیر والسوی ومن نظر علی البحر وعرف انها امواجها والامواج لا تحقق لها فی انفسها قایل بانها اعدام ظهرت بالوجود فلیس عنده الا الحق سبحانه وما سواه عدم تخیل انه موجود متحقق فوجوده خیال محض والمتحقق هو الحق لا غیر لذلک قال الجنید قدس سره الآن کما کان عند سماعه حدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم کان الله ولم یکن معه شی • ولقد در الشیخ مویدالدین الجندی حیث قال

شعر

البحر بحر علی ما کان فی قدم • ان الحوادث امواج وانهار •
لا یحجبنک اشکال تشاکلها • عمن تشکل فیها فهی استار •

موجهایی که بحر هستی راست •

جمله را آب را حباب بود
که حباب و حباب باشد دو
در حقیقت حباب آب بود
پس ازین روی هستی اشیا
راست چون هستی سراب بود

فصل الوجود العارض للممكنات المخلوقة ليس بمغاير للوجود الحق الباطن المجرد عن الاعيان والمظاهر الا بنسب واعتبارات كالظهور والتعين والتعدد الحاصل بالافتراق وقبول حكم الاشتراك ونحو ذلك من النعوت التي تلحقه بواسطة التعلق بالمظاهر فللوجود اعتباران احدهما من حيث كونه وجودا فحسب وهو الحق وانه من حيث هذا الوجه لا كثرة فيه ولا تركيب ولا صفة ولا نعت ولا اسم ولا رسم ولا نسبة ولا حكم بل وجود بحت والاعتبار الاخر من حيث اقترانه بالممكنات وشروق نوره على اعيان الموجودات وهو سبحانه اذا اعتبر تعين وجوده مقيدا بالصفات اللازمة لكل متعين من الاعيان الممكنة فان ذلك التعين والتشخص يسمى خلقا وسوى وينضاف اليه سبحانه اذ ذاك كل وصف ويسمى بكل اسم ويقبل كل حكم ويتقيد بكل رسم ويدرك بكل مشعر من بصر وسمع وعقل وفهم

لي حبيب قد يسمى
باسم كل من يسمى
فانا عن ذاك اكني
في صريح او معمى
لست اعني برباب
و بهند و سلمى
غيره فاعتبروه
فهو الاسم والمسمى

ه ه ه ه ه

وذلك لسريانه في كل شيء بنوره الذاتي المقدس عن التجزي والانقسام والحلول في الارواح والاجسام ولكن كل ذلك متى احب وكيف شاء وهو في كل وقت وحال قابل لهذين الحكمين المذكورين من المتضادين بذاته لا بامر زايد عليه اذا شا ظهر في كل صورة وان لم يشا لا ينضاف اليه صورة لا يقدح تعينه وتشخصه بالصور واتصافه بصفاتها في كمال وجوده وعزته وقدسه ولا ينافي ظهوره في الاشيا واظهار تعينه وتقيده بها وباحكامها من حيث هي علوه واطلاقه عن كل القيود وغناه بذاته عن جميع ما وصف بالوجود بل هو سبحانه الجامع بين ما يماثل من الحقايق ويخالف من وجه فيأتلف وبين ما ينافر ويباين ويختلف

فصل حقيقة الحروف الف مشكلة باشكال مختلفة في اللفظ والخط فهي اية مبصرة لمن يبصر دالة بالمماثلة على الوجود المطلق الذي هو اصل الموجودات المقيدة لا قيد فيه ولا ظهور له الا في ضمن وجود مقيد وحقيقة المقيد هو المطلق مع قيد فحقيقة جميع اجزا الوجود وجود واحد ظاهر بسبب تعيناتها محتجب بها كظهور الالف بالحروف واحتجابها باشكالها فمن كاشفه الله بحقيقة الوجود المطلق اغناه عن تعلم حقايق وجود الاشيا كمن اغناه عن تعلم حقايق الحروف بعد ما اراه حقيقة الالف وللشيخ عز الملة والدين محمود الكاشي شارح القصيدة

المراد بالالف اللفظية صوت ممتد مطلق غير مقيد بالاعتماد على مخرج خاص ولا بعده مود بالالف الخطية امتداد خطي غير مقيد بشكل مخصوص من الاشكال المختلفة الحرفية ولا بعده منه

الفارضي رحمه الله في هذا المعنى **رباعية**

دل گفت مرا علم لدنی هوس است
تعلیمم کن گرت بدین دست رس است
گفتم که الف گفت دگر گفتم هیچ
در خانه اگر کس است یک حرف بس است

وكما ان في الحروف سر التوحيد واحتجاب الوحدة بالكثرة فكذلك في الاعداد لان العدد هو الواحد المحتجب بلباس العدد الا ترى ان العدد ملتئم من مادة هي الواحد وصورة هي الوحدة اما كون مادته من الوحدان فلا ريب فيه واما وحدة صورته فلان كل عدد واحد من جنسه كالاثنين والثلثة والاربعة كل منها فرد من افراد العدد فالكل واحد محتجب بلباس العدد عن نظر القاصرين كيلا يحظى برويته الا نظار ارباب البصيرة النافذة عن سجاف الحكمة وللشيخ المذكور ايضا **شعر**

کثرت چو نیک درنگری عین وحدتست
ما را شکی نماند درین گر ترا شکیست
در هر عدد ز روی حقیقت چو بنگری
گر صورتش بہ بینی و گر ماده یکیست

فصل كل ما لا يكون في الجهات وكان في قوته ان يظهر في الاحياز فظهر بنفسه او توقف ظهوره على شروط عارضة وخارجة عنه ثم اقتضى ذلك الظهور واستلزم انضياف وصف او اوصاف اليه ليس شيء منها يقتضيه

لذاته فانه لا ينبغي ان ينفى عنه تلك الاوصاف مطلقا وتنزه عنها ويستبعد في حقه ويستنكر ولا ان يثبت له ايضا مطلقا ويسترسل في اضافتها اليه بل ما ثابته له بشرط او شروط منفية عنه ايضا كذلك وهي له في الحالتين وعلى كلا التقديرين اوصاف كمال لا نقص لفضيلة الكمال المستوعب والحيطة والسعة التامة مع فرط النزاهة والبساطة ولا يقاس غيره مما يوصف بتلك الاوصاف عليه لا في ذم بشيء ان اقتضاه بعض تلك الاوصاف التي يطلق عليها لسان الذم او كلها ولا في محمدة فان نسبة تلك الاوصاف واضافتها الى ذات شانها ما ذكرنا تخالف نسبتها الى ما يغايرها من الذوات والشروط اللازمة لتلك الاضافة بعد وجدانها في المقيس عليه وهذا الامر شايع في كل ما لا يتحيز سواء كان كذلك بنفسه كالحق سبحانه وتعالى او بغيره كالارواح الملكية وهذه قاعدة من عرفها او كشف له عن سرها عرف سر الايات والاخبار التي توهم التشبيه عند اهل العقول الضعيفة واطلع على المراد منها فسلم من ورطتي التاويل والتشبيه وعاين الامر كما ذكر مع كمال التنزيه **فصل**

نور وجود حق سبحانه وتعالى ولله المثل الاعلى نور محسوس است وحقایق واعیان ثابته بمنزله زجاجات متنوعه متلونه وتنوعات ظهور حق سبحانه در ان حقایق واعیان چون الوان مختلفه همچنانکه نماید که الوان

نور بحسب الوان زجاج است که حجاب اوست ولی
نفس الامر او را لونی نیست تا اگر زجاج کدرست
وملون نور در وی کدر وملون نماید مع ان النور
فی حد ذاته واحد بسیط محیط لیس له لون ولا شکل
همچنین نور وجود حق را سبحانه وتعالی با هر یک از
حقایق واعیان ظهوریست اگر ان حقیقت وعین
قریبست ببساطت ونوریت وصفا چون اعیان
عقول ونفوس مجرده نور وجود در ان مظهر در غایت
صفا ونوریت وبساطت نماید واگر بعیدست چون
اعیان جسمانیات نور وجود در ان کثیف با انکه فی
نفسه نه کثیف است ونه لطیف بس اوست تعالی وتقدس
که واحد حقیقی است منزه از صورت وصفت ولون
وشکل در حضرت احدیت وهم اوست که در مظاهر
متکثره بصور مختلفه ظهور کرده بحسب اسما وصفات
وتجلی اسمائی وصفاتی وافعالی خود را بر خود جلوه
داد وهذا بعینه کما انک لو قلت النور اخضر لخضرة
الزجاج صدقت وشاهدک الحس وان قلت لیس باخضر
ولا ذی لون لما اعطاه لک الدلیل صدقت وشاهدک
النظر العقلی الصحیح

رباعیة

اعیان همه شیشهای گوناگون بود
کافتاد بران پرتو اعیان وجود
هر شیشه که بود سرخ یا زرد وکبود
خورشید دران هم بهان رنگ نمود

فصل الخصوصیات المسماة موجودات تعینات
شؤونه سبحانه وهو ذو الشؤون لحقایق الاسما والاعیان
عین شؤونه التی لم یمیز عنه الا بمجرد تعینها منه من حیث
هو غیر متعین والوجود المنسوب الیها عبارة عن تلبس
شؤونه بوجوده وتعددها واختلافها عبارة عن
خصوصیاتها المستجنة فی غیب هویته ولا موجب
لتلک الخصوصیات لانها غیر مجعولة ولا یظهر تعددها
الا بتنوعات ظهوره لان تعینات ظهور ذاته فی
کل منها هو المظهر لاعیانها لتوقف البعض منها من
حیث تمیزه البعض ومن ای وجه یتحد فلا تغایره ومن
انه یمیز فیسمی غیرا او سوی وان شیت فقل کان ذلک
لتشهد هو خصوصیات ذاته فی کل شان من شؤونه
ومثال هذا التقلب وله المثل الاعلی تقلب الواحد فی
مراتب الاعداد لاظهار اعیانها ولاظهار عینه من حیثها
فاوجد الواحد العدد وفصل العدد الواحد یعنی
ان ظهوره فی کل مرتبة بما نسمیه فی حق الحق شانا کما
اخبر سبحانه عن نفسه یخالف ظهوره فی المرتبة الاخری
ویتبع کل ظهور من حیث کل شان من الاسما والاوصاف
والاحوال والاحکام بمقدار سعة ذلک الشان وتقدمه
علی غیره من الشؤون فکل ما یدری ویدرک بای نوع
کان من انواع الادراک فهو حق ظاهر بحسب شان من
شؤونه القاضیة بتنوعه وتعدده ظاهرا من حیث المدارک
التی هی احکام تلک الشؤون مع کمال احدیته فی نفسه

اعني الاحدية التي هي منبع لكل وحدة وكثرة وبساطة
وتركيب وظهور وبطون ولو احد منهم قدس
الله اسرارهم **رباعية**

در باغ اگرچه لاله خودرو بود
سرو و سمن و نسترن خوش بو بود
در بحر اگرچه موج تو بر تو بود
چون نیک بدیدم آن همه خود او بود

فصل اعلم ان الوجود كما انه من حيث حقيقة
واحدة غير منقسم فكذلك من حيث صورته هو واحد
مصمت والفواصل المتعددة لهذه الصورة العامة
الوجودية المشار اليها المشهود للكل معان مجردة
نظهر آثارها لا عينها والظاهر العين ليس الا صورة
واحدة وطلسم واحد لا لحكم عليها بالانقسام الا
من حيث احكام هذه المعاني المحدثة للتميز والمظهرة
للتعدد في الامر الواحد الغير المنقسم في ذاته انقسام
تجزية وتبعيض فالوجود رق واحد منشور والفواصل
برازخ معقولة ذات احكام مشهودة لعينها وهذه
الفواصل البرزخية هي الشئون الالهية وهي على
قسمين تابعة ومتبوعة والمتبوعة على قسمين متبوعة
تامة المحيطة وغير تامة فالتابعة اعيان العالم والمتبوعة
التي ليست تامة الاحاطة هي اجناس العالم واصوله
واركانه وان شئت سمها الاسماء التالية المفصلة
فانت صادق والمتبوعة التامة المحيطة والحكم اسماء

الحق وصفاته وفي التحقيق الاوضح فالجميع شئونه
واسماء شئونه واسماؤه من حيث هو ذو شأن وتسميه
واحدا هو باعتبار معقولية تعينه الاول بالحال الوجودي
بالنسبة اليه اذ ذاك لا بالنسبة اليه من حيث تعين
ظهوره في شأن من شئونه وبحسبه وتسميته ذاتا هو
باعتبار ظهوره في حالة من احواله التي يستلزم تعينه
الاحوال الباقية لها واحواله وان كانت كما قلنا بعضها
تابعة وبعضها متبوعة وحاكمة ومحكومة فان كلا منها
من وجه له الظل بل هو عينه وتسمية الله هو باعتبار
تعينه في شأنه الحاكم فيه على شئونه القابلة منه احكامه
وآثاره وتسميته الرحمن عبارة عن انبساط وجوده
المطلق على شئونه الظاهرة بظهوره فان الرحمة
نفس الوجود والرحمن الحق من حيث كونه منبسطا
على كل ما ظهر به ومن حيث كونه ايضا باعتبار وجوده
له كمال القبول لكل حكم في كل وقت بحسب كل رتبة
وحاكم على كل حال وتسميته رحيما هو من حيث كونه
مخصصا ومخصصا لانه خصص بالرحمة العامة كل
موجود نعم تخصيصه وظهوره سبحانه من حيث الحالة
المستلزمة الاستشراف على الاحكام المتصلة من
بعضها بالبعض تابعية ومتبوعية وتاثيرا وتاثرا كما
قلنا واجتماعا وافتراقا وتناسب وتباين واتحاد واشتراك
سمي عليما وهو من تلك الحيثية وباعتبار كونه مدركا لنفسه
وما انطوت عليه في كل حال وبحسبه سمي نفسه عالما والسريان..

الذاتی الشرطی من حیث التنزه عن الغیبة والحجبة ودوام الادراک المتعدی حکمه الی سائر الشئون یسمی حیوة وهو الحی بهذا الاعتبار والمیل المتصل من بعض الشئون بسر الارتباط بشئون اخر بموجب حکم المناسبة الثابتة فی البین المرجحة تغلیب بعض الشئون علی البعض واظهار التخصیص الثابت فی الحالة المسماة علی التقدم ظهور بعض الشئون علی البعض یسمی ارادة وهو من حیثیتها یکون مریدا والحالة التی من حیثها یظهر اثره فی احواله ترتیب بعضه التخصیص المذکور والنسب المتفرعة عن کل حال منها یسمی قدرة وهو من حیثها قادرا وانتظم امر الوجود وارتبط وزهق الباطل وسقط وها قد فتح لک باب لا یلجه ولا یطرقه الا الندر من اهل العنایة الکبری فان کنت ممن یستحق مثل هذا فلج وافتح هذا المجمل مفصله وکن بکلیتک لله نعم کان لله کان الله له

فصل بر طالب خبیر پوشیده نماند که بمجرد حفظ مقالات ارباب توحید وتخیل معانی آن اکتفا کردن وانرا مرتبه از مراتب کمال شمردن غایت خسران ونهایت حرمانست

شعر

علمی که در و خون جگر باید خورد
علم وادب وکتاب کی دارد سود

نه هر که از مشاهدات صوفیه تعبیر کند صوفی مشاهد باشد ونه هر که از معارف ارباب توحید دم زند عارف موحد گردد

شعر

این همه گفت وگوی توحیدست
راه وحدت بترک وتجریدست
سخن وحدتست همچو سراب
از سراب ای پسر که شد سیراب
سخن وحدت آنکه از عامی
زان چه خیزد بغیر بدنامی

ورضوان الله تعالی علی الشیخ الربانی اوحد الدین الکرمانی حیث قال **رباعیة**

اسرار حقیقت نشود حل بسوال
نه نیز بدر باختن حشمت ومال
تا دیده ودل خون نکنی پنجه سال
هرگز ندهند راهت از قال بحال

پس بنا بدین واجب آمد نقل کلمات قدسیه ارباب مواجید در بیان مراتب توحید تا کاذب از صادق جدا شود ومقلد از محقق ممتاز گردد وهر کس بواسطه گفت وگوی این سخنان وپندار ادراک معانی آن بخود گمان کمال نبرد وخود را از زمره ارباب توحید نشمرد

فصل قال صاحب ترجمة العوارف قدس الله تعالی روحه توحید را مراتب است اول توحید ایمانی دوم توحید علمی سوم توحید حالی چهارم توحید الهی اما توحید ایمانی آنست که بنده بوحدت وصف الهیت و توحد استحقاق معبودیت حق سبحانه بر مقتضای اشارت آیات واخبار تصدیق کند بدل واقرار دهد بزبان

اما از عامی که [illegible] مقابل عارف است [illegible] بس شامل باشد صاحب [illegible] را و اگر چه از [illegible] ارباب علوم [illegible] باشد منه

شخصی حکایت کرد که در اثنا تفکر وتعمق در مسئله توحید خواستم در ربود کتابی در نظرش داشتند بر حاشیه آن سطری چند نوشته بخوندش آنکه دریافت سر توحید جز بزوال تعینات وفنا رسوم دعاوی دست ندهد وتصرف کردن در آن بنظر عقل محل خوف سوء خاتمت اعاذنا الله سبحانه وجمیع المسلمین من ذلک منه

واین توحید نتیجهٔ تصدیق مخبر واعتقاد صدق خبر باشد ومستفاد بود از ظاهر علم وتمسک بدان خلاص از شرک جلی وانخراط در سلک اسلام فایده دهد ومتصوفه بحکم ضرورت ایمان با عموم مومنان در این توحید مشارکت کنند وبدیگر مراتب منفرد ومخصوص

واما توحید علمی مستفاد است از باطن علم که انرا علم یقین خوانند وان چنان بود که بنده در بدایت طریق تصوف از سر یقین اعتقاد کند که موجود حقیقی و موثر مطلق نیست الا خداوند عالم جل جلاله وجمله ذوات وصفات وافعال را در ذات وصفات وافعال محو وناچیز داند هر ذاتی را فروغی از نور ذات مطلق شناسد وهر صفتی را پرتوی از نور صفت مطلق داند چنانکه هرکجا علمی وقدرتی وارادتی وسمعی وبصری یابد آنرا اثری از آثار علم وقدرت وارادت وسمع وبصر الهی داند وعلی هذا در جمیع صفات وافعال واین مرتبه از اوایل مراتب توحید اهل خصوص ومتصوفه است ومقدمهٔ آن باسابقهٔ توحید عام پیوسته ومشابه مرتبه ایست که کوته نظران انرا توحید علمی خوانند ونه توحید علمی بود بلکه توحیدی باشد رسمی ساقط از درجهٔ اعتبار وان چنان باشد که شخصی از سر ذکا وفطنت بطریق مطالعه یا سماع تصوری کند از معنی توحید ورسمی از صورت علم توحید در ضمیر او مرتسم گردد وازانجا در اثنای بحث ومناظره گاه گاه سخنی میگوید چنانکه

از

از حال توحید هیچ اثر درو نباشد وتوحید علمی اگرچه فرود مرتبهٔ توحید حالیست ولکن از توحید حالی مزجی بدان همراه بود ومزاجه من تسنیم عینا یشرب بها المقربون وصف شراب این توحید است وازین جهت صاحب آن بیشتر در ذوق وسرور بود وبتاثیر مزج حال بعضی از ظلمت رسوم او مرتفع شود چنانکه در بعضی تصاریف بر مقتضای علم خود عمل کند ووجود اسباب را که روابط افعال الهی اند درمیان نبیند اما در اکثر احوال واوقات بسبب بقایای ظلمت وجود از مقتضای علم خود محجوب شود وبدین توحید بعضی از شرک خفی برخیزد

واما توحید حالی آنست که حال توحید وصف لازم ذات موحد گردد وجملهٔ ظلمات رسوم وجود او الا اندک بقیه در غلبهٔ اشراق نور توحید متلاشی ومضمحل شود ونور علم توحید در نور حال او مستتر ومندرج گردد بر مثال اندراج نور کوکب در نور آفتاب

شعر

فلما استبان الصبح ادرج ضوءه
باسفاره اضواء نور الکواکب

ودرین مقام وجود موحد در مشاهدهٔ جمال واحد چنان مستغرق عین جمع گردد که جز ذات وصفات واحد در نظر شهود او نیاید تا غایتی که این توحید را صفت واحد بیند نه صفت خود واین دیدن را هم صفت او بیند وهستی او بدین طریق قطره وار در تصرف

متلاطم امواج بحر توحید افتد و غرق جمع شود و از یجاست
قول جنید قدس سره التوحید معنی یضمحل فیه الرسوم
و یندرج فیه العلوم و یکون الله کما لم یزل و قول ابن عطا
رحمه الله التوحید نسیان التوحید فی مشاهده جلال
الواحد حتی یکون قیامک بالواحد لا بالتوحید و منشاء
این توحید نور مشاهده است و منشا توحید علمی نور
مراقبه و بدین توحید اکثری از رسوم بشریت منتفی شود
بر مثال نور افتاب که در غلبه ظهور او بیشتر اجزای
ظلمت از روی زمین برخیزد و بتوحید علمی بعضی از ان
رسوم مرتفع گردد بر مثال نور ماهتاب که بظهور او
بعضی از اجزا ظلمت منتفی شود و اکثر همچنان باقی ماند
و سبب وجود بعضی از بقایای رسوم در توحید حالی
انست تا صدور ترتیب و افعال و تهذیب اقوال
از موحد ممکن بود و بدین جهت در حال صحوه حق توحید
چنانکه باید گذارده نشود و از ینجاست قول استاد
ابو علی دقاق رحمه الله التوحید غریم لا تقضی دینه
و غریب لا یودی حقه و بدین توحید بیشتر از شرک خفی
برخیزد و خواص موحدانرا در حال صحوه از حقیقت
توحید صرف که بیکبارگی اثار رسوم وجود در و
متلاشی شود گاه گاه لمحه بر مثال برقی خاطف لامع
گردد و فی الحال منطفی شود و بقایا رسوم دیگر باره
معاودت کند و درین حال بکلی بقایا شرک خفی مرتفع
گردد و ورای این مرتبه در توحید ادمی را مرتبه دیگر ممکن نیست

و اما توحید الهی انست که حق سبحانه در ازل ازال
بنفس خود نه بتوحید دیگری همیشه بوصف وحدانیت
و نعت فردانیت منعوت و موصوف بود کان الله و لم یکن
معه شی و اکنون همچنان بر نعت ازلی واحد و فرد ست
و الان کما کان و تا ابد الاباد هم بدین وصف بود کل شی
هالک الا وجهه نگفت یهلک تا معلوم شود که وجود همه
اشیا در وجود او امروز هالکست و حوالت مشاهده
این حال بفردا در حق محجوبانست و الا ارباب بصایر
و اصحاب مشاهدات که از مضیق زمان و مکان خلاص
یافته باشند این وعده در حق ایشان عین نقد ست
یوم بر و نه بعید او نزه قرب با عزت فردانیت و قهر
وحدانیت او خود غیر را در وجود مجال نداد و اینست
حق توحید و این توحید ست که از وصمت نقصان بریست
و توحید ملایکه و ادمی بسبب نقصان وجود ناقص
امد و شیخ ابو اسمعیل عبد الله انصاری قدس الله
سره درین معنی گفته است شعر

ما وحّد الواحد من واحد * اذ کل من وحّده جاحد
توحید من ینطق عن نعته * و نعت من ینعته لاحد

و فی شرح منازل السایرین للشیخ کمال الدین عبد الرزاق
الکاشی رحمه الله یعنی ما وحّد الحق تعالی حق توحیده احد
اذ کل من وحده اثبت فعله و رسمه بتوحیده فقد جحده
باثبات الغیر اذ لا توحید الا بفنا الرسوم و الاثار کلها
توحید من ینطق عن نعته عاریه ابطلها الواحد اذ لا نعت

فی الحضرة الاحدیه ولا نطق ولا رسم بسی والنطق والنعت
نقصان الرسم وکل ما یشم منه رائحة الوجود فهو
للحق عاریة عند الغیر فیجب علیه ردها الی مالکها حتی
یصح التوحید ویبقی الحق واحدا احدا فلذلک ابطل
الواحد الحقیقی تلک العاریة التی هی ذلک التوحید مع بقا
رسم الغیر فانه باطل فی نفسه فی الحضرة الاحدیة توحیده
ایاه توحیده ای توحید الحق ذاته بذاته هو توحیده
الحقیقی ونعت من ینعته لاحد ای وصف الذی یصفه
هو انه مشترک جایز عن طریق الحق مایل عنه لانه اثبت
النعت ولا رسم لشی فی الحضرة الاحدیة والالم یکن
احدیة

واکنون چون بمدد توفیق الهی و تایید نامتناهی
تقدیم انچه درین مقدمه واجب بود بوقوع پیوست
و تصدیر انچه درین مناسب می نمود بحصول انجامید
وقت است که در مقصود شروع کنیم و تشرح
موعود رجوع نماییم والتکلان علی الملک المستعان
انه ولی الاجابة والاحسان شیخ امام محقق
وعالم راسخ مدقق مظهر حکم الهی مظهر اسرار نامتناهی
محی الملة والدین ابو عبد الله محمد بن
علی بن العربی الطائی الحاتمی الاندلسی
رضی الله عنه وارضاه
وجعل اعلی الدرجات مثواه میفرماید

فصّ حکمة الهیه فی کلمة ادمیه

فصّ الشی خلاصته وزبدته
وفصّ الخاتم ما یزین به الخاتم
ویکتب علیه اسم صاحبه وقال ابن السکیت کل ملتقی
عظمین فهو فصّ والحکمة هی العلم بحقایق الاشیا واوصافها
واحکامها علی ما هی علیه وبالاقوال والافعال الارادیة
علی وجه یقتضی سدادها والالهیة اسم مرتبة جامعة
لمراتب الاسما والصفات یعنی فص حکمة الهیة عبارت
بود از خلاصه علوم ومعارفی که متعلق باشد بمرتبه
الوهیت یا خود عبارت بود از محل انتقاش ان علوم
ومعارف که دل انسان کاملست فان الفص کانّه
قد انطوی علی قوسی حلقة الخاتم واشتمل علی احدیة
جمعها وکانّه یختم بما ینطبع فیه من الصور وینوب عن
کلیتها وکانّه تابع لما یقابله من الخاتم فی التربیع والتثلیث
والتدویر وغیرها ویستتبع لما یرد علیه کذلک قلب الانسان
الکامل له الانطوا علی قوسی الوجوب والامکان و
الانطباق علی احدیة جمعها وله ان ینوب عما فیه من
صور الحقایق وینبی عن احدیة جمعها وکذلک له صورة
تابعة لمزاج الشخص کما ان له ان یستتبع تجلی الحق و بصورة
بصورته علی ما نص علیه الشیخ رضی الله عنه فی الفص
الشعیبی من فصوص الحکم ومی شاید که فص حکمة الهیة
عبارت بود از احدیة جمع ان علوم ومعارف مذکوره

بنا علی ان احدیة جمع الاشیا زبدتها وخلاصتها او
علی ان الفص الذی هو ملتقی قوسی حلقة الخاتم
او ملتقی کل غطین بمنزلة احدیة جمعها فالحاصل
ان خلاصة العلوم والمعارف المتعلقة بمرتبة الالوهیة
او المحل القابل لها او احدیة جمعها متحققة فی کلمة ادمیة
والمراد بالکلمة الادمیة فی کل موضع من هذا الکتاب
عین النبی المذکور فیه من حیث خصوصیته وحظه المتعین
له ولامته من الحق سبحانه وهی فی عرف التحقیق عبارة
عن هیئة اجتماعیة حرفیة من حروف النفس الرحمانی
پس بدین تقدیر همه موجودات کلمات الله باشند
کما قال سبحانه قل لو کان البحر مدادا لکلمات ربی الایه
وموجودات را از ان سبب کلمات خوانند که مشابهتی
دارد بکلمات لفظیه انسانیه چه اعیان موجوده عبارتست
از تعینات واقعه در نفس رحمانی که عبارتست از
انبساط وجود وامتداد اوست بسبب مرور او بر
مراتب چنانکه کلمات لفظیه عبارتست از تعینات
واقعه در نفس انسانی بواسطه مرور او بر مخارج وفی
کلام بعضهم ان الحقایق العلمیة ان کانت معتبرة
لا باحوالها یسمی حروفا غیبیة ومع احوالها کلمات
غیبیة والحقایق الوجودیة ان کانت معتبرة لا باحوالها
یسمی حروفا وجودیة ومع احوالها کلمات وجودیة و
حکمت الهیه از انجهة تخصیص کرده شد بکلمه ادمیه
که ادم علیه السلام چون مخلوق بود از برای خلافت

ومرتبه او جامع جمیع مراتب عالم که مظاهر اسما الهیه اند
پس الله مرتبه الهیه احد وقابل ظهور همه اشیا شد
وغیر او را استعداد این مرتبه وقابلیت چنین ظهور
نه ودر حقیقت مظهر اسم الله اوست کما قیل
سبحان من اظهر ناسوته سر سنا لاهوته الثاقب
ثم بدا فی خلقه ظاهرا فی صورة الاکل والشارب
اعلم ان الاسما الالهیة الحسنی الی کلیاتها تسع و
تسعون او الف وواحد واما جزئیاتها فغیر محصورة
لان الاسما هی التعینات الالهیة فی حقایق الممکنات
وهی غیر متناهیة لعدم تناهی الممکنات تطلب
وتقتضی تلک الاسما بذواتها وجود العالم روحا و
مثالا وحسا لیکون مرایا لانوارها المکنونة ومجالی لاسرارها
المخزونة التی باعتبارها قال سبحانه کنت کنزا مخفیا الحدیث
وانما اسند الطلب والاقتضا الی الاسما التی هی الذات
مقیدة بالصفات لا الی الذات نفسها لان الذات
من حیث اطلاقها لا یضاف الیها حکم ولا نعت ولا وصف
ولا رسم لیس نسبة الاقتضا الیها اولی من نسبة اللااقتضا
لان کل ذلک یقتضی بالتعین والتقید ولا شک یعقل
کل تعین یقتضی سبق اللاتعین علیه ثم اعلم ان ثبوت
الکمال للحق سبحانه من وجهین احدهما کماله من
حیث الذات وهو عبارة عن ثبوت وجودها منها
لا من غیرها فهی غنیة فی وجودها وبقاوها ودوامها
عما سواها والکمال الثانی هو کمال تفصیلی للحق سبحانه

من حيث اسماؤه الحسنى وذلك انما يكون بظهور
آثار النسب المرتبية والحقائق الاسمائية ونفوذ
احكامها في عوالمها ومظاهرها وكان الحق الواجب
في كماله الذاتي وغناه الاحدي يرى ذاته في ذاته رؤية
ذاتية غير زائدة على ذاته ولا متميزة عنها ويرى
اسماءه وصفاته ايضا نسبا ذاتية لها وشؤونا غيبية
مستهلكة الاحكام تحت قهر الاحدية غير ظاهرة الآثار
ولا متميزة الاعيان بعضها عن بعض لكنه شاء ان
يظهرها من حيث كماله الاسمائي ويراها في مظاهرها متميزة
الاعيان والآثار فاوجد من حيث الاسم الله العالم
وبسط نوره الوجودي على الممكنات المعلومة في الخلا
المتوهم فصار مظهرا تفصيليا لحقائق الاسماء و
مجلى فرقانيا لصفات الاعلى لكنه كان بدون وجود
آدم جسدا مستويا ومزاجا معتدلا لا روح فيه
وبيان ذلك ان المقصود الاصلي والعلة الغائية
من ايجاد العالم ان يحصل كمال الجلاء والاستجلاء
الذين هما عبارة عن ظهور ذاته سبحانه ورؤيته اياه
في كل شأن سبق في علمه الذاتي ظهوره فيه متعينا
بحسبه متنوعا بموجب حكمه ونظر كل فرد من افراد
مجموع الامر كله بصورة الجميع ووصفه وحكمه
بحيث يضاهي كل شأن من الشؤون الشأن الكلي
الذي هو مفتاح مفاتيح الغيب اعني التعين الاول
فاذا لم يحصل الكمال المذكور على النحو المطلوب.

في العالم لم يكن له سر وروح ولا شك ان ذلك لا
يحصل الا في مظهر الاحدي الجمعي الكمالي الانساني.
فالعالم من غير وجود الانسان فيه كان كمزاج معتدل.
وجسد مستوى لا روح فيه ومن شأن الحكم الالهي
انه ما سوى جسدا ولا عدل مزاجا الا وكلمة ينفخ.
الروح فيه فانبعث انبعاثا ارادياً الى تكميل جسد
العالم وجعل روحه اي روح العالم وسره المطلوب.
منه آدم وحيث لم يكن هذا الحكم مختصا بآدم ابي البشر
عليه السلام بل يشاركه فيه اولاده الكاملون
عمم الحكم وقال واعني بآدم وجود العالم الانساني
اي الحقيقة النوعية الانسانية الكمالية الموجودة
في ضمن اي فرد كان من افرادها وعلمه اي علم الله
سبحانه آدم يعني الانسان الكامل الاسماء كلها
علم ذوق ووجدان بان جعله جامعا لجميع الاسماء
الالهية الفعلية الوجوبية ومشتملا على جميع الصفات
والنسب الربوبية فهو واجب الوجود بربه عرشي الله
بقلبه حي عالم قدير متكلم سميع بصير وهكذا جميع الاسما
وقال بعضهم في قوله تعالى وعلم آدم الاسماء كلها اي
ركب في فطرته من كل اسم من اسمائه لطيفة وهيأه
بتلك اللطائف للتحقق بكل الاسماء الجمالية والجلالية
وعبر عنهما بيديه فقال لابليس ما منعك ان تسجد لما
خلقت بيدي وكل ما سواه مخلوق بيد واحد لانه
اما مظهر صفة الجمال كملائكة الرحمة او الجلال كملائكة العذاب والشيطان صح

اعلم انک لاتعرف الغایب الا بالشاهد ومعناه
انه کلما سالت عن کیفیة فلا سبیل الی تفهیمک الا ان
تقرر لک مثال من مشاهدتک الظاهره او الباطنه
فی نفسک بالفعل فاذا قلت کیف یکون الاول
سبحانه عالما بنفسه فجوابک الشافی ان یقال کما تعلم
انت نفسک فتفهم الجواب فاذا قلت کیف یعلم الاول
غیره فیقال کما تعلم انت غیرک فتفهم واذا قلت
کیف یعلم بعلم واحد بسیط سایر المعلومات فیقال
کما تعرف جواب مسئلة دفعة واحدة من غیر تفصیل
ثم تشتغل بالتفصیل واذا قلت کیف یکون علمه
بالشی مبدا وجود ذلک الشی فیقال کما یکون توهمک
للسقوط من الجذع عند المشی علیه مبدا السقوط
واذا قلت کیف یعلم الممکنات کلها فیقال یعلمها بالعلم
باسبابها کما تعلم حرارة الهواء فی الصیف القابل
بمعرفتک تحقیقا اسباب الحرارة واذا قلت کیف
یکون ابتهاجه لکماله وبهاءه فیقال کما یکون ابتهاجک
اذا کان لک کمال تمیز به عن الخلق واستشعرت
بذلک الکمال والمقصود انک لاتقدر ان تفهم شیا
عن الله تعالی الا بالمقایسة الی شیء فی نفسک نعم
تدرک فی نفسک اشیا تتفاوت فی النقصان والکمال
فتعلم مع هذا ان ما فهمته فی حق الاول سبحانه اعلی واشرف
مما فهمته فی حق نفسک فیکون ذلک ایمانا بالغیب مجملا
والاضافة الزیادة التی توهمتها لاتعرف حقیقتها لان

مثل تلک الزیادة لاتوجد فی حقک فاذن ان کان للاول
سبحانه امر لیس له نظیر فیک فلا سبیل لک الی فهمه
البتة وذلک هو ذاته فانه وجود بلا ماهیة هو منبع
کل وجود فاذا قلت کیف یکون وجود بلا ماهیة
فلا یمکن ان تضرب لک مثلا من نفسک فلا یمکنک
اذن ان تفهم حقیقة الوجود بلا ماهیة وحقیقة وان
الاول سبحانه وخاصته هو انه وجود بلا ماهیة زایدة
علی الوجود لان انیته وماهیته واحدة وهذا لانظیر له
فیما سواه فان ما سواه جوهر او عرض وهو لیس
بجوهر ولا عرض وهذا ایضا لاتحققه الملایکة فانهم
ایضا جواهر وجودها غیر ماهیتها وانما وجود بلا ماهیة
لیس الا الله تعالی فاذن لایعرف الله الا الله
واز انفاس متبرکه ولد ست رحمه الله چون حق
تعالی ادمی را افرید قابلیت انش داد که او را بشناسد
پس از هر صفت بی پایان خود اندک اندک در رو تعبیه
کرد تا ازین اندک ان بسیار و بی نهایت را تواند
فهم کردن چنانکه از مشتی گندم انباری را واز
کوزه اب جویی را بینایی داد تا معلوم شود که
بینایی چه چیزست وهمچنین شنوایی ودانایی
وقدرت الی ما لایتناهی شعر

خلق را حق چو ساخت در ظلمت
نور شان ریخت بر سر از رحمت
اندر ایشان نهاد گوهر ها

از صفات قدیم وعلم هی

از صفات قدیم و علم و سخن
تا تو در خود صفات او بینی
و ز صفتهاش ذات او بینی
همچو عطار کو ز هر انبار
اورد در دکان و در بازار
اندکی اورد نه بسیار او
همه را ناورد بیکبار او
باشد انبارها ورا بسیار
بود در هر یکی دو صد خروار
نهد از هر یکی بطبله خود
قدر هر طبله بطبله برد
کرچه در طبلها بود اندک
عاقلی زین بداند بی شک
هست دکان حق تن انسان
اندرونش صفات الرحمن
بس تو در خود ببین صفات خدا
کرچه اندک بود بدان ز صفا
کو چسانست ان صفات منیر
سیر کن زین قلیل سوی کثیر
زین صفات قلیل او سوی اصل
مکن اندر میان هر دو تو فصل
دل بحق ده اکر دلی داري
جون از و می رسد ترا یاري

وانما علم الله سبحانه الانسان الكامل اسماء الحسنى واودعه
فيها فان الانسان الكامل روح العالم والعالم جسده
كما سبق وان الروح هو مدبر البدن والمتصرف
فيه بما يكون فيه من القوى الروحانية والجسمانية
وكذلك اى مثل ذلك المذكور من القوى الاسما
الالهية للانسان الكامل يعنى انها له بمنزلة تلك
القوى الروحانية والجسمانية فكما ان الروح يدبر
البدن ويتصرف فيه بالقوى كذلك الانسان
الكامل يدبر امر العالم ويتصرف فيه بواسطة الاسما
الالهية اعلم ان كل حقيقة من حقايق ذات الانسان
الكامل ونشاته برزخ من حيث احديته جمعها بين حقيقة
ما من حقايق بحر الوجوب وبين حقيقة مظهرية لها من
حقايق بحر الامكان هى عرشها وتلك الحقيقة الوجوبية
مستولية عليها فلما ورد التجلى الكمالى الجمعى على المظهر
الكامل الانسانى بلقاه بحقيقته الاحدية الجمعية الكمالية
وسرى سر هذا التجلى فى كل حقيقة من حقايق ذات
الانسان ثم فاض نور التجلى منها على ما يناسبها من
العالم فما وصلت الالاء والنعماء الواردة بالتجلى الرحمانى
على حقايق العالم الا بعد تعينه فى الانسان الكامل
بمزيد صبغة لم تكن فى التجلى قبل تعينه فى مظهرية الانسان
الكامل لحقايق العالم واعيانها رعايا له وهو خليفة
عليها وعلى الخليفة رعاية رعاياه على الوجه الانسب
الاليق وفيه تفاضل الخلايق بعضهم على بعض

حق سبحانه وتعالی در آینه دل انسان کامل که خلیفه
اوست تجلی میکند وعکس انوار تجلیات از آینه
دل او بر عالم فایض میگردد و بوصول آن فیض
عالم باقی می ماند وتا این کامل در عالم باقیست
استمداد می کند عالم از حق تجلیات ذاتیه ورحمت
رحمانیه ورحیمیه بواسطه اسما وصفاتی که این موجودات
مظاهر ومحل استوا اوست پس عالم بدین استمداد
وفیضان تجلیات محفوظ می ماند مادام که این انسان
کامل در وی هست پس هیچ معنی از معانی از باطن
بظاهر بیرون نیاید مگر بحکم او وهیچ چیز از ظاهر بباطن
در نیاید مگر باجازه او واگرچه این کامل در حال غلبه
بشریت نداند وهو البرزخ بین البحرین والحاجز بین العالمین
والیه الاشارة بقوله سبحانه وتعالی مرج البحرین
یلتقیان الآیة اری

شعر

جهان را بلندی وپستی تویی
ندانم چه ای هرچه هستی تویی

فان قیل پیش از تحقق وتعین این صورت آدمی
عالم ودوران افلاک ثابت وقایم بود واز عدم تعین
این صورت آدمی هیچ خللی ونقصی در عالم ودوران
افلاک نبود پس قطب او نباشد قلنا هرچند
حسا نبود اما معنی وحکما بود زیرا که چون بحکم فاحببت
ان اعرف مقصود از ایجاد عالم کمال پیدایی بود و
کمال پیدایی بظهور حقیقت جمعیت ذات اجمالا وتفصیلا

موقوف بود ومظهر آن حقیقت جمعیت کما هی جز این
صورت عنصری انسانی نبود زیرا که هرچه غیر اوست باید
از افلاک وعناصر ومولدات وما فوقها وما تحتها
هر یک مظهر صفتی وحقیقتی واسمی از این حضرت جمعیت
بیش نبودند ولهذا از حمل امانت مظهریت این کمال
جمعیت وپیدایی همه ابا کردند چنانکه فرمود انا عرضنا
الامانة ای مظهریة هذه الجمعیة وکمال الظهور علی السموات
ای ما علا من العالم والارض ای ما سفل منه والجبال
ای ما بینهما فابین ان یحملنها لعوز فی کمال القابلیة
بغلبة حکم القید والجزئیة علیها وحملها الانسان ای
بهذه الصورة العنصریة لکمال القابلیة وچون بسبب
حکمت ومصلحت عظیم کلی ایجاد عالم را بر تعین این صورت
عنصری انسانی تقدیم کردند فعلا این توجه ایجادی
این صورت انسانی بود از جهت آنکه مقصد ومقصود
او بود پس مدد وبقای اجزا عالم پیش از تعین این صورت
بآن کینونت او معنی وحکما در آن توجه ایجادی مضاف
بود وچون در حس متعین شد هر حفظ ومدد قیام و
بقا عالم را باین صورت متصدی گشت ودر مقام
قطبیت ومرکزیت واقع آمد ولهذا ای لکون العالم
بمنزلة الجسد وکون الانسان الکامل بمثابة روحه یقال
فی حق العالم انه الانسان الکبیر فانه کما ان الانسان
عبارة عن جسد وروح یدبره کذلک العالم عبارة عنهما
مع انه اکبر منه صورة ولکن هذا القول انما یصح ویصدق

بوجود الانسان الكامل فيه اي في العالم فانه لو لم
يكن موجودا فيه كان كجسد ملقى لا روح فيه ولا شك
ان اطلاق الانسان على الجسد الذي لا روح فيه لا يصح
الا مجازا وكما يقال للعالم الانسان الكبير كذلك يقال
للانسان العالم الصغير وكل من هذين القولين انما
يصح بحسب الصورة واما بحسب المرتبة فالعالم هو
الانسان الصغير والانسان هو العالم الكبير جميع انچه
در عالمست مفصلا مندرجست در نشاة انسان مجملا
پس انسان عالم صغير مجملست از روی صورت وعالم
انسان كبير مفصل اما از روی مرتبه انسان عالم كبيرست
وعالم انسان صغير زيرا كه خليفه را استعلاست
بر مستخلف عليه

رباعیه

ای انکه ترا ست ملک اسکندر وجم •
از حرص مباش در پی سیم درم •
عالم همه در تست ولیکن از جهل •
پنداشته تو خویش را در عالم

• قال امير المؤمنين كرم الله تعالى وجهه •
• دواءك فيك وما تشعر • وداءك منك ولا تبصر •
• وتزعم انك جرم صغير • وفيك انطوى العالم الاكبر •
• وانت الكتاب المبين الذي • باحرفه يظهر المضمر •

• وفي المثنوي قدس سر ناظمه •
کر تو ادم زاده چون او نشین •
• جمله ذرات را در خود ببین

چیست اندر خم که اندر نهر نیست •
چیست اندر خانه کان در شهر نیست •
این جهان خمست وجوی دل جواب •
• این جهان خانه ست ودل شهر عجاب •

حضرت مولوی قدس سره از عالم بخم وخانه تعبیر
فرموده است واز دل انسان کامل بنهر وشهر ودرین
اشارتست بانکه هرچه در عالم هست در نشات انسان
هست ودر نشات انسان امری هست که در عالم نیست
وان دو چیزست یکی انکه هر یک از شیون وصفات
الهیه در مرتبه انسان کامل بر نک همه بر امده است
وباحکام همه منصبغ کشته مضاهیا للشان الکلی الذی
هو التعین الاول کما سبق بیانه ویکی دیکر انکه شیون
وصفات در مرتبه جمعیت الهیه مجملست وبالقوه ودر
مظاهر متفرقه عالم مفصل وبالفعل ونشات انسان
جامعست بین الاجمال والتفصیل والقوه والفعل
زیرا که همه در وی دفعة مجملست وبالقوه وعلی سبیل
التدریج مفصلست وبالفعل

رباعیه

خاطر بیکی لطیفه حاضر نشود •
• کان از تو بروز کار ظاهر نشود
مجمل سخن اینست که در عمر دراز •
• تفصیل کمالات تو اخر نشود

وكان الانسان الكامل كتابا مختصرا منتخبا من ام
الكتاب التي هي عبارة عن الحضرة الاحدية الجمعية الالهية

مشتملا على حقايقها الاسمائيه الفعليه الوجوبيه ومنطويا
على رقايق نسب صفاتها الربوبيه بحيث لا يشذ عنه
شي منها سوى الوجوب الذاتي فانه لا قدم فيه للممكن
الحادث والا لزم قلب الحقايق ولذلك اي لكون
الانسان مختصرا من الحضرة الالهية مشتملا على ما فيها
من حقايق الصفات والاسما اشتمالا احديا جمعيا
خصه اي الله سبحانه الانسان بالصورة الالهية
اي جعل الصورة مختصة به بحسب الذكر وان كان
العالم ايضا على الصورة لان كل ما الى الوحدة
اقرب فاضافته الى الحق اولى وصورة الانسان
صورته الاحدية الجمعية وصورة العالم صورته
التفصيلية فقال على لسان نبيه صلى الله عليه وسلم
ان الله خلق ادم اي قدره اولا في العلم واوجده
ثانيا في العين على صورته الالهية الكاملة وصفته
الربوبية الشاملة وحيث احتمل ان يعود الضمير في
صورته الى ادم كما ذهب اليه بعض ارده بقوله
وفي رواية اخرى على صورة الرحمن نفيا لذلك
الاحتمال ليكون نصا في مقصوده وفي رواية
معاني الاخبار للشيخ ابي بكر بن اسحق رحمه الله
لا تقبحوا الوجوه فان ابن ادم على صورة الرحمن
وفي الصحيح انه صلى الله عليه وسلم قال في وصيته بعض
اصحابه في الغزو واذا ذبحت فاحسن الذبحة واذا
قتلت فاحسن القتلة واجتنب الوجه فان الله خلق ادم

على صورته قيل الصورة هي الهيئة وذلك لا يصح الا
على الاجسام فمعنى الصورة الصفة يعني خلق ادم
على صفة الله عز وجل اي حيا عالما مريدا قادرا سميعا
بصيرا متكلما ولما كان الحقيقة تظهر في الخارج بالصورة
اطلق الصورة على الاسما والصفات مجازا لان الحق
سبحانه بها يظهر في الخارج هذا باعتبار اهل الظاهر
واما عند المحققين فالصورة عبارة عما لا تعقل
الحقايق المجردة الغيبية ولا تظهر الا بها والصورة
الالهية هو الوجود المتعين بساير التعينات التي
بها يكون مصدرا لجميع الافعال الكمالية والاثار
الفعلية وقال بعضهم اگر سائلي گويد که اطلاق
صورة بر الله تعالى چگونه توان کرد جواب گوييم که
بقول اهل ظاهر مجاز باشد نه حقيقت که نزد ايشان
اطلاق اسم صورت بر محسوسات حقيقت باشد و بر معقولات
مجاز اما نزد اين طايفه چون عالم بجميع اجزائه الروحانية
والجسمانية والجوهرية والعرضية صورت حضرت الهيه
است تفصيلا و انسان کامل صورت اوست جمعا
پس اضافت صورت بحق حقيقت بود و بما سواى او
مجازا اذ لا وجود عندهم للسوى ولله در من قال رباعية

يارى دارم كه جسم وجان صورت اوست ٭
چه جسم وچه جان هر دو جهان صورت اوست ٭
هر معنى خوب وصورة پاكيزه ٭
كاندر نظر تو آيد آن صورت اوست

ومن مقولات الحضرة المولوية وانفاسها القدسية بلسان الجمع

شعر

بهر طرف نکذی صورت ومعنی

اکر بخود نکذی یا بسوی ان شر و شور

ز احول بکریز و دو چشم نیکو کن

که چشم بد بود او و ز از جمالم دور

بصورت بشرم هان و هان غلط نکنی

که روح سخت لطیفست و عشق سخت غیور

وجعله ای جعل الله الانسان الکامل العین المقصودة والغایة المطلوبة من ایجاد العالم وابقائه کالنفس الناطقة التی هی المقصودة من تسویة جسد الشخص الانسانی وتعدیل مزاجه الطبیعی الجسمانی مقصود کلی وغرض اصلی از افرینش عالم دانش وبینش بنی ادمست مشکوة تعینات نور شهود ومرآت تنوعات ظهور وجود دل پاک وفهم دراک اوست ومستجمع جمیع انواع علوم وادراکات احدیه جمع علم وادراک او الحقیقة الساریة فی الکل بدرک ذاتها بذاتها وما عدا ذاتها من لوازم ذاتها علما عینیا اجمالیا فی الانسان الکامل والکون الجامع المتضمن لسایر المظاهر المشتمل علی جملة المراتب ثم انها تدرک الاوفی جمیعا فیه بعض التعینات والاسما الالهیة ادراکا عقلیا تفصیلیا علی حسب ما فیه من القوابل وتدرکها ایضا بعض تعینات واسما اخر ادراکا وهمیة وخیالیا علی حسب

مافیه من قوابل اخر ادراکات حسیة علی حسب ما فیه من القوابل التی تتعلق بها تلک التعینات فهی انما تدرک الکل بالکل بحسب ما فیه من الکل ادراکا تاما کاملا لا مزید علیه اصلا جون ادمی را صفات کونی بصفات حقانی مبدل شود ودیده بصیرتش بنور وحدت مکحل کردد بجمیع قوی ومشاعر در جمیع مجالی ومظاهر مشاهده جمال حق وادراک وجود مطلق او کند وثمره نتیجه افرینش او چون دانش وبینش نیست

شعر

ادمی دیدست وباقی پوستست

دیدان باشد که دید دوستست

جون که دید دوست نبود کور به

کر سلیمان نیست از وی مور به

ولهذا ای لان المقصود من ایجاد العالم وابقائه الانسان الکامل کما ان المطلوب من تسویة الجسد النفس الناطقة تخرب الدار الدنیا بزواله ای بزوال الانسان الکامل وانتقاله عنها کما ان الجسد یبلی ویفنی بمفارقة النفس الناطقة عنه فانه تعالی لا یتجلی علی العالم الدنیوی الا بواسطته فعند انقطاعه ینقطع عنه الامداد الموجب لبقا وجوده وکمالاته فینتقل الدنیا عند انتقاله ویخرج ما کان فیها من المعانی والکمالات الی الاخرة قال رضی الله عنه فی کتابه المسمی بالقسم الهی بالاسم الربانی الا ندری ان الدنیا باقیة ما دام هذا الانسان فیها والکائنات تتکون والمسخرات تتسخر

فاذا استقل الى دار اخرى مارت هذه السماء مورا وسارت
الجبال سيرا ودكت الارض دكا وانتثرت الكواكب
وكورت الشمس الى غير ذلك وفى كتاب الفكوك
الانسان الكامل الحقيقى هو البرزخ بين الوجوب و
الامكان والمرآة الجامعة بين صفات القدم واحكامه
وبين صفات الحدثان وهو الواسطة بين الحق والخلق
وبه ومن مرتبته يحصل فيض الحق والمدد الذى هو سبب
بقاء ما سوى الحق اى العالم كله علوا وسفلا ولولاه
من حيث برزخيته التى لا يغاير الطرفين لم تقبل شى
من العالم المدد الالهى الوحدانى لعدم المناسبة
والارتباط ولم يصل اليه فكان يفنى وانه عمد السماوات
والارض ولهذا اليسير رحلته من مركز الارض التى هى
صورة حضرة الجمع واحديته ومنزل خلافة الالهية
الى الكرسى الكريم والعرش المجيد المحيطين بالسموات
والارض وينخرم نظامهما فتبدل الارض غير الارض
والسموات ولهذا نبه ايضا عليه السلام على ما ذكرناه
بقوله لا يقوم الساعة وفى الارض من يقول الله الله
واكده بالتكرير يريد وفى الارض من يقول الله
قولا حقيقيا اذ لو اراد من يقول كلمة الله ولم يوكد
بالتكرار ولا شك انه لا يذكر الله ذكرا حقيقيا و
خصوصا بهذا الاسم الجامع الاعظم المنعوت بجميع
الاسماء الا الذى يعرف الحق المعرفة التامة واتم الخلق
معرفة بالله فى كل عصر خليفة الله وهو كامل ذلك

العصر فكانه يقول صلى الله عليه وسلم لا يقوم الساعة
وفى الارض انسان كامل وهو المشار اليه بانه العمد
المعنوى الماسك وان شئت فقل الممسوك لاجله فاذا
استقل انشقت السما وكورت الشمس وانكدرت النجوم
وانتثرت وسيرت الجبال وزلزلت الارض وجاءت
القيمة ولا ثبوته من حيث مظهريته فى الجنة التى محلها
الكرسى والعرش المجيد لكان الحال فيهما كالحال فى
الارض والسموات وانما قيدت ثبوته بقولى من حيث
مظهريته من اجل ما اطلعنى الله عليه من ان الجنة
لا تسع انسانا كاملا وانما يكون منه فى الجنة بما يناسب
الجنة وفى كل عالم ما يناسب ذلك العالم وما يستمد عنه
ذلك العالم من الحق من حيث ما فى ذلك العالم من
الانسان بل اقول ولو خلت جهنم منه لم تبق وبه
امتلات والبه الاشارة بقدم الجبار المذكور فى
الحديث عند قوله عليه السلام ان جهنم لا يزال يقول
هل من مزيد حتى يضع الجبار فيها قدمه فاذا وضع
الجبار فيها قدمه يقول قط قط اى حسبى حسبى و
اخبرت من جانب الحق ان القدم الموضوع فى جهنم
هو الباقى فى هذا العالم من صور الكمل مما لا يصحبهم
فى النشاة الجنانية وكنى ذلك الباقى بالقدم لمناسبة
شريفة لطيفة فان القدم اخر اعضاء صورته وكذلك
نفس صورته العنصرية اخر اعضاء مطلق الصور الانسانية
لان صور العالم باجمعها كالاعضاء لمطلق صورة الحقيقة

عن صح

الانسانية وهذه النشاة اخروية ظهرت بها
الحقيقة الانسانية وبها قامت الصور كلها التي قلت
انها كالاعضاء وينتقل العمارة منها الى الدار
الاخرة من اجله اي من اجل الانسان او بسبب
استعاله لما سبق مادام که انسان کامل در دنیا بود
عالم محفوظ وخزاین الهی مضبوط باشند وچون
ازین عالم منتقل شود بان عالم واز دنیا مفارقت
کند ومقیم دار اخرت گردد واز افراد انسانی کسی
نماند که متصف بکمالات الهیه شود تا قایم مقام او
گردد وحق تعالی او را خزینه دار خزاین خود سازد
هرچه درین خزینه دنیا باشد از کمالات ومعانی با ان
کامل از خزینه بیرون برند واین بعض دیگری لاحق
گردد بانچه در خزاین اخروی است وکار خزانه داری
وخلافت باخرت افتد التجلیات الالهیة لاهل الاخرة
انما هي بواسطة الكامل كما في الدنيا والمعاني المفصلة
لاهلها متفرعة من مرتبته ومقام جمعه ابدا كما تفرع منه
ازلا وما للكامل من الكمالات في الاخرة لا يقاس على
ماله من الكمالات في الدنيا اذ لا يقاس نعيم الاخرة
على نعيم الدنيا وقد جاء في الخبر الصحيح ان الرحمة مائة
جزء جزء منها لاهل الدنيا وتسعة وتسعون لاهل الاخرة
واعلم ان دار الوجود واحدة وانقسامها الى الدنيا
والاخرة بالنسبة اليك لانهما صفتان للنشاة الانسانية
فما دامت نشاتها الوجودية العينية النشاة العنصرية

فهي

فهي الدنيا لانها بالنسبة الى نشاتها النورية الالهية
اولا دنوها عن فهم الانسان الحيوان ولما كانت الانسانية
الكلية في الدنيا نشاتين نشاة تفصيلية فرقانية
ونشاة احدية جمعية قرآنية وهذه النشاة الدنيوية
كثيفة وصورتها متقيدة متحققة من مادة جامعة بين
النور والظلمة والنفس الناطقة المتعلقة بها من
بعض قواها العملية وهي ذاتية لها وبها يعمل الله سبحانه
لاجلها في كل نشاة وموطن صورة هيكلية تنزل
معانيها فيها وتظهر قواها وخصائصها وحقائقها بها
وكانت هذه النشاة الجامعة بين النور والظلمة
لا تقتضي الدوام بل لا بد لها من الانحلال والانصرام
لكونها حاصلة من عناصر مختلفة متباينة متضادة بمقتضى
حقائقها الانفكاك وكون قوى مزاجها العنصري غير
وافية بجميع ما في النفس من الحقائق والدقائق فان
في نفس ما لا يظهر بهذه النشاة العنصرية مثل ما
يظهر بنشاتها الروحانية النورانية وقد حصل لها
بحمد الله سبحانه في مدة عمرها التي كانت تعمر ارض جسدها
من الاخلاق الفاضلة والملكات الكاملة والعلوم
والاعمال الصالحة كمال فعلي لما صار بها جميع ما كان
بالقوة بالفعل فينشئ الله سبحانه للنفس بالقوة
العملية اذا خرجت عن الدنيا صورة اخروية روحانية
ملائمة لها في جميع افاعيلها وخصائصها من مادة
روحانية حاصلة لها من تلك الاخلاق والملكات

والعلوم والاعمال منظهر بحقايقها وخصايصها و آثارها
في تلك الصورة ظهورا يقتضي الدوام الى الابد لان
مادتها روحانية وجدانية نورية تعلقني فاقتضت تلك
النشاة الروحانية الدوام والبقاء لرسوخ حقايقها
واصولها الروحانية في جوهر الروح ودوام التجلي
النفسي الالهي فيها فاذا انتقل الامر الى الاخرة وظهر
النفوس والارواح الانسانية في صورها الروحانية
البرزخية والمثالية او الحشرية وغلبت الروحية على
الصور والنورية على الظلمة واختزن الحق الاسرار
والانوار والحقايق في تلك الصور الاخروية كان
الانسان باحديته جمعه ختما على تلك النشاة الاخروية
حافظا لها الى الابد فافهم تبصر و قبول
فيض دائمي است مر قابلي كه بصفت وجود متصف شد
واجب الوجود گشت بوجود حق دايم پس عدم برو
طاري نشود اما تعينات وظهورات ونشات برو
طاري ميشود واين مخالف ايه كريمة كل من عليها
فان نيست زيرا كه متعلق فنا تعين شخصي است نه متعين
پس وجود متعين بعد از زوال تعيني ظهور ميكند در
تعيني ديگر اعم از آنك برزخي بود يا حشري يا جناني
يا جهنمي واين تجليات وظهورات باقيست ابد
الابدين وقابل ومقبول هر دو باقي ودايم بالحق
الدايم الباقي الممكنات كلها شئون الحق في غيب ذاته
واسمائه ووقع اسم الغير عليها بواسطة التعين و

الاشباح الى من يوجدها في العين وبعد الاتصاف
بالوجود العيني صار واجبا بالغير لا ينعدم ابدا بل
يتغير ويتبدل بحسب عوالمه وطريان التصور عليه
فهو اي الانسان الكامل الاول بالقصد و
الارادة لما جعله الله سبحانه العين المقصودة والعلة
الغائية من ايجاد العالم ومن شان العلة الغائية
التقدم في العلم والارادة كان من شانه ايضا التاخر
في الوجود كما اشار بقوله والاخر اي ذلك الانسان
هو المتاخر عما عداه بالايجاد في سلسلة الموجودات
فان اول ما اوجد بالوجود العيني هو العلم الاعلى
ثم اللوح المحفوظ ثم العرش العظيم ثم الكرسي الكريم
ثم العناصر ثم السموات السبع ثم المولدات ثم الانسان
فانه منتهى تلك الآثار ومجمعها نشانندهٔ درخت
تا نخست ملاحظهٔ ميوه نكند درخت ننشاند وچون
ملاحظهٔ ميوه كرد و درخت نشاند تا ساق درخت بلند
نشود وشاخها نجهاند وبرگ بيرون نياورد وشكوفه
نكند ميوه ندهد پس ميوه در مرتبهٔ علم مقدم است
ودر مرتبهٔ وجود از همه موخر وبرهمين قياس است نسبت
بني آدم با ساير اجزاء عالم

شعر

نخستين فكرت پسين شمار
توئي خويشتن را ببازي مدار

وفي كتاب
المثنوي قدس الله سر ناظمه

ظاهرا آن شاخ اصل میوه است
باطنا بهر ثمر شد شاخ هست
گر نبودی میل و امید ثمر
کی نشاندی باغبان بیخ شجر
پس بمعنی آن شجر از میوه زاد
گر بصورت از شجر بودش ولاد
بهر آن فرموده است آن ذو فنون
رمز نحن الاخرون السابقون
گر بصورت من ز آدم زاده ام
من بمعنی جد جد افتاده ام
کز برای من بدش سجده ملک
وز پی من رفت بر هفتم فلک
اول فکر آمد آخر در عمل
خاصه فکری کو بود وصف ازل

و هو الظاهر المحسوس بالصورة الجسمية العنصرية و هو الباطن الغير المحسوس ايضا لكن بالسورة اي المنزلة والشرف فانها باعتبار روحانيته او نقول هو الظاهر في عرصة الوجود العيني بالصورة الاحدية الجمعية من جسم وروح وعقل وقوى و غيرها مما يصدق عليه اطلاق الخليقة وهو ايضا الباطن لكن بمرتبته التي هي الخلافة فان المراتب لا تزال امورا معقولة لا وجود لها الا بالمتعينات المترتبة فيها وجودا تميز بينها وبين صاحبها اعني

السلطان ولا يظهر لها في الخارج صورة زائدة على صورة صاحبها لكن يشهد اثرها ممن ظهر بها ما دام له ظهور بها ومتى انتهى حكمها لم يظهر عنه اثرها و بقي كسائر من ليست له تلك المرتبة فهو من حيث صورته الجمعية العنصرية او صورته الاحدية الجمعية المذكورة انما عبد مخلوق مربوب لله سبحانه وتعالى ومن حيث معناه روحه ومرتبته رب يتحقق ربوبيته بالنسبة والاضافة الى افراد العالم كله غيبه وشهادته روحانيته وجسمانيته قال رضي الله عنه في انشاء الدوائر الانسان له نسختان نسخة ظاهرة وباطنة فنسخته الظاهرة مضاهية للعالم باسره ونسخته الباطنة مضاهية للحضرة الالهية فالانسان هو الكلي على الاطلاق والحقيقة اذ هو القابل لجميع الموجودات قديمها وحديثها وما سواه من الموجودات لا يقبل ذلك فان كل جزء من اجزاء العالم لا يقبل الالهية والاله لا يقبل العبودية بل العالم كله عبد والحق سبحانه وحده اله واحد صمد لا يجوز عليه الاتصاف بما يناقض الاوصاف الالهية كما لا يجوز على العالم الاتصاف بما يناقض الاوصاف الحادثة العبودية فالانسان ذو نسبتين كاملتين نسبة يدخل بها الى الحضرة الالهية ونسبة يدخل بها الى الحضرة الكيانية فيقال فيه عبد من حيث انه مكلف ولم يكن ثم كان كالعالم او يقال فيه رب من حيث انه خليفة من حيث

الصورة ومن حيث احسن تقويم آدم باعتبار آنكه
ترتيب عالم ميكند از مرتبه خلافت مظهر نسبت جامع
واسما وصفات الهيه را وورات هويت است پس
بدين اعتبار رب باشد وباعتبار آنكه او نيز مربوب
ذاتست وبصفت عبوديت موصوف عبد باشد
يا خود چنين گوييم كه آدم را صورتيست جسماني
ومعنيي روحاني بجسم از عالم خلقست وبروح از
عالم امر پس اگر گويند باعتبار قل الروح من امر
ربي يا بحكم ونفخت فيه من روحي حقيقت شايد واگر
گويند كه بمقتضاي خمرت طينة آدم بيدي اربعين
صباحا خلق است شايد شيخ رضي الله عنه
در عنقاء مغرب ميفرمايد حقيقة الحق لا تحد
وباطن الرب لا يعد فباطن لا يكاد يخفى وظاهر
لا يكاد يبدو فان يكن باطنا فرب وان يكن
ظاهرا فعبد ولذلك اى لكون آدم له جهة
ربوبية بها يناسب الحق سبحانه وجهة عبودية بها
يناسب الخلق جعله الله سبحانه وتعالى خليفة
في خلقه ليأخذ بجهة الربوبية ونشأته الروحانية
عن الله سبحانه ما يطلبه الرعايا ويبلغه بجهة العبودية
ونشأته الجسمانية اليهم فبهاتين الجهتين يتم امر
الخلافة كما قال سبحانه وتعالى ولو جعلناه ملكا
لجعلناه رجلا وللبسنا عليهم ما يلبسون ليجانسكم
فيبلغكم امري وكذلك جعل سبحانه ابناءه الكاملين

خلفاء في العالم كله والغير الكاملين فيما يتعلق به
فان لكل فرد من الافراد الانسانية نصيبا من
هذه الخلافة يدبر به ما يتعلق به كتدبير السلطنة
لملكه وصاحب المنزل لمنزله وادناه تدبير الشخص
لبدنه والخلافة العظمى انما هي للانسان الكامل
هر فردي از افراد انسان را نصيبي ازين خلافه است
كه بدين نصيب تدبير آنچه متعلق است قيام مينمايد
چون تدبير سلطان در ملكش وتدبير صاحب منزل
در منزلش وادناي آن تدبير شخص است در بدن خويش
واين نصيبها اولاد بطريق وراثت از والد اكبر
حاصل است وخلافت عظمى انسان كامل راست شعر

از پشت پادشاهي مسجود جبرئيلي
ملك پدر نجويي اي بي نوا چه باشد
تو گوهري نهفته در كاه گل گرفته
كم ديخ ز گل بشويي اي خوش لقا چه باشد
گر سر بشوي وسامان از حرص كبر خالي
وانكه سري برآري از كبر تا چه باشد

وهذا اى لمعنى اشتمال آدم على جهتي الربوبية
والعبودية ما ادعى احد من افراد العالم الربوبية
والاتصاف بصفاتها في اعلى درجاتها الا
الانسان لما فيه اى في الانسان من القوة
والتمكن من الاتصاف بالاوصاف الربوبية
والنسب الفعلية الوجوبية فمتى شاهدها في نفسه

ولم يفتح الله عين بصيرته لم يهتد الى انها صفات
الحق انعكست فى مراة استعداده فتوهم انها له
على سبيل الاصالة فظهر بدعوى الربوبية والالوهية
كالفراعنة و كذلك ما احد من افراد العالم مقام احكم صه
العبودية فى نفسها اى ما جعله تحكما راسخا بالهبوط
فى اقصى دركاته الا الانسان فانه متى شاهد
تلك الاوصاف والنسب فى غيره وتوهم انها له
بالاصالة اذله بالعبودية كعبدة الاوثان
فعبد الحجارة وغيرها من الجمادات التى هى اذل
الموجودات واسفلها لعدم خروج ما فى قوة
القابلية فيها من الصفات الوجودية كالحيوة
والعلم وما شبههما الى الفعل محجوب راكه ديده
حق بين ودل حقيقت دان نداند چون وجه حق
وجمال مطلق متلبس بحجب ومحتجب بصور تنزلات
در مجالى اكوان ومظاهر اشكال والوان مشاهده
افتند صفات حق ظاهر را در هر مظهر از عين همان
مظهر دانند ودر شهود مظاهر از شهود ظاهر محروم
مانند اگر نظر بر صفات كمال خود اندازند نوبه انا
ربكم الاعلى زنند واگر بتماشاى جمال غير پردازند
خود را بر خاك مذلت وزمين عبوديت
افكنند
شعر
چو ره بنده قضا بر ادمى زاد
نگردد از حجاب صورت ازاد

گهى از سركشى وخودستايى • زند با همسران لاف خدايى
كه از سنگى بتى سازد چو اذر • بر سم بندگى پيشش نهد سر
خوش ان روشن دلى كش چشم ادراك • زجز نور ازل ويدن بود پاك
ز لوح دل تراشد نقش اغيار • نبيند در ديار غير ديار
همه كون ومكان يك نور بيند • ولى از ديگران مستور بيند
بود در ديد وحدت فتح بابش • نگردد كثرت صورت حجابش
فلا شئ اعز وارفع مرتبة من الانسان ربوبية اى بواسطة
اتصافه بصفات الربوبية وظهوره بها به فانه لا مرتبة ارفع
منها و كذلك لا شئ اذل واندل مرتبة منه اى من
الانسان بعبودية اى بسبب اتصافه بصفات
العبودية فانه كما ان الربوبية ارفع المراتب كذلك ما يقابلها
اعنى العبودية انزلها • انسان مرات ذات وجهين است
در يك رويش خصايص ربوبيت پيدا ودر ديگر رويش
نقايص عبوديت هويدا چون بخصايص ربوبيت نگرى
از همه موجودات بزرگوارتر است وچون نقايص
عبوديت نگرى از همه كاينات خوارتر وبى مقدار
تر •
رباعية
چون در خور اوصاف تو يابم اثرى •
حاشا كه بود نكوتر از من دگرى •
وانگه كه فتد بحال خويشم نظرى •
در هر دو جهان نباشد از من بترى •
وفى انشا الدواير كان الانسان برزخا بين العالم والحق
تعالى وجامع لخلق وحق وهو الخط الفاصل بين الظل
والشمس وهذه حقيقته فله الكمال المطلق فى الحدوث و
القدم والحق له الكمال المطلق فى القدم وليس له فى الحدوث
مدخل فصار الانسان جامعا فما اشرفها من حقيقة وما
اطهره من وجود وما اخسها وما ادنسها اضافى الوجود

اذا كان نبينا محمد صلى الله عليه وسلم وابو جهل وموسى
عليه السلام وفرعون متحقق احسن تقويم واجعله مركز
الكمال بعين المؤمنين ومتحقق اسفل سافلين واجعله
مركز الكافرين والجاحدين فسبحان من ليس كمثله شيء
وهو السميع البصير فان فهمت ما سبق من البيان
فقد ابنت وكشفت لك حجاب الابهام عن وجه
المقصود بالانسان اي الحقيقة التي يقصد بلفظ الانسان
ويعبر به عنها وحاصل ما ابانه رضي الله عنه انه اي الانسان
حقيقة مطلوبة لاسماء الله الحسنى لكونه احدية جمع جميع حقائق
مظاهرها بها مقصودة من ايجاد العالم نسبتها اليه نسبة
الروح الى البدن مدبرة له بما هو ابنا بمنزلة القوى مما
اودع الله سبحانه فيها من اسمائه مختصرة من الحضرة الالهية
مخلوقة على صورتها متوسطة بينه وبين خلقه في ايصال
فيضه اليه جامعة بين عز الربوبية وذل العبودية فسبحان
ما اشرف حال الانسان وما اعلى امره اذا عرف قدره
ولم يتعد طوره

شعر

بكسل ربی اصولان مشنو فدسی غولان
که آز شریف اصلی که آز بدرک جا بی
تو بروح بی زوالی ز درون با جا بی
تو از آن ذو الجلالی تو ز پرتو خدایی
تو هنوز نا بدیدی ز جمال خود چه دیدی
سحری چو آفتابی ز درون خود برآیی
تو چنین نهان دریغی که مهی بزیر میغی
بدران تو میغ تن را که مهی و خوش لقایی
تو چو باز پای بسته تن تو چو کنده بر پا
تو بچنگ خویش باید که کنده زپا گشایی
واذا فهمت ما ابنت لك فانظر بعين بصيرتك الى عزته

اي عزة الانسان وشرفه الحاصل له بالاسماء الحسنى
اي بسبب اتصافه بها وبسبب طلبها اي طلب تلك
الاسماء اياه اي الانسان واقتضائها وجوده لما
تعرف عزته اي عزة الانسان وشرفه لان عزة المطلوب
وشرفه انما هي بقدر عزة الطالب وشرفه وكذلك
من اجل ظهوره اي الانسان بها اي بتلك الاسماء
ووجوده بها مع عدمه في حد ذاته وخفائه في نفسه
تعرف ذلته اذ لا ذلة اعلى من الانقهار تحت حكم العدم
والاحتياج في الوجود الى الغير ولشدة غموض هذا
المقام وصعوبة فهم المرام تردد الشيخ رضي الله عنه
في فهم المخاطب اولا واوبه ثانيا بقوله فافهم
ومن ههنا اي من هذا المقام حيث يفهم منه كون الانسان
ربا من حيث باطنه عبدا من حيث ظاهره يعلم انه اي
الانسان نسخة منتسخة من الصورتين مطابقة لهما
صورة الحق المشتمل عليها نشاءة جمعيته الباطنة و
صورة العالم المشتمل عليها نشاءة تفرقته الظاهرة
وهاتان الصورتان هما يدا الحق اللتان خلق ادم
قال سبحانه وتعالى لابليس ما منعك ان تسجد لما خلقت
بيدي ولما كان الفاعل والقابل شيئا واحدا في الحقيقة
ظاهرا في صورة الفاعلية تارة والقابلية اخرى عبر عنهما
باليدين يمينا اي الصور الفاعلية المتعلقة بحضرة الربوبية
وهي اليد المعطية ويسارا هما الصور القابلية المتعلقة
بحضرة العبودية وهي اليد الاخذة بل كلتا يدي الرحمن
يمين لان القابلية في قوة القبول تساوي الفاعلية
في قوة الفعل لا تنقص منها والاكثرون هم يفسرون
اليدين بالصفات الجمالية والجلالية وجمع المعتبرين يفسرونها
بالصفات المتقابلة والصفتان المتقابلتان هما يدا الحق

اللسان بوجهاسه سبحانه على خلق الانسان وخلقه
سبحانه الانسان الكامل بيديه عبارة عن استعاره
بالصورة الانسانية وجعل الانسان الكامل متصفا
بالصفات الجمالية والجلالية وابليس راى من ادم
صفات العالم من الانفعالات القابلية كالخوف و
الرجا ولم يرى الصفات الفعلية ولم يعرف ان القابلية
ايضا من صفات الله فانها من الاستعداد الفايض
عن الفيض الاقدس فلو لم يكن لادم تلك القوابل
لم يعرف الحق سبحانه بجميع الاسما ولم يعبد بها وابليس لم
يعرف ذلك لانه جزء من العالم لم يحصل له هذه الجمعية
فما عرف الا ما هو من العالم فاستكبر وتعزز لاحتجابه
عن معرفة ادم وما عرف ان الذى حسبه نقصا كان عين
كماله ولم يحصل لابليس هذه الجمعية التى لادم لان ابليس
مظهر الاسم المضل وهو من الاسما الداخلة فى الاسم الله
الذى مظهره ادم عليه السلام فلا يكون لابليس استعداد
القبول لجمعية الاسما والحقايق فلذلك شيطن اى بعد
حقيقت ادم بحسب رتبه خلافت ترتيب ميكند همه عالم
را ومدد ميدهد مظاهر جميع اسما وصفات را وشيطان
كه مظهر اسم مضل است هم تربيت از حقيقت ادم مى يابد
پس حقيقت ادم خود مضل نفس خود باشد در حقيقت
بمظهر اسم المضل وخود را از بهشت اورده باشد بامر
كس را از افراد خود بكمالى كه لايق او باشد برساند
وبيكى ازين دو خانه كه بهشت ودوزخ نام ويست برسد
چنانچه مقتضاى استعداد اوست واگر نه ان بودى كه
شيطان مدد از ادم يافته بودى بر آدم سلطنتش ميسر
شدى واز اينجا ظاهر ميشود سر قول حق سبحانه وتعالى
فلا تلوموني ولوموا انفسكم شيطان گويد در قيامت كبرى مرا

ملامت مكنيد بسبب وسوسه واغوا نفس خود را ملامت
كنيد زيرا كه اغواى انسان تقاضاى انچه كرد و استعداد
انچه داشت بدان رسيد پس اضلال شيطان آدم را
واخراج او از جنت منافى خلافت وربوبيت ادم نيست

مثنوى

ادمى چيست برزخ جامع • صورت خلق وحق درو جامع
نسخه مجملست ومضمونش • ذات حق وصفات بيچونش
متصل بارقايق جبروت • مشتمل بر حقايق ملكوت
باطنش در محيط وحدت غرق • ظاهرش خشك لب بساحل فرق
يك صفت نيست از صفات خدا • كه نه در ذات او بود پيدا
هم عليم است وهم سميع وبصير • متكلم مريد وحى وقدير
همچنين از حقايق عالم • همه چيزى بود درو مدغم
خواه افلاك خواهى اركان گير • خواه كان يا نبات وحيوان گير
صورت نيك وبد نوشته درو • سيرت ديو ودد سرشته درو
گر نه مرآت وجه باقى بود • از چه رو شد فرشته را مسجود
بود عكس جمال حضرت پاك • اگر ابليس پى نبرد چه باك

فص حكمة نفثية فى كلمة شيثية

لما سبق ذكر معنى الفص والحكمة والكلمة ثم سبق ما يجب التنبيه
عليه فى ترجمة كل فص الا معنى اتصاف كل حكمة بصفتها
وسبب اختصاص تلك الحكمة بالنبى الذى نسبت اليه
الكلمة فاقول النفث لغة ارسال النفس رخوا وههنا
عبارة عن ارسال النفس الرحمانى اعنى افاضة الوجود
على المهيات القابلة له والظاهرة به او عن افاضة العلوم
الوهبية والعطايا الالهية فى روع من استعد لها وفيه
قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان روح القدس نفث
فى روعى ان نفسا لن تموت حتى تستكمل رزقها الا فاجملوا فى الطلب

على النفث المخصوص باهل علم الروحانية والنيرنج والعزايم والدعا شرعيها وحكميها وهو بث الروحانية وبسطها في النفث وارسالها مصوره الى الاثر المتوجه اليه ارباب علوم روحانيه واصحاب عزايم وفسون ونيرنكات حكميه واهل معارف واسما وحروف ودعوات شرعية بعد از قرات وتلفظ و اعمال مخصوصه نفس بدان اثر متوجه اليه در ميدمند چنانکه مشهورست که رسول الله صلى الله عليه وسلم دعوات خواندى ودر ميدمى وهمچنين از كبار امت ماثورست وحكمت دران انست كه باطن منطوبست بمعاني الفاظ جاريه بر لسان وهر معنى از معانى منطوى بدو سرّيست از اسرار الهى كه معبر ميشود بروحانيت ان وخواننده بث ان روحانيه وبسط كردن ان در نفس وارسال ان بحسب صورت وران چيز كه متوجه انست پس حاصل معنى اين كلام ان باشد كه خلاصه علومى كه متعلقست بعطاهاى حاصل امده از مرتبه فياضيت ومبدائيت حق سبحانه با خلاصه علوم حاصل امده بر سبيل وهب وتفضل لا على سبيل الكسب والتعمل با خلاصه علوم روحانيات متحقق وثابتست در روحانيت شيث على نبينا وعليه الصلوة والسلام • وانما خصت الحكمة النفثية بالكلمة الشيثية لانه اول انسان حصل له العلم بالاعطيات الحاصلة من مرتبة المصدرية والفيضية و نزلت عليه العلوم الوهبية اللدنية ونزلت عليه علوم الروحانيات والملائكة المختصة بالتسخير والتصريف والتصرف في الاكوان بالاسماء والحروف والكلمات والايات وما شاكل ذلك ولما كان اول المراتب المتعقلة التعين الجامع للتعينات كلها اولية احدية الجمع وكان المرتبة التى تليه مرتبة المصدرية والفياضية وكان ادم عليه السلام صورة المرتبة الاولى كما كان شيث عليه السلام مظهر الثانية

تليه

قدم

قدم الفص الادمي في الذكر وجعل الشيثى تلوه موافقا للوجود الخارجى • وچون ادم عليه السلام بعد از مفارقت هابيل از حضرت وهابى حق سبحانه وتعالى موهبتى طلبيد كه تسكين توجع فقدان هابيل بان حاصل ايد حق سبحانه وتعالى شيث را عليه السلام از محض وهب بدو عطا فرمود وهمچنين هرچه حاصل شد او را از محض عطا بود لاجرم شيخ رضى الله عنه در ين بحث عطا وتحقيق اقسامش ميكند وميكويد • اعلم ان اعطيات الحق سبحانه الاعطيات اما بفتح الهمزة وتخفيف اليا جمع اعطية وهى جمع عطا فهى جمع الجمع واما بضم الهمزة وتشديد اليا جمع اعطية على وزن اهنية وبالجملة فاعطيات الحق سبحانه وتعالى مشتملة على اقسام خمسة وانواع كثيرة منها اى من تلك الاقسام انه اى الحق سبحانه وتعالى يعطى عطا لينعم اى ليظهر انعامه وجوده بان يكون مقصوده تعالى اظهار الانعام خاصة بلا طلب عوض من المعطى له من حمد او شكر او غيره • انچه از يد الواهب ميرسد از عطايا جز بهر اظهار جود نيست ودر مقابل ان ازين هو له نه عمل طلبد ونه حمد ونه شكر منعم ونه ثنا مثنوى

زهى فيض فضل تو از حد برون • بكنجد در افضال تو چند وچون

منزه عطايت ز شوب عوض • مبرا نوالت ز نيل عوض

اگر كسى كويد منعم عليه مطالبست بشكر منعم جواب كوييم كه شكر منعم كه بر منعم عليه واجب است از جهت عبوديت است نه از جهت انعام منعم كه هر كسى كه شكر منعم حقيقى از جهت نعمت كند او عبد المنعم باشد نه عبد الله • ولا يكون هذا العطا الا من اسمه الوهاب الذى هو المعطى ابتدا من غير مقابلة وجزاء بحيث يملك الموهوب له الشى الموهوب بعد قبوله اياه وو قوعه عنده باطيب موقع وتمام ذلك

100 لا یکون الا فی النشأة الجنانیة او فیما یدوم اثره کالایمان
والتوفیق للاعمال الصالحة فان ما عداها مما یتعلق
بهذه النشأة الدنیویة کلها امانة وعاریة واجب ردها
لا یملکها الموهوب له حقیقة وهی ای الاعطیة الحاصلة
من اسم الوهاب علی قسمین مندرج حیث تحت احدهما هبة
وعطیة ذاتیة ای مستندة الی ذات الواهبة احدیة جمع
جمیع الاسماء بحسب قبول المتجلی له وخصوص قابلیته
ومقامه فان قلت عطایاه الحاصلة من الاسم
الوهاب اسمائیة فکیف ینقسم الی الذاتیة والاسمائیة قلت
المراد بالعطایا الذاتیة ما یکون مبداه الذات من غیر اعتبار
صفة من الصفات معها وان کان لا یحصل ذلک الا بواسطة
الاسماء والصفات اذ لا یتجلی الحق سبحانه من حیث ذاته
للموجودات الا من وراء حجاب من الحجب الاسمائیة وبالاسمائیة
ما یکون مبداه صفة من الصفات من حیث تعینها و
امتیازها عن الذات فعلی هذا یمکن ان یکون بعض العطایا
الحاصلة من الاسم الوهاب ذاتیة فالذاتیة ای فالعطایا
الذاتیة لا تکون ابدا الا بتجلی الهی ای بتجلی حضرة هذا
الاسم الجامع الذی هو احدیة جمع جمیع الاسماء لا بتجلی
الذات الاحدیة لما عرفت غیر مرة ان لا حکم ولا رسم ولا
اسم ولا تجلی ولا غیر ذلک فی الاحدیة الذاتیة فیکون
تعین التجلی من حضرة الوهبیة فیضاف التجلی لهذا السر
الی ذات الالوهیة لا الی مطلق الذات والتجلی من
الذات لا یکون الا علی صورة المتجلی له وهو العبد و
بحسب استعداده کما ان الحق یظهر فی مرایا الاعیان بحسب
استعداداتها وقابلیاتها بظهور احکامه بها غیر ذلک لا
یکون عطایای ذاتیه را او انیست اول
فیض اقدس است که فایض میشود از ذات حق هم بر ذاتش

اذ الذات من حیث هی لا تعطی عطاء ولا تتجلی تجلیا وانما
یعنی وعطیة اسمائیة من حیث حضرة من حضرات الاسماء وهو

101 وحاصل میگردد از اعیان واستعدادات ایشان
ودوم آنکه فایض میشود از ان طبایع بر اشیاء حسب وجوده
بحسب مراتب ایشان واین عطایای ذاتی همیشه
احدی النعت است کقوله تعالی وما امرنا الا واحدة
کلمح بالبصر وبحسب اسما وصفات ومظاهر وقوابل آن
متکثر ومتعدد میگردد وعطایای اسمائیه بخلاف اینست
چه صادر از اسم رحیم مضادست با صادر از اسم منتقم
از برای تقید هر یک بمرتبه معینه ومصدر عطایای ذاتی
از روی اسما اسم الله است ورحمن ورب وغیر ان از
اسماء الذات واما العطایا الاسمائیة فتکون مع
الحجاب ای مع حجاب التعین الاسمی بما یتمیز احد الاسماء
عن الآخر ویغایره لا غیر واهل الذوق والوجدان
تفرق بینهما ای بین العطایای الذاتیة والاسمائیة
عند حصول الفیض والتجلی وتعرف منبع فیضانه بمیزانه
الخاص له الحاصل من کشفه والمراد باهل الذوق
من یکون حکم تجلیاته نازلا من مقام روحه وقلبه
الی مقام نفسه وقواه کانه یجد ذلک حسا ویدرکه
ذوقا بل یلوح ذلک من وجوههم قال تعالی تعرف
فی وجوههم نضرة النعیم وهذا مقام الکمل والافراد
ولا یتجلی الحق بالاسماء الذاتیة الا لهم تجلی سه قسمست
یکی تجلی ذات وعلامتش اگر از بقایای وجود سالک
چیزی مانده باشد فنای ذات وتلاشی صفاتست در
سطوات انوار وانرا صعقه خوانند چنانکه حال موسی
علیه السلام که اورا بدین تجلی از خود بستدند وفانی
کردند فلما تجلی ربه للجبل جعله دکا وخر موسی صعقا
واگر از بقایای وجود سالک بکلی منخلع شده باشد
وحقیقتش بعد از فنای وجود ببقای مطلق واصل

کشته بنور ازلی ذات ازلی را مشاهده کند و این خلعتیست
خاص که رسول را صلی الله علیه وسلم کشیدند و
شربتیست که خاصه او را چشانیدند و از حبابات
این جام جرعه در کام جان خواص متابعان او چکانیدند
قسم دوم از تجلیات تجلی صفاتست و علامت آن
اگر ذات قدیم بصفات جلال تجلی کند از عظمت
و قدرت و کبریا و جبروت خشوع و خضوع بود اذا
تجلی الله لشیء خضع له و اگر بصفات جمالی تجلی کند از
رأفت و رحمت و لطف و کرامت سرور و انس و
معنی این نه آنست که ذات ازلی تعالی و تقدس به
تبدل و تحول موصوف بودی وقتی بصفات جلال
متجلی شود و وقتی بصفت جمال ولیکن بر مقتضای
مشیت و اختلاف استعدادات گاهی صفات جلال
ظاهر بود و صفت جمال باطن و گاهی بر عکس قسم
سوم تجلی افعالست و علامت آن قطع نظر از افعال
خلق و اسقاط اضافت خیر و شر و نفع و ضر بدیشان
و استوا مدح و ذم و قبول و رد خلق بود چه مشاهده
بجرده فعل الهی سالک را از اضافت افعال بخود معزول
گرداند و اول تجلی که بر سالک آید تجلی افعال بود
و آنگاه تجلی صفات و بعد از آن تجلی ذات شهود تجلی
افعال را محاضره خوانند و شهود تجلی صفات را مکاشفه
و شهود تجلی ذات را مشاهده ولا تقبل العابد
هذه الاعطیة ای اعطیات الحق سبحانه ذاتیة کانت
او اسمائیة الا بما هو علیه ای الا بما یکون العابد بقدر ما هو
علیه من الاستعداد فان التجلیات فی حضرة القدس
و ینبوع الوحدة وحدانیة النعت متحد لانه الوصف
لکنها تنصبغ عند الورود بحکم استعدادات القوابل

ومراتبها الروحانیة والطبیعیة والمواطن والاوقات
ولوازمها کالاحوال والامزجة والصفات الجزئیة
فیظن لاختلاف الآثار ان التجلیات متعددة بالاصالة
فی نفس الامر ولیس کذلک قال سبحانه وتعالی وما امرنا
الا واحدة کلمح بالبصر فکما ان الحق سبحانه واحد من
جمیع الوجوه کذلک فیضه وامره کما اخبر لا کثرة فیه الا
بالنسبة الی القوابل اعلم ان من المتفق علیه عند
اهل الکشف واهل النظر الصحیح من الحکماء ان حقائق العالم
المسمات عند بعضهم بالمهیات الممکنة غیر مجعولة و
کذلک استعداداتها الکلیة التی بها تقبل الفیض الوجودی
من المفیض الحق سبحانه والوجود الفائض واحد بالاتفاق
منا ومنهم وهو مشترک بین جمیع المهیات الممکنة فاذا کان
کذلک فالتقدم والتاخر الواقع بین الاشیاء فی قبول
الوجود الفائض من الحق لا موجب له الا تفاوت استعدادات
تلک المهیة فالتامة الاستعداد منها قبلت الفیض اسرع واتم
وبدون واسطة کالعلم الاعلی المسمی بالعقل الاول وان
لم یکن الاستعداد تاما جدا تاخر القبول وکان بواسطة
او وسائط کما وقع وثبت شرعا وکشفا وعقلا والموجب
للتفاوت بالنقص والتمام الاستعدادات لا غیر و
الفیض واحد والاستعدادات مختلفة متفاوتة مثل ورود
النار علی النفط والکبریت والحطب الیابس والاخضر
فلا شک ان اولها واسرعها قبولا للاشتعال والظهور
بصورة النار النفط ثم الکبریت ثم الحطب الیابس
ثم الاخضر فانت اذا امعنت النظر فیما ذکرنا رایت ان
علة سرعة قبول النفط الاشتعال قبل غیره ثم
الکبریت کما ذکر لیست الا قوة المناسبة بین مزاج
النفط والنار واشتراکهما فی بعض الاوصاف الذاتیة

التي كانت النار بها نارا وكذلك بسبب تأخر قبول الحطب الاخضر ١٠٤
من البرودة والرطوبة المنافية لمزاج النار وصفاتها
الذاتية وهو اي الاستعداد مقوله اي ما يدل عليه
قوله عز وجل اعطى كل شئ سواء كانت شيئية
ثبوتية او وجودية فانه كما ان الحق سبحانه اعطى الاشياء
الثبوتية في مرتبة العلم الاستعدادات الكلية الغير المجعولة
التي بها تقبل الوجود كذلك اعطى الاشياء الوجودية
في مرتبة التعين الاستعدادات الجزئية المجعولة التي بها
تقبل الاحوال الوجودية فالاستعداد الكلي ما به قبلت
مثلا الوجود من الحق سبحانه حال تعين الارادة لك
من بين الممكنات وتوجه الحق نحوك للايجاد والاستعداد
الجزئي ما تلبست به بعد الوجود من الاحوال الوجودية
اذ كل منها يعدك لما يليه كما قال تعالى لتركبن طبقا عن
طبق اي حالا متولدا عن حال والكلي الذي به قبلت
وجودك ليس وجوديا بل هو عبارة عن حالة غيبية
لعينك الثابتة وما سواه من الاستعداد الجزئية المشار
اليها فوجودية وبالجملة فهو سبحانه اعطى كل شئ علما و
عينا خلقه اي ما قدر له من الاستعداد الكلي والجزئي
وما يتبعهما ممن ذلك اي من قبيل ما قدره الله سبحانه
واعطاه كل شئ الاستعداد كليا كان او جزئيا حضرت
ذو الجلال والاكرام جواد على الاطلاق وفياض على
الدوام است نخست بحسب فيض اقدس بصور استعدادات
وقابليات تجلي فرموده وخود را در مرتبه علم برنگ همه
اعيان نموده پس از آن بفيض مقدس اعيان را على قدر
استعداداتهم خلعت وجود بخشيد ولباس هستي پوشانيد
فالقابل لا يكون الا من فيضه الاقدس والمقبول
الا من فيضه المقدس شعر

١٠٥ • ان يكي جودش گدا آرد بديد • وان دگر بخشد گدايان را مزيد •
وبعد اتصاف الاعيان بالوجود هر حالي از احوالشان
معد حالي ديگرست وهر كمالي ممد كمالي ديگر ابد الابدين استعدادات
در فزايش است وكمالات على حسب آن استعداد در نمايش
نه استعدادات را غايتي ونه كمالات را نهايتي مثنوي
تعالى الله زهي دريا پرشور • كه دو بر تشنه او تشنگي زور
كه از وي تشنه صد جرعه نوشد • براي جرعه ديگر خروشد
گذشت اين جست وجوي از چون و چند • نه اب افزون شود ني تشنه خرسند
وقد يكون العطاء ذاتيا كان او اسمائيا عن سوال واقع
من المعطى له بالحال الاستعدادي والحال الباعث على
السوال ولم يرد رضي الله عنه هنا بالحال ما يقابل الاستعداد
بل ما يشملهما جميعا اما اولا فلانه لم يكن في احد الاقسام
الذي هو السوال بالاستعداد مذكورا واما ثانيا
فلانه لا يصح حتى لا بد منه اي من السوال بالحال فانه قد
يصل العطا الى المعطى له من غير سوال منه بلسان الحال
كما اذا صادف كنزا بغتة فان ذلك مما يساله بلسان الاستعداد
لا بلسان الحال ومثال السوال بلسان الاستعداد سوال
الاسماء الالهية ظهور كمالاتها وسوال الاعيان الثابتة
وجوداتها الخارجية ومثال السوال بلسان الحال سوال
الجايع بطلب بجوعه الشبع والعطشان يسال بعطشه
الري والى لسان الحال اشار من قال شعر
وفي النفس حاجات وفيكم فطانة •
سكوتي بيان عندكم وخطاب •
چه حاجتست كه گويم كه حال من چونست •
چو روي زرد من از خون ديده گلگونست •
وفرق ميان استعداد وحال آنست كه صاحب استعداد را
شعور نمي باشد بتفاصيل استعدادات جزئيه كه مقتضي بود فيضان

معانی جزئیه را الا اذا کان من کمل الافراد المکاشفین
باحوال الاعیان الثابتة فی علمه سبحانه العارفین بسر
القدر وصاحب حال را کاینا من کان شعور می باشد
بحال خویش ومیداند که باعث بر سوال حال اوست
وایضا لابد فی العطا من السوال الاستعدادی لتخلف
عنه العطا واما الحال فهو الباعث علی الطلب وهو
ایضا من الاستعداد فلو لم یکن فی الاستعداد الطلب
لم تحصل الداعیه لکن قد یکون العطا بدونه وهو لا
یقتضی حصول العطا علی القطع او علی سوال ای وقد
یکون العطا عن سوال بالقول باللسان والسوال
بالقول مشتمل علی قسمین احدهما سوال بالطبع بان
یکون الباعث علی السوال الاستعجال الطبیعی فان الانسان
خلق عجولا یسال ویطلب الکمال قبل اوانه وذلک لان
من شان الطبیعة وطیش قابلیتها اللازب ان یلتصق
بما یستشعر کماله عاجلا وهذا القسم من السوال اما ان
یوافقه سوال الاستعداد او لم یوافقه فان وافقت فلابد
من وقوع المسئول فی الحال وان لم یوافق فلا نفع البتة
شتابی که استعجال طبیعی بحکم خلق الانسان عجولا در وی
مذکورست باعث میکند داو را تا از حق سبحانه وتعالی
چیزی میطلبد ویلتمس خود میخواهد وحال آنکه هنوز
وقت رسیدن آن مطلوب نرسیده است بنا بر انه ازستر
الامور مرهونة باوقاتها غافلست وسوال او پیش
از وقت بی حاصل

شعر

چو پیش از وقت در کاری شتابی ❊ زجست و جوی خود حرمان بیابی
نشان میوه پیدا نیست بر شاخ ❊ میفکن سنگ سوی شاخ گستاخ

و ثانیهما سوال بغیر الطبع وهو ایضا قسمان سوال
امتثال للامر الالهی فی قوله تعالی ادعونی استجب لکم

فهذا السایل هو العبد المحض الذی لا یشوب صرافة
عبودیته نسبة الاختیار ولا الاراده مطلوب ولا طلب مراد قیل

سقط اختیاری منذ فنیت بحبکم ❊ فنی فلا ارجو ولا اتطلب
لیس المحب حقیقة من یشتهی ❊ او یشتکی او یدعی او یرهب

پس سوال این داعی بلسان مقال از برای امتثال امر حضرت ذو
الجلالست نه از برای حصول حاجات و وصول مرادات

شعر

چون طمع خواهد زمن سلطان دین ❊ خاک بر فرق قناعت بعد ازین
او گدایی خواست شاهی چون کنم ❊ او مذلت خواست عزت چون تنم

چه او مبراست از طلب غیر حق و معراست از مشاهده غیر
جمال مطلق نه او را میل مطالب دنیویه و نه رغبت مآرب
اخرویه بل نظره علی الحق جمعا فی مقام وحدته وتفصیلا فی
مظاهره فاذا اقتضی الحال السوال اللفظی سال عبودیة
واذا اقتضی التفویض والسکوت سکت

شعر

در بحر صفات پاک بی چون و چرا ❊ که وقفه و که سیر کنم در دریا

دعا را ازمانیست خاص که در آن زمان دعا فاضلتر وآن
وقتی بود که بنده در دل خود رغبتی صادق وانشراحی و
انفساحی واستبشاری بدعا مشاهده کند وسکوت را اوانیست
معین که در آن اوان سکوت فاضلتر وآن وقتی بود که بنده
در خود هیبتی وحرجی وانقباضی واحتشامی در دعا یابد
ایوب صلوات الرحمن علیه در حالت ابتلا و شدائد محنت
وبلا مادام که حالش مقتضی رفع بلا نبود طریق مصابرت
می سپرد وچون حالش مقتضی آن گشت فریاد رب انی مسنی
الضر بر آورد

شعر

نالم ایرا نالها خوش آیدش ❊ از دو عالم ناله و غم بایدش

والثاني سؤال بما تقتضيه الحكمة والمعرفة اي بسبب
اقتضاء الحكمة والمعرفة السؤال وذلك لانه اي السائل
بمقتضى الحكمة والمعرفة امير متصرف في رعاياه سواء
كان رعيته اهل العالم كله او اهل مملكته او اهل داره
او بدنه بقواه العلمية والعملية على حسب مرتبة السائل
مالك ازمة امورهم كفيل لمصالحهم عالم بان عند الله امورا
من مصالحهم قد سبق العلم الالهي بانها لا تنال الا بعد
سؤال فيسال الله سبحانه ويدعوه ليحصل تلك الامور
ويوصلهم اليها لانه يجب عليه اي على ذلك السائل
ان يسعى حسب المقدور في ايصال ذي حق من رعاياه
الى حقه والذي يدل على هذا الوجوب مثل قوله صلى الله
عليه وسلم ان لاهلك الذي يستاهلون لتربيتك كالازواج
والاولاد في الافاق وكالقوى الروحانية والجسمانية
في الانفس عليك حقا ينبغي ان يوصلهم اليه و
كذلك لنفسك امارة كانت او لوامة او مطمئنة فان لها
في كل مرتبة عليك حقا يجب ايصالها اليه وكذلك لعينك
فلا تمنعها عن حقها كالنوم مثلا كل المنع وكذلك
لزورك الذي يزورك الحديث اينست بيان
حال ارباب سؤال بلسان مقال و اما اوليا الله طايفه هستند
كه بالكليه زبان مقال از سؤال فرو بسته اند و همواره
در زاويه سكوت و رضا نشسته **شعر**
جستن دفع بلاها شد حرام • از رضا كه هست رام ان كرام •
در قضا ذوقي همي بينند خاص • كفرشان ايد طلب كردن خلاص •
و باعث ايشان برين معني انست كه دانسته اند كه هرچه
حضرت حق عز و علا از كمال و نقصان و ربح و خسران
نسبت با ايشان در قضاي سابق خويش تقدير فرموده است
بي انكه طلب و سؤال و تضرع و ابتهال ايشان درميان باشد

بديشان خواهد رسيد پس ايشان بتطهير محل كه قابل
واردات و تجليات حقاني است مشغول گشته اند و
باطن را از كدورات تعلقات فانيه و تخيلات فاسده
پاك كرده كه تا چون اينه دلهاي ايشان را از زنگ و رنگ
عوايق جلا يابد اعيان حقايق در روي جمال نمايد و صورت
تجليات الهي مكشوف و معاين شود **شعر**
انديشه را ز پاك كن و دل ساده شو تمام •
چون روي اينه كه بنقش و نگار نيست •
چون ساده شد ز نقش همه نقشها دروست •
ان ساده رو ز روي كسي شرمسار نيست •
چون روي اهني ز صفا اين هنر بيافت •
تا روي دل چه بايد كو را غبار نيست •
كويم چه بايد او نه نكويم خوش بهست •
تا دلستان نكويد كو را قرار نيست
و جماعتي ازين طايفه مذكوره بعد از علم بمقتضاي سابق حق
سبحانه و تعالي و تقاعد از تلبس بسؤال و دعا بتعيين مينمايند
كه علم حق سبحانه در جميع احوال تابع ست مر ال او را كه
عين ثابته بنده حالة الثبوت در غيب مطلق بدان بوده
پيش از پوشيدن خلعت وجود عيني و تحقيق در مي يابند
كه انچه از منافع بر ايشان حاصلست و انچه از مضار بديشان
واصل هم از ايشانست زيرا كه حكم قضا و قدر تابع علم
حضرت سبحانه و علم تابع معلوم كه عين ثابته است
و الي هذا المعني اشار من قال **رباعية**
اي عين تو نسخه كتاب اول •
مشروح دران صحيفه اسرار ازل •
احكام قدر چو بوده در روي مدرج •
حق كرده باحكام كتاب تو عمل

وهیچ جماعت از اهل الله بزرگ قدرتر و صاحب کشف تر
ازین جماعت نیستند ایشانند که بر سر قدر واقف و مطلع
اند و این جماعت نیز بر دو قسمند یکی آنکه سر قدر را علی
طریق الاجمال میدانند و دیگری آنکه بر وجه تفصیل
می شناسند و این قسم اخیر که مفصلا میدانند اعلی و اتم است
از آنکه مجملا میدانند و این علم حاصل عینی بسبب التفصیل
یا با علام حق باشد بنده را بانچه عین او اعطا میکند از
علم بدان طریق که القا در روح و قلب بنده و او را دانا سازد
بدان که این عین ثابته او مقتضی این احوال معینه است
یا آنکه مکاشف شود بعین ثابته و احوالش بایدرفع کردن
حجاب از روی عین ثابته و اطلاع دادن بدو تا بان استعداد
احوال غیر متناهیه بدان تا بنده مشاهده عین ثابته کند
و مطلع گردد بر احوال و لوازم او پس اگر عین ثابته این
عبد مظهر اسم جامع باشد چون عین ثابته خاتم النبوه
صلی الله علیه و سلم اطلاع او بر عین خویش عین اطلاع
باشد بر جمیع اعیان چه عین او محیط همه اعیانست چون
احاطه آن اسم که این عین مظهر اوست بر جمیع اسما و اگر
قریب باشد بدان عین در احاطه اطلاع او بدان اعیان
بحسب آن تواند بود و اگر او را اصلا احاطه نباشد
جز بر عین خویش مطلع نشود و این مکاشف مطلع بر عین
ثابته خود از آن قسم دیگر اعلاست چه علم او بنفس خود
بمنزله علم حق است بدو و بدان سبب که اخذ این مرد و علم
از معدن واحدست که آن عین ثابته عبدست و فرق بین
العلمین آنست که علم حق سبحانه بدان عین لذاته است
نه بواسطه امری دیگر و علم عبد بعین خویش و احوالش
بواسطه عنایت الهیست در حق او و عین این عنایت
نیز از جمله احوال عین ثابته اوست و صاحب این کشف

چون بعنایت حق بر احوال عین ثابته خویش مطلع شود
دریابد که عنایت هم از جمله مقتضیات احوال عین ثابته
اوست لاجرم گوید

شعر

کان قندم من نیستان شکرم * هم ز من می روید و من میخورم

اما بدان که عنایت حضرت حق و فیض پادشاه مطلق
سبحانه و تعالی بر دو قسمت قسمی آنست که عین ثابته
باستعداد خود اقتضای آن میکند و این عنایت بحسب
فیض مقدس است و تابع مر عین ثابته را و قسمی دیگر
آنکه ذات الهی مقتضی است نه عین ثابته و این عنایت
بحسب فیض اقدس است که اعیان و استعداداتش
اثری از آثار اوست و فیض مقدس نیز تابع اوست
فالامر کله یرجع الیه سبحانه ابتداءً و الیه انتهاءً و لا اله غیره

فص حکمة سبوحیة فی کلمة نوحیة

السبوح المسبح و المنزه عن کل نقص و آفة کالقدوس
بمعنی المقدس و لما کان بعد المرتبة الالهیة و المبدأیة
عالم الارواح التی هی العقول المجردة و لهم تنزیه الحق
سبحانه من النقایص الامکانیة لان جمیع کمالاتهم
بالفعل موجودة و نقصانهم انما هو احتیاجهم و امکانهم
بحسب وجوداتهم المتعینة و ذواتهم المتقیدة و کل منزه
انما هو ینزه الحق عما فیه من النقص اردف الحکمة
النفثیة بالحکمة السبوحیة و لما کان الغالب علی نوح
علیه السلام تنزیه الحق سبحانه لکونه اول المرسلین
و من شان الرسول ان یدعوا امته الی الحق الواجب
المنزه عن النقایص الامکانیة بنفی الالهیة عن کل ما
وقع علیه اسم الغیریة و ان کان یعلم ایضا انه مجلی الهی
و کان الغالب علی قومه عبادة الاصنام و هو ینزههم
عنها قارن الحکمة السبوحیة بالکلمة النوحیة

التنزيه اى تنزيه الحق سبحانه الصادر من العبد
المنزه عن امور يوجب استحسانه واستقباحه بفكره
العادى وعقله العرفى تحديد وتخصيص منه للمنزه
الحق سبحانه بما عدا ما ثبت له تلك الامور اذ قد ميزه
اى العبد المنزه الحق المنزّه عما لا تقبل التنزيه عن تلك
الامور ولا يكون تلك الامور منتفيه عنه ولا شك
ان تمييزه عنه تحديد وتخصيص له بما سواه فيكون
التنزيه عين التحديد وعلى قياس ذلك فالاطلاق
ايضا لمن يجب له هذا الوصف اى
الاطلاق وتقييد به تقييد له بالاطلاق فانه اى عند
المقيد بالاطلاق الا انه مقيد بالاطلاق اعلاه
العبد المنزه باطلاقه اى جعل رتبته فوق رتبة
المقيدات بسبب تقييده له بالاطلاق ولم يتنبه
ان ذلك ايضا تقييد مناف للاطلاق الحقيقى يشترط فيه
ان يتعقل بمعنى انه وصف سلبى لا بمعنى انه اطلاق ضد
التقييد بل هو اطلاق عن الوحدة والكثرة
المعلومتين وعن الحصر ايضا فى الاطلاق والتقييد وفى
الجمع بين كل ذلك او التنزيه عنه حال تنزهه عن
الجمع فنسبة كل ذلك اليه وغيره وسلبه عنه على السواء ليس
احد الامرين باولى من الاخر وكان المنزه بالتنزيه
العقلى ناقص المعرفة لكونه مقيدا للمطلق ومحددا لما حد له وكذلك
المشبه من غير تنزيه غالط لان التشبيه تقييد وتحديد
ايضا للمطلق الذى لا حد له بقيده وحصره وذلك
المشبه يشبهه تعالى بالجسمانيات وحصره فيها و
المنزه ينزهه عنها كذلك فكل واحد منهما بقيده
اذن بمفهومه وتحدده بمعلومه وحقيقته تعالى تقتضى
الاطلاق واللاحصر • قايل بتنزيه بلا تشبيه از الجهة

نسخه: تخصيص

نسخه: بحصر كل ذلك صح

كه مقيد حق مطلق است ناقص المعرفه است زيرا كه
محدد حق غير محدود است پس عقيد از آن امور كه
حق را از آن تنزيه كرده است از معرفة تعينات نور
وتنوعات ظهور او سبحانه محروم ومهجور است شعر
لا تنقل دارها بشرقى نجد • كل نجد للعامرية دار
ولها منزل على كل ماء • وعلى كل دمنة آثار
وهمچنين مشبه من غير تنزيه ناقص است همچون مجسمه كه در تشبيه
حدى پيدا كردند ومطلق را مقيد دانست اما كسى ميان
تنزيه وتشبيه جمع كرد وهر يكى را در مقام او ثابت داشت
وحق را سبحانه وتعالى بوصفى التنزيه والتشبيه نعت كرد
فهو العارف المحق والكامل المحقق • قال الشيخ رضى الله عنه
• فان قلت بالتنزيه كنت مقيدا • وان قلت بالتشبيه كنت محددا •
• وان قلت بالامرين كنت مسددا • وكنت اماما فى المعارف سيدا •
يعنى چون دانستى كه هيچ تنزيهى نه شايبه تقييد نيست
وهيچ تشبيهى نه غايله تحديد نى پس اگر قايل بتنزيه شوى
مقيدى باشى واگر قايل بتشبيه گردى محددى واگر بين الامرين
جمع كنى بر طريق استقامت وسدادى ومهان ارباب
معارف امام واستاد زيرا كه روى بمتابعت انبيا عليهم
السلام نهاده وداد اين دو مقام كما ينبغى داده تنزيه
از حيثيت حقيقت وذات مجرد از مظاهر كاينات و
تشبيه باعتبار ظهور او در مرايى اكوان وشهود او در ملابس
اشكال والوان • وفى المثنوى للمولوى قدس سره •
• گاه خورشيد وگهى دريا شوى • گاه كوه قاف وگه عنقا شوى •
• تو نه اين باشى نه آن در ذات خويش • اى برون از وهمها وز بيش بيش •
• از تو اى بى نقش با چندين صور • هم موحد هم مشبه بى خبر •
قدوة المحققين شيخ صدر الدين قونوى رضى الله عنه در
كتاب مفتاح الغيب باعتبار مرتبه تنزيه ميفرمايد كل ما يدرك

في الاعيان ويشهد من الاكوان باي وجه ادركه
الانسان وفي اي حضرة حصل الشهود وما عدا الادراك
المتعلق بالمعاني المجردة والحقايق في حضرة عنها بطريق
الكشف ولذلك قلت في الاعيان اي ما ادرك في مظاهر
ما كان فانا ذلك المدرك الوان واضوا وسطوح مختلفة
الكيفية متفاوتة الكمية او امثلتها نظيره في عالم المثال
المتصل بنشاة الانسان او المنفصل عنه من وجه على
نحو ما في الخارج او بوجوداته في الخارج وكثرة الجمع محسوسة
والاحدية فيها معقولة او محسوسة وكل ذلك احكام الوجود
اذا قبل صور نسب علمه او صفات لازمة له من حيث اقترانه
بكل عين موجود بسر ظهوره فيها وبها ولها وبحسبها كيف
شئت واطلعت ليس هو الوجود فان الوجود واحد
ولا يدرك بسواه من حيث ما يغايره ودر تفسير تاكه باعتبار
مرتبه تشبيه ميفرمايد كل ما يرى ويدرك باي نوع كان من
انواع الادراك فهو حق ظاهر بحسب شان من شئونه
التفاضيه متنوعه وتعدده ظاهرا من حيث المدارك التي
هي احكام تلك الشئون مع كمال احديته في نفسها اعني
الاحدية التي هي منبع لكل وحدة وكثرة وبساطة و
تركيب وظهور وبطون فافهم وچون شيخ رضي الله عنه
تنبيه كرد بر نقصان معرفة حق سبحانه وتعالى بحسب صفات
تنزيهي بحسب وحال معرفة او باعتبار تشبيه فقط
بمقايسه معلوم شد تصريح ميفرمايد بمعرفة كامله جامعه
بين التشبيه والتنزيه كه بنده از قبل شارع بآن مامور است
وبمقتضاي شرايع بدان ماجور بس ميكويد واعلم
ان الطريق الحق الذي طلبه الله سبحانه بقبل قوله
احببت او اردت ان اعرف فخلقت الخلق ان يعرفوه
به هو ما جاءت به السنة الشرايع المنزلة على الرسل صلوات الله

عليهم اجمعين كما يشير اليه قوله وتوقفت اليهم اي بالسنة
الشرايع فوقفوني اي على ما عرفتهم فيما توقفت اليهم في
وصفه الجامع بين التنزيه والتشبيه لانه تعالى نزه
وشبه وجمع بينهما في اية واحدة فقال ليس كمثله شي فنزه
وهو السميع البصير فشبه وهو جمع بينهما بل في نصف هذه
الاية وهو قوله ليس كمثله شي جمع بين التنزيه والتشبيه
على قول من يقول ان الكاف غير زايدة فان فيه نفي مماثلة
الاشيا لمثله فمثله المنزه وهو اثبات للمثل المنزه وهو
عين التشبيه في نفس التنزيه يعني ان المثل اذا انزه فبالاولى
ان يكون الحق منزها عن كل ما ينزه عنه مثله لان تنزيه
المثل المثبت في هذه الاية موجب لتنزيهه بالاقوى و
الاحق وكذلك النصف الثاني فانه صريح في التشبيه
ولكنه في التحقيق وتدقيق النظر الدقيق عين التنزيه الحقيقي
في صورة التشبيه لانه قوله وهو السميع البصير يفيد
تخصيصه باثبات السمعية والبصيرية يعني انه لا سميع
ولا بصير في الحقيقة الا هو فهو السميع بعين سمع كل سميع
والبصير بعين بصر كل بصير فهو منزه تعالى ان يشاركه
غيره في السمع والبصر وهو حقيقة تنزيه المحققين
فلا تتعداه اي ما تجاوز ما جاءت به السنة الشرايع في وصفه
تعالى عقل منور وفهم كامل يؤمن به على الوجه الذي
اراده الله من غير تاويل بفكره فتنزيهه الفكري يجب
ان يكون مطابقا لما انزله على السنة الرسل صلوات الله
عليهم وفي كتبه المنزلة عليهم والا فهو منزه عن تنزيه العقول
البشرية بافكارها فان العقول المنغمسة في القوى المزاجية
المقيدة الجزوية مقيدة جزوية كذلك بحسبها واني للمقيد
الجزوي ان يدرك الحقايق المجردة المطلقة من حيث هي
كذلك الا ان ينطلق عن قيودها او يتقيد المطلقات

بحسب شهودها و وجودها • ترجمه در عقل و وهم و فهم
و قیاس و حواس کنجد ذات حق سبحانه از آن منزه و مقدس
است چه این همه محدثانند و محدث جز ادراک محدث
نتواند کرد دلیل وجود او هم اوست برهان شهود او هم
شهود اوست

شعر

• تو بدو بشناس او را نی بخود • راه از و خیزد بدو نی از خرد •

و صاحب روشنایی حکیم سنایی فرماید قدس سره

عقل رهبر ولیک تا در او • فضل او مر ترا برد بر او
کرنه ایزد ورا نمودی راه • از خدایی کجا شدی آگاه
بخودش کس شناخت نتوانست • ذات او هم بدو توان دانست
ای شده از نهاد خود عاجز • کی شناسی خدا بر او هرگز
تو که در ذات خود زبون باشی • عارف کردگار چون باشی
عقل بی کحل آشنایی او • بیخبر بوده از خدایی او
نیست از راه وهم و عقل و حواس • جز خدا هیچ کس خدای شناس
عقل را خود کسی کند عکس • در مقامی که جبرئیل امین
کم ز گنجشکی آید از هیبت • جبرئیلی بدان همه صولت

قد علم مما ذکرنا ان معرفة الحق سبحانه بعد ورود الشرائع
وارسال الرسل انما هی بالجمع بین التنزیه والتشبیه علی وجه
یطابق ما جاءت به الشرائع واما قبل ورود الشرائع واخذ
العلم والمعرفة منها فالعلم به سبحانه تنزیهه عن سمات
الحدوث والترکیب والافتقار وهو التنزیه المشهود
عقلا ولا یتجاوزه العقل بمقتضی فکره اصلا فالعارف
حقیقة صاحب معرفتین احدیهما معرفة یعطیها العقل
والدلیل قبل ورود الشرائع واخذ العلم والمعرفة منها
وثانیهما معرفة تلقاها العارف وقبلها من قبل
الشارع ولکن شرطها ای شرط المعرفة ماخوذة من
الشارع ان یرد العارف علم ما جاءت الشرائع به

عن الدلیل العقلی الی الله سبحانه ویؤمن به وبکل ما
جاءت به الشرائع علی الوجه الذی اراده الله سبحانه من غیر
تاویل بفکره ولا یحکم علی ذلک برایه و نظره لان الشرائع
انما انزلها الله سبحانه لعدم استقلال العقول البشریة
بادراک الحقائق علی ما هی علیه فی علم الله سبحانه فان کشف
الله سبحانه له ای للعارف عن العلم بذلک ای بما جاءت
به الشرائع ووجهه علی ما یراده من الاوضاع الشرعیة
ومنحه اطلاعا علی حکمه من الاحکام الدینیة الاصلیة
والفرعیة بالاخبارات الالهیة التی تحیلها العقل
بقوته الفکریة فذلک الکشف والاطلاع من باب
العطاء الالهی والفیض الرحمانی الذاتی وقید الذاتی
لم یوجد فی بعض النسخ وقد تقدم بیان العطاء الالهی
واقسامه فی قصة شیث علیه السلام فمن اراد الوقوف
علیه فلیرجع الیه • هرچند عقل بقوت فکریه و دلایل
نظریه تنزیه حق کند چنان نباشد که به اتباع رسل کند
چه فرموده رسل فرموده حق است سبحانه و چنانچه
حق ذات خود را داند کسی دیگر نداند و یکی از حکمتهای
ارسال رسل صلوات الله علیهم آنست که عقول
بشری باستقلال از ادراک حقایق اشیا عاجز است
و چگونه عاجز نباشد که عقل نیز مقید است بانچه حاصل است
نزد او و از آن تجاوز نمی تواند کرد و الله تعالی شانه
ان یحیط به فکر واکد علی سبیل الندرة بعضی از عقول
چنان افتد در استعداد خویش که دریافت حکمت
احکام حق تعالی بر وجهی تواند کرد که مطابق فرموده
رسل باشد و موافق اوضاع شریعت این از قبیل
فیض الهی و تعلیم سبحانی باید شمرد و اضافت آن
بفکر عقل نتوان کرد و بس تنزیه و تقدیس که لایق

جناب رب الارباب است ان باشد که انبیا و رسل از آن
اخبار کرده باشند بلسان شریعت خود تا آنکه سیمرغ
روح کاملی بذروه کوه قاف معارف برپرد و غطا
از بصر بصیرت او برداشته شود تا مکاشفه و مشاهده
ببیند آنچه ببیند و رسد بآنچه رسد فکشفنا عنک
غطاءک فبصرک الیوم حدید وصف حال او گردد
هر تنزیه و تقدیس که او کند البته موافق شریعت باشد
که از منبع حقیقت آورده بود و معتمد علیه آنست
زیرا که از کشف تام آید و باقی خام و ناتمام بود

اعلم ان المعرفة الحاصلة للعقلا توجب اتفاقهم
وتقتضی اجماعهم واطباقهم بتنزیه الحق سبحانه عن صفات
المحدثات والجسمانیات وسلب النقائص عن جنابه
ونفی النعوت الکونیة الحدوثیة عنه فالعقول مطبقة
علی ذلک ولو کان المراد الالهی من معرفة هذا القدر لکان
بالعقول استغنا عن انزال الشرائع والکتب واظهار
المعجزات والآیات لاهل الحجب ولکن الحق سبحانه غنی
عن تنزیه العقول بمقتضی افکارها المقیدة بالقوی
الجزئیة المزاجیة وتعالی ادراکها ما لم تصل العقول
الکلیة فاحتاجت من حیث هی کذلک فی معرفة الحقیقة
الی اعتنا ربانی والقاء رحمانی یهبها استعداد المعرفة
ما لم یستقل العقول البشریة بادراکه مع قطع النظر
عن الفیض الالهی فلما جاءت السنة الشرائع بالتنزیه
والتشبیه والجمع بینهما کان الجنوح الی احدهما دون
الآخر باستحسان فکری تقییدا او تحدیدا للحق بمقتضی
الفکر والعقل من التنزیه عن شیء او اشیا او التشبیه
بشیء او اشیا بل یقتضی العقل المنصف المتصف بصفة
النصفة ان یؤمن بکل ما وردت به الشرائع علی الوجه

المراد للحق من غیر جزم بتاویل معین ولا جنوح الی
ظاهر المفهوم العام مقیدا بذلک ولا عدول الی ما
یخرجه عن ظاهر المفهوم من کل وجه محددا لذلک
ولکن الاحق والاولی ان یاخذ القضیة شرطیة فیقول
ان شاء الحق سبحانه ظهر فی کل صورة وان لم یشا لم
ینضف الیه صورة بل الحق ان الحق منزه فی عین
التشبیه ومطلق عن التقیید والحصر فی التشبیه
والتنزیه وذلک لان التنزیه عن سمات الجسمانیات
وصفات المتحیزات تشبیه استلزامی وتقیید ضمنی بالمجردات
الروحیة عن صفات الجسمانیات من العقول والنفوس
التی هی عریة عن سمات المتحیزات بدیهة عن احکام الظلمانیات
وان نزه الحق ایضا منزه عن الجواهر العقلیة الارواح
العلیة والنفوس الکلیة فذلک ایضا تشبیه معنوی
بالمعانی المجردة عن الصور العقلیة والنسب الروحانیة
والنفسیة وان نزه عن کل ذلک فذلک ایضا الحاق
للحق بالعدم اذ الموجودات المتحققة الوجود والحقائق
المشهودة علی النحو المعهود منحصرة فی هذه الاقسام
الثلثة والخارج عنها بحکم وهمی و توهم تخیلی لا علمی
وذلک ایضا تحدید عدمی لا تناهی وعلی کل حال فهو
تحدید وتقیید وذلک تنزیه لیس له فی التحقیق وجه
سدید وحقیقة الحق المطلق تاباه وتنافیه ولا سیما
وقد نزلت الشرائع بحسب فهم المخاطب علی العموم
ولا یسوغ ان یخاطب الحق عبیده بما یخرج عن ظاهر
المفهوم فکما امرنا ان نکلم الناس بقدر عقولهم فلا
یخاطبهم ایضا کذلک الا بمقتضی مفهومهم ومعقولهم
ولو لم یکن المفهوم العام معتبرا من کل وجه لکان ساقطا
وکانت الاخبارات کلها مرموزة وذلک تدلیس والحق تعالی

يجل عن ذلك فيجب الايمان بكل ما اخبر به من غير تحكم عقلي
ولا تاويل فكري اذ لا يعلم تاويله الا الله والراسخون
في العلم يقولون آمنا به وحيث اقرت العقول بالعجز
عن ادراك الحقائق فعجزها عن ادراك حقيقة الحق احق فلا
طريق لعقل عاقل ولا وجه لفكر مفكر ان يحكم على الذات
الالهية باثبات امر لها او سلب حكم عنها الا باخباره
عن نفسه فان الذات المطلقة غير منضبطة في علم عقلي
ولا مدركة بفهم فكري ولا سيما ولا وجه للحكم بامر على امر
بادراك المحكوم به والمحكوم عليه والحكم حقيقة وكيفية النسبة
بينهما وهذا امور عقلا وكشفا واذا ما فليس لاحد ان يحكم
بفكره على اخبارات الحق ربا ولها على ما يوافق غرضه ويلايم
هواه فان الاخبارات الالهية مهما لم يرد فيها نص بتعيين
وجه وتخصيص حكم فهي متضمنة جميع المفهومات المحتملة
فيها من غير تعيين مفهوم دون مفهوم وهي انما نزل في
العموم على المفهوم الاول وفي الخصوص على كل مفهوم
بفهمه الخاصة من تلك العبارة عالما بجميع المفهومات محيطا
بها وجميعها او بالنسبة الى كل فاهم ولكن بشرط الدلالة
اللفظية بجميع وجوه الدلالة المذكورة على جميع الوجوه
المفهومة عنها في الوضع العربي او غيره اي لغة كانت
تلك الاخبارات بها لان للحق ظهورا في كل مفهوم ومعلوم
وملفوظ ومرقوم وفي كل موجود موجود سواء كان من
عالم الامر او من عالم الخلق او من عالم الجمع فهو الظاهر
في الكل بالكل وهو عين الكل والجزء وكل الكل فهو
الظاهر في كل مفهوم بحسبه غير منحصر فيه ولا في غيره من
المفهومات وهو الباطن عن كل فهم ومفهوم الا من
رزقه الله تعالى فهم الامر على ما هو عليه وهو ان يرى
ان العالم صورة الحق وهوية العالم هوية الاسم الظاهر

وصورة العالم هو الاسم الظاهر وهوية العالم هو
الاسم الباطن وهو من حيث هو المطلق عن التقيد
بالظاهر والباطن والحصر في الجمع بينهما وهو العين المتعين
المطلق مطلقا في عين تعينه بتعين كل عين من اعيان
العالم فافهم • حضرت حق سبحانه وتعالى متجلی وظاهر
در هر مفهوم ومدرک ومختفی است وباطن از هر فهم و
ادراک مگر از فهم کسی که همه عالم را صورت حق ومظهر
وهویت او داند ودر مقام اضمحلال رسوم وآثار هستی
موهوم خویش بحکم بی یبصر ببصر حق مشاهده او در
جمیع مظاهر تواند بایزید قدس الله سره میگوید سی سالست
که با حق سخن میگویم وخلق پندارند که با ایشان میگویم
اما باید دانست که فهم نیز بحسب ظهور وتجلی حقیقت
نه بحسب حقیقت از آنکه حقیقت وذات حق ابدا از مدارک
فهوم بیرون واز حیز احاطه اندرونست مثنوی

آن مگو چون در اشارت نایدت • دم مزن چون در عبارت نایدت •
نی اشارت می پذیرد نی نشان • نی کسی زو علم دارد نی عیان •

ومشاهده بحسب ظهور وتجلی بر وجه تفصیل در جمیع مظاهر هم
نیز متعذر است زیرا که تفاصیل مظاهر حق سبحانه وتعالی
غیر متناهی است واگرچه بحسب امهات نهایت پذیر تواند
بود والله اعلم •

فص حكمة قدوسية في كلمة ادريسية

انما ذكر الشيخ رضي الله عنه ادريس بعد نوح عليهما السلام
لمناسبة مخصوصة بينهما من حيث ان الصفة القدوسية
تلي الصفة السبوحية في المعنى والرتبة فان السبوح هو
المبرا المنزه عن ان يلم به نقص والقدوس هو الطاهر المقدس
عما يتوهم فيه من امكان تطرق نقص ما اليه بشينه واما
اختصاص هذه بادريس فلاجل ان الكمال الذي حصل له

اما کان بطریق التقدیس وهو تنزهه وتنزیهه والانسلاخه
عن الکدورات الطبیعیه والنقائص العارضة له من
المزاج العنصری • قدوس یعنی مقدس است مشتق
از تقدیس وتقدیس در لغت تطهیر ست ودر اصطلاح تطهیر
حق است از هرچه لایق جناب او نیست از امکان واحتیاج
ونقایص کونیه مطلقا واز جمیع انچه معدود باشد از کمالات
نسبت با غیر او از موجودات مجرده وغیر مجرده زیراکه حق
سبحانه وتعالی وکمال ذاتیه او اعلاست از هر کمال که مدرک
گردد بعقل ووهم وخیال چنانکه اهل کمال در مخاطبه جناب
کبریا وجلال او گفته اند

رباعیه

• ای پاک زنقص وای مبرا زعدم • در وصف تو کی رسد عقل قدم •
• کی کور بسمع بیند الوان وصور • یا کر ببصر شنود الحان ونغم •

از انکه کمالات منسوبه بغیر حق متنزلست از مقام اصلی و
متقید وخارج از اطلاق حقیقی ومتفرع بر کمال الهی و
قدوس از روی کیفیت وکمیت اخص است از سبوح یعنی
اشد واکثرست در تنزیه چنانکه در مقام تنزیه بحسب ذات
میگویید جل الحق ان یتنزه ویشبه پس تنزیه میکنی از تنزیه
وتشبیه وان اگرچه نوعیست از تنزیه ولی مبالغه دروی
بیشتر است چنانکه فنا عن الفنا ابلغ است از فنا ومیشاید
که گویند تسبیح تنزیه است بحسب مقام جمع فقط وتقدیس
بحسب مقام جمع وتفصیل پس از روی کمیت اکثر باشد
ولهذا میگویند تنزیه نوح علیه السلام تنزیه عقلی بود
وتنزیه ادریس علیه السلام تنزیه عقلی ونفسی وچون این
حکمت را از روی معنی ومرتبه مناسبتی با حکمت متقدمه
بود شیخ قدس سره مردو را متقارن یکدیگر ساخت وچون
ابلغ بتاخر اولی است قدوسیه را از سبوحیه تاخیر کرد
با وجود انکه نوح علیه السلام بحسب زمان از ادریس علیه السلام

متاخرست واین حکمت را تخصیص با دریس علیه السلام
از انجهت مناسب دید که ادریس مبالغه داشت در تطهیر
نفس خویش بریاضات شاقه ودر تقدیس از صفات
حیوانیه تا روحانیت او بر حیوانیتش غالب شد وکثیر
الانسلاخ گشت از بدن وصاحب معراج امد واورا
مخاطبه با ملایک وارواح دست داد وگویند شانزده
سال نخورد ونخفت تا عقل مجرد باقی ماند • ولما نزل فیه
علیه السلام انه رفع مکانا علیا وکان العلو علی قسمین
اشار الشیخ رضی الله عنه الیهما بقوله العلو ای العلو
المتفاهم لجمهور الخلائق علوان احدهما علو مکان
وما یقتضی نسبة العلو المکانی الیه سبحانه هو مثل قوله
تعالی الرحمن علی العرش استوی فان العرش اعلی الاماکن
وهو مستوی علیه بحسب ظهوره فیه ومثل العما المذکور
فی قوله صلی الله علیه وسلم کان فی عما ما فوقه هوا وما تحته
هوا فی جواب الاعرابی حیث قال این کان ربنا قبل ان
یخلق خلقه ومثل السما المذکور فی قوله تعالی وهو
الذی فی السما اله وفی الحدیث الوارد بنزوله سبحانه کل
لیلة الی السما الدنیا وثانیهما علو مکانة ای رتبة وما
یقتضی نسبة المکانة الیه تعالی فقوله کل شی هالک الا وجهه
وقوله والیه یرجع الامر کله وقوله لا اله مع الله اذ البقاء
مع هلاک الاشیا وکونه مرجع الامور والانفراد بالالهیة
منزلة عظیمة ومکانة رفیعة لایمکن ان یکون فوقها مرتبة
وقد یخص علو المکانة بولاة الامر کالسلطان والحکام
والوزرا والقضاة وکل ذی منصب ویسمی ما عدا ذلک
بالعلو الصفاتی کعلو العلما علی غیرهم بسبب صفة العلم
والاول فی معرض الزوال بخلاف الثانی • ثم اعلم ان
نسبة العلوین المکانی والمرتبی الیه سبحانه انما هی بحسب

المراتب والمظاهر والاسما والصفات واما بحسب الذات
فهو منزه عنهما اما منزهيته عن العلو المكاني فواضح واما
التنزه عن علو المكانة فلانه كل علي بمكانة فانه مقيد بها.
وان علوه انما يثبت فيهما من حيث هي لا غير وهو سبحانه
يتعالى عن ذلك فلا اشتراك بين الحق سبحانه ومن غيره
فيما يفهمه الجمهور من العلو ولذلك قال سبحانه سبح
اسم ربك الاعلى بمعنى انه متى اضيف العلو الى الحق بحسب
معتقدهم فالحق اعلى من ذلك والسر فيه ان الحق في
كل متعين غير متعين فكما ينفى عنه الاشارة الحسية ينفى
عنه الاشارة العقلية مقدس عما يتوهم فيه من الاشتراك
بسبب المفهوم ومن المعية حيث اخبر انه تعالى مع كل شي
مع ان الاشيا لا تخلو عن احد العلوين فهو سبحانه مقدس
عن مفهوم الجمهور من العلوين منزه عنه فعلوه عبارة
الكمال المستوعب كل وصف وعدم تناهيه عما تقتضيه ذاته
من حيث احاطتها واتسام كل وصف بصفة الكمال من
حيث اضافة ذلك الوصف اليه فاعلم ذلك تعرف
سر العلو الحقيقي الذاتي اللايق اضافته الى الحق وتنزهه
عن العلوين المفهومين للجمهور المضافين الى الغير
والناس موصوفون بالعلوين لانهم دايرون بين
علم بالله وعمل له سبحانه فبعضهم يترقون في مراتب العلم
بالله كالعارفين وبعضهم يتدرجون في درجات العمل
كالعباد والزهاد وبعضهم يجمعون بينهما كالكمل فالعمل
الصالح الخالص للمكان العلي يعني انه يثمر العلو المكاني.
كالجنة ودرجاتها والعلم بالله للمكانة العلية فانه يوجب
العلو في مراتب القرب الى الله سبحانه وذلك لان المكانة
للروح كما ان المكان للجسم والعلم روح العمل والعمل جسده
فاقتضى كل منهما بحسب المناسبة ما يشبهه ويماثله فعلو

المكانة للعالم وعلو المكان للعامل ومن جمع منهما فله
العلوان ٭ اعيان ثابته كه عبارة از حقايق موجودات
صوري است علميه كه موجود نيست مكر در علم حق واعيان را
دو اعتبار است اول انكه ان اعيان مراياي وجود حق
واسما حق وصفات حق است دوم انكه وجود حق مراة
ان اعيانست پس باعتبار اول ظاهر نميشود در خارج
مكر وجودي كه متعين است بمراياي اعيان ومتعدد است
بتعدد اعيان پس بمقتضاي اين اعتبار غير از وجود
حق در خارج هيچ نيست واعيان را ثبوتي جز در حضرت
علم نه وبويي از وجود خارجي بمشام اعيان نرسيده است
واين بيان حال موحديست كه شهود حق بر وي
غالبست

رباعية

٭ از قبهٔ عرش تا بايوان سماك ٭ وز طارم چرخ تا بمعمورهٔ خاك ٭
٭ هر ذره كه هست آينهٔ خورشيديست ٭ در ديده اكر نظري داري پاك ٭

وباعتبار دوم در وجود غير از اعيان هيچ نيست ووجود حق
كه مراة اعيانست در غيب است ومتجلي وظاهر نيست مكر از
وراي تتق غيب وسرادقات جمال وجلال واين حال كسيست
كه شهود خلق بر وي غالبست والى هذين الاعتبارين
اشار من قال

رباعية

٭ اندر نظر كمل ارباب فهوم ٭ خالق مشهودست وخلايق موهوم ٭
٭ واندر نظر طايفهٔ محجوبان ٭ خلقست كه ظاهرست وخالق مكتوم ٭

اما محقق هميشه مشاهده هر دو مرات ميكند اعني مرات اعيان
ومرات حق ومشاهده صوري كه در هر دو مراتست
بي انعكاك وامتياز

رباعية

٭ ما از حق وحق نيز زما نيست جدا ٭ بنكر همه در خدا ودر جمله خدا ٭
٭ بل هرچه بيني همه خلقست نه حق ٭ لا بل همه حق نه خلق بيند بينا ٭

پس از ان حيثيت كه اعيان مراياي وجود حق اند ودر مرات.

ظاهر نمیشود دیگر عین وی و صورت او موجودات
مسمی بمحدثات صور تفاصیل حق است پس این موجودات
علیة لذاتها باشند زیرا که حق علی لذاته است لا
بالاضافة پس در عالم ازین حیثیت یعنی از حیثیت وحدت
عین علو اضافت نیست بلکه علو همه عالم بذات اوست
چه ظاهرش ظاهر حقست و باطنش باطن حق و مجموع
راجع بعین واحده که آن عین حقست **شعر**
* چونکه نیست نقد این عالم * باز بین و بعالمش بفروش *
و لیکن اگر چه کل عالم را از حیثیت احدیت علو بالذاتست
و باعتبار دیگر که آن جهت غیریت و اعتبار کثرتست علو
اضافی حاصل است زیرا که تفاضل در وجوه وجودیه
که مظاهرند ظاهرست چه بعضی متصفند بعلوم و احوال
و بعضی بجهل و ضلال و درجات اول چون درکات
ثانی متفاوت پس حاصل باشد علو اضافی در عین واحده
که ذاتست از وجوه کثیره متفاضلة * والی هذا اشار
الشیخ رضی الله عنه بقوله واما العلو المفاضلة
ای العلو الاضافی الذی یکون لبعض العالین فیه فضیلة
علی بعض فقوله ای فما یقتضی نسبته الی الحق سبحانه
قوله تعالی وانتم الاعلون والله معکم حیث اثبت الاعلویة
للمنی طیبین واخبر انه معهم فی هذه الاعلویة فیلزم اثبات
الاعلویة له سبحانه فهذا العلو ای علو المفاضلة
راجع الی تجلیه سبحانه وظهوره فی مظاهره
المتکثرة المتفاضلة لا الی احدیة ذاته فهو سبحانه
فی تجل ما من تجلیاته اعلی منه فی تجل آخر منها فاذا
تجلی بصفة التنزیه مثلا مثل قوله لیس کمثله شیء
فهو اعلی منه اذا تجلی بصفة التشبیه وفی التجلی بصفة التشبیه
اذا تجلی بالصفات الکمالیة فهو اعلی منه اذا تجلی بغیرها

بحسب الظاهر والاول مثل قوله انی معکما اسمع
واری حیث تجلی بصفتی السمع والبصر اللذین هما من
الصفات الکمالیة والثانی مثل قوله جعت فلم تطعمنی
حیث تجلی بصفة الجوع التی هی من الصفات الغیر
الکمالیة فظهر ان علو المفاضلة له سبحانه انما هو باعتبار
کثرة التجلیات والاعتبارات الا باعتبار احدیة الذات
وان فی مرتبة الاحدیة لیس الا العلو الذاتی الحقیقی
لا الاضافی * شیخ رضی الله عنه در خصوص ظهور
عین واحده را بوجوه کثیره تنبیها للطالبین و توضیحا
للسالکین دو مثال واضح و دو نظیر لایح مینماید
یکی آنکه هر انسان بوجدان خویش در می یابد که نفس
را حدیثی هست که خود متکلم است بآن و خود سامعست
آنرا و خود عالمست بآنچه خود گفت و خود شنید و دیگری
را در میانه این گفت و شنید و علم نصیبی نه پس عینی
واحده و ذاتی یگانه می یابیم یعنی نفس که بصور مختلفه
بدر می آید و بوجوه کثیره ظاهر میشود از شنوایی و گویایی
و دانایی و از وی بحسب هر صورتی حکمی و اثری صادر
میگردد و این کثرت وجوه و اختلاف احکام در وحدت
حقیقی او مطلقا قادح نیست **رباعیة**
* هر لحظه رسد ز منهی روحانی * صد نکته بگوش جان بدانهانی *
* نی نی غلطم که در میان غیر تو نیست * خود گویی بخود بشنوی و خود دانی *
همچنین وجود حق و هستی مطلق اگر چه بسبب اختلاف
مرایی و مظاهر متعدد و متکثر می نماید فی حد ذاته بر همان
وحدت حقیقی و بساطت اصلی خودست که ازلا بود و
ابدا خواهد بود لا نیافی ظهوره فی الاشیا و تعینه و تقیده
بها و باحکامها من حیث وحدته واطلاقه عن القیود
وغناه بذاته عن جمیع ما وصف بالوجود بل هو سبحانه

الجامع بين ما يماثل من الحقايق ويخالف من وجه فيأتلف
وبين ما ينافر ويباين فيختلف بتجليه الوجودي ظهرت
الصفات وتنزلت من الغيب الى الشهادة البركات
اذا شاء ظهر في كل صورة وان لم يشأ لا يضاف اليه صورة
مثال ديكر انكه واحد در مراتب اعداد از اثنين الى ما
لا نهاية له ظهوري دارد كه در هر يك خاصيتي وفايده
ميدهد كه در ان ديكر نيست وحقيقت هر يك مغاير حقيقت
ديكريست وهمه تفصيل مرتبه واحد ميكنند يعني مبين
انند كه واحد است كه در مراتب متكثر ظهور كرده است
زيرا كه اثنين دو واحد است وثلثه سه واحد وهمچنين جميع
اعداد كه ان در هستي وحداني بجمع كشته است واز ان
اثنان وثلثه وغيرهما من الاعداد حاصل شده پس ماده
اعداد واحد متكرر است وصورت اعداد هم واحد
پس اعداد بواحد موجود ند وواحد بر واحديه خود
ازلا وابدا باقيست شعر

كر هر دو كون موج برارند صد هزار • حمله يكيست ليك بتكرار آمده
در باغ عشق يك احديت كه تا فلست • شاخ ودرخت وبرك وكل وخار امده
عكسي ز زير پرده وحدت علم زده • در صد هزار پرده پندار امده
يك عين متفق كه جز و ذره بنود • جون كشت ظاهر اين همه اغيار امده
غيري جكونه روي نمايد جو هر جه هست • عين دكر يكيست پديدار امده

فصّ حكمة مهيّميّة في كلمة ابرهيميّة

الهيمان شدة العشق وهو صفة تقتضي عدم انحياز

صاحبها

صاحبها الى جهة بعينها بل الى المحبوب في اي جهة كان
لا على التعيش وعدم امتياز صاحبها بصفة مخصوصة
تقيده وهذه المرتبة تحققت اولا في الارواح العالية
المهيمة تجلى لهم الحق سبحانه في جلال جماله فهاموا فيه
وغابوا عن انفسهم فلا يعرفونها ولا غير الحق وغلب
على خليقتهم حقيقة التجلي ما ستغرقهم واستهلكهم وثانيا
من كمل الانبيا عليهم السلام في ابرهيم حيث غلب
عليه محبة الحق حتى تبرا عن دينه في الحق وعن ابيه في
الحق وعن قومه وذبح ابنه في سبيل الله وخرج عن جميع
ماله مع كثرته المشهورة لله وايضا من شدة المحبة
جعل يطلبه في مظاهر الكواكب لظهور النورية فيها و
من غلبة الهيمان قال لئن لم يهدني ربي لاكونن من
القوم الضالين اي الحائرين في جمال الحق وعند كمال
الهيمان فني عن نفسه وتجلى له الحق فبقي بالحق في مقام
الجمع والفرق وادركه في مظاهر سموات الارواح وارض
الاجسام والاشباح فقال اني وجهت وجهي للذي فطر
السموات والارض بتجليه الوجودي عليها وسريان ذاته
فيها حنيفا مسلما فانيا عن الافعال والصفات والذات
في افعاله وصفاته وذاته وما انا من المشركين المثبتين
للغير لوجداني الذات الالهية في صور جميع الاكوان بالكشف
والعيان وهمچنين هر يك را از كاملان كه محبوبان حق و
مجذوبان جمال مطلق اند بحسب اختلاف طبقات و
تفاوت درجات نصيبي است از هيمان بعضي را
در ابتدا حال جون جذبه پيش از سلوك بود وبعضي را در
انتها كار جون جذبه بعد از سلوك تا بدان جذبه بمقصد
اقصى ومطلب اسنى رسيده انخراط در سلك هيمش باشد
وكانه اشار الى هذا المقام من قال قدس سره شعر

ای عشق منم از تو سرگشته و سودایی • واندر همه عالم مشهور بشیدایی •
در نامه مجنونان از نام من آغازند • زین پیش اگر بودم سردفتر دانایی •
ای باده فروش من سرمایه جوش من • از تست خروش من من نایم و تو نایی •
سرمایه ناز از تو هم اصل نیاز از تو • هم وامق شیدایی هم دلبر عذرایی •
گر زنده کنم جویی در من نفسی دردم • من مرده صد ساله تو جان مسیحایی •
اول تو آخر تو باطن تو و ظاهر تو • مستور ز هر چشمی در عین هویدایی

قد ظهر مما سلف وجه اختصاص حكمة التهيم بكلمة ابرهيم وانما قدمها بالحكمة القدوسية لانه وجب ان يذكر بعد الصفات التنزيهية السلبية احكام الصفات الثبوتية ومراتبها واول مظاهرها الانسانية لتكميل مرتبة المعرفة بالذات فان السلوب لا يفيد معرفة تامة اصلا وكان الخليل عليه السلام اول مرآة ظهرت بها احكام الصفات الالهية الثبوتية واول من حاز التجلي بها فله اولية الظهور بالصفات الالهية الثبوتية بمعنى انه كحقيقته كسا الذات بالصفات ولهذه المناسبة ورد في الصحيح ان اول من يكسى من الخلق يوم القيمة ابرهيم لانه الجزاء الوفاق ولما كان الخليل عليه السلام بالفنا في الحق سبحانه فكان لمتوهم ان يتوهم ان الفاني لاشي محض واللاشي يستحيل ان يتصف بالصفات الثبوتية فكيف يتصف الخليل عليه السلام بالصفات الالهية الثبوتية دفعه الشيخ رضي الله عنه

بقوله لا بد اي في مقام الفنا في الله من اثبات عين العبد الفاني فيه وذاته اذ ليس المراد بالفنا ههنا انعدام عين العبد مطلقا بل المراد منه فناء جهته البشرية في الجهة الربانية اذ لكل عبد جهة من الحضرة الالهية هي المشار اليها بقوله تعالى ولكل وجهة هو موليها وذلك لا يحصل الا بالتوجه التام الى جناب الحق المطلق سبحانه اذ به يقوى جهة حقيقته فتغلب جهة خلقيته الى ان يقهرها وتفنيها كالقطعة من الفحم المجاورة للنار فانها بسبب المجاورة والاستعداد لقبول النارية والقابلية المختفية فيها تشتعل قليلا قليلا الى ان يصير نارا فيحصل منها ما يحصل من النار من الاحراق والانضاج والاضاءة وغيرها وقبل الاشتعال كانت مظلمة كدرة باردة وذلك التوجه لا يكون الا بالمحبة الذاتية الكامنة في العبد وظهورها لا يكون الا بالاجتناب عما يضادها وينافضها وهو التقوى مما عداها فالمحبة هي المركب والزاد التقوى وهذا الفنا موجب لان يتعين العبد بتعينات حقانية وصفات ربانية وهو البقا بالحق فلا يرتفع التعين منه مطلقا • لفظ فنا وبقا دو لفظند متداول ميان اين طايفه كه گويند فلاني فاني شده است يا باقي شده است ومعني فنا وبقا نه ان خواهند كه اهل لغة خواهند از بهر انكه نزديك اهل لغة باقي انست كه بوقت ثاني بقا يابد وان بر دو گونه است بقا الى مده چون بقاء دنيا واهل او وبقا لا الى مده چون بقاء اخرت واهل او وبقاء حق تعالى وصفات او فاما فاني نزديك اهل لغة ان باشد كه او را بقا نماند وچون بقا او را نماند او را فاني خوانند

اما اہل اصول یعنی کلام چنین کویند که بقا صفت
باقی است و فنا صفت فانی نیست از بہر انکه باقی
شی باشد و شی را صفت روا باشد اما فانی لاشی
باشد و لاشی را صفت محال باشد وجود موصوف
باید تا صفت بوی قایم کردد پس مراد بفنا فانی
کشتن و عدم ست اما بنزدیک این طایفه فنا و بقا
را معنی دیکرست از فنا فنا ذات چیزی نخواهند
بلکه فنای صفات او خواهند بان معنی که مراد از هر
چیزی عین نیست لکن معنی انست که چون این معنی
دران چیز موجود باشد ان چیز را نام بقا دهد از بہر انکه
مقصود از ان چیز حاصلست و چون از ان چیز معدوم
کردد ان چیز را فانی خوانند از بہر فوات مقصود ازو
و این در تعارف ظاهرست که چون کسی پیر و ضعیف
کردد کوید من نه انم که بودم مرد همانست لیکن صفات
دیکر شده است کذا فی شرح التعرف فنا ممکن در واجب
باضمحلال اثار امکانست نه انعدام حقیقت او چون
اضمحلال انوار محسوسه در نور افتاب شعر

چراغ انجا که خورشید منیرست ۰ میان بود و نابودی اسیرست

شیخ جنید نموده است المحدث اذا قورن بالقدیم لم
یبق له اثر شعر

چون تجلی کرد اوصاف قدیم ۰ پس بسوزد وصف حادث را کلیم

و اضمحلال اثار امکان در لطیفه انانیت عارف باشد
در هوش و در ادراک او نه در جسم و روح و بشریت او
بحکم مصرع وللارض من کاس الکرام نصیب
انہا را نیز حظی باشد وفی المثنوی للمولوی قدس سره

ای برادر تو همین اندیشهٔ ۰ مابقی تو استخوان و ریشهٔ
پس تو آن هوشی و باقی هوش پوش ۰ خویشتن را کم مکن یاوه منوش

وحینئذ ای وحین اذا ثبت عین العبد حال الفناء
فی الله وبقی ببقائه سبحانه ولم ینعدم مطلقا یصح ان
یتصاف الیه الامور ویکون الحق سمعه الذی به یسمع
وبصره الذی به یبصر ولسانه الذی به ینطق
ویده التی بها یبطش ورجله التی بها یمشی فعم الحق
سبحانه قواه ای قوی العبد الظاهرة والباطنة
وجوارحه واعضاءه البدنیة بهویته الساریة
فی الموجودات کلها علی المعنی الذی یلیق ذلک المعنی
به سبحانه یشیر رضی الله عنه الی ما یخطر لبعض المحجوبین
ان الحق تعالی اذا کان عین سمع او بصر او غیر ذلک
کان محدودا بحده وهو غیر محدود فنبه علی ان عموم
الحق قوی العبد وجوارحه انما یکون علی وجه یلیق
به سبحانه وهو ان یحیط بالکل ویستغرق الکل غیر
منحصر فی الکل لم یغادر صغیرة ولا کبیرة الا احصاها
بعینه فکان عینها ولم یتعین فی عین علی التعیین فلم
یتحدد بحد مخصوص علی التخصیص والتمییز فلم یدرکه
احد ولم یبلغه حصر وان کان محدودا بکل حد غیر محصور
فی ذلک فافهم انشاء الله العزیز وهذه ای کون الحق
سمع العبد وبصره وعمومه سائر قواه وجوارحه نتیجة
حب النوافل وقربها فی السیر المحبی وتقدم السلوک
علی الجذبة وسبق الفناء علی البقا حیث یتجلی الحق
بالاسم الباطن ویکون انه لادراک العبد المتجلی له
واما حب الفرایض وقربها ای نتیجتها فی السیر المحبوبی
وتاخر السلوک عن الجذبة وتقدم البقا الاصلی علی الفناء
حیث یتجلی الحق سبحانه بالاسم الظاهر ویکون العبد المتجلی له
انه لادراک الحق المتجلی فهو ان یسمع الحق بک علی ان یکون
المدرک هو الحق سبحانه وانت انه لادراکه ویبصر بک کذلک

واما جب النوافل فهو اى نتيجته ان تسمع به وتبصر به
على ان يكون الحق سبحانه آلة لادراكك على عكس قرب
الفرايض اعلم ان الوجود الحق هو الاصل الواجب
وهو الفرض ووجود العالم وهو العبد نفل وفرع
عليه فاذا ظهر الحق خفي فيه العبد فكان العبد سمع
الحق وبصره وسائر قواه وجوارحه كما قال صلى الله
عليه وسلم ان الله قال على لسان عبده سمع الله لمن
حمده يده يد الله واليد يد محمد صلى الله عليه وسلم وكذلك
هو الرامي حقيقة في اذ رميت فيده يد الحق وهو الرامي
لنفسه الذي عين محمد صلى الله عليه وسلم في قوله وما
رميت واثباته الذي للحق سبحانه بقوله ولكن الله رمى
وهذا قرب الفرايض واما قرب النوافل فهو كون
الحق سبحانه محمولا في انية العبد مستورا باطنا فيه فهو
سمع العبد وبصره ولسانه وساير قواه حاصل آن
دوام خالي نيست يا حق ظاهرست وخلق باطن يا خلق
ظاهرست وحق باطن اگر تجلي اسم الظاهر بود خلق
مختفي وباطن گردد در حق وحق ظاهر باشد ودرين
مرتبه بنده سمع وبصر حق گردد چنانچه در تقرب الى الله
بالفرايض است واگر تجلي اسم الباطن را باشد حق در
خلق مختفي وخلق ظاهر باشد ودرين مرتبه حق سمع وبصر
ويد ورجل بنده گردد چنانچه در تقرب الى الله بالنوافل
است اعلم ان مراتب القرب التي هي العلة الغائية
لدفع الموانع من وجهي العناية بالجذبة والهداية بالسلوك
منحصرة في رتب اربع اولها رتبة المحبة المترتبة على الجذبة
المعنية بقوله ما تقرب احد احب الي من اداء ما افترضته
عليه او على السلوك المعنية بقوله لا يزال العبد يتقرب
الي بالنوافل حتى احبه والثانية رتبة التوحيد المبنية

على المحبة المعنية بقوله فاذا احببته كنت سمعه وبصره
والثالثة رتبة المعرفة المعنية بقوله فبي يسمع وبي يبصر
وبي يعقل المعبر عنها في لسان القوم بمقام البقاء
بعد الفنا والرابعة رتبة التحقيق وهي رتبة الخلافة
والكمال المشتملة على الجميع الجامعة بين البداية والنهاية
واحكامهما واحكام الجمع والفرقة والوحدة والكثرة
والحقية والخلقية والقيد والاطلاق عن حضور من
غير غيبة وتعين بلا ريبة ثم فوق كل ذلك طور
الاكملية المختصة بالحضرة المحمدية صلى الله عليه وسلم
فتدرك انت بالنوافل اى بسبب القرب الحاصل منها
حيث كان الحق سبحانه آلة لادراكك على قدر استعداد
المحل الذي هو انت لتجلي الحق فيه بصفة السمع والبصر
وغيرهما فان تجليه سبحانه باي صفة كان ليس الا بقدر
استعداد المتجلى له لا على ما هو عليه في حد ذاته فان
ذلك لا يسعه محلي ولا يضبطه مظهر كيف ولو لم يكن
الامر كذلك لزم ان يكون كينونة الحق سمع عبده و
بصره وعقله واقعة على نحو ما هو الحق عليه في نفسه
فيرى العبد اذن كل مبصر ويسمع كل مسموع سمعه الحق
وابصره ولزم ايضا ان يعقل كل ما عقله الحق وعلى
نحو ما عقله ومن جملة ذلك بل الاجل من ذلك عقله
سبحانه ذاته على ما هي عليه ورؤيته اياها كذلك وسماعه
كلامها وكلام سواها ايضا كذلك وهذا غير واقع لمن
صح له ما ذكرنا ولمن تحقق باعلى المراتب واشرف الدرجات
فما الظن عن دونه ويدرك الحق سبحانه بك حيث تكون
آلة له سبحانه بالفرايض اى بسبب القرب الحاصل منها
وفي بعض النسخ وتدرك بصيغة الخطاب وح يكون
من قبيل اسناد الفعل الى الآلة اى تدرك الحق بك

او تدرک انت حیث یکون انه لا دراکه کل مدرک
من غیر اختصاص بشی دون شی لان المدرک حینئذ
هو الحق سبحانه فیسری حکم احاطته الی الالة
قال الشیخ رضی الله عنه اذا کنت مع الحق انما کان
کهو معک انما کنت فانت الدجل وهذا من قرب الفرایض
ولا یخفی علیک ان تلک الاحاطة الادراکیة لا یمکن
وقوعها الا بالتدریج والقوة لا دفعة وبالفعل لما مر
آنفا فافهم فانه دقیق وبالتامل حقیق والله ولی
الهدایة والتوفیق

فص حکمة حقیة فی کلمة اسحقیة

لما کان اخص احکام الصفات السلبیة سلب الکثرة عن
وحدة الحق سبحانه کانت الموجودات الصادرة عن الحق
من حیثیة الصفات السلبیة التنزیهیة اقرب نسبة الی
الوحدة وابعد من مرتبة الظهور وهی الارواح بخلاف
الصفات الثبوتیة فانه یجب ان یکون الموجودات الصادرة
عن الحق من حیثیتها اقرب نسبة الی الظهور واتم تحققا
به وقد سبق ان اول حامل وظاهر باحکام الصفات
الثبوتیة الخلیل علیه السلام فلزم ان یظهر فی ولده
الذی هو نتیجة حکم عالم المثال الذی اذا اعتبر مطابقته
للواقع یسمی حقا ولذلک وصفت تلک الحکمة بالحقیة
واختصت الحکمة الحقیة بالکلمة الاسحقیة وقرن فصها
بالفص الابراهیمی این حکمت را حکمة حقیه
از ان مسمی کرده اند که خواب ابرهیم علیه السلام در حق
او محقق گشت از چند جهت یکی تلقی نمودن وی او خطیر را
بوجهی منبسط وقبولی تام ودیگری فدا فرستادن حق
تا خواب خلیل محقق گردد ودیگر آنکه ارادت حق درین
واقعه ابتلای خلیل وظهور صورت تسلیم ذبیح بود

وهر دو محقق وایضا اسحق رضای ابرهیم حق دید وگفت
یا ابت افعل ما تؤمر ستجدنی ان شاء الله من الصابرین
وچون خیال مقید مثال والنموذج عالم مثال مطلق
است وان هر احدی را حاصل است پس هر کس بملاحظه
ان مقید راه بمطلق تواند برد واز ادراک کیفیات
نوع اطلاع بر اصل حاصل تواند کرد لاجرم شیخ
رضی الله عنه حضرت مثال مطلق را تعرض نفرمود و
بذکر حضرت خیال مقید اختصار فرمود پس گفت
اعلم ان حضرة الخیال یعنی المرتبة الجامعة للصور
المرتسمة فی القوة المتخیلة المتصلة بنشاة الانسان وای
متخیل کان ویسمی مثالا مقیدا ایضا کما یسمی عالم المثال
خیالا مطلقا ونسبتها الی حضرة المثال نسبة الجداول
الی النهر العظیم الذی منه تفرعت هی الحضرة الجامعة الشاملة
لکل شی موجود فی الخارج ولکل غیر شی موجود فیه
یعنی الموجودات او المعدومات کلها فلها ای لحضرة الخیال
علی الکل ای علی کل واحد من الموجود والمعدوم حکم
التصویر وقد عرضها علی النفس فی صور المحسوسات
نوما بالنسبة الی عموم الناس ویقظة بالنسبة الی بعضهم سوا
کان مع الغیبة عن الاحساس ام لا اهل خلوت را
گاه گاه در اثنای ذکر واستغراق در ان حالتی اتفاق افتد
که از محسوسات غایب شوند وبعضی از حقایق غیبی بر
ایشان کشف شود چنانکه نایم در حالت نوم ومتصوفه
انرا واقعه خوانند وگاه بود که در حال حضور بی آنکه
غایب شوند این معنی دست دهد وانرا مکاشفه خوانند
ورواقعه با نوم در اکثر احوال مشابه ومناسب است واز
جمله واقعات بعضی صادق باشد وبعضی کاذب همچنانکه
منامات ومکاشفه هرگز کاذب نبود چه مکاشفه عبارتست

از نفوذ روح بمطالعه مغیبات در حال تجرد از غواشی بدن
و در بیشتر وقایع و منامات نفس با روح مشارک بود و در
بعضی مشتغل و صدق صفت روح و کذب صفت نفس و مکاشفات
همه صادق باشند و واقعات و منامات بعضی صادق و
بعضی کاذب وهی ای حضرة الخیال والصور المرتسمة فیه
کلها صدق مطابقة للواقع بشرط ان یکون انطباعها فی
الخیال من الجهة العلویة او القلب النورانی لا من الجهة
السفلیة فان المعنی الکلی العلمی ینزل من ام الکتاب الی
عالم اللوح المحفوظ وهو بمثابة القلب للعالم ومنه الی
عالم المثال فیتجسد فیه ثم الی عالم الحس فیتحقق فی الشاهد
وهو المرتبة الرابعة من الوجود النازل من العالم العلوی
الی العالم السفلی ومن الباطن الی الظاهر ومن العلم
الی الکون والخیال من الانسان هو عالم المثال المقید
کما ان عالم المثال هو الخیال المطلق ای عالم الخیال
فللخیال الانسانی وجه الی عالم المثال لانه منه فهو متصل
به ووجه الی النفس والبدن وکلما انطبع فیه نقش من
هذه الجهة السفلیة وتمثلت فیه صورة کان ذلک محاکاة
هیئة نفسانیة او هیئة مزاجیة او ببخار یرتفع الی مصعد
الدماغ کما للمحرورین واصحاب المالیخولیا ولا حقیقة
له ویسمی اضغاث احلام وکلما انطبعت فیه صورة من
الجهة العلویة ای من العالم المثال او من القلب النورانی
الانسانی فیتجسد فیه کان حقا سواء کان فی النوم او فی
الیقظة وینقسم الصور المرتسمة فی حضرة الخیال قسمین
قسم مطابق لما صورته الکائنة فی حضرة الخیال الصورة
الکائنة من خارج ای من خارج ما فی حضرة الخیال یعنی
یکون الصورة الخارجیة مطابقة للصورة التی فی القوة
المتخیلة وهو ای القسم المطابق هو المعبر عنه بالکشف

المجرد عن تصرفات القوة الخیالیة وقسم اخر غیر
مطابق لما صورته الصورة من خارج لان القوة المصورة
تصرفت فیه والبسته صورة مناسبة له وان لم یکن
مطابقة وهذا القسم یسمیه بعضهم بالکشف المخیل وفیه
ای فی القسم الغیر المطابق یقع التعبیر وهو الجواز من
صورة ما رآه الی امر اخر • هر یک از واقعه و منام منقسم
میشود بسه قسم قسم اول کشف مجرد و ان چنان بود که
بدیده روح مجرد از خیال صورت حالی که هنوز در حجاب
غیب بود در خواب یا واقعه مطالعه کند و بعد از ان
همچنانکه دیده باشد بعینها در عالم شهادت واقع شود
یا از حجاب غیب بعالم شهادت آمده باشد ولیکن نشنیده
یا ندیده هنوز حکم غیب داشته باشد بسبب غیبت آن
از حس ظاهر او چنانکه مثلا کسی بخواب بیند که فلان
جای دفینه است بدین صفت چون باز جوید همان صفت
بیابد و این معنی اگر بطریق مشاهده ادراک افتد مدرک
ان بصیرت روح بود و اگر با سماع هواتف والقاء سمع
معلوم شود واسطه ادراک ان سمع روح بود چنانکه
وقتی در بغداد درویشی بود که طریق توکل سپردی و راه
سوال مسدود داشتی روزی احتیاجش بغایت رسید
خواست که فتح الباب سوال کند پشیمان شد با خود گفت
حالی که با حق سبحانه چندین سال بسر برده ام اکنون
نقض ان نکنم شب بخواب دید که هاتفی آواز داد که فلان
جای خرقه ازرق نهاده است و در وی قراضه چند
زر بسته بردار و در مصالح خود صرف کن درویش بهمان
جای رفت و ان خرقه را بهمان وصف یافت و مثل این
قسم واقعات حکایت ان درویش که مجاور مکه بود و
دوستی داشت به بغداد خبر وفات او شنید متالم شد

خواست که بتحقیق معلوم کند نفسی غایب شد دید که آن دوست
در میان بازار بغداد بر استری نشسته چون باز آمد باز انداز
از صورت واقعه خبر داد بعد از تفحص بلیغ معلوم شد
که حال آن دوست در همان وقت بر همان منوال بوده
و آن درویش حکایت کرد که در آن حال آواز مطرقه
آهنگران بغداد بگوشش من رسید و درین قسم کذب
صورت نبندد اصلا چه روح درین کشف متفرد بوده
و کذب از وی منفی اما قسم دوم از نوم و واقعه کشف تخییل
است و آن چنان بود که روح انسانی در خواب یا واقعه
بعضی از مغیبات دریابد و نفس بجهت تعلق بدو بادی
در آن مشارکت و مداخلت نماید و بقوه متخیله اندر آن
خزانه کسوت صورت مناسب از محسوسات در پوشاند
و در آن کسوتش مشاهده کند پس معبر یا شیخ در تعبیر و
تفسیر آن بوجه مناسب از صورت خیالی عبور کند و
حقیقت اندر که مدرک روح بود دریابد و بیان کند و درین
قسم امکان مداخلت کذب باشد و لیکن کذب محض در آن
صورت نبندد بسبب آنکه از ادراک روح خالی نباشد
پس اگر در حال ادراک روح خواطر نفسانی با مدرک
روحانی منضم نشود و متخیله جز حقایق مدرکات روح را
لباس خیالی نپوشاند آن واقعه یا خواب صادق بود
و اگر بعضی از خواطر نفسانی با مدرکات روحانی پیوندد
و متخیله جمله را کسوتها خیالی پوشاند بعضی از آن صادق
بود و بعضی کاذب پس معبر بقوت علم تعبیر حقایق مدرکات
روحانی را از شوائب خواطر نفسانی منقح و خالص
کرداند و آنرا تعبیر کند و اما قسم سوم خیال مجرد بود
و آن چنان بود که خواطر نفسانی در دل غلبه و بغلبه
آن روح را از مطالعه عالم غیب محجوب ماند پس در حال

نوم

نوم یا واقعه آن خاطر قوی تر کردد و متخیله هر یکی را کسوتی
خیالی در پوشاند و مشاهده کند یا بصور آن خواطر بعینها
بی تصرف متخیله و تلبیس او مرئی و مشاهد شود چنانکه کسی
را پیوسته خاطر گنج یا نفس غالب بود و در خواب بیند که گنجی
یافت یا مرتاضی که داعیه قبول خلق او را بر آن باعث بود
در واقعه بیند که مسجود خلایق است معبر داند که این مشاهده
از روی نفس است که بر بسته ده مصور گشته لاجرم او را اعتباری
نکند و این اگر در خواب افتد اضغاث و احلام خوانند و اگر
در واقعه واقعه کاذبه و درین قسم صدق اصلا صورت نبندد
چه نفس را استقلال منشی آن خاطر بود و صدق از ضعفات
او دور و للصدق و الاصابه اسباب بعضها راجع الی
النفس و بعضها الی البدن و بعضها الیهما جمیعا اما الاسباب
الراجعة الی النفس کالتوجه التام الی الحق سبحانه و
الاعتقاد بالصدق و میل النفس الی العالم الروحانی
العقلی و طهارتها عن النقایص و اعراضها عن الشواغل
البدنیه و اتصافها بالمحامد لان هذه المعانی توجب
تنورها و صفوها و بقدر ما قویت النفس و تنورت تقدر علی
خرق العالم الحسی و رفع الظلمة الموجبة لعدم الشهود و ایضا
تقوی المناسبة بینها و بین الارواح المجرده لاتصافها
بصفاتها فیفیض علیها المعانی الموجبة للانجذاب الیها
من تلک الارواح فیحصل الشهود التام ثم اذا انقطع
حکم ذلک الفیض یرجع الی الشهادة متصفة بالعلم منتقشة
بتلک الصور بسبب انطباعها فی الخیال و الاسباب
الراجعة الی البدن صحته و اعتدال مزاجه الشخصی و مزاجه
الدماغی و الاسباب الراجعة الیهما الاتیان بالطاعات
و العبادات البدنیه و الخیرات و استعمال القوی و الاتها
بموجب الاوامر الالهیه و حفظ الاعتدال بین طرفی الافراط

والتفريط فيه ودوام الوضوء وترك الاشتغال بغير الحق
دائما الا الاشتغال بالذكر وغيره خصوصا من اول الليل
الى وقت النوم واسباب الخطأ ما يخالف ذلك من سوء
المزاج للدماغ واشتغال النفس باللذات الدنيوية
واستعمال القوى المتخيلة في التخيلات الفاسدة والانهماك
في الشهوات والحرص على المخالفات فان كل ذلك يوجب
الظلمة وازدياد الحجب فاذا اعرضت النفس من الظاهر
الى الباطن بالنوم يتجسد لها هذه المعاني فيشغلها عن
عالمها الحقيقي فيقع منامها اضغاث احلام لا يؤبه بها
وترى ما تخيلته المتخيلة بعينه والناس ههنا اي في
معرفة القسم الثاني من المنامات على قسمين احدهما عالم
بموطن الرؤيا يعلم ما اراد الله سبحانه بالصور المرئية كنبينا
صلى الله عليه وسلم حيث اتي في المنام بقدح لبن فشربته
حتى خرج الري من اظافيري ثم اعطيت فضلي عمر قيل
ما اولته يا رسول الله قال العلم وما تركه لنبأ على ما رأى
لعلمه بموطن الرؤيا وما تقتضيه من التعبير وهذا العلم
لا يحصل الا بانكشاف رقائق الاسماء الالهية والمناسبات
التي بين الاسماء المتعلقة بالباطن وبين الاسماء التي تحت
حيطة الظاهر لان الحق سبحانه انما يهب المعاني صور
الحكم المناسبة الواقعة بينهما لا جزافا كما يظن المحجوبون
ان الخيال يخلق تلك الصور جزافا فلا يعتبرون و
يسمونها اضغاث احلام بل المصور هو الحق من وراء
حجابية الخيال ولا يصدر منه ما يخالف الحكمة فمن عرف
المناسبات التي بين الصور ومعانيها وعرف مراتب
النفوس التي تظهر الصور في حضرة خيالاتهم بحسبها علم
علم التعبير كما ينبغي ولذلك يختلف احكام الصورة الواحدة
بالنسبة الى اشخاص مختلفة المراتب وهذا الانكشاف لا يحصل

الا

الا بالتجلي الالهي من حضرة الاسم الجامع بين الظاهر
والباطن وثانيهما متعلم غير عالم بما اراد الله سبحانه بتلك
الصور لكنه متمايل مستعد للترقي الى مرتبة العلم والعالم
بصدق الرؤيا اي بها في حقها من قولهم صدق في القتال
اذا وفى حقه وفعل ما يجب وعليه قوله تعالى رجال صدقوا
ما عاهدوا الله اي حققوا العهد بما اظهره الله من افعالهم
والمتعلم بصدق الرؤيا اي باخذ الصور المرئية صادقة
مطابقة لما في نفس الامر مما يجب عليه ويجتهد في تحققها
حتى يعلمه الحق انه ما اراد واي امر شاء بتلك الصورة
المرئية التي جلى الحق سبحانه وكشفها له في المنام كالخليل
صلوات الله عليه حيث رأى في المنام انه يذبح ابنه وكان
كبش ظهر في صورة ابنه فصدق الرؤيا ولم يعبرها لان
الانبياء والكمل اكثر ما يشاهدون الامور في العالم المثال
المطلق وكل ما يرى فيه لا بد ان يكون حقا مطابقا للواقع
فظن عليه السلام انه شاهد فيه فلم يعبرها فصدق منامه
حتى علمه الله سبحانه ان المراد بصورة ابنه هو الكبش
اعلم ان عالم المثال المقيد وهو عالم الخيال اذا شوهدت
فيه صورة وتجسد له المعنى او الروح في صورة مثالية
او خيالية ثم اذا رجع الى الحس وشاهد حقيته ذلك على
وجه المشهود فقد جعله الله حقا اي اظهر حقيته ما رأى
في الوجود العيني حسا فان الخيال لا حقية له ولا ثبات
كما قال يوسف عليه السلام هذا تأويل رؤياي من قبل
قد جعلها ربي حقا وكان هذا حال ابراهيم عليه السلام في
مبدأ امره فكان لا يرى رؤيا الا وجد مصداقها في الحس
ورأى حقيتها عيانا فكان عليه السلام لا يأول رؤياه وهو
نوع من الكشف الصوري وسر ذلك ان الوارد اذا
نزل من الخارج على القلب ثم انعكس من القلب الى

الدماغ فصورته القوة المصورة في المتخيلة وجسدته
فخرج على صورة الواقع لان عكس العكس مطابق
للصورة الاصلية على ما راى في عالم الخيال وكان
مشاهد ابرهيم عليه السلام على هذا وقد تعذر بذلك
ثم لما نقله الله سبحانه الى مقام من وسع قلبه الحق وصار
محل الاستواء الالهي فلا ينطبع في قلبه غالبا امر من
خارج بل من قلبه يكون المنبع والانطباع الاول في
الدماغ فانبعث الوارد يعني القربان من قلبه الى القوة
المتخيلة فصورت له المصورة ذلك القربان وهو
الكبش على صورة اسحق عليه السلام لمناسبة واقعة
بينهما وهي استسلامه لوجه الله وانقياده لاحكامه وايضا
كان الكبش صورة السر الذي اوجب عليه القربان
وهو استسلامه لله وفناؤه فيه والولد سر ابيه وحيث
كان الانطباع واحدا لم يظهر بصورة الاصل فاحتاج
الى التاويل المعرب عن الامر المراد بذلك التصوير
على نحو انبعاثه من القلب فلما استيقظ عليه السلام
لم يفسر رؤياه بمقتضى الوطن بل جرى على سيرته الاولى
على ما اعتاده وكان مشهد اسحق عليه السلام ايضا
من هذا القبيل فلما قال له يا بني اني ارى في المنام
اني اذبحك اي لله قربانا قال يا ابت افعل ما تؤمر ستجدني
ان شاء الله من الصابرين

فص حكمة علية في كلمة اسمعيلية

انما خصت الكلمة الاسمعيلية بالحكمة العلية لما شرف الله
سبحانه اسمعيل عليه السلام بقوله وجعلنا له لسان
صدق عليا ولانه كان صادقا في الوعد وذلك دليل
على علو الهمة في الفعل والقول وايضا كان كالوعاء
الحامل لسر الكمال المحمدي الذي نسبته الى ذات الحق اتم

كما ان اسحق كان وعاء لاسرار الاسماء التي كان الانبياء
مظاهرها والاشارة الى ذلك من القرآن العزيز قوله
تعالى في سورة العنكبوت في قصة الخليل عليه السلام
ووهبنا له اسحق ويعقوب وجعلنا في ذريته النبوة
والكتاب فكل نبي من الانبياء هو مظهر اسم من الاسماء
والكتاب هنا هو الامر الجامع للشرائع وانور اسمعيل
بنبينا عليهما السلام الجامع لخواص الاسماء الشريعة جامعة
لاحكام الشرائع فكان له علو بالنسبة الى بقية اولاد
الخليل عليه السلام وچون اسمعيل عليه السلام
مظهر اسم العلي بود وان اسميست از اسماء ذات شيخ رضي الله عنه
خواست تا دو مرتبه كه آن اسم راست احديت ذاتيه و
كثرت اسمائيه درين حكمت بيان كند فقال مشيرا بما يفضي
الى بيانهما وجود العالم الذي لم يكن كما قال صلى الله عليه
وسلم كان الله ولم يكن معه شيء ثم كان اي وجد بتكوين
الحق اياه وايجاده له يستدعي بحسب ما فيه من الاعيان
والحقائق القابلة للتجلي الوجودي والفيض الجودي
نسبا كثيرة متعلقة في موجده سبحانه او اسماء او صفات
او غير ذلك ما شئت من العبارات فقل اذ لا مشاحة
فيها لا بد في وجود العالم من ذلك اي من تحقق الكثرة
الاسمائية من موجده سبحانه وبالمجموع اي بمجموع
تلك النسب والاسماء واحدية كثرتها يكون وجود
العالم لا باعتبار احدية الذات لان الواحد من حيث
هو واحد لا يكون منبعا للكثرة من حيث هي كثرة اذ لا يصح
ان يظهر من شيء ما كان مضاده من حيث الحقيقة
ولا خفاء في منافاة الوحدة للكثرة والواحد للكثير
فتعذر صدور احدهما عن الاخر من الوجه المنافي لكن
للواحد والوحدة نسب متعددة وللكثرة احدية ثابتة

فمتى ارتبطت احديهما بالاخرى او اثرت فيها الجامع
المذكور وصورته فيما نذوم بيانه ان للواحد حكمين
احدهما كونه واحدا لنفسه بحسب من غير تعقل ان
الوحدة صفة له او اسم او نعت او حكم ثابت او
عارض او لازم بل بمعنى كونه هو لنفسه وثانيهما كونه
يعلم نفسه بنفسه ويعلم انه يعلم ذلك وحدته وعرضه
وكون الوحدة نسبة ثابتة له او حكما او لازما او صفة
لا تشارك فيها ولا يصح لسواه وهذه النسبة هي
حكم الواحد من حيث نسبة ومن هذه النسبة انتشت
الكثرة من الواحد بموجب هذا التعدد النسبي الثابت
من حيث ان معقولية نسبة كونه يعلم نفسه بنفسه
وكونه واحد الذات لا شريك له في الوجود مغايرة
لحكم الوحدة الصرفة فالتعدد بالكثرة النسبية
اظهر من التعدد العيني واذ قد نبهنا على مرتبة الوحدة
فلننبه على مرتبة الكثرة ايضا فنقول الكثرة على قسمين
احدهما كثرة الاجزاء والمقومات التي يلتئم منها الذات
كهي المادة والصورة او الجوهر والعرض بالنسبة
الى الجسم على اختلاف المذهبين وكالاجناس والفصول
بالنسبة الى الانواع الحاصلة منها وبالجملة كثرة يفتقر
اليها او لا التصور حصول الشي منها ثانيا والقسم
الثاني كثرة لوازم الشي وهو ان يكون الشي الواحد
في نفسه الوحدة الحقيقية او المركب من اجزاء ومقومات
يلزمه بعد وجوده كيف ما كان معان او اوصاف في ذاته
ولا يكون ذاته ملتئمة منها سواء كان في نفسه ملتئما
من غيره او لم يكن بل يتبع ذاته ضرورة وجودها بحيث
لا يتصور وجود ذلك الشي او تعقله الا يلزمه تلك
المعاني كالستة مثلا التي لا يتصور وجودها الا ان يكون

زوجا لان الزوجية جز من اجزاء الستة بل هي لازمة لها
لزوم اضطرار وتاخر في الرتبة ويتضمن ايضا معقولية
النصف والثلث ومن هيهنا يتنبه الفطن الذي لم يبلغ
درج التحقيق لمعرفة سر الاحاطة مع كون المحيط ليس
ظرفا للمحاط به ولا المحاط به جزا من اجزاء المحيط وكون
الصفات اللازمة غير قادحة في احديته وغير ذلك
فالعالم بكثرته الحقيقية ووحدته النسبية منسوب
اليها احدية الكثرة النسبية وجمعيتها من حيث
الاسماء والصفات لان حقايق العالم ذلك المذكور تطلب صح
من احدية الاسماء وجمعيتها منه اي من موحده سبحانه
وذلك لان الموجودات كلها وان كانت تحت ربوبية الاسم
الله والهيته والله هو رب الارباب ولكن كل جنس
جنس ونوع نوع وشخص شخص له حصة خاصة من
مطلق ربوبية الله يربه بها ولا يصلح لتربيته الا هي
همه موجودات اگرچه در تحت ربوبية الله اند كه رب
الارباب است اما هر جنسى ونوعى وشخصى را حصه خاص
هست از مطلق ربوبيت كه ان مربى ومقوم اوست كه
جز ازان نشايد كه ترتيب كند مثلا در علويات مريخ
را از رب الارباب كه الله است ترتيب از جهة صفات
قهريه كه ان غلبه وشده واستعلا واستيلا وقتل وفتك
وهتك وامثال انست رسيد وابن حقايق مربوبيت
بدخواستند وتعين ربوبيت خويش بنسبت با مريخ
از اسما الله كه القوي والقادر والقاهر والشديد و
الغالب وغيرهاست خواستند ودر سفليات هر چيزي را
كه تعلق بمريخ داشت بهمين صفت بيار استند همچنانكه
ربوبيت مشتري از علم وحلم وعدل وصلاح وعفت
ورافت ولطف رسيد وابن حقايق مربوبيت مشتري

قیام نمودند واز اسما لطیفه مثل العلیم الحلیم العدل اللطیف
الرحیم الروف تعین ربوبیت ایشان باتمام انجامید
واز سفلیات مرجه تعلق بمشتری بود ازان ربیت
وانتظام یافت پس مریخ ومشتری مظهر اسم الله باشند
لکن من حیث الربوبیة الخاصة ثم ان العالم لیس بواجب
فهو ممکن لانه ان لم یکن ممکنا فهو ممتنع واذا کان ممتنعا
فما هو قابل للوجود لکنه قابل للوجود فهو ممکن والممکن
نسبتاه فی الوجود والعدم الیه متساویان فلابد فی وجوده
من فاعل یرجح جانب وجوده علی عدمه ومن قابلیته من جانبه
فما وجد العالم الذی ثبت امکانه الا عن امرین عن
اقتدار الهی منسوب الیه ای الی موصوفه یعنی الذات
الالهیة بما ذکرناه من احدیة کثرة الاسما والصفات
لیرجح جانب وجوده علی عدمه وعن قبول لصفة الوجود
من جانبه فانه لو لم یکن قابلا للوجود لم یکن ممکنا فلا
یمکن الفاعل الموجد من تکوینه فان المحال لا تقبل
التکوین من الموجد تعالی ولهذا ای لکون العالم
بحیث لم یوجد الا عن الامرین المذکورین قال تعالی عند
قوله کن الدال علی تعلق صفة الاقتدار بالشی المراد
فیکون منقول لقوله تعالی قال وذلک فی مثل قوله
تعالی انما امره اذا اراد شیا ان یقول له کن فیکون
ای فلم یلبث ان یمتثل الامر فکان عقیب الامر فنسب
التکوین ای التکون علی ان یکون المصدر مبنیا للمفعول
او یکون للمبالغة فی التکون کالتقتیل للمبالغة فی
القتل الی العالم من حیث قبوله للتکون واستعداده
له فان التکون کان کامنا فیه معدوم العین ولکنه مستعد
لذلک التکون بالامر فلما امر وتعلقت ارادة الموجد بذلک
واتصل فی رای العین امره به ظهر التکون الکامن فیه بالقوة

الی الفعل فالمظهر لکونه هو الحق والکاین هو القابل للکون
فلولا قبوله واستعداده للکون لما کان فما کونه الا عینه
الثابتة فی العلم واستعداده الذاتی الغیر المجعول وقابلیته
للکون وصلاحیته بسماع قول کن واهلیته لقبول الامتثال
فما اوجده الا هو ولکن بالحق وفیه قال بعضهم ذات
الاسم الباطن هو بعینه ذات الاسم الظاهر والقابل بعینه
هو الفاعل باحدی یدیه هو القابل وبالاخری الفاعل
والذات واحدة والکثرة نقوش فصح انه ما اوجد الشی
الا نفسه ولیس الا ظهوره • اگر گویند اشیا پیش
از وجود معدوم‌اند پس چگونه متصف شوند بامتثال و
قبول امر وانقیاد واین معانی حاصل نمیشود مگر از انچه
او را وجود باشد ونیز چگونه ممکن بود تکوین چیزی که مستفاد
از غیر است بنفس خود جواب گوییم که اشیا موجودند
بوجود علمی الهی ازلا وابدا اگرچه نسبت با وجود خارجی معدوم‌اند
واین صفاتی که مذکور شد تنها از لوازم وجود خارجی نیست
بلکه از لوازم وجود ست مطلقا پس اشیا در حال اتصاف
بوجود علمی نیز بدین اوصاف موصوف‌اند غایته ما فی الباب
ظهور این صفات بحسب عوالم مختلف باشد چون تفاوت
لطافت وکثافت در اعیان بحسب عالم ارواح واجسام وسر
نسبت تکوین با عیان وکشف تحقیق ان انست که اعیان ازان
روی که از حیثیت حقیقت عین حق‌اند ایشان‌اند اظهور
واظهار لنفسه در جمیع مراتب وجود هست بواسطه اتصاف
بصفات الهی لاجرم

شعر

• نسبت فعل واقتدار بما • هم ازان روی بود کو ما شد •

اگرچه ازان روی که اشیا متعین‌اند بتعینات خاصه
مستمندانند از ذاتی که منزه است از تعین واشیا را عجز وضعف
وفقر ومسکنت باعتبار ثانی است وبملاحظه این تحقیق

دفع میشود منافات میان این کلام شیخ رضی الله عنه فعل را
نسبت بعین عبد کرده و میان آنکه در فصوص در کلمهٔ اسمعیلیه
فرموده لا فعل للعین بل الفعل لربها فاطمانت العین من ان
یضاف الیها فعل تدبّر تدبّر ما قلنا اری **رباعیة**

• در چشم تو صورت ارچه بسیار آمد • چون درنگری یکی بتکرار آمد •
• کر قدرت و نعل هست مارا اندر ما • زانست که او بما پدیدار آمد •

فلا تضیق صدرک مما سمعت واحمد ربک علی ما فهمت

فص حکمة روحیة فی کلمة یعقوبیة

الظاهر ان الروح مفتوح الرّا وهو الراحة اورده ملاحظا
لقوله تعالی عن لسان یعقوب علیه السلام ولا تیاسوا من روح الله
انه لا ییاس من روح الله الا القوم الکافرون کما ذکر فی
حکمة کل نبی ما جاء فی حقه فی التنزیل لانه بیّن فی هذه الحکمة
ان الدین هو الانقیاد وبالانقیاد یحصل الراحة الحقیقیة
ویترتب علیه الروح الدایم السرمدی لان من انقاد لاوامر
الحق وانتهی من نواهیه واسلم وجهه الی الله نال الدرجة العلیا
ووجد الراحة القصوی ویمکن ان یکون مضموم الرّا لان
معنی الدین الذی هو الانقیاد من شان الروح المدبر للبدن
والیه مال صاحب الفکوک قدس سره وخصصها بالکلمة
الیعقوبیة لانه علیه السلام کان یعلم علم الانفاس والارواح
وکان کشفه روحانیا لذلک قال لا تیاسوا من روح الله فانه
یجد من مقام روحه بقا یوسف واخیه وجدانا اجمالیا کما
قال انی لاجد ریح یوسف ولا یجده عیانا تفصیلیا لذلک
ابیضت عیناه من الحزن وذوق اهل الانفاس غریب المنال
قد جعل الله لهم التجلی والعلم فی الشم قال رسول الله صلی
الله علیه وسلم انی لاجد نفس الرحمن من قبل الیمن قیل
انه علیه السلام کنی بذلک عن الانصار وهم صور القوی
الروحانیة التی نصرهم علی صور القوی الطبیعیة والیمن

ایضا من الیمن وهو الاشارة الی الروحیة وعالم القدس
الدین عند الله الاسلام ومعناه ای معنی الاسلام لغة
الانقیاد فالدین هو الانقیاد • مراد از اسلام انقیاد نمودن
است مر حکم حق تعالی را بهر وجهی که انبیا و علما که ورثه
انبیا اند از ان اخبار کرده باشند ظاهرا و باطنا اما
ظاهرا باتیان ما امر الله ورسوله واما باطنا تصدیق بدل
و بی توقفی اندر بقبول تلقی کردن وحقیقت انقیاد باطن
انست که بی حرجی و شکی و تردّدی نفس تسلیم حکم خداوند تعالی
و رسول او شود کما قال عز من قایل فلا وربک لا یومنون حتی
یحکموک فیما شجر بینهم ثم لا یجدوا فی انفسهم حرجا مما قضیت
ویسلموا تسلیما ومن طلب منه امر کاینا من کان فانقاد
ای الطالب او امتثل امره فیما طلب ذلک الطالب منه فهو
ای ذلک المنقاد الممتثل مسلم فافهم ما ذکرته من ان کل من
طلب منه امر فانقاد فهو مسلم فانه ای هذا الحکم یسری ویتعدی
الی الخلق کلهم موافقین کانوا او مخالفین بل الی الحق سبحانه
وتعالی اما سرایته الی الخلق اذا کانوا موافقین مطیعین لاوامر
الحق ونواهیه فظاهر لا حاجة الی البیان واما اذا کانوا مخالفین
غیر منقادین لاوامره ونواهیه فلان الامر الالهی ینقسم قسمین
احدهما الامر الارادی والاخر التکلیفی کما سنذکر والمخالفون
وان لم ینقادوا الی الامر التکلیفی فقد انقادوا الی الامر الارادی
وهذا ما قال بعض المحققین ان لله تعالی امرا ایجابیا الامر الایجادی.
ومما وقع فی هذا المعنی بالفارسیة قول الناظم **رباعیة**

• ای بر تو پدید هرچه پنهان کردم • عصیان همه بر امید غفران کردم •
• کیرم که بسی خلاف فرمان کردم • اخر نه مرا انچه خواستی ان کردم •

رباعیة اخری

• کفتی که بکن کار و ببستی دستم • کفتی که بزن تیر و شکستی شستم •
• بر موجب فرمان تو کو زانکه نیم • بر وفق ارادت تو بارى هستم •

[illegible]

واما سرايته الى الحق فبيانه ان العبد المكلف اما منقاد
بالموافقة واما مخالف فالموافق الطبع لا كلام فيه
لوضوحه لانه سبحانه ينقاد اليه بما يرضيه من اعطا الجنة
والخير والثواب والمخالف يطلب بخلافه امر الحق احد
الامرين اما العفو والمغفرة ليظهر كمال الاسم العفوّ
والغفور وحكمهما وح ينقاد اليه الحق سبحانه بما يرضيه من
العفو والتجاوز عن سيآته واما المواخذة بذلك الخلاف
ليظهر حكم المنتقم والقهار وح ينقاد اليه بما لا يرضيه من
العذاب والعقاب فعلى كل حال ينقاد الحق سبحانه الى عبده
باعطا ما يطلب منه بحسب استعداداته الجزئية الوجودية
ولا يخفى ان ما يطلبه العبد انما هو جزا الاعماله واحواله
فيتحقق الدين هنا بمعنى ثان وهو الجزا او الجزا حال من
احوال العبد يعقب حال اخرى فيصدق بمعنى ثالث وهو
العادة لانه عاد اليه ما يقتضيه ويطلبه حاله • لفظ
دين را بحسب وضع لغوى مفهوماتست كه باشتراك لفظى
بدان اطلاق كرده ميشود وان انقيادست وجزا وعادت
كما سبق اليه الاشارة ومجموع اين مفهومات در موضوع له
او بحسب وضع شرعى معتبرست زيرا كه انسان تا انقياد
احكام الهى ظاهرا و باطنا نكند وبر اتيان باوامر وانتها
از نواهى عادت نكند وجزاى اعمال را بيوم الجزا معتقد
نشود مومن وصاحب دين نباشد واين دين خالى از ان
نيست كه صادرست از حضرت جمع الهى بارسال رسل و
انزال كتب يا صادرست از حضرت تفصيل او كه مظاهر اسماء
اويند واول دينى است كه حق سبحانه انرا بر گزيده است
وانرا بانبيا عليهم السلام عطا داده وايشانرا شناساى
ان ساخته وباقى مومنانرا بواسطه ايشان شناسا كردانيده
وبدين تعريف وتبليغ رسالت وتبيين دين حجت حق بر خلق

الدين ص

كشند ودوم طريقه است خاص در انقياد او حق سبحانه
ورسول او صلى الله عليه وسلم كه راه ناسكان شور حق
ومتفكران در عالم امر وخلق از نزد خود بر نفس خود تكليف
كرده اند ودر مقام عبوديت حق حق ربوبيت حق وشكر
نعمت حق بجاى اورده اند وملازم عتبه عبوديت كشته
اند وانچه حق تعالى برايشان فرض نفرموده از غايت
شفقت بر نفوس ضعيفه ايشان اما فضيلت انرا از زبان
انبيا يا بلمعان انوار در باطن ايشان نموده ايشان انرا
بجاى فرض داشته اند وبر نفوس خود لازم كردانيده اند
والى هذين القسمين اشار الشيخ رضى الله عنه بقوله
والدين بحسب العرف الشرعى دينان احدهما دين مامور به
امر الله سبحانه عباده به وهو اى الدين المامور به من
عند الله هو ما جاءت به الرسل ونزلت به الكتب من الاوضاع
الشرعية والاحكام الاصلية والفرعية وهذا هو الذى
اصطفاه الله واعطاه الرتبة العلية على دين الخلق
فقال تعالى ووصى بها ابرهيم بنيه ويعقوب يا بنى ان
الله اصطفى لكم الدين فلا تموتن الا وانتم مسلمون اى
منقادون اليه وثانيهما دين معتبر اعتبره الله سبحانه اعتبار
ما شرعه من عنده لان الغرض منه موافق لما اراده الله سبحانه
من الشرع الموضوع من عنده وهو تكميل النفوس علما
وعملا وهو اى الدين المعتبر هو الابتداع اى الطريق
المبتدع المخترع الذى فيه تعظيم الحق سبحانه وطلب مرضاته
اصطلح عليه طايفة من اهل الصلاح استحسانا منهم يودى
الى سعادة المعاد والمعاش كالرهبانية التى ابتدعها
الراهبون اعنى علماء دين المسيح عليه السلام قال تعالى
ورهبانية ابتدعوها ما كتبناها اى ما فرضناها عليهم لتلك العبادة
الا ابتغاء رضوان الله فما رعوها اى الذين كلفوا انفسهم بها

حق رعايتها فآتينا الذين آمنوا بها اي بملك العبادة اجرهم
من الانوار القدسية والملكات النفسية التي هي الاخلاق
الشريفة والملكات الفاضلة وكثير منهم اي من هولاء
الذين شرعت بينهم هذه العبادة وهم المقلدون فاسقون
اي الخارجون عن الاقتداء بهما وكطريقة الصوفية في هذه
الامة فانهم اتوا بامور زائدة على الطريقة النبوية موافقة
للغرض منها ما فرض الله ذلك عليهم كتقليل الطعام والمنع
من الزيادة في الكلام والخلطة بالانام والخلوة والعزلة
عنهم وكثرة الصيام وقلة المنام والذكر على الدوام
وغير ذلك مما ذكروه في كتبهم وفقنا الله لاقتفاء آثارهم
والاهتدا بانوارهم ممن رعاه اي الدين المعتبر من هولاء
الذين شرعوا والذين اتبعوهم حق رعايته بالايمان به
اولا والاتيان باوامره والانتهاء عما نهوا عنه ثانيا
ابتغاء رضوان الله سبحانه اي خالصا لوجهه وطلبا لمرضاته
لا لامر من المطالب العاجلة والمآرب الآجلة فقد افلح
وفاز بالسعادة الابدية والكرامة السرمدية ولما ذكر
الامر الالهي في الاول من قسمي الدين وكان ينقسم الى قسمين
اراد الشيخ رضي الله عنه الاشارة اليهما ليعلم المراد منهما
في هذا المقام فقال والامر الالهي اي الصادر من مرتبة
الجمع الالهي امران احدهما امر بواسطة اي بواسطة
الانبيا والرسل صلوات الله عليهم اجمعين حيث توسطوا
بين الله سبحانه وبين عبيده فبينوا شرايعه لديهم وبلغوا
اوامره واحكامه اليهم فما يجب فيه اي في الامر بالواسطة
من حيث انه امر بالواسطة مع قطع النظر عن الامر التكويني
الا صيغته اي صيغة الامر وهي افعل كذا سوا تعلق
الارادة بتكوين الفعل المامور به او لم تتعلق ويسمى
هذا القسم بالامر التكليفي وثانيهما امر بلا واسطة اي بلا واسطة

الانبيا والرسل صلوات الله عليهم اجمعين وهو اي
الامر التكويني الارادي المنصوص بكلمة كن المتعلق بتكوين
الشي المعدوم المعلوم الذي لا يتصور من المامور
المراد تكوينه مخالفته اي مخالفة ذلك الامر لامتناع تخلف
المراد عن ارادته سبحانه كما قال تعالى انما امره اذا اراد شيئا
ان يقول له كن فيكون والامر بالواسطة قد تخالف اي
تخالفه المامور ولا انقاد اليه وذلك اذا لم توافقه
الامر بلا واسطة چنانكه وجود عبد مامور بايجاد حق
است سبحانه وتعالى همچنين وجود فعل مامور به متعلق
بارادهٔ اوست و با ارادهٔ او تعلق نگيرد انقياد امر
تكليفي از عبد مامور ممتنع است آري چيزي را كه بخود
وجود نباشد چون تواند بخود سر معدومي ديگر افاضه
وجود كردن واو را از كتم عدم بصحراي وجود آوردن
غير من والله خلقكم وما تعملون ميخوان وهستي ذات وفعل
خود از حضرت بيچون ميدان

مثنوى

عين ممكن كه پيش اهل شهود • نيست في حد ذاته موجود •
فعلش از وي وجود چون يابد • نيست از نيست بود چون يابد •
از مثل ياد كن كه صاحب هش • ثبت العرش گفت ثم انقش •

اگر سائلي پرسد كه چه فايده باشد در آنكه حق تعالى
بنده را بچيزي امر فرمايد كه بكن ونخواسته باشد كه آن فعل از
وي صادر گردد جواب گوييم كه تكليف حاليست از احوال
عين ثابتهٔ عبد وعبد را استعدادي خاص هست مر تكليف را
كه آن استعداد خاص بنعاد استعداد فعل مامور به است
پس عين عبد بآن استعداد خاص خويش از حق سبحانه طلب
ميكند كه مرا بچيزي تكليف كن كه در استعداد من مطلقا
قبول آن نهاده باشي پس حق سبحانه بآن طلب استعداد
خاص او را بآن تكليف ميفرمايد ونميخواهد كه آن مامور به

ازان عبد مامور واقع کردد چه اکر حق تعالی عالم است
بانکه او را در اصل استعداد قبول ان نیست بس
مرا بنه وقوع ضد مامور به ازوی متوقع باشد
و فایده و حکمت در بن غیر مستعد قبول مامور به باشد
از غیر مستعد والله اعلم و لیس المامور بالامر بلا
واسطة الا الشیء المعدوم المعلوم الکائن عند الامر
به خاصة لا الشیء الموجود قبل الامر ضرورة امتناع
ایجاد الموجود بخلاف المامور بواسطة فانه لیس الا
للموجود خاصة لامتناع تکلیف المعدوم بالاوامر والنواهی

فص حکمة نوریة فی کلمة یوسفیة

لما کان عالم المثال عالما نورانیا وکان کشف یوسف
علیه السلام مثالیا وانما ظهر فیه علیه السلام سلطنة
النوریة العلمیة المتعلقة بکشف الصور الخیالیة والمثالیة
وهو علم التعبیر علی الوجه الاکمل وکل من یعلم بعده
ذلک العلم فمن مرتبته یاخذ ومن روحانیته یستفید اضاف
رضی الله عنه الحکمة النوریة الی الکلمة الیوسفیة اعلم
ان النور الحقیقی یدرک به وهو لا یدرک لانه عین ذات
الحق سبحانه من حیث تجردها عن النسب والاضافات
ولهذا حین سئل النبی صلی الله علیه وسلم هل رایت ربک
قال نور انی اراه ای النور المجرد لا یمکن رویته وکذا اشار
الحق سبحانه فی کتابه لما ذکر ظهور نوره فی مراتب المظاهر
وقال الله نور السموات والارض فلما فرغ من ذکر مراتب
التمثیل قال نور علی نور فاحد النورین هو الضیاء
والاخر هو النور المطلق ولهذا تمم فقال یهدی الله
لنوره من یشاء ای یهدی الله المتعین فی المظاهر الی نوره
المطلق الاحدی ولما سئل ابن عباس رضی الله عنه
عن رویة النبی صلی الله علیه وسلم ربه اخبر انه رآه فاخبر

بقول عایشة عن النبی صلی الله علیه وسلم وقد سالته
عن رویة ربه وقوله علیه السلام نور انی اراه فراجع
السایل ابن عباس رضی الله عنهما فی ذلک فقال ابن
عباس ویحک ذاک اذا تجلی فی نوره الذی هو نوره
انما یتعذر الرویة والادراک باعتبار تجرد الذات عن
المظاهر والنسب والاضافات فاما فی المظاهر ومن
وراء حجابیة المرات فالادراک یمکن کما قیل شعر

کالشمس تمنعک اجتلاوک وجهها •
فاذا اکتست برقیق غیم امکنا •

رباعیة

خورشید چو بر فلک زند رایت نور •
در دیده تو او خیره شود دیده ز دور
وانکه که کند ز پرده ابر ظهور •
فالناظر یجتلیه من غیر قصور •

والی مثل هذا اشار النبی صلی الله علیه وسلم فی بیان الرویة
الجنانیة المشبهة برویة الشمس والقمر فاخبر عن اهل الجنة
انهم یرون ربهم وانه لیس بینه وبینهم حجاب الا رداء الکبریاء
علی وجهه فی جنة عدن فنبه علیه السلام علی بقاء رتبة
الحجابیة وهی رتبة المظهر فاعلم ذلک واذ قد نبهت علی شان
النور الحقیقی وانه یدرک به وهو لا یدرک فاعلم ان الظلمة
لا تدرک ولا تدرک بها وان الضیاء یدرک ویدرک به ولکل
واحد من الثلاثة شرف یختص به فشرف النور الحقیقی
هو من حیث الاولیة والاصالة اذ هو سبب انکشاف
کل مستور وشرف الظلمة انه باتصال النور الحقیقی بها
یتاتی ادراک النور مع تعذر ذلک قبل الاتصال وشرف
الضیاء هو من حیث الجمع بالذات بین الامرین واستلزام
ذلک حیازة الشرفین ثم ان النور المحض المشار الیه

لا تغاير الوجود الحق ولا شك ان الوجود المحض يتعقل
في مقابلة العدم المضاف له فان للعدم تعينا في التعقل
لا محالة وله الظلمة كما ان الوجود له النورية ولهذا يوصف
الممكن بالظلمة وانه يتنور بالوجود فيظهر فظلمته من
احد وجهيه الذي هو العدم واليه الاشارة بقول النبي
صلى الله عليه وسلم ان الله خلق الخلق في ظلمة ثم
رش عليه من نوره فظهر واذا تقرر هذا فالعدم المتعقل
في مقابلة الوجود لا تحقق له بدون التعقل والوجود المحض
لا يمكن ادراكه فمرتبة العدم من حيث تعقل مقابليته
للوجود كالمرآة له والمتعين بين الطرفين هو حقيقة عالم
المثال والضيا صفة الذاتية ثم لما كان الغالب على
عالم المثال النورية لقربها من عالم الارواح وما فوقه
من عوالم الاسما والصفات كما ان الغالب على صور عالم
الكون والفساد الظلمة لكونها في مقابلة عالم الارواح
الذي هو عالم النور وكان من حكم كل متوسط بين شيئين
انه اذا كان نسبته الى احد الطرفين اقوى من نسبته
الى الطرف الاخر ان يوصف بما يوصف به ذلك الطرف
الغالب وسمي باسمه لقب الشيخ رضي الله عنه هذه
الحكمة بالنورية والاولى في الحقيقة ضيائية لا نورية
محضة وعبر عن الضيا بالنور حيث قال
النور اي ما عدا النور الوجودي الحقيقي الذي هو
ذات الحق سبحانه يكشف اي يدرك لذاته ويكشف به
اي يدرك به ما سواه واتم الانوار التي يكشف و
يكشف به في المكاشفة واعظمها نفوذا في الاشيا
بالكشف عن حقائقها هو النور التام العلمي الذي
يكشف به ويدرك ما اراد الله بالصور المتخيلة المرئية
في النوم المتغيرة عما كانت عليه في عالم المثال

ويبصر

ويبصر مشاهدا في عالم الحس بتصرف القوة المتصرفة وهو
اي الكشف عما اراد الله بها هو علم التعبير وانما كان ذلك
النور التام العلمي اتم الانوار واعظمها نفوذا لان الصورة
الواحدة المتخيلة المرئية في النوم قد تظهر في خيال اشخاص
متعددة بمعان كثيرة مختلفة لتفاوت استعدادات تلك
الاشخاص واختلاف امزجتهم وتباين امكنتهم وازمنتهم
وغير ذلك لكن يراد منها اي من هذه الصورة في حق صاحب
هذه الصورة اي صاحب كان معنى واحد من تلك المعاني
الكثيرة فمن كشفه اي المعنى المراد وميزه عن غيره وعبر الصورة
المرئية به فذلك النور التام العلمي فهو صاحب النور الاتم
ونوره اتم الانوار لانه يميز به ما هو في غاية الالتباس
ونهاية الاشتباه وانما قلنا ان الصورة الواحدة تظهر
لمعان كثيرة فان الشخص الواحد من جماعة قد يرى في
النوم انه يؤذن فيحج في عالم الحس وشخص اخر منهم يرى فيه
انه يؤذن فيسرق في الحس اما الحج فمن قوله تعالى واذن
في الناس بالحج واما السرقة فمن قوله تعالى ثم اذن مؤذن
ايتها العير انكم لسارقون وصورة الاذان واحدة لكن
التعبير يختلف لاختلاف الرائين وكذلك شخص اخر
يرى فيه انه يؤذن فيدعو الى الله على بصيرة وشخص اخر
يرى انه يؤذن فيدعو الى الضلالة وذلك لاشتراك الاذان
مع هاتين الدعوتين في مطلق الدعوة الى امر ما وانما
اختلف المدعو اليه لاختلاف الرائين اعلم ان كل ما
يظهر في الحس هو مثل ما يظهر في النوم والناس غافلون
عن ادراك الحقائق ومعانيها التي تشتمل الصور الظاهرة
عليها كما قال صلى الله عليه وسلم الناس نيام فاذا ماتوا
انتبهوا وكما يعرف العارف بالتعبير المراد من الصور المرئية
في النوم كذلك يعرف العارف بالحقائق المراد من الصور

الظاهرة فی الحس فیعبر عنها الی ما هو المقصود منها
فالعارف اذا شاهد صورة فی الحس او سمع کلاما او
وقع فی قلبه معنی من المعانی یستدل منها علی مبادیها و یعلم
مراد الله من ذلک ومن هذا المقام ما یقال ان کل ما
یحدث فی العالم رسل من الله تعالی الی العبد یبلغون رسالات
ربهم یعرفها من یعرفها ویعرض عنها من یجهلها قال تعالی
وکاین من آیة فی السموات والارض یمرون علیها وهم
عنها معرضون لعدم انتباههم ودوام غفلتهم ولا یعرف
هذا المقام الا من یکاشف جمیع المقامات العلویة و
السفلیة فیری الامر النازل من الحضرة الی العرش و
الکرسی والسموات والارض ویشاهد فی کل مقام صورته
قال رضی الله عنه انما الکون خیال وهو حق فی الحقیقه
کل من یفهم هذا حاز اسرار الطریقه • ومن مقولات
الشیخ عبد الرزاق الکاشی رحمه الله **رباعیة**

• یک موج ز بحر عشق و عالم طوفان • یک شعله ز نار عشق و کونین دخان •
• اعیان دو کون چون حباب اند و عصی • ماران بخیال عقل و عشقت ثعبان •

بدانکه عوالم مع کثرتها منحصر در پنج است وانرا حضرات
خمس خوانند و این پنج حضرت جای ظهور و بروز حق است
دران بصفتی از صفات خویش وصفت لازم ذاتست •
اوّل حضرت ذاتست که انرا غیب مطلق گویند که ازان
هیچکس حکایت نتواند کرد زیرا که انجا اسم و رسم نگنجد و عبارت
چون اشارت مجال ندارد **مصراع** بیدل از بی نشان چگوید باز •
دوم حضرت اسماست که دران بروز حق است بالوهیة سیوم
حضرت افعال است یعنی عالم ارواح که دران بروز حق است
بربوبیة چهارم حضرت مثال و خیال که ان جای بروز است
بصور مختلفه داله بر معانی و حقایق • پنجم حضرت حس است
و مشاهده که جای بروز است بصور متعینه کونیه پس حضرت اعلی

غیب مطلق باشد و حضرت انزل شهادت مطلق و توازن
حضرت که انزل و اسفل حضراتست بطریق قهقری باز گردد
و ببین که هرچه در عالم محسوس است مثالی و صورتیست مران
چیزی را که در عالم مثالست و هرچه در عالم مثالست صورت
و مثال شانی از شئون حضرت ربوبیت است و هرچه در
حضرت ربوبیت صورت اسمی است از اسما الله و هر اسمی صورت
صفتی و هر صفتی وجهی مر ذات متعالیه را که بان وجه ظهور
و بروز میکند در کونی از اکوان پس عارف بداند که هرچه
در عالم حس ظاهر میگردد صورت معنی است غیبی و وجهی
است از وجوه حق باقی که ظاهر و بارز شد بآن **شعر**

• کل ما فی الکون وهم او خیال • او عکوس فی مرایا او ظلال •
• لاح فی ظل السوی شمس الهدی • لا تکن حیران فی تیه الضلال •
• کیست آدم عکس نور لم یزل • چیست عالم موج بحر لایزال •
• عکس را کی باشد از نور انفطاع • موج را چون باشد از بحر انفصال •
• عین نور و بحر دان این عکس و موج • چون دوئی اینجا محال آمد محال •
• ره روان عشق را بنگر که چون • هر یکی را هر دگر گونست حال •
• ان یکی در جمله ذرات جهان • دیده تابان آفتابی بی زوال •
• وان دگر را بنه هستی عیان • دیده مستورات اعیان ز اجمال •
• وان دگر در هر یکی ان دیگری • دیده من غیر احتجاب و اختلال •

وفقنا الله للخروج من مضیق العلم الی فضا العین • و
رزقنا الجمع بین هاتین الحسنیین •

فص حکمة احدیة فی کلمة هودیة

بدانکه احدیة را سه مرتبه است اولش احدیة ذات که دران
مرتبه بهیچ وجه کثرت را اعتبار و گنجایی نیست که قل هو
الله احد بیان آن احدیة مطلقه است و هی الاحدیة
الذاتیة المطلقة ولیست الوحدة من هذا الوجه نعتا
للواحد بل هی ذاته نعنی ذکرت الاحدیة الذاتیة وکان

المترجم عنها سبحانه او احد من اكابر المحققين الراسخين
في العلم فانما يطلقها بهذا الاعتبار ولكل شي احدية تخصه
وهي اعتباره من حيث عدم مغايرة كل شان من الشئون
الذاتية للذات المنعوتة بالاحدية بالتفسير المشار اليه
دوم ش احديت اسما وصفاتست يعني كه همه اسما وصفات
مع كثرتها التي لا تحصى با ذات يكي است وبه اين اعتبار
گويند كه الله واحدست هو الله الواحد القهار يعني
جميع اسما وصفات در ان ذات مستهلك وعين ذات اند
وهذه الاحدية هي الالهية والوحدة بهذا الاعتبار
نعت للواحد لا ذاته وتسمى بوحدة النسب والاضافات
اى وحدة تتعدد لا باعتبار الوجود المتعدد والتميز
الحقيقي بل تعددا نسبيا من حيث ان ذلك المتعدد عين
ذلك الواحد كالخالق والقادر والعالم من حيث الذات
التي ثبت لها هذه الاحكام فانها اى تلك الاسما من
هذه الحيثية اى حيثية وحدة الذات واحدة سوم ش
احديت افعال وتاثيرات ومؤثراتست يعني كه ان ذات
متعاليه كه في الحقيقة مصدر جميع افعال ومؤثر در منفعلاتست
وبحكم تربيت هر يكي بحسب قابليات سوي حضرت ذات
ميكشاند كما قال تعالى وما من دابة الا هو اخذ بناصيتها ان ربي
على صراط مستقيم مصراع كش كشانش ميكشد كانا اليه راجعون
وهذه الاحدية هي احدية الربوبية وچون غالب بر هود
عليه السلام شهود احدية كثرت ربوبيت بود كه تربيت
رب واحد در مظاهر ربوبات متكثره مشاهده مي نمود
لاجرم حكمت احديت يعني احديت ربوبيت مخصوص
گشت بكلمه هودي غايات الطرق التي يسلكها السالكون
صورية كانت او معنوية كلها راجعة الى الله سبحانه
والله غايتها وذلك لان الحق سبحانه لما كان محيطا بكل شي

وجودا وعلما ومصاحبا كل شي بمعية ذاتية مقدسة
عن المزج والحلول والانقسام وكل ما لا يليق بجلاله كان
سبحانه منتهى كل صراط وغاية كل سالك كما اخبر سبحانه
بعد قوله وانك لتهدي الى صراط مستقيم صراط الله الذي
له ما في السموات وما في الارض بقوله الا الى الله تصير
الامور فبينه ان مصير كل شي اليه وكل من الاشيا يمشي على
صراط ما معنوي او محسوس بحسب سالكه والحق غايته كما
قال والى الله المصير فعرف سبحانه نبيه صلى الله عليه وسلم
ليعرفنا فقال وانك لتهدي الى صراط مستقيم منها بالنسبة
الى غيره فهو تعالى غاية السائرين كما انه دليل الحائرين
فكلها اى كل الطرق صراط مستقيم باعتبار انها موصلة
اليه تعالى استقامة مطلقة لا بالنسبة الى الغير لكن لا اشرف
في مطلقاته التي يرتفع فيها التفاوت كمطلق معيته ومصاحبته
ومطلق استقامة صراطه ومطلق الانتهاء اليه من حيث
احاطته ومطلق توجهه الذاتي والصفاتي معا للايجاد
فانه لا فرق بين توجهه الى ايجاد العرش والقلم الاعلى وبين
توجهه الى ايجاد النملة من حيث احدية ذاته ومن حيث التوجه
قال تعالى ما ترى في خلق الرحمن من تفاوت وهكذا الامر
في معيته الذاتية وصحبته فانه مع ادنى مكوناته كهو مع اشرفها
واعلاها بمعية ذاتية قدسية لائقة وهكذا الامر في احاطته
فانه بكل شي محيط رحمة وعلما ورحمته ههنا وجوده اذ ليس
ثمه ما يشترك فيه الاشيا على ما بينها من التفاوت والاختلاف
الا الوجود وعلمه سبحانه في حضرة احدية ذاته لا يغاير ذاته
ولا يمتاز عنه اذ لا تعدد هناك بوجه اصلا فاذن بمجرد
ثبوت انه غاية كل شي ومنتهى كل طريق ومع كل شي ومحيط
بباطن كل شي وظاهره لا يعم الفائدة ولا يتم السعادة
وانما يظهر الفوائد بتميز الرتب واختلاف الجهات والطرق

وتفاوت ما به يصحبك وما اليه يدعوك ويحدك فلذلك
تعبدنا الله اى اخذنا عبادا نعبده بالطريق الموصل
لنا الى سعادتنا التى هى الفوز بالنجاة والدرجات
خاصة لا باى طريق كان فان كل طريق وان كان يوصلنا كان حل
اليه من حيثيه اسم من الاسما لان كل اسم من وجه عين
المسمى فذلك لا يجدى نفعا ولا يورث سعادة فانها اى
الاسما من حيث حقايقها واثارها مختلفة فاين الضار
من النافع والمعطى من المانع واين المنتقم من الغافر
والمنعم اللطيف من القاهر وهو اى الطريق الموصل
لنا الى سعادتنا هو ما شرعه الله لنا على لسان رسوله
وامره بان يدعونا اليه بقوله قل هذه سبيلى ادعوا الى الله
على بصيرة انا ومن اتبعنى وسبحان الله وما انا من
المشركين ولما كان فى الدعوة الى الله مما يكون المدعو
منه وعليه ابهام من وجه بان الحق متعين فى الغاية مفقود
فى الامر الحاضر وكان حرف الى المذكور فى قوله ادعو
الى الله حرفا يدل على الغاية ويوهم التحديد امره ان ينبه
اهل التيقظ والتفتيش على سر ذلك فكانه يقول لهم انى
وان دعوتكم الى الله بصورة اعراض واقبال فليس ذلك
لعدم معرفتى ان الحق مع كل ما اعرض عنه المعرض كهو مع ما
اقبل عليه لم يعدم من البداية فيطلب فى الغاية بل ومن
اتبعنى فى دعوة الخلق الى الحق على بصيرة من الامر
وما انا من المشركين اى لو اعتقدت شيئا من هذا كنت
محددا للحق ومحجوبا عنه فكنت اذا مشركا وسبحان الله ان
يكون محدودا متعينا فى جهة دون جهة او منقسما او ان
اكون من المشركين الظانين بالله ظن السوء وانما موجب
الدعوة الى الله اختلاف مراتب اسمائه بحسب اختلاف من
يدعى اليه فيعرضون عنه من حيث ما يسعى عنه ويحذر ويعملون

عليه بما يهدى ويبصر لما يرجى من الفوز به وبفضله فافهم
وتدبر فالمال اى فالامر المذكور اولا وهو كونه تعالى
غاية لكل طريق ومحيطا بكل شى وسعت رحمته بل الرحيمية
ايضا كل شى من الاشيا واذا وسعت رحمته كل شى فالمال
والرجوع عاقبة الامر الى السعادة حيث كان العبد
من الجنة والنار ولما كان لمتوهم ان يقول السعادة
هو الوصول الى الجنة ودرجاتها فكيف يكون مال كل احد
اليها مع خلود بعض فى النار عمم الامر وقال وهو
اى السعادة هو الوصول الى الامر الملايم لمزاج العبد
سوا كان من درجات النعيم او دركات الجحيم ٭ ارواح بحسب
فطرت اصليه قابل توحيد وطالب راه راست بودند چنانچه
در اول ملوث بالواث ومحتجب بحجب نگشته بودند چون خطاب
رسيد كه الست بربكم جمله از سر صفاى اصلى بلى گفتند واين
چون مختص ببعضى دون بعضى نبود بدليل كل مولود يولد
على الفطرة فابواه يهودانه وينصرانه ويمجسانه پس ضلالى
كه ايشانرا بود عارض استعداد تعينى ايشان گشته
بود نه عارض استعداد ذاتى اصلى حقانى وچون غواشى
طبيعت انزا فرو گرفت وحجب ظلمانيه كه مناسب استعداد
تعينى بود اورا محتجب گردانيد ضلال عارض ان ارواح گشت
وان ضلال عارض طالب عارض شدن غضب گشت
پس هم ضلال عارض باشد وهم غضب عارض باشد ورضا
ورحمت بحكم سبقت رحمتى غضبى ذاتى باشد والعرض
يزول والذاتى لا يزول پس مال همه برحمت سابقه حق سبحانه
وتعالى باشد از مجرم عاصى غرامت بعذاب وملامت ستانند
واز درن ذنوب اورا پاک گردانند وبرحمت جنت ونعمت
بازرسانند وكافر خالد فى النار راهم از رحمت رحيمى محروم
نگذارند نه انكه از جهنم بيرون ارند بلكه هم در جهنم عاقبت

الالم فما قد الالم وعذاب کرده اند باآنکه احساس عقاب
وعذاب از ذوات ایشان مرتفع گردد یا ایشان را نعیمی زاید
بر فقدان الآم ارزانی فرمایند بحسب استعدادات
نفوس ایشان بعضی را زیاده از بعضی چنانکه نعیم بهشتیان
اما نعیم ایشان مباین نعیم بهشتیان باشد اعلم ان
العبید وان استحقوا العقاب ودخلوا دار الشقاء
وهی جهنم فلا بد ان یسبق رحمته غضبه فی الآخر فینقلب
العذاب عذبا عند اهل النار وان یؤول عواقب اهل
العقاب الی الرحمة بعد الاحقاب وذلک لان اهل النار
الذین هم خالدون فیها اذا دخلوها کانوا علی احوال ثلث
حالت اولی آنست که عقوبت وعذاب بر ظواهر و بواطن
ایشان گماشته شده باشد باآنکه بمعاتبه و مخاصمه
در آیند وزبان بمطاعنه وملاعنه بگشایند یکفر بعضهم
بعضا ویلعن بعضهم بعضا ومأویهم النار وما لهم من
ناصرین فیقول الضعفاء للذین استکبروا ربنا هؤلاء
اضلونا فآتهم عذابا ضعفا من النار قالوا بل انتم
قدمتموه لنا فبئس القرار وقالوا انا کنا لکم تبعا فهل انتم
مغنون عنا نصیبا من النار وقال الذین استکبروا
للذین استضعفوا انحن صددناکم عن الهدی بعد اذ
جاءکم بل کنتم مجرمین وامثال هذه المخاطبات والمعاتبات
التی بها یتخاصم اهل النار والعذاب قد احاط بهم سرادق
ناره وتسلط علی ظواهرهم وبواطنهم شراره حالت
ثانیه آنست که چون از تخفیف عذاب نومید شوند و
خطاب اخسئوا فیها ولا تکلمون بشنوند دانند که نه
در جزع و فزع سود است و نه در مخاصمه و ملاعنه
امید بهبودی باآنکه سواء علینا اجزعنا ام صبرنا ما لنا
من محیص دل بر عقاب بنهند و تن در عذاب در دهند

ناگاه رحمت کامله و عاطفت شامله حق جل شانه ایشان را
دریابد و شعله نار الله الموقدة التی تطلع علی الافئدة
را از بواطن ایشان بنشاند راحت و درد درون و جراحت
در بیرون بماند حالت ثالثه آنست که چون احقاب
و اعصار در حالت ثانیه بر ایشان بگذرد بانواع عذاب
الفت گیرند و بتعاقب عقاب انس پذیرند لا یحسون
بحدته ولا یتألمون بشدته مع طول مدته بواسطه خدر
و عدم احساسی که خداوند تعالی از محض رحمت و کمال
رأفت ایشان را عطا فرماید بهیچ حال از آن آتش متألم
نگردند کما قال سبحانه لا یموت فیها ولا یحیی بلکه چنان
مألوف طباع و مأنوس مزاج ایشان گردد که اگر فی المثل
رایحه از روایح روح افزای ریاض جنان بر ایشان بوزد
از وزیدن آن متنفر شوند و اگر فایحه از فوایح راحت
بخش دار القرار بمشام ایشان برسد از شنیدن آن متضرر
گردند کالجعل وتعوده وتغذیه بالقاذورات وتنفره
وتعذبه برایحة الورد وکانه الی هذه الحالة الثالثة اشار
النبی صلی الله علیه وسلم بقوله ان بعض اهل النار
یتلاعبون فیها بالنار وبقوله سیأتی علی جهنم زمان ینبت
من قعرها الجرجیر اینست شرح کلام حضرت شیخ و تقریر
سخنان تابعان ایشان قدس الله تعالی ارواحهم و اگر کسی
را در خاطر خلجانی افتد بنابر توهم مخالفت آن با ظاهر
بعضی از آیات و احادیث باید که بر انکار اصرار ننماید
و بطعن در اولیای خداوند سبحانه مبادرت نجوید و بر قصور
در فهم خود حمل کند نه بر نقصان حال ایشان آمنا بما
جاء من عند الله علی مراد الله وبما جاء من عند رسول الله
علی مراد رسول الله وبما جاء من عند الکمل الراسخین فی
العلم علی مرادهم احیانا الله علی ملتهم وأماتنا علی سیرتهم

وحشرنا فی زمرتهم وجعلنا منهم ومعهم اوممن احبهم واتبعهم
ولما کانت الرحمة المشار الیها انها نوعین رحمة
ذاتیة مطلقة امتنانیة هی التی وسعت کل شیء ومن
هذه الرحمة کل عطا یقع لاعن سوال اوحاجة ولا
لسابقة حق واستحقاق لوصف ثابت للمعطی له اوحال
مرضی یکون علیه کالدرجات والخیرات الحاصلة فی الجنة
لقوم بالستر المسمی فی الجمهور عنایة لالعمل عملوه اوخیر
قدموه کما ورد انه یبقی فی الجنة مواضع خالیة یملاها الله
لخلق یخلقهم لم یعملوا خیرا قط امضاء لسابق حکمه وقوله
لکل واحدة منکما ملاها وتعلق طمع ابلیس بهذه الرحمة
الامتنانیة التی لاتتوقف علی شرط وقید والرحمة
الاخری هی الرحمة الفایضة عن الرحمة الذاتیة والمنفصلة
عنها بالقیود التی من جملتها الکتابة المشار الیها بقوله
کتب علی نفسه الرحمة وبقوله فساکتبها للذین یتقون
فهی بعینه موجبة بشرط من اعمال واحوال وغیرها اراد
الشیخ رضی الله عنه ان یشیر الیهما فقال ومن الناس
من نال الرحمة واصابها من عین المنة ومحض الفضل
من غیر سابقة فعل یوجبها اوصدور عمل یجلبها بل بها یحصل
القدرة علی کل الافعال والتمکن من جمیع الاعمال ومنهم
ای من الناس من نالها ای الرحمة من حیث الوجوب ای
من جهة وجوبها علی الله بایجابه ایاها علی نفسه فی مقابلة اعماله
التی کلفه بها جزاء له وعوضا عن عمله ولکن ذلک علی سبیل
الامتنان فان العبد یجب علیه طاعة سیده والاتیان باوامره
فاذا اوجب علی نفسه شیئا فی مقابلة اعماله یکون ذلک رحمة
وامتنانا منه علیه والی ذلک اشار رضی الله عنه بقوله ونال
بسبب حصولها ای بسبب حصول الرحمة الوجوبیة الذی هو
ذلک الایجاب من عین المنة فانه لیس فی مقابلة عمل لاداء

فعل

فعل ویحتمل ان یراد بسبب حصولها العبد وافعاله
فان التمکن والاقتدار علیها بل ایجادها فیه من الرحمة
الامتنانیة ایضا واما العبد المتقی الذی کتب الله
سبحانه علی نفسه الرحمة کما قال تعالی فساکتبها للذین
یتقون فله حالان احدهما حال یکون ذلک العبد
المتقی فیه ای فی ذلک الحال وقایة لله تعالی ای تخذ
نفسه وقایة یتقی بها الله سبحانه من نسبة المذام
والنقایص الیه فانه یضیفها الی نفسه لا الیه کما یقتضیه
التحقیق اذ المذام والنقایص والقبایح کلها احکام
العدم اللازم للعبد الممکن القابل والیه الاشارة
بقوله علیه السلام اللهم اغفر لی هزلی وجدی وخطای
وعمدی وکل ذلک عندی وبقوله علیه السلام والشر
لیس الیک وثانیهما حال یکون الله له ای للعبد المتقی
وقایة فیه ای فی ذلک الحال من ان یضاف الیه المحامد
یضیف الفضایل والمحاسن والمحامد والکمالات الی الله
سبحانه فکان وقایة له من اضافة مالیس له من ذاته
بالحقیقة لکونها امورا وجودیة والوجود للحق بل الوجود
هو الحق حقیقة وهو ای کون الله سبحانه وقایة للعبد
المتقی فی الحال الثانی امر معلوم مکشوف لظهور استناد
الامور الوجودیة الیه سبحانه • افعال واقوال
ادمی تمام منحصرست در محامد ومذام متقی انست که در
نسبت محامد حق را سبحانه وقایه خود سازد واضافت
همه فضایل وکمالات بحضرت او کند تا مسالک ادب و
انتهاج مناهج علم بتقدیم رسانیده باشد ودر
نسبت محامد بحق از ظهور انانیت وتقید بقید هستی
خلاصی یافته
مثنوی
• علتی بترز پندار کمال • نیست در جان تو ای مغرور ضال •

تا زتوانی مهی بیرون رود • از زوال ماز دیده ات صد خون رود
ودر اضافت منام خود را بقابیه حق سبحانه کرد اند زیرا که
توحید اکر مقتضی اسناد خیر و شر ست بحق سبحانه و تعالی
اما سالک اکر بیش از طهارت نفس هر دو را بحق اسناد
کند باشارت ادب موسوم کردد

مثنوی

کفت ادم که ظلمنا نفسنا • او زفعل خود نبد غافل جو ما
در کنه او خود ادب پنهانش کرد • زان کنه بر خود زدن او بر بخورد
بعد توبه کفتش ای ادم نه من • افریدم در توان جرم و محن
نی که تقدیر و قضای من بدان • جون بوقت عذر ان کردی نهان
کفت ترسیدم ادب نکذاشتم • کفت من هم پاس انت داشتم
هر که ارد حرمت او حرمت برد • هر که ارد قند لوزینه خورد

وشیخ رضی الله عنه در بعضی از مواضع فصوص متقی
کسی را داشته است که حق را سبحانه وقایه خود کرفته
باشد در ذات وصفات وافعال او در افعال حق فانی
شده باشد وصفات او در صفات حق مستهلک وذات
او در ذات حق مستتر

شعر

تسترت عن دهری نظل جناحه • فعینی تری دهری ولیس ترانی
فلو تسال الایام ما اسمی ما درت • واین مکانی ما درین مکانی

رباعیة

تن باخت نبرد درد سرمایه خویش • دل ساخت زطوق شوق پیرایه خویش
میخواست اجل زجان من وایه خویش • عشق تو مرا نهفت در سایه خویش

مثنوی

کم شدن در کم شدن دین منست • نیستی در هستی ایین منست

کم شدم جون سایه اندر افتاب • یا جو بوی کل در اجزا کلاب
والله اعلم بالصواب • واليه المرجع والمآب

فص حكمة فتوحية في كلمة صالحية

لما كان الفتوح عبارة عن حصول شيء مما لم يتوقع ذلك منه
نسبت رضي الله عنه حكمته الى كلمة صالح عليه السلام
لخروج الناقة التي هي معجزته من الجبل وهو مما لم يتوقع
خروجها منه وايضا لما كان الفتوح ماخوذا من الفتح
اذ هو جمعه كالعقول للعقل والقلوب للقلب وصالح
مظهر الاسم الفتاح لذلك انفتح له الجبل فخرج منه الناقة
وهو من جملة مفاتيح الغيب قرن الحكمة الفتوحية الى كلمته
وبين فيها الايجاد وكونه مبنيا على الفردية وانما قال
فتوحية ولم يقل فاتحية لان الفتوح انواع عددها عدد مفاتيح
الغيب فراعى في ذلك الادب الالهي وقصد الموافقة
للحق سبحانه على البدا الايجادي من الغيب الذاتي والوجود
المطلق الاحاطي لما اعطت الحقائق. واقتضت معرفتها
على ما هي عليه ان النتيجة ذهنا وخارجا لا يكون اي لا
يوجد ولا يكون صادرة الا عن الفردية التي هي عدم
الانقسام بمتساويين عما من شانه الانقسام والثلثة
اول الافراد واقل ما به تحقق الفردية التي شرطت فيه
ظهور النتيجة ضرورة ان الفردية بالتفسير المذكور لا
يشمل الواحد فجعل الله سبحانه ايجاد العالم عن امور
ثلثة نفسه اي ذاته وارادته التي هي نسبة التوجه
بالتخصيص لتكوين امر ما وقوله الذي هو مباشرة الامر
الايجادي بمعنى كلمة كن والعين بمعنى الهوية الالهية
في هذه الصور واحدة وحدة حقيقية والنسب و
الاعتبارات مختلفة متكثرة اعتبارية فانها باعتبار
ظهورها في حالة من احوالها التي تستلزم تبعية الاحوال

البا قية بها يسمى ذاتا وباعتبار التوجه التخصيصي المذكور مريدا وباعتبار مباشرتها للايجاد بكلمة كن قايلا فقال سبحانه مشيرا الى الامور الثلثة انما قولنا لشي اذا اردناه ان نقول له كن فيكون فاشار الى الذات في ثلثة مواضع والى الارادة في موضع واحد والى القول في موضعين وفي تكرير الذات في المواضع الثلثة اشارة الى اعتباراتها الثلثة مع وحدة العين وفي الدلالة عليها اخرا بالضمير المستتر في القول ايماء الى استتارها بصورة الشي والمراد تكوينه عند تعلق القول به ولما كان الذات والارادة في التكوين بمنزلة المادة التي بها الشي بالقوة والقول بمنزلة الصورة التي بها الشي بالفعل وقع ذكر القول عرش ضرورة ان الصورة من الشي التي هي الغاية للحركة الايجادية لها بكر تقدم ذاتي اولا على الكل وتاخر تبي ثانيا عنه ثم اعلم انه كما ظهرت الفردية الثلثية في جانب المكون الموجد سبحانه كذلك ظهرت في جانب الشي المراد تكوينه وهي شيئية الثبوتية بازا ارادته وسمعه وقبوله وامتثاله لما امور به من التكوين بازاء قوله ولا يحجبك اي لا يمنعك عن التصديق بما قلنا من اشتراط الفردية في صدور النتيجة تركيب المقدمات المنتجة من اربعة اجزا في النظر الفكري في المعقولات فانها اي تلك المقدمات وان كانت بحسب الاجزا اربعة ضرورة تركب كل من مقدمتي القياس من امرين محكوم عليه ومحكوم به فهي في الحقيقة ثلثة لكون المفرد الواحد من تلك الاربعة وهو الحد الاوسط يتكرر في المقدمتين اي الصغرى والكبرى والتكرار لا يخل بوحدته في نفسه فيرجع الى ثلثة اجزا الحد الاصغر والاكبر والاوسط فافهم ذلك فالتثليث معتبر في الانتاج

فهنا كان او خارجا والعلم بنتيجة بلا شك فالتثليث معتبر بهما كما سبق

فص حكمة قلبية في كلمة شعيبية

انما خصت الحكمة القلبية بالكلمة الشعيبية لامرين احدهما رعاية المفهوم من اسمه عليه السلام وهو التشعب فان شعيبا عليه السلام كان من العرب واسمه عربي كذا في النقل ان هودا وصالحا وشعيبا ويونس ولوطا كانوا من العرب وبالجملة فلما كان القلب منبع الشعب المنبثة في اقطار البدن الانساني بل في ساير الحيوانات التامة الخلقة وهو اول ما يتكون من الانسان والحيوان وكان شعيب عليه السلام ايضا كثير الشعب لكثرة نتايجه و اولاده ناسب التخصيص المذكور والامر الاخر هو انه كان الغالب على شعيب عليه السلام الصفات القلبية من الامر بالعدل وايفا الكيل والوزن بالقسط وهو مظهر العدل وصورته احدية الجمع بين الظاهر والباطن و اعتدال البدن وعدالة النفس ومنه يصل الحيوة والفيض الى جميع الاعضا على السوية بمقتضى العدل وله احدية جمع القوى الروحانية والنفسانية والبدنية ومنه تتشعب هذه القوى بالقسطاس المستقيم وتوزع على كل عضو عضو بمقتضى استعداده وقبوله وقابليته المدد اليها دايما على نسبة محفوظة القدر بالعدل وله ايفا كل ذي حق حقه اعلم ان القلب يعني قلب العارف بالله لان قلب غيره لا يسمى قلبا في عرفهم الا مجازا كما قيل مثنوى

دل یکی منظریست ربانی ✿ خانه دیو را چه دل خوانی
آنکه دل نام کرده بمجاز ✿ رو به پیش سگان کوی انداز

وانما قلنا بالله لان العارف بغيره من الاسما ليس له السعة المذكورة فيما بعد اسم الله احدجمع جميع اسما الهی است پس هر دل که شناسای همه اسما شد بخلاف سایر اسما که از شناسای آن شد شناسای همه

هیچ یک شفاهای اسم الله لازم نمی اید پس این سعت و
کنجایی که بعد از بن مذکور خواهد شد ثابت نباشد مگر دلی
را که عارف بالله باشد و در شان چنین دل گفته است رباعیة
• این گوهر بحر اشنا بیست نه دل • سرچشمه فیض کبریا بیست نه دل •
• القصه بطولها سخن دور کشید • مجموعه اسرار خدا بیست نه دل •
وان کان ای القلب موجودا من رحمة الله ای الوجود المفاض
عنه علی عباده او ما به یتعطف علیهم ویشفق علیهم ویرحمهم
فیهب لهم الوجود فانه ای القلب اوسع من رحمة الله
لان الله اخبر علی لسان رسول الله صلی الله علیه وسلم فی
حدیث قدسی ان القلب وسعه جمعا وتفصیلا حیث قال
سبحانه ما وسعنی ای من حیث مرتبتا جمعی وتفصیلی ارضی
ای الاجسام السفلیة ولا سمائی ای الارواح العلویة و
وسعنی من حیثیتهما قلب عبدی المومن فانه یتقلب معی وفی
ولی ولی بحسب تقلبی فی الشیون ورحمته لا تسعه الا فی
مرتبة تفصیلیة فانها ای الرحمة لا یتعلق حکمها الا بالحوادث
التی هی مرتبة تفصیلیة • فان قیل رحمته تسع القلب و
القلب لا یسعها فلا یکون القلب اوسع قلنا القلب یسع نفسه
من حیث الاحاطة العلمیة وکیف وقد وسع الحق جمعا
وتفصیلا فلا یشذ عنه شی من الموجودات • معتقد عموم
خلایق انست که حق سبحانه وتعالی راحم است مطلقا
وبهیج وجهی از وجوه مرحوم نیست اما مشهود ارباب کشف
وشهود انست که راحم حق است وهم مرحوم او وهم عالم حق است
ومعلوم او مصراع اوست هست مطلق اینجا غیر نیست •
واغیار که مسمی است بعالم عین اوست نه غیر او اری رباعیة
• در مذهب اهل کشف وارباب شهود • عالم همه نیست جز تفاصیل وجود •
• چندین صور ار چه ظاهر از وی بنمود • چون در نگری نیست بجز یک موجود •
پس حق سبحانه وتعالی رحم نکرد مگر نفس خود را او ست راحم در مقام

جمع احدیت واوست مرحوم در مرتبه تفصیل وکثرت رباعیة
همسایه وهمنشین وهمره همه اوست •
• با دلق گدا واطلس شه همه اوست •
در انجمن فرق ونهانخانه جمع •
• بالله همه اوست ثم بالله همه اوست •
وهذه ای کون القلب اوسع من رحمة الله سبحانه مسئلة
عجیبة وفائدة غریبة ان عقلت وفهمت منها المراد واستفدت
منها ما ینبغی ان یستفاد • والله ولی الرشاد • والموفق للسداد •
اعلم ان لکل قلب خمسة اوجه وجه مواجه حضرة الحق سبحانه
لا واسطة بینه وبین الحق سبحانه ووجه تقابل به عالم الارواح
ووجه یختص بعالم المثال ویحظی منه بقدر نسبته من مقام
الجمع وبحسب اعتدال مزاجه واخلاقه وانتظام احواله
فی تصرفاته وحضوره ومعرفته ووجه یلی عالم الشهادة
ویختص بالاسم الظاهر والاخر ووجه جامع یختص باحدیه
الجمع وهی التی یلیها مرتبة الهویة المنعوتة بالاولیة
والاخریة والظهور والبطون والجمع بهذه النعوت الاربعة
ولکل وجه مظهر من الاناسی والذی هو صورة قلب
الجمع والوجود کنبینا صلی الله علیه وسلم فان مقامه
نقطة وسط الدائرة الوجودیة فوجوه قلبه الخمسة
تواجه کل عالم وحضرة ومرتبة وتضبط احکام الجمیع ویظهر
باوصافها کلها بالوجه الجامع المنبه علیه انفا واذا
عرفت فنقول اعظم الاشیا الموصوفة بالسعة من جانب
الحق الرحمة والقلب الانسانی والعلم فانه قال فی سعة
الرحمة ورحمتی وسعت کل شی وقال فی الرحمة والعلم
معا بلسان الملائکة ربنا وسعت کل شی رحمة وعلما وقال
فی سعة القلب الانسانی ما وسعنی ارضی ولا سمائی ووسعنی
قلب عبدی المومن الحدیث ولا شک ان بین سعة کل واحدة

ناقص: [illegible] ... بواسطة الانسان ... [illegible]

من هذه الثلثة وبين الاخيرين تفاوت ما لا يعرف حقيقته
ما لم يعرف حقيقة الرحمة واحكامها وحقيقة العلم وكيفية
تعلقه بالمعلومات وحقيقة القلب الذي وسع الحق
فلننبه ايضا بتاييد الله وامداده بذكر سعة العلم الذاتي الالهي
وتعلقه بالحق وبالمعلومات فنقول اعلم ان تعلق علم
الحق بذاته على نوعين وكذلك تعلقه بالمعلومات فان
للحق تعينا في عرصة تعقله نفسه ولهذا التعين الاطلاق
بالنسبة الى تعين كل شيء في علم كل عالم بل وبالنسبة الى
تعين الحق في تعقل كل متعقل تعقله سبحانه يتعلق به
من حيث تعينه في نفسه ومن حيث تعينه في تعقل كل
متعقل ويتعلق علمه تعالى ايضا بذاته على نحو اخر وهو
معرفته بذاته من حيث اطلاقها وعدم انحصارها في تعينها
في نفسها وهذه المعرفة هي معرفة كلية جملية ويتعلق علمه
بالمعلومات ايضا على نحوين احدهما باعتبار تعينها في علمه
وتعقل امتياز بعضها عن بعض غير ان هذا النحو من التعلق
العلمي لا يشمل جميع الممكنات بل يختص بما قدر دخوله في
الوجود في دور او ادوار محصورة واما بالنسبة الى جميع
الممكنات من حيث انها غير متناهية فان العلم لا يتعلق بها
الا تعلقا كليا جمليا كما اشرت اليه في شان الحق سبحانه
من حيث اطلاقه وعلة هذا الشبه والاشتراك التام بين
الحق والممكنات هو انها في التحقيق الاوضح شؤون ذاته
الكامنة في اطلاقه وغيب هويته ولا مخلص لاحد في علمه
بالحق من تجاوز التعينات التعقلية والانتهاء الى تعين
الحق في تعقله نفسه وشهود اتصال ذلك التعين من وجه
بالاطلاق الذاتي الغيبي العديم الوصف والاسم والرسم
والحصر والحكم الا لمن كان حقيقته البرزخ الجامع بين الوجوب
والامكان واحكامهما فانه يواجه باطلاقه غيب الذات

باعتبار عدم مغايرته له دون توهم تعدد وامتياز فافهم
وتدبر غريب ما اسمعتك وما عليه نبهتك تعرف انه ليس شيء
اوسع من العلم بشرط معرفته على الوجه المذكور واما سعة
الرحمة المشار اليها في الكتاب والسنة فتختص ببعض المحدثات
المتعينة في اللوح المحفوظ بكتابة القلم الاعلى وهي المتشعبة
الى مائة شعبة كما اشار اليه صلى الله عليه وسلم واما سعة
القلب الذي وسع الحق فهي عبارة عن سعة البرزخية
المذكورة المختصة بالانسان الحقيقي الذي هو قلب
الجمع والوجود وقلبه برزخيته وعلمه المنبه عليه انفا فافهم
واذا كان الحق سبحانه كما ورد في الصحيح يتحول يوم القيمة
لاهل المحشر في الصور اي صور اعتقاداتهم بحسب قابلياتهم
وموجب استعداداتهم مع انه تعالى في نفسه لا يتغير عما
هو عليه من حيث هو فالقلوب (متجلى بها) لها له اي للحق سبحانه
كالاشكال للاوعية المتشكلة باشكال مخصوصة كالاستدارة
والتثليث والتربيع وغيرها للماء الذي ليس مقيدا بشكل
مخصوص لكنه يتشكل بشكلها اي الاوعية مع كونه في حد
ذاته لا يتغير عن حقيقته المائية فافهم ما ذكرنا من المثال
لتعرف منه حال الممثل له فانه كما ان الماء لا شكل له في
نفسه يتقيد به بل يتشكل بشكل وعائه كذلك الحق المطلق سبحانه
ليس له في حد ذاته صورة مخصوصة يتجلى بها بل يتجلى على صورة
العبد المتجلى له فان اهل التجليات انما يرد عليهم التجلي بحسب
استعداداتهم وخصوص قابلياتهم الوجودية وكذلك
استعداداتهم في عرصة الوجود العيني انما يكون بموجب
استعداداتهم الغيبية الغير المجعولة في حضرة العلم الذاتي
فما حصل تجلي للمتجلي له في حضرة الوجود العيني انما يحصل
على صورة استعداد العين الثابتة الازلية التي لهذا المتجلي
له فارباب الاستعدادات المخصوصة التي يعطيهم استعداداتهم

الاعتقادات الجزئية التقييدية اذا تجلى الحق لهم رآى
كل احد صورة معتقدهم فيه فما راى سوى نفسه وما جعله
في نفسه من صور الاعتقاد والعبد الكامل ليس كذلك
فان له استعدادا كليا وقابلية احدية جمعية وخصوصية
الاطلاق من كل قيد والسراح من كل حصر والخروج عن كل
طور فهو تقابل باطلاقه عن نقوش القيود الاعتقادية
اطلاق الحق وتقابل كذلك كل حضرة حضرة من الحضرات
التي تكون منها وفيها وبحسبها التجلي بما يناسبها مما فيه من
تلك الحضرة فيقبل جميع التجليات مع الآيات بمراتبه ومجاليه
التي فيه من غير مزاحمة والتجلي الذاتي العيني دائم الاشراق
من الغيب المطلق الالهي الذاتي على غيب قلبه المطلق
الالهي الاحدي الجمعي الكمالي جعلنا الله واياك من اهله
بحوله وطوله • تجليات حق سبحانه تابع اعتقادات
واعتقادات بحسب استعدادات جزئيه وجوديه واستعدادات
جزئيه وجوديه بموجب استعدادات كليه غيبيه كه صفت
اعيان ثابته ارباب تجلياتست واعيان ثابته مع استعداداتها
فايض از فيض اقدس كه عبارتست از تجلي ذات بصور
اعيان واستعداداتش ودران تفاوت بسيارست چه بعضي
ازان اعيان صورت اسما جزئيه اند على اختلاف درجاتها
وبعضي صورت اسما كليه على تفاوت طبقاتها وبعضي
صورت اسمي كه جامع است جميع جزئيات وكليات را پس
حق را سبحانه وتعالى دو تجلي است يكي تجلي ذاتي غيبي كه
مفيض اعيان ثابته است مع استعداداتها الكلية ولا
شك سعة واحاطه استعداد متجلى له بمقدار سعة واحاطه
انست وديگر تجلي وجودي شهادي وان تابع استعداد متجلى
له است وبحسب سعت واحاطه آن وچون اعتقادات
متنوع است واستعدادات متفاوت پس چون حق سبحانه

تجلی کند هرکه اورا بقید کرده باشد بصورت اسمی ورسمی
مخصوص انکار کند اورا در غیر ان صورت وهرکه اطلاق
کرده باشد اورا ازقید بصورتی دون صورتی چون کاملان
وعارفان در هیچ صورتی از صور تجلیات انکار او نکند
بلکه حق تعظیم او بجای آرد وعبارتی که مناسب مقام
اوست بتقدیم رساند چه تجلیات حق وصور انرا نهایتی
نیست کامل عارف وحق شناس واقف بران وقوف کند شعر
• تعمم او تعمص او تقبا • فلا وابيك الا ازداد حبا •
• گر در بر او قبا وگر پیرهنست • در هر صورت که بینمش جان منست •
الا ترى هذا توضيح وتنوير لما سبق من تحول الحق في الصور
ان الحق كل يوم اي كل آن فان الآن هو يوم الذات لا
ينقسم ابدا هو في شان وما اعظم شان ذي الشان الذي هذا
شانه في كل آن كذلك اي كما يتقلب الحق سبحانه في شؤونه
كذلك القلب يتقلب حسب تقلبه سبحانه في الخواطر والصفات
والاحوال ولذلك اي ولتقلب القلب في الخواطر قال سبحانه
ان في ذلك اي القرآن لذكرى لمن كان له قلب يتقلب في انواع
الصور والصفات ولم يقل له عقل لان العقل يتقيد بالاعتقادات
الجزئية فيحصر الامر الالهي الذي لا ينحصر فيما يدركه بخلاف القلب
فانه لكونه محل التجليات المختلفة من الالهية والربوبية وتعلقه
صورها يتذكر ما نسيه مما كان يجده قبل ظهوره في هذه النشاة
العنصرية ويجد هنا ما اضاعه كما قال عليه السلام الحكمة
ضالة المومن فافهم • اعلم ان بين القلب والقبول والقابلية
مناسبة معنوية ولفظية اما المعنوية فلان له قابلية قبول
صور جميع التجليات واما اللفظية فلانه لولا قلبية بعض
بعض حروف القلب والقابل وقلبه لكان هو هو وقلب
الشي لغة ان يجعل اوله اخره او ظاهره باطنه جمعا وفرادى
فاذا اقلبت لفظ القلب فان القبول والقابلية من تقاليبه

واما العقل لغة فهو القيد والربط والضبط فمقتضاه
التقييد وحقيقة الذكرى بالحق عن الحق المطلق عن قيد
حتى عن قيد الاطلاق الذى تقابله التقييد ينافى العقل
الذى حقيقته القيد والضبط ولهذا ظهر بهذا الحصر والعقد
اولا فى العقل الاول الذى عقل نور التجلى المطلق باستعداده
الخصوص التقييدى فاقامه الله لمظهر به هذا السر وهو
القيد بحقيقته بتقييد النور المطلق فقال له الحق اكتب
اى قيد واجمع علمى فى خلقى الى يوم القيمة وذلك قيد بقيد
فى قيد وقبول جميع التجليات الغير المتناهية دائما ابدا
ليس الا للحقيقة الانسانية الالهية الازلية الابدية الكمالية
الجمعية الاحدية فهى قلب الوجود الحق وله حقيقة الذكرى

فص حكمة مَلكية فى كلمة لوطية

الملك بفتح الميم وسكون اللام هو الشدة والقوة التامة
وانما قرن الشيخ قدس الله روحه هذه الحكمة بالصفة الملكية
مراعاة للامر الغالب على حال لوط وامته وما عامل الحق
به قومه من شدة العقوبة فى مقابلة الشدة التى قاسها
لوط منهم حتى نطق لسان حاله معهم بقوله لو ان لى بكم
قوة او اوى الى ركن شديد • لوط عليه السلام در قوم خويش
ضعيف بود وايشان اقويا و شديد الحجاب و انقياد
فرمان حق وقبول دعوت نمى كردند وبواسطه اشتغال
بشهوات بهيمية وانهماك در امور طبيعية در زمين افساد
ميكردند تا لوط گفت لو ان لى بكم قوة او اوى الى ركن
شديد پس التجا بحق كه قوى شديد است اورد تا حق بشدت
عذاب ان قوم را استيصال كرد. قال الله تعالى الذى
خلقكم من ضعف اى اساس امركم وما عليه جبلتكم وبنيتكم
الضعف الذى هو عدم القوة فانه خلقكم من تراب ثم من
نطفة ثم من علقة ثم من مضغة مخلقة وغير مخلقة ثم يخرجكم

طفلا ثم جعل من بعد ضعف قوة حيث بلغتم وقت
الاحتلام والشبيبة وتلك حال القوة الى الاكتهال و
بلوغ الاشد ثم جعل من بعد قوة ضعفا وشيبة اى
ردكم الى اصل حالكم وهو الضعف بالشيخوخة والهرم
فالضعف الاول بلا خلاف ضعف المزاج فى فهم ارباب
العموم والخصوص جميعا والقوة التى بعده اى بعد
الضعف الاول قوة المزاج بحسب مفهومها الظاهر
عندهم وينضاف اليه اى الى مفهومها الظاهر فى فهم
ارباب الخصوص قوة الحال وهى التى يقتضى التصرف
والتاثير فى العالم بالهمة والضعف الثانى ضعف
المزاج بموجب مفهومه الظاهر عند الجميع وينضاف
اليه فى فهم ارباب الخصوص ضعف المعرفة اى ضعف
جعل بسبب المعرفة اى المعرفة بالله تضعفه وتخرجه
عن قوته العرضية وترده الى ضعفه الاصلى حتى
تلصقه بالتراب الذى هو اصله وتلحقه به فيرجع الى ضعفه
الاول فلا يقدر على شئ بالتصرف والتاثير بقوة الهمة
فيصير فى نفسه اى فى حد ذاته مع قطع النظر عن ظهور
الصفات الالهية فيه عند نفسه اى فى نظره واعتقاده
كالصغير عند امه الرضيع اى كالطفل الصغير الرضيع
عند امه فكما انه لا يرى لنفسه قوة ولا قدرة ويكل امره
بالكلية الى امه التى ترضعه وتربيه فكذلك العارف بالنسبة
الى الوجود الحق والرب المطلق • عارف
صاحب تصرف را مانع از تصرف دو امرست يكى تحقق بمقام
عبوديت وظهور بضعف حقيقى وعدم اصلى خويش چه
عدم اصل هر متعين است ورجوع همه امور كونيه
بسوى اوست

شعر

• نو ز كجا مى رسد كهنه كجا مى رود • گر نه وراى نظر عالم بى منتهاست •

وقوت وشدت بالاصالة حق راست وغیر او را بالتبع
بس هرچند بسبب تحقق بمقام عرفان مرتبه تاثیر و تصرف
در عالم بهم یافته باشد حضرت حق را بر خود اختیار کند
وان تصرف را بحق ایثار کند

رباعیة

ممکن که بود حقیقتش محض عدم ❁ حاشا که تواند زند از هستی دم ❁
هرچند که بیند از خود اثار قدم ❁ ان به که برون ننهد از اندازه قدم ❁

لاسیما وقتی که ایة کریمه وانفقوا مما جعلکم مستخلفین فیه
شنیده باشد و دانسته که هرچه دردست اوست نه از وست
بلکه او دران خلیفه حق است سبحانه و نایب مناب او وبا
این همه بموجب فرموده فاتخذوه وکیلا مامورست که
حق را دران خلیفه و وکیل خود سازد بس با وجود این
معرفت و شهود عارف را کجا ان همت باقی ماند که بدین
تصرف تواند کرد چه همت اثر نکند مگر بجمعیت تمام که صاحب
همت را کنجایی توجه بغیر او متصرف فیه نماند واین
معرفت تفرقه جمعیت همت اوست وموجب رجوع او بعدم
اصلی و عجز جبلی

شعر

❁ از دور ببینی تو مرا شخص رونده ❁ زان شخص بپرهیز که او غیر عدم نیست ❁
❁ عشق ای و عدم شو که عدم معدن جانست ❁ لکن نه چنین جان که بجز غصه و غم نیست ❁

وامورد وم احدیت متصرف ومتصرف فیه است زیرا که
عارف چون بداند که متصرف ومتصرف فیه در حقیقت واحدست
اگرچه بحسب صورت مختلف است وجود اغیار از نظر شهود
او برخیزد بس همت برچه دارد وجمعیت خاطر بر که گمارد
وللشیخ العارف موید الدین الجندی رحمه الله ههنا کلام
نخصه بعضهم بهذه العبارات والوجه الثانی وهو شهود
احدیة المتصرف والمتصرف فیه کما یمنع من التصرف فقد
یقتضی التصرف لانه واقع فی نفس الامر اذ لیس فی الوجود
الا الحق وحده والتصرف واقع فلو تصرف العارف

بالاحدیة المذکورة ما کان ذلک التصرف الا للحق سبحانه
ولا سیما العبد الکامل فانه هو الذی له جمیع ما للرب من
الحقایق الاسمائیة الالهیة وما للعبد من الصفات العبدانیة
باحدیة العین والا لم یکن کاملا لکن لا یکون بارسال الهمة
وتسلیطها لیلا یخل بمقام العبودیة بل باظهار الحق ذلک منه
وظهوره تعالی علی مظهره بالتصرف من غیر تعمد منه بذلک
ولا ارسال همة ولا تسلیط نفس ولا ظهوریة فالمانع بالحقیقة
هو الوقوف فی مقام العبودیة الذاتیة له ورد امانة الربوبیة
العرضیة الی الله تادبا باداب اهل القرب فلا یتصدی للتصرف
والتسخیر ویتوجه بالکلیة الی الله الواحد الاحد
المتفرد بالتقدیر والتدبیر

شعر

گویند عشق چیست بگو ترک اختیار ❁
❁ انکو ز اختیار نرست اختیار نیست
عارف شهنشهی است دو عالم بدو نثار ❁
❁ هیچ التفات شاه بسوی نثار نیست

رباعیة

❁ کار من اگر باختیارم بودی ❁ اشفته تر از زلف نگارم بودی ❁
❁ گر من نظری بکار خود داشتمی ❁ او را نظری کجا بکارم بودی ❁

ولذلک ای للضعف الحاصل بسبب المعرفة بالله وعدم
الاقتدار علی شیء بالتصرف فیه قال لوط علیه السلام لو ان
لی بکم قوة او اوی الی رکن شدید یرید لوط علیه السلام
بالرکن الشدید بحسب الظاهر القبیلة القویة الغالب علی
اعدائها ویقول رسول الله صلی الله علیه وسلم مشیرا الی
ارادة لوط علیه السلام بالرکن الشدید بحسب الباطن
رحم الله اخی لوطا لقد کان یاوی الی رکن شدید یرید صلی
الله علیه وسلم ضعف المعرفة ای یشیر بهذا الکلام الی
ضعفه الحاصل له بسبب معرفته بالله حیث تعطف علیه اولا

بالدعا له بالرحمة فان ذلك نهى عن ضعفه وعجزه عليه السلام ونسبة ثانيا الى نفسه بالاخوة المشعرة باشتراكه اياه فى هذا الضعف الظاهر تحققه صلى الله عليه وسلم به فالركن الشديد الذى التجا اليه لوط عليه السلام بحسب الباطن هو الحق سبحانه مدبره الذى يدبر امره بمقتضى علمه وحكمته ومربيه الذى يربيه بموجب لطفه ورحمته • لوط عليه السلام عارف بود باينكه هر اسمى را خاصيتى است وتاثيرى ومظهرى كه دران مظهر خاص خواص وتاثيران اسم بظهور مى پيوندد چه افعال او سبحانه در خارج جز بواسطه مظاهر بظهور نمى رسد واز قوت بفعل نمى ايد پس بظاهر التجاء او بظاهر بود نفس او وقبيله وبباطن بحضرت حق سبحانه وهركه بباطن متوجه استمداد از حضرت اسمى از اسما الهى شود وبظاهر قصد ان مظهر كند كه خاصيت ان اسم را از قوت بفعل اورد بى توقف بمراد رسد والله الموفق •

فص حكمة قدرية فى كلمة عزيرية

القضا عبارة عن الحكم الالهى فى اعيان الموجودات على ما هى عليه من الاحوال الجارية من الازل الى الابد والقدر هو تفصيل ذلك الحكم بايجادها فى اوقاتها وازمانها التى تقتضى الاشيآء وقوعها باستعداداتها الجزئية فتعليق كل حال من احوال الاعيان بزمان معين وبسبب معين هو القدر وسر القدر انه لا يمكن لعين من الاعيان الخلقية ان تظهر فى الوجود ذاتا وصفة وفعلا الا بقدر خصوصية قابليته واستعداده الذاتى وسر سر القدر ان هذه الاعيان الثابتة ليست امورا خارجة عن الحق قد علمها ازلا وتعينت فى علمه على ما هى عليه بل هى نسب او شئون ذاتية فلا يمكن ان تتغير عن حقائقها فانها حقائق ذاتيات وذاتيات الحق سبحانه لا تقبل الجعل والتغير والتبديل والمزيد والنقصان

فبهذا علم ان الحق سبحانه لا يعين من نفسه شيئا لشئ اصلا صفة كان او فعلا او حالا او غير ذلك لان امره واحد كما انه واحد وامره الواحد عبارة عن تاثيره الذاتى الوحدانى بافاضة الوجود الواحد المنبسط على الممكنات القابلة له الظاهرة به والمظهرة اياه متعددا ومتنوعا مختلف الاحوال والصفات بحسب ما اقتضته حقائقها الغير المجعولة المتعينة فى العلم الازلى فكان من مقتضى حقيقة عزير عليه السلام واحكام لوازمها انبعاث رغبته منه نحو معرفة سر القدر واستشآء بكره فى القرية الخربة بصورة استبعاد اعادتها على ما كانت عليه فاظهر الله له بواسطة واستبعاده انواعا من صور الاعادة وانواعا من احكام القدرة فلذلك نسب رضى الله عنه الحكمة القدرية الى الكلمة العزيرية بعد الحجة البالغة التامة القوية على خلقه فيما يعطيهم ويحكم به عليهم من الكفر والايمان والطاعة والعصيان لا للخلق عليه كما قالت الجهلة البطلة الظلمة فى حكمهم على الله سبحانه انه قدر على الكافر والجاهل والعاصى الكفر والجهل والمعصية ثم يواخذهم عليها بما ليس فى قوتهم ووسعهم لانهم اى الخلق المعلومون له وهو العالم بهم والمعلوم كائنا ما كان يعطى العالم به كائنا من كان اى يجعله بحيث يدرك ما هو عليه فى نفسه اى فى حد ذاته من الاحوال الجارية عليه من الازل الى الابد واستعداداتها وهو اى ذلك الادراك هو العلم ولا اثر للعلم فى المعلوم بان يحدث فيه ما لا يكون له فى حد ذاته بل هو تابع للمعلوم والحكم على المعلوم تابع له فلا حكم من العالم على المعلوم الا به اى بالمعلوم وبما تقتضيه بحسب استعداده الكلى والجزئى فما قدر الله سبحانه على الخلق الكفر والعصيان من نفسه بل باقتضا اعيانهم وطلبهم بلسان استعداداتهم ان يجعلهم كافرا وعاصيا كما يطلب

عین الکلب صورته الکلبیة والحکم علیه بالنجاسة العینیة
وهذا هو عین سر القدر فان قلت الاعیان واستعداداتها
فایضة من الحق تعالی فهو جعلها کذلک قلت الاعیان
لیست بمجعولة کما مر غیر مرة بل هی صور علمیة للاسماء الالهیة
التی لا تأخرلها عن الحق سبحانه الا بالذات لا بالزمان فهی
ازلیة ابدیة غیر متغیرة ولا متبدلة والمراد بالافاضة التأخر
بحسب الذات لا غیر اعلم ان کل رسول نبی من غیر عکس
کلی فالرسالة خصوص فی مرتبة النبوة وکل نبی ولی من
غیر عکس کلی فالنبوة خصوص مرتبة فی الولایة فکل
رسول ولی کما انه نبی فالرسل صلوات الرحمن علیهم
اعلی مرتبة من غیرهم لجمعهم بین المراتب الثلث الولایة و
النبوة والرسالة ثم الانبیا لجمعهم بین المرتبتین لکن مرتبة
ولایتهم جهة حقیتهم لفنائهم فیه ونبوتهم جهة ملکیتهم اذ بها
یحصل المناسبة لعالم الملئکة فیاخذون الوحی منهم و
رسالتهم جهة بشریتهم المناسبة للعالم الانسانی والیه
اشار الشیخ رضی الله عنه بقوله مقام النبوة فی برزخ
دون الولی وفوق الرسول ای النبوة دون الولایة
التی لهم وفوق الرسالة * نبی آنکس باشد که فرستاده
شود بخلق از برای هدایت وارشاد ایشان بکمالی که
مقدرست بحسب استعداد اعیان ایشان واو نبی فعیلست
بمعنی فاعل از نبا که عبارتست از خبر یعنی مخبر از حق تعالی
وذات واسما وصفات او مر بندگان او را یا بمعنی مفعول
یعنی او را حق تعالی اخبار کرده است از امور مذکوره
ورسول آن نبی را گویند که مامور بود بوضع شریعتی
ابتدا یا بنسخ بعضی از احکام شریعتی که پیش از موضوع
بوده وولایت ماخوذ ست از ولی که قربست وآن
منقسم میشود بدو قسم عامه وخاصه ولایت عامه شامل

باشد جمیع مومنانرا بحسب مراتب ایشان وولایت خاصه
شامل نباشد الا واصلانرا از سالکان پس آن عبارت
باشد از فانی شدن بنده در حق بان معنی که افعال خود
در افعال حق وصفات خود در صفات حق وذات خودرا
در ذات حق فانی یابد مصرع تا هست ز وی بروی وباقی بهر اوست
فالولی هو الفانی فی الله سبحانه والباقی به والظاهر باسمائه
وصفاته وولایت باطن نبوتست نبی از راه ولایت که
باطن ویست از حق عطا وفیض می ستاند واز راه نبوت
که ظاهر ویست بخلق افاضه میکند ومیرساند وآنچه منقولست
از بعضی از اولیاء الله که ولایت از نبوت فاضلترست
نه آنکه ولایت ولی تابع فاضلترست نه آنکه ولایت ولی
تابع فاضلترست از نبوت نبی متبوع قال الشیخ رضی الله
عنه اذا سمعت احدا من اهل الله او ینقل الیک عنه انه قال
الولایة اعلی من ﻫ

فص حکمة نبویة فی کلمة عیسویة

انما خصت الحکمة النبویة بالکلمة العیسویة وان کانت جمیع
هذه الحکم نبویة لان نبوته فطریة غالبة علی حاله وقد انبا عن
الله فی بطن امه بقوله لا تحزنی قد جعل ربک تحتک سریا
وفی المهد بقوله اتانی الکتاب وجعلنی نبیا الی وقت بعثه
وهو الاربعون من سنه لقوله علیه السلام ما بعث
نبی الا بعد اربعین وقیل انها لیست مهموزة من النباء
بل ناقصة من نبا ینبو نبوا بمعنی ارتفع لارتفاع مقامه
من انباء البشر ولقوله تعالی بل رفعه الله وتختم الولایة علیه
من خصایص الروح الذی هو نفس رحمانی من صفاته
الذاتیة الحیوة انه ما یمر علی شیء من القوابل ولم باشره
بصورته المثالیة الا حیی ذلک الشیء بقوة قبوله وظهر
فیه خاصیة الحیوة واثر من آثارها بحسب تلک القوة ولکن

[illegible]

اذا حيى ذلك الشى الذى مر عليه الروح وباشره وسرت
الحيوة فيه يكون تصرفه اى تصرف الروح وتاثيره
بحسب مزاجه اى مزاج ذلك الشى واستعداده لا بحسب
الروح نفسه فان الروح امر قدسى ليس له حس معين
ولا جبلة مخصوصة فاذا كان ذلك الشى ذا مزاج معتدل
قابل للحيوة ظهر فيه الحس والحركة وجميع خواص الحيوة
بحسب المزاج المخصوص وان لم يكن ظهر فيه اثر من الحيوة
بحسب صورته كالخوار لصورة البقر على ما يجى ارواح
مظاهر اسم رب الله زيرا كه حق سبحانه بدان ارواح ربيت
ميكند مظاهر ش را واول صفت كه بحسب وجود لازم ارواح است
حياتست وان اصل جميع صفات وجوديه است ولهذا اسم
حى امام ائمه سبعه كشت بدان سبب كه علم واراده وقدرة
وغيرها من الصفات متصور الوجود نيست مكر بعد از حيوة
وهر چيزى را روحى است خاص كه فايض است بروى از
ربش واو را حياتى است خاصه مناسب او كه ظاهر ميشود
در وى ان حيات وتوابع او من العلم والقدرة والارادة
وغيرها بحسب مزاج ان چيز پس اكر مزاج قريب باعتدال
باشد چون انسان ظاهر ميشود در وى جميع خواص يا
اكثرش واكر بعيد باشد از اعتدال خاصيه حيوة و
لوازمش در وى پيدا نكردد چون جماد ومعدن
الالهى ان النفخ الالهى اى الروح الالهى المنفوخ فى الاجسام
المسواة لنفخ الروح فيها مع نزاهته عن خواص تلك
الاجسام وعلو حضرته فى حد ذاته عن التقيد بصفاتها
كيف يكون تصرفه اى تصرف الروح فى الجسم المنفوخ فيه
او فيما عداه بتوسطه بقدر استعداد الجسم المنفوخ فيه
وقابليته لا بحسب الروح فى نفسه الا ترى ان السامرى
لما عرف اثر الارواح فيما مر عليه وباشره كيف قبض

قبضة من اثر الرسول يعنى الروح الامين الذى هو
جبرئيل حين ظهر متمثلا على البراق وكان البراق ايضا
روحا متمثلا فاثر ذلك فى التراب الذى مر عليه وسرت
الحيوة فيه فعرف السامرى ذلك بنور باطنه وقوة استعداد
فقبض قبضة من اثره فنبذها على صورة العجل المتخذة من
حلى القوم فخار العجل بعد ما صار فلذلك اى الخوار
بسبب استعداد المزاج التابع لصورة العجل فلو كان
صورة حيوان اخر لنسب اليها اسم الصوت الذى لتلك
الصورة كالرغاء للابل والثؤاج للكبش واليعار
وغير ذلك جبرئيل عليه السلام نزد ارباب عرفان عبارت
از روحى است كه مسلط است بر سموات سبع وما فيها من
العناصر والمواليد ومحل سلطنت او سدرة المنتهى است
وهر روحى از ارواح كه در مرتبه از مراتب عاليه واقعست
در ما تحت خود از مراتب سافله موثر مى باشد پس ارواح
باقى سموات كه در تحت سابع واقعند اعوان واتباع جبرئيل
باشند واما روح فلك قمر كه پيش فلاسفه مسمى است بعقل
فعال عند ارباب التحقيق مسمى باسمعيل است نه بجبرئيل
كما زعمت الفلاسفه واين اسمعيل ملكى است مسلط بر عالم
كون وفساد از اعوان واتباع جبرئيل عليه السلام
وليس له حكم فيما فوق فلك القمر كما لا حكم لجبرئيل فيما فوق السدرة والله اعلم

فص حكمة رحمانية فى كلمة سليمانية

انما خصت الكلمة السليمانية بالحكمة الرحمانية لعموم حكمها
فانه كما ان لاسم الرحمن شمول حكم على الموجودات كلها كذلك
الكلمة السليمانية احاطة سلطنة وتصرف فى العالم كله
فسخر الله له العالم الاعلى والاسفل اما تسخيره له العالم
السفلى فواضح بحكمه فى الجن والانس والوحش والطير وسائر
الحيوانات البرية والبحرية وتعدى حكمه الى العناصر فسخر

له الريح تجري بامره وسخر له الما يغوص فيه الشياطين البارية
وهذا من اعظم التسخيرات لما فيه من الجمع بين ما من النار
مع الما و مع ما من الماء مع تضاد طبايعهما ولذلك نبه سبحانه
وتعالى بقوله ومن الشياطين من يغوصون له ويعملون
عملا دون ذلك فاخبر تعالى ان كل ما كانوا يعملون له فهو
دون غوصهم لما ذكرت من صعوبة الجمع بين الاضداد و
سخرت له الارض يتبوء منها حيث يشا واما تسخير الحق له
العالم العلوي فواضح ايضا عند المستبصرين في كل ما تيسر له
عليه السلام في هذا العالم فانه من اثار تسخير الله له ذلك
العالم وتعليمه اياه اسباب التصاريف فافهم لما كانت
بلقيس خالصة له اي لسليمان عليه السلام بالانقياد
اليه والايمان به من حيث لا تشعر بذلك اي بكونها له
وذلك لمناسبة فطرية ومجانسة ذاتية وتوفيق الهي قالت
لقومها ظاهرة بالقوة اي بقوة الهمة والتصرف بما فيهم
ليتقادوا اليها في حق كتاب سليمان حين القاه الهدهد
اليها وارتهم اياه انه كتاب كريم حيث قالت اني القي
الي كتاب كريم اي مكرم عليها معظم عندها انه اي هذا الكتاب
الكريم من سليمان بهذا اجابة لمرسل الكتاب او اشارة الى
عنوانه وانه اي مضمونه بسم الله الرحمن الرحيم الا تعلو
علي واتوني مسلمين تكريم بلقيس وتعظيمها لكتاب
سليمن كان لعناية ازلية ومناسبة جبلية لا كما قال بعض
اهل الظاهر من المفسرين من ان السبب فيه تقديم سليمان
اسمه على اسم الله وغاية له ان يقع عليه الحرق اما اولا
فلان قوله انه من سليمان ليس من مضمون الكتاب كما سبق
اليه الاشارة واما ثانيا فلان بلقيس لو كانت مريدة
للحرق وما كانت موفقة لاكرام الكتاب لم يكن تقديم اسمه حاميا
له من الحرق ولا ناجزة بل كانت تقرا الكتاب وتعرف مضمونه

كما فعل كسرى ثم كانت تمزقه لولم تكن موفقة • چون
بلقيس نامه سليمان را بگشاد و بر مضمونش اطلاع افتاد
سابقه عنايت ازلی و رابطه مناسبت جبلی در حركت
امد بحسب باطن ايمان اورد و انقياد نمود و مضمون انرا
بر اتباع و اشياع خويش عرضه فرمود تا هر كرا با او در ان
جنسيت و مناسبت شركتی باشد بر قبول ان اقبال نمايد
چه سرمايه ايمان بانبيا و رسل عليهم السلام ان مناسبت
وجنسيت است نه مشاهده معجزات و مطالعه خوارق
عادات

مثنوی

• موجب ايمان نباشد معجزات • بوی جنسيت كند جذب صفات •
• معجزات از بهر قهر دشمن است • بوی جنسيت بی دل بردنست •

ولهذا چون كسرى را ازان مناسبت و جنسيت اثری نبود
و از عنايت ازلی و سعادت اصلی حظی نه بر قبول نامه
حضرت رسالت صلى الله عليه وسلم اقبال ننمود و بعد
الاطلاع بر مضمون ان قاعده عناد و استكبار پيشه كرد
و بتمزيق و تخريق و تفريق ان نامه همايون گستاخی
وبی ادبی پيش اورد مثنوی مولوی قدس سره

• چون خدا خواهد كه پرده كس درد • ميلش اندر طعنه پاكان برد •

وما ظهر اصف وزير سليمان عليه السلام بالقوة وجعيته
الالهية عن الاتيان بالعرش اي عرش بلقيس من سبا قبل
ارتداد طرف الناظر انه محال اذ النقل زماني وحركة البصر
نحو المبصر وعند انبه لوقوع الابصار مع فتح البصر في وقت
واحد فان ليس حصول عرش بلقيس عند سليمان بالنقل
من مكان الى مكان ولا بانكشاف صورته على سليمان في مكانه
لقوله تعالى فلما راه مستقرا عنده فلم يبق الا انه كان بالتصرف
الالهي من عالم الايد والقدرة مكان وقت قول اصف
انا اتيك به قبل ان يرتد اليك طرفك عين وقت انعدام العرش

فی سبا و ایجاده عند سلیمان علیه السلام و بهذا التصرف اعلا
و اتب التصرف الذی خصه الله به من شاء من عباده و اقدره
علیه و ما کان ذلک الا کرامة لسلیمان علیه السلام حیث
وهب الله لبعض اصحابه و اخذ خاصة بهذا التصرف العظیم
و هو من کمال العلم بالخلق الشدید فان الفیض الوجودی
والنفس الرحمانی دائم السریان والجریان فی الاکوان کالماء
الجاری فی النهر فانه علی الاتصال یتجدد علی الدوام وکذلک
تعینات الوجود الحق فی صور الاعیان الثابتة فی العلم
القدیم لایزال تتجدد علی الاتصال فقد یخلع التعین الاول
الوجودی عن بعض الاعیان فی بعض المواضع و یتصل به
الذی یعقبه فی موضع اخر و ما ذلک الا لظهور العین العلمی
فی هذا الموضع و اختفائه فی الموضع الاول مع کون العین
بحاله فی العلم و عالم الغیب و لما کان اصف عارفا بهذا
المعنی معینا به من عند الله مخصوصا منه بالتصرف فی الوجود
الکونی و قد اتی الله تعالی سلیمان بصحبته و آزره و قواه
بمعونته اکرامه و اتماما للنعمة علیه فی تسخیر الجن والانس
والطیر والوحش و اعلاء لقدرته و اعظاما لملکه سلط
الغیرة علی اصف تغار علی سلیمان و ملکه الذی اتاه من
ان یتوهم الجن ان تصرفهم الذی اعطاهم الله تعالی اعلی
و اتم من تصرف سلیمان و ذویه فاعلمهم ان الملک والتصرف
الذی اعطی لبعض اصحابه من خوارق العادات اعلی و اتم
من الذی خص الجن به من الاعمال الشاقة والخارجة عن
طوق البشر والخارقة للعادة بحسب الفکر والنظر و اعلم
ان الجن ارواح قویة متجسدة فی اجرام لطیفة تغلب علیها
الجوهر الناری والهوائی کما غلب علینا الجوهر الارضی
والمائی وللطافة جواهر اجسادهم و قوة ارواحهم اقدرهم
الله علی التشکل باشکال مختلفة والتمکن من حرکات سریعة و اعمال

عن وسع البشر متجاوزة کالملائکة الا انها سفلیة والملائکة
علویة والله اعلم * فصل اصف بدان جنی که گفت انا
اتیک به قبل ان تقوم من مقامک بتصرفات نفسانی است
با معاونت از تاثیرات فلکی و خواص طبایع اشیا چه رجوع
طرف ناظر اسرع است از قیام قایم از مقامش پس اصف
در عمل اتم بود از ان جنی زیرا که تصرف کرد در عین عرش با عدام
و ایجاد در انی واحد پس اعدام کرد در موضعش و ایجاد
کرد نزد سلیمان از انکه قول کاملان مثل قول حق است
سبحانه چیزی را که وجود او مطلوب باشد پس چون کامل
کن گوید همان زمان ان چیز موجود شود ولیکن باذن حق
تعالی چه حق سبحانه عین جوارح و عین قوای روحانی
و جسمانی ایشان شده است و بسبب این نسبت ان
کامل وزیر سلیمان علو بود

رباعیة

* چو صحبت عارفان کامل بگزین * چو جانب مدکان مقبل منشین *
* شد همه تیره نور از صحبت نار * شد زنده غذا چو گشت بازنده قرین *

و سلیمان قطب وقت خود بود و متصرف و خلیفه بود
در عالم و خوارق عادات از اقطاب و خلفا کم صادر
میشود بلکه از وزرا و نایبان ایشان واقع میشود زیرا که
اقطاب قایم بعبودیت تامه و متصف بفقر کلی اند تصرف
نمیکنند از برای خود در چیزی ولما قالت بلقیس فی
جواب السؤال عن عرشها حیث قال لها اهکذا عرشک
کانه هو ای کان العرش المشاهد المشار الیه هو العرش
الذی خلفته فی سبا فقیه ای فهما قالت بلقیس عثور
و اطلاع منا علی علمها ای علی کونها عالمة بتجدید الخلق
بالامثال فی کل زمان بل فی کل آن فاتت بلقیس بکاف
التشبیه فی قولها کانه هو و حکمت بالمغایرة والمشابهة
فان التشبیه لایکون الا بین المتغایرین و صدقت فیما قالت

لما ذكرنا من تجديد الخلق بالامثال فان مثل الشي لا يكون
عينه من حيث التعين وهو هو من حيث الحقيقة واراها
اي سليمان بلقيس صرح القوارير فحسبته كانه لجة
اي ماء فكشفت عن ساقيها حيث لا يصيب الماء ثوبها
وما كان لجة في نفس الامر كما ان العرش المرئي الموجد
عند سليمان ليس عين العرش الذي خلقته في سبا من
حيث الصورة فانه قد انخلع عن الصورة الاولى ولبس
بصورة اخرى ولكن الجوهر الذي تعاقبت عليه الصورتان
واحد والصورتان متماثلتان فنبهها بذلك على انه حال
عرشها كحال الصرح في كون كل منهما مماثلا مشابها للاخر
اما العرش فلانه انعدم وما اوجده الموجد مماثل لما انعدم
واما الصرح فلانه من غاية لطفه وصفائه صار شبيها
بالماء الصافي مماثلا له وهو غيره فنبهها بالفعل على انها
صدقت في قولها كانه هو فانه ليس عينه بل مثله وهذا
غاية الانصاف من سليمان عليه السلام فانه صوبها في
قولها كانه هو وهذا التنبيه الفعلي كالتنبيه القولي الذي
في سواله اهكذا عرشك حيث لم يقل اهذا عرشك فافهم
وهذا اي تجديد الخلق مع الانات ليس مخصوصا بعرش
بلقيس بل هو سار في العالم كله علوه وسفله فان العالم
بمجموعه متغير ابدا وكل متغير يتبدل تعينه مع الانات فيوجد
في كل آن متعين غير المتعين الذي هو في الآن الاخر مع
ان العين الواحدة التي تطرأ عليها هذه التغيرات بحالها
فالعين الواحدة هي حقيقة الحق المتعينة بالتعين الاول
اللازم لعلمه بذاته وهي عين الجوهر المعقول الذي قبل
هذه الصور المسماة عالما ومجموع الصور اعراض طارية
متبدلة في كل آن والمحجوبون لا يعرفون ذلك فهم في لبس من
هذا التجدد الدائم في الكل واما اهل الكشف فانهم يرون الله

تعالى يتجلى في كل نفس ولا يتكرر التجلي فان ما يوجب البقا
غير ما يوجب الفنا وفي كل آن يحصل البقا والفنا فالتجلي
غير متكرر ويرون ايضا ان كل تجل يعطي خلقا جديدا ويذهب
بخلق فذهابه هو الفنا عند التجلي الموجب للفنا والبقا
لما يعطيه التجلي الاخر الموجب للبقا بالخلق الجديد ولما
كان هذا الخلق من جنس ما كان اولا التبس على المحجوبين
ولم يشعروا التجدد وذهاب ما كان حاصلا بالفنا في الحق
لان كل تجل يعطي خلقا جديدا ويفني في الوجود الحقيقي
ما كان حاصلا ويظهر هذا المعنى في النار المشتعلة من
الدهن والفتيلة فانه في آن يدخل منها شي في النارية
ويتصف بالصفة النورية ثم يذهب تلك الصورة بصيرورته
هوا هذا شان العالم باسره فانه مستمد دايما من الخزاين
الالهية تفيض منها وترجع اليها والله اعلم بالحقايق
اعلم ان امداد الحق وتجلياته واصل الى العالم في كل نفس
وفي التحقيق الاتم ليس الا تجل واحد يظهر له بحسب القوابل
ومراتبها واستعداداتها تعينات فيلحقه لذلك التعدد
والنعوت المختلفة والاسما والصفات لان الامر في نفسه
متعدد او وروده طار ومتجدد وانما التقدم والتاخر
وغيرهما من احوال الممكنات يوهم التجدد والطريان
التقييد والتغير ونحو ذلك كالحال في التعدد والا فالامر
اجل من ان ينحصر في اطلاق او تقييد او اسم او صفة او
نقصان او مزيد وهذا التجلي الاحدي المشار اليه ليس غير
النور الوجودي ولا يصل من الحق الى الممكنات بعد
الاتصاف بالوجود وقبله غير ذلك وما سواه فانما هو
احكام الممكنات وآثارها يتصل من بعضها الى بعض حال
الظهور بالتجلي الوجودي الوحداني المذكور ولما لم يكن
الوجود ذاتيا لسوى الحق بل مستفادا من تجليه افتقر

العالم فی بقائه الی الامداد الوجودی الاحدی مع الآنات
دون فترة ولا انقطاع له اذ لو انقطع الامداد المذکور
طرفة عین بقی العالم دفعة واحدة فان الحکم العدمی امر
لازم للممکن والوجود عارض له من موجده از نفاد
فرمان قهرمان وحدت حقیقی است که در محل ظهور آثار
اسم بزرگوار الظاهر هیچ چیز را بهره از ثبات و قرار
اصلا نیست حتی زمان متعارف موهوم الاتصال که معنی
بقای ملاحظه آن تصور نمی توان کرد و از دقایق لطایف
الهی که جلایل نعم نامتناهی اشتمال دارد بران دراک
کنند که با فضل رسل علیه وعلیهم الصلوة والسلام
فرود آمده هدایت وراه نمای خلایق را بمخلوقات
بکلمات الله مودی شده وحال آنکه کلمات را در نسخه
جامع مطابق وفی انفسکم افلا تبصرون عدم ثبات واستقرار
چنان ظاهر است که واهمه را دران مکنت دغدغه وتشکیک
نیست تا از اطلاع بان واندیشه دران حال طالب
صادق دریابد که

شعر

مالک ملک بقا جز واحد قهار نیست
قهر شان کز غیر در وادی او دیار نیست
اوست کز نور ظهورش مینماید این وآن
وانچه می پنداریش عالم بجز پندار نیست
آنکه هست وبود وباشد برتر از پندارهاست
وانکه هستش میشمارد بینش ابصار نیست

وچون برحسب فرموده کل یعمل علی شاکلته از هستی
ویکانگی حقیقی حضرت صانع سبحانه اثری در مصنوعات
ظهور می یابد که بدو شعور اهل تمیز از صغار وکبار
بران می تابد اکثر مردم مدرکات بحواس را تاریک وتیره
می یابند موجود می دانند بوجودی که در بدو حدوث یافته

ومستمر مانده ودر واقع استمرار نمایش آن مدرکات
که همه اینها از قبیل اعراض توانند بود از وصول رحمت
ایجادی بود که لحظة فلحظة بهر یک رسد واشارت بانست
که العرض لا یبقی زمانین که شیخ اشاعره رحمة الله ورضوانه
علیه بر لوح بیان نگاشته وبقا را تا من صفات سبعه
الهیه داشته وبعضی امور معقول که برای رویت جوهر
نماید ونمایشش بر یک وتیره مدتها پایدار نمایندگی
وپایندگی از دعومیت قیومیت آفریننده وپرورنده او
باید شناخت وخود را بغلط نینداخت مثنوی

حادث ممکن که نباشد بخود   فیض وجودش متعاقب رسد
بیخبر از سر شدید العقاب   ره نبرد معنی مر السحاب
گو بنگر روشنی مستنیر   کز مضی چون شده تابش پذیر
تابش مر آن نه دران آن رسید   بهره ز هستی بهمان سان رسید
آنچه نماید چو نپاید دراث   سهو بود نسبت هستی بان
وانکه بخود هست وبود لایزال   برتر از اندیشه ووهم وخیال
عقل درین دایره سرگشته ایست   جا دارین مو که سرگشته ایست

والملک الذی لا ینبغی لاحد من بعده ای من سلیمن
علیه السلام کما ساله عن ربه بقوله رب اغفر لی وهب
لی ملکا لا ینبغی لاحد من بعدی هو الظهور فی عالم الشهادة
بالمجموع ای بمجموع الاملاک المتعلقه بالعالم عن
طریق التصرف فیه ای فی العالم لا الظهور ببعضها فانه
علیه السلام قد شورک فی کل جزو من الملک الذی اعطاه الله
ولا اقتدار والتمکن من مجموعها من غیر ظهور به فان الاقطاب
والکمل متحققون بهذا المقام قبله وبعده لکن لا یظهرون
به الا تری ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کیف مکنه
الله تعالی بمکین قهر من العفریت الذی جاء باللیل لیضل
به فهم باخذه وربطه بساریة من سواری المسجد حتی یصبح

فيلعب به ولدان المدينة فذكر صلى الله عليه وسلم دعوة
سليمن عليه السلام فرده الله اى العفريت خاسا عن
الظفر عليه فلم يظهر صلى الله عليه وسلم بما اقدره الله
وظهر بذلك سليمن عليه السلام • ابو هريره •
رضى الله عنه روايت ميكند از رسول الله صلى الله عليه وسلم
كه كفت دوشينه عفريتى ميخواست كه قطع صلوة من كند
خداوند سبحانه مرا قادر كردانيد بر كرفتن او ميخواستم
كه اورا بكيرم و بر ستونى از ستونهاى مسجد بربندم تا كودكان
مدينه و همه شما در و نظر كنيد پس بياد اوردم دعوت
برادر خود سليمانرا كه كفته بود رب اغفر لى وهب لى ملكا
لا ينبغى لاحد من بعدى وان عفريت را از نيل ظفر بر
برادر نوميد و حسرت زده كذاشتم چون رسول الله صلى
الله عليه وسلم خبر داد كه حق تعالى مرا بر اخذ او قادر
كردانيد دريافتم كه موهبت تصرف از حق يافت بعد
از ان ديد كه حق سبحانه ذكر دعوت سليمن كرده طريق
ادب مرعى داشت پس معلوم شد كه انچه مختص است بسليمان
عليه السلام ظهور رست بملك موهوب در ميان عموم خلايق
نه تمكن و اقتدار بران مثنوى ولد رحمه الله هر نبى و ولى
بر همه معجزات قادر بود اكرچه هر يكى معجزه و كرامتى
ظاهر كرد الا به تمامت قادر بود بحسب اقتضاى هر دورى
يكى شق قمر كرد و يكى مرده زنده كرد و همچنين الى ما لا نهاية
چنانكه طبيب هر رنجورى را دوايى ديكر كند لايق
رنجش نه ازانست كه همان قدر ميدانند اما دران محل
ان مى بايد نظير اين بسيارست چون انبيا و اوليا
عليهم السلام مظهر و الت حق اند هرچه الت كند در حقيقت
صانع كرده باشد همچنانكه قلم در دست نويسنده مختار
نيست اختيار در دست كاتب است چون از صورت

انسان معجزات و كرامات را حق تعالى مى نمايد چون
توان كفتن كه حق بر بعضى قادرست و بر بعضى قادر نيست
اين سخن و انديشه فى الحقيقه كفر باشد مثنوى

• هر ولى جمله كرامت داشت • كرچه هر يك يكى دو زان افراشت •
• هر يكى را هزار چندان بود • اندكى كرچه بهر خلق نمود •
• وانبياى كزيده تا آدم • مثل موسى و عيسى مريم •
• معجز هر يكى دكركون بود • هر يكى سوى حق رهى بنمود •
• هر يكى بود بر همه قادر • كرچه جمله زيك نشد ظاهر •
• قدرت و معجزات از حق خاست • كى بود عجز ان طرف كه خداست •
• انبيا الت اند و حق بركار • همه بى اختيار و او مختار •
• اب اكرچه شود ز لوله روان • نبود اصل اب لوله بدان •
• اصل ان اب باشد از دريا • كرچه از لولها شود پيدا •
• حق چو لوله است و قدرت حق اب • در مسبب نكر كذر ز اسباب •

تسخير الرياح الذى اختص به سليمان وفضل به على
غيره وجعله الله من الملك الذى لا ينبغى لاحد من بعده
هو تسخير الارواح النارية التى يكون لنوع الجن كما قال تعالى
خلق الجان من مارج من نار لانها اى الارواح النارية
ارواح متصرفة فى رياح هى كالابدان لها قال الشيخ رضى
الله عنه التسخير من حيث هو تسخير ليس مما يختص به سليمان
فان الله تعالى يقول فى حقنا كلنا من غير تخصيص باحد منا
وسخر لكم ما فى السموات وما فى الارض جميعا منه وقد ذكر تسخير
الرياح والنجوم وغير ذلك ولكن لا عن امرنا بل عن امر الله
فما اختص سليمان ان عقلت الا بالامر من غير جمعية
ولا همة بل بمجرد الامر والتلفظ وانما قلنا ذلك لانا نعلم
ان اجرام العالم تنفعل لهم النفوس اذا اقيمت فى مقام
الجمعية وقد عاينا ذلك فى هذا الطريق وكان من سليمان
مجرد التلفظ بالامر لمن اراد الله تسخيره من غير همة ولا جمعية •

يريد رضي الله عنه ان التسخير المختص بسليمان هو التسخير
بمجرد امره لا بالهمة والجمعية وتسليط الوهم ولا بالاقسام
العظام واسماء الله الكرام والظ انه كان له اولا باسماء
الله والكلمات التامات والاقسام ثم ترقى حتى بلغ
الغاية وانقادت له الخلائق واطاعت الجن والانس
والطيور والوحش وغيرها بمجرد الامر والتلفظ بما يريد
منها من غير جمعية ولا تسليط وهم وهمة عطاء من الله
وهبة وكان امره اذا اراد شيئا ان يقول له كن فيكون
ويحتمل ان ذلك اختصاصا له من الله اشد اقوله
تعالى بغير حساب حيث قال سبحانه هذا عطاؤنا فامنن
اي اعط او امسك بغير حساب معناه لست يا سليمان
محاسبا في الآخرة عليها اي على ما اعطاك الله من الملك
والمال وتسخير الرياح وغير ذلك وفي بعض النسخ
ليست على صيغة الغيبة اي ليست تلك الامور محاسبا
عليها في الآخرة قال رضي الله عنه علمنا من ذوق
هذا الطريق ان سؤاله عليه السلام كان عن امر ربه
والطلب اذا وقع عن الامر الالهي كان الطالب له الاجر
التام على طلبه لكونه مطيعا لربه في ذلك ممتثلا لامره
والباري تعالى ان شاء قضى حاجته فيما طلب منه
وان شاء امسك فان العبد قد وفى ما اوجب الله عليه
من امتثال امره فيما سال ربه فيه فلو سال ذلك من نفسه
عن غير امر ربه له بذلك لحاسبه وهذا سار في جميع ما يسال
الله فيه • والله اعلم • ه ه ه

فص حكمة وجودية في كلمة داودية

انما اختصت الكلمة الداودية بالحكمة الوجودية لان
الوجود انما تم بالخلافة الالهية في الصورة الانسانية
واول من ظهر فيه الخلافة في هذا النوع كان آدم عليه السلام

واول من كمل فيه بالتسخير حيث سخر الله له الجبال والطير في
ترجيع التسبيح معه كما قال تعالى والطير محشورة كل له اواب
وجمع الله فيه بين الملك والحكمة والنبوة في قوله تعالى و
شددنا ملكه وآتيناه الحكمة وفصل الخطاب وخاطبه بالاستخلاف
ظاهرا صريحا هو داود عليه السلام ولما كان التصرف في
الملك بالتسخير اعظمها لم يتم عليه بانفراده وهبه سليمان
دفي شركته في ذلك كما قال تعالى ولقد آتينا داود وسليمن
علما وقالا الحمد لله الذي فضلنا على كثير من عباده المؤمنين
وقال تعالى ففهمناها سليمن وكلا آتينا حكما وعلما وكانت
تتمة لكماله في الخلافة بما خصصه الله به من كمال التصرف
في العموم فبلغ الوجود بوجوده كماله في الظهور وهذا هو
السر في اقتران الحكمة الداودية بالحكمة السليمانية
وتقديم السليمانية على الداودية للمزية الظاهرة له بخصوصية
فان داود عليه السلام كان مظهر كليات الاحكام الاسمائية
والصفات الربانية والآثار الروحانية والقوى الطبيعية
وبجمعها فاستحق لظهور مقام الخلافة واحكامها واحكام
الحكمة وفصل الخطاب وورثه سليمان وزاد في التفصيل
الفعلي والحكم الظاهر الجلي والتسخير العام الكلي العلي
فما ظهر في الوجود احد من الناس اعظم ملكا ولا اعم حكما
منه ولا يظهر بعده لانه لما بلغ ظهور ما قدر الله ظهوره
من اسرار الربوبية والامور التي سبق ذكرها المضافة الى
الحق والى الكون من حضرة العلم الى اقصى درجات
الظهور المعلومة عند الله وقع التحجر باجابة دعوته فعادت
هذه الامور بعد كمال ظهورها راجعة من حضرة الظهور
الى حضرة البطون بنحو من التدريج الواقع في ازمنة بروزها
من حضرة البطون الى حضرة الظهور فانه ما ثمة الا ظهور
من بطون او بطون من ظهور فما نقص من الباطن اخذه

الظاهر وبالعكس اعلم ان النبوة والرسالة تكونان
بالاختصاص الالهي وليستا بكسب ولا مجازاة عن عمل او
ثوابا عن سابقة حسنة وطاعة تكونان سبجه عنهما وشكرا او
عبادة متوقعة منهم عليهما واذا كانتا كذلك فلا تحصلان
لاحد بعمل وكسب وعمل كما توهم القايلون من اهل النظر
الفكري بانهما تحصلان لمن كمل عمله وعلمه فان النبوة عندهم
عبارة عن كمال العلم والعمل فمن كمل علومه واعماله فهو
نبي في زعمهم وهذا باطل والا لكان كل من تكامل علمه
وعمله رسولا نبيا يوحي اليه وينزل عليه الملك بالوحي و
التشريع فصح انهما ليستا الا من اختصاص الهي ومن
لوازمهما كمال العلم والعمل فلا يتوقف تحققهما عن لوازمهما
فان تحقق وجود اللازم انما هو تحقق وجود الملزوم لا
بالعكس وهذا ظاهر ولما كانتا من اختصاص الهي لم
يطلب منهم عليهما جزآء ولا شكورا وان وقع منهم الشكر
وابا واثوابا لاعمال الصالحات في مقابلتهما فليس ذلك
مطلوبا بالقصد الاول من الاختصاص ولا هم مطالبون
بذلك عوضا عنهما چون مرتبه نبوت ومنصب رسالت
اختصاصی است الهی وموهبتی است از مواهب نامتناهی
نه جزایی مترتب بر عملی سابق ونه عطایی منبعث از توقع
شکر وعبادتی لاحق وبخشش اکثر عطیاتی که متفرع
است از محض فضل واحسان وکمال رحمت وامتنان
شیخ رضی الله عنه درین حکمت ببعضی از آنها که نسبت
با داود علیه السلام بوصول رسیده است وبحصول
انجامیده اشارت میفرماید ومیگوید ووهب الله
سبحانه لداود فضلا ای علی وجه الفضل والامتنان
معرفة متعلقة به بذاته وصفاته وافعاله معرفة
لا تقتضيها عمله من انواع العبادات واصناف المبرات

فلو اقتضاها اي تلك المعرفة عمله عليه السلام كما قال
النبي صلى الله عليه وسلم من عمل بما علم ورثه الله
علم ما لم يعلم لكانت تلك المعرفة جزاء لا هبة وعطآء
وقد سبق ان النبوة والرسالة اختصاص الهي
لا مدخل فيهما للكسب والتعمل وكذلك اكثر ما يترتب
عليهما من المواهب والعطايا وكذلك وهب الله
سبحانه له اي لداود وسليمن عليه السلام ليكون
تتمة في كماله في خلافته فقال تعالى ووهبنا لداود
سليمن ربعني قوله تعالى ولقد آتينا داود منا فضلا
في محل التوقف حيث لم يصرح فيه بالهبة ولا بما يقابلها
بل هذا العطآء المعبر عنه بايتاء الفضل عطاء جزآء
لعمله فيكون فضلا على مثل العمل كقوله تعالى
من جاء بالحسنة فله عشر امثالها او عطاء بمحض
الهبة غير مترتب على عمل ولا مطلوب منه جزا لكن
الظاهر هو الثاني لانه تعالى ذكر انه آتي داود
فضلا ولم يذكر انه اعطاه ما اعطاه جزآء لعمله
ولم يطلب منه جزا على ذلك الفضل ولما طلب الشكر
على ذلك بالعمل طلبه من آله لطلب المعاوضة
وقال تعالى بعد ما طلب من آل داود الشكر بالعمل
وقليل من عبادي الشكور فاورد الشكور ببنية
المبالغة فان صيغة فعول ههنا للمبالغة في فاعل
وليعم ويشمل شكر التكليف الذي كلف الله سبحانه
وشكر التبرع الذي لم يكلفهم به لكنهم اتوا به تبرعا
فان المبالغة في الشكر انما هو بالاتيان بقسميه كليهما
فشكر التبرع ما يشير اليه قوله افلا اكون عبدا
شكورا قول النبي صلى الله عليه وسلم حيث قام الليل
كله حتى تورمت قدماه فقيل له اقصر غفر الله لك ما

تقدم من ذنبک وما تاخر فقال صلى الله عليه وسلم ذلک
وشکر التکليف ما وقع به الامر التکليفي الالهي مثل
قوله تعالى واشکروا الله وقوله تعالى واشکروا نعمة الله
وغير ذلک مما ورد في الکتاب والسنة وبين الشکرين
شکر التکليف وشکر التبرع من التفاوت والتفاضل
ما بين الشکورين الشکور المکلف والشکور المتبرع
فکما ان الشکور المتبرع افضل من الشکور المکلف فکذلک
شکر التبرع افضل من شکر التکليف وذلک ظاهر جلي
لمن عقل وفهم الامور من الله لا من نظره العقلي
سؤال اگر گوئيد مي شايد که شخصي از عهده شکر
تکليفي بيرون نيايد وباداء شکر تبرعي قيام نمايد ولا
شک شاکر مکلف که از عهده شکر تکليفي بيرون آمده باشد
از آن شاکر متبرع افضل خواهد بود پس حکم بافضليت
شاکر متبرع على الاطلاق صحيح نباشد جواب گوئيم که
مادام که شاکر متبرع از عهده شکر تکليفي کما ينبغي بيرون
نيايد شکر تبرعي از وي صورت نبندد زيرا که شکر
تبرعي از نوافلست وتکليفي از فرايض وهرگاه که اداي
فريضه بر وجه قصور ونقصانست اقدام بر نافله متمم
ومکمل آنست پس في الحقيقه آن نافله از فريضه واقع
شده باشد نه از نفل واين بعينه چنانست که شيخ
رضي الله عنه در فتوحات ميفرمايد که نماز تهجد که از
نوافلست وقتي از تهجد واقع شود که تهجد اداي
فريضه بر وجه کمال کرده باشد والا آن تهجد متمم
ومکمل فرايض او خواهد بود پس في الحقيقه آن از فرايض
واقع شده باشد نه از نوافل وتهجد از نوافلست
وداود عليه السلام منصوص على خلافته عن الله
سبحانه في الحکم على الخليقة والتصرف فيهم کما قال عز من قائل

يا داود انا جعلناک خليفة في الارض فاحکم بين الناس بالحق
على صورة التفويض مخاطبا اياه او آمرا له بالحکم والامامة
اي وکذلک هو عليه السلام منصوص على امامته فان الامامة
بالنسبة الى الخلافة کالولاية بالنسبة الى النبوة فکل خليفة
امام من غير عکس وغيره اي غير داود کآدم والخليل عليهم
السلام ليس کذلک منصوصا على خلافته واما امامة
الخليل عليه السلام فلانه قال في حقه اني جاعلک للناس
اماما ولم يقل خليفة وان کنا نعلم ان الامامة ههنا خلافة
ولکن ما هي مثلها لو ذکرها باخص اسمائها اعني الخلافة واما
آدم عليه السلام فلانه وان نص على خلافته فليس مانص
مثل التنصيص على خلافة داود عليه السلام فانه تعالى
قال للملائکة اني جاعل في الارض خليفة ولم يقل اني جاعل
آدم خليفة وما ذکر في قصته بعد ذلک لا يدل على انه عين
ذلک الخليفة الذي نص الله عليه وايضا لم يصرح سبحانه
بتحکيمه في الناس فيجوز ان يکون خلافته في الارض ان يخلف
فيها من کان قبله لا انه نائب عن الله في خلقه بالحکم الالهي
فيهم وان کان الامر في نفسه کذلک اذ ليس کل ما هو الامر في
التنصيص عليه والتصريح به وقال بعضهم قدست اسرارهم
ان في قوله تعالى اني جاعل في الارض خليفة احتمالا في حق
آدم عليه السلام من کونه اول الخلفاء واباهم ولکن الاحتمال
متناول غيره من اولاده وقرينة الحال تدل على ان الاحتمال
في حق داود عليه السلام ارجح لان آدم ما افسد وما سفک
الدماء ومحاجة الملائکة مع الرب تعالى في جواب قوله اني
جاعل في الارض خليفة بقولهم اتجعل فيها من يفسد فيها
ويسفک الدماء مرجحة للاحتمال في حق داود عليه السلام
لانه سفک دماء اعداء الله من الکفرة کثيرا وقتل جالوت
وافسد ملکه وجعل کما قال تعالى حکاية عن بلقيس ان الملوک

اذا دخلوا قرية افسدوها وجعلوا اعزة اهلها اذلة وكذلك
يفعلون فطهر من داود عليه السلام هذا النوع من الفساد
في الكفار الذين اراد الله داود دوادي القوم من خلفائه بافساد
ملكهم وحالهم لانه عين اصلاح الملك والدين فصحت في حق
داود عليه السلام ما قالت الملائكة فللقايل ان يقول المراد
على التعيين من قوله اني جاعل في الارض خليفة هو داود
عليه السلام وفي كتاب الفكوك قدس سره من افاده ومن جملة
ما رجحت به خلافة داود على خلافة ادم عليهما السلام ان
حظ ادم من الاسما على ما صرح به كان علمه بها واما داود فتحقق
بها علما وعملا وحالا اما علما فلانه لا يخفى على الالبا ان
اعظم الشروط في التحقق بمرتبة الخلافة داوليها واولاها هو
العلم واما تحققه من حيث العمل فاخبار النبي صلى الله عليه وسلم
انه كان اعبد اهل الارض واما تحققه بها اعني بالاسما حالا فلكون
الحق سبحانه قدر له بروح تسعة وتسعين زوجة ضرب مثال
للاسما الحسنى وايضا فانه يعني ادم حين اعطي الخلافة لم يكن
ثمة من الناس من يحكم عليه واما الجن فلم يكن الا ابليس الذي
ابى ان يسجد له اولا وازله وزوجته وولدا مما يغوونا ثانيا
بخلاف داود وسليمان عليهما السلام فانه نفذ حكمهما في الجن
والانس وغيرهما من الموجودات فكانت الجن والشياطين
محكومين لهما من بنا وغواص واخرين مقرنين في الاصفاد
فشتان بين الامرين ومن اعطي الخلافة العامة عن الله سبحانه
فقد اعطي التحكم والتصرف في العالم كله وداود عليه السلام
من هذا القبيل فلذلك اعطي التصرف في انواع الموجودات
كما اشار اليه رضي الله عنه بقوله ترجيع الجبال وترديدها
اصواتها معه اي مع داود عليه السلام بالتسبيح كث كلما كان
يرجع التسبيح ويردد صوته كانت الجبال ترجعه وتردد اصواتها
به وكذلك ترجيع الطير معه بالتسبيح يؤذن بالموافقة اي بموافقة

بذين

هذين النوعين وانقياده وامتثاله والوجه في تخصيص هذين
النوعين بالموافقة والمتابعة هو انهما اشد انواع الاكوان
ترفعا على الانسان وعلوا عليه واباً لقبول الاذعان له
لغلبة القساوة والخفة فيهما وبين ان كلا منهما يمنع الانقياد و
قبول التصرف اما الاول فلافراطها في طرف الكثافة العاصية
عن القبول واما الثاني فلتفريطه في طرف الخفة وعدم
استقراره بين يدي الفاعل عند التاثر والقبول وبين
ان الطرفين مع علوابائهما وعلوهما على الانسان اذا دخلا
في انقياده وموافقته علم ان فوافقة الانسان الذي هو بماني
اوسطهما بما يقرب الى حد الاعتدال له اي لداود اولى
واحرى ضرورة ان رفيقه نسبته الى الانسان اوثق واظهر
ولا يخفى على الواقف المستبصر ان تاويل الجبال والطير ههنا
بالعظام والقوى لا يوافق كمال خلافة داود عليه السلام
وانقياد البرية له وتسلطه عليها ثم ان هذا المعنى وان كان له
وجه في حده عند الكلام على الحكم الانفسية لكن لا يوافق المقصود
فانه في صدد تسخير الاكوان الافاقية له على ما هو من خصايص
خلافته عليه السلام

فص حكمة نفسية في كلمة يونسية

قال الشيخ الكامل العارف مويد الدين الجندي رحمه الله وهو
الشارح الاول لفصوص الحكم انما اضيف الحكمة النفسية
الى الكلمة اليونسية لما نفس الله بنفسه الرحماني عنه كربه
التي الت عليه من قبل قومه واهله واولاده ومن جهة
انه كان من المدحضين فالتقمه الحوت وهو مليم فلما سبح
واعترف واستغفر فنادى ان لا اله الا انت سبحانك اني كنت
من الظالمين نفس الله عنه كربه وجمع اهله وسربه قال تعالى
ونجيناه من الغم وكذلك ننجي المؤمنين وقال ايضا رضي الله عنه
وجدت بخط المص رضي الله عنه مقيدا بفتح الفاء في النفسية

فصحّحنا الشيخ به وكان عندنا بسكون الفاء فيها وقد شرح شيخنا
الامام الاكمل ابو المعالي صدر الدين محيي الاسلام والمسلمين
محمد بن اسحق في فك الختوم له على انها حكمة نفسية والوجهان
فيها موجهان قال رضي الله عنه في فك الختوم اعلم ان كل
نبي وولي ما عدا الكمل منهم فانه مظهر حقيقة كلية من حقائق
العالم والاسماء الالهية المخصيصة بها وارواحها الذين
هم الملأ الاعلى اختلاف مراتبهم ونسبهم من العالم العلوي
واليه الاشارة بقول النبي صلى الله عليه وسلم ان آدم
في السماء الاولى وعيسى في الثانية ويوسف في الثالثة
وادريس في الرابعة وهرون في الخامسة وموسى في السادسة
وابرهيم في السابعة صلوات الله عليهم اجمعين ومن
البين ان ارواحهم غير متحيزة فليس المراد من ذلك الا التنبيه
على قوة نسبهم من حيث مراتبهم وعلومهم واحوالهم ومراتب
اممهم الى تلك الاسماء التي كانت احوالهم هنا صورة
احكامها اعني احكام المراتب والسموات ومن هذا الباب ما
نذكره الاكابر من اهل الله في اصطلاحهم بالاتفاق بان من
الاولياء من هو على قلب جبريل ومنهم من هو على قلب
ميكائيل ومنهم من هو على اسرافيل على جميعهم السلام ونحو ذلك
واذا تقرر هذا فاعلم ان سر تسمية شيخنا قدس روحه هذه
الحكمة بالحكمة النفسية هو من اجل ان يونس عليه السلام
كان مظهر الصفة الكلية التي يشترك فيها النفوس الانسانية
ومثالها من حيث تدبيرها للابدان العنصرية واحواله عليه السلام
صور احكام تلك الصفة الكلية واشتقها بحسب ما تقتضيه
مرتبته واستعداده عادت بركته اي بركة يونس عليه السلام
على قومه بان امنوا فنفعهم ايمانهم وكشف عنهم العذاب لان
الله سبحانه اضافهم اليه والحقهم به اضافة الجزء الى كله والحاق
النوع الى اصله وحكم الاصل يسري الى النوع فلما وصلت

عناية الله ورحمته الى يونس وصل الى قومه ايضا كما قال
تعالى فلولا كانت قرية امنت فنفعها ايمانها الا قوم يونس
وذلك اي عود بركته الى قومه كان لغضبه عليهم فيه
اي في الله حين حرج صدره لطول ما ذكرهم فلو لم يذكروا
واقاموا على كفرهم ففارقهم وظن ان ذلك يسوغ حيث لم
يفعله الا غضبا في الله وبغضا لدينه وبغضا للكفر واهله
وكان ينتظر الاذن من الله في المهاجرة عنهم ولما عادت
بركته عليه السلام عليهم مع كون حاله لهم حال الغضب عليهم
في الله فكيف كان الامر لو كان حاله عليه السلام معهم
حال الرضا عنهم لله سبحانه • غضب يونس عليه السلام
با قومش خالصا لوجه الله بود نه بهواي نفس وخوش آمد
خاطر لاجرم آثار آن در احوال اقبال مآل قومش لامع شد
وبركات وثمرات آن بايام سعادت فرجامش راجع گشت
پس اگر بالفرض بجاي مفارقت شيوه مواصلت پيش بودي
ودر مقام غضب طريق رضا وخشنودي سپردي شرف وقدر
آنرا كه دانستي ومقياس يمن وبركت آن كه توانستي شعر
زان يار چو خشم ونار موزون باشد • بنگر كه رضا ورحمت چون باشد •
فظن يونس عليه السلام بالله سبحانه خيرا كما اخبر سبحانه
عنه بقوله فظن ان لن نقدر عليه اي لن نضيق عليه في مهاجرته
من غير انتظار لاذن الله فنجاه الله سبحانه من الغم ببركة ذلك
الظن وكذلك ينجي الله سبحانه المؤمنين يعني المؤمنين
الصادقين في احوالهم كصدق يونس عليه السلام في حالة
اعني الغضب في الله ومن لطفه سبحانه وعنايته به عليه السلام
انبت عليه شجرة من يقطين اي الدباء فان من فوائد الدباء
ان الذباب لا يجتمع عنده فكان يستظل بها اذ خرج من بطن
الحوت ونبذ بالعراء كالفرخ الذي ليس عليه ريش فلو نزل
عليه الذباب آذاه ثم انه لما ساهمهم اي قارع اهل السفينة

حين ذهب مغاضبا على قومه وركب في السفينة فوقفت
فقالوا ههنا عبد ابق من سيده وفينا يزعم البحارون
ان السفينة اذا كان فيها ابق لم تجر ادخل نفسه فيهم
اى في اهل السفينة فقال اقترعوا فخرجت القرعة عليه
فقال انا الابق واوقع نفسه في الماء فالتقمه الحوت
نجت الدجلة جميعهم ببركة ادخال نفسه فيهم عند تلك المساهمة
فان الحوت سار مع السفينة رافعا راسه يتنفس فيه يونس
ويسبح ولم يفارقهم حتى انتهوا الى البر فلفظه سالما لم يتغير
منه شيء فلما شاهدوا ذلك ادركتهم الدهشة واسلموا
قال صاحب الفكوك قدس سره لما كانت النفوس في الاصل
منبعثة عن الارواح العالية الكلية المسماة عند الحكماء بالعقول
وكان للنفوس الانسانية شبه قوي بتلك الارواح من وجوه
شتى من جملتها البساطة ودوام البقاء ظنت ان تعلقها
بالاجسام من حيث التدبير والتحكم لا يكسبها تقييدا وتعشقا
وانها متى شاءت اعرضت عن التدبير بصفة الاستغناء
وكانت الارواح التي انبعثت عنها وذهلت عن نزول
درجتها عن درجة تلك الارواح في هذا الامر وعن عدم استغنائها
عن التعلق والتدبير فلما الفت الابدان وانصبغت باحكام
الامزجة حتى اثرت فيها كما اثرت هي في المزاج وتعشقت
بها واشتد تقيدها بصحبة البدن اراها الحق عجزها وقصورها
عن البلوغ الى درجة من اوجدها الحق بواسطته وراث
فقرها وتعشقها فرجعت متوجهة الى الحق بصفة التضرع
والافتقار الذاتي من الوجه الذي لا واسطة بينها وبين
الحق فاجاب الحق نداءها وامدها من لدنه بقوة ونور استشرقت
به على ما شاء الحق ان يطلعها عليه من حضراته القدسية
ولطائف اسراره العلية فانعكس تعشقها الى الجناب الاقدس
واتصلت به وحصل لها بذلك الاتصال الدافع لاحكام

الوسائط ما اوجب انتظامها في سلك اولي الايدي والابصار
وانفتح لها باب كان مسدودا وانتشار تدبيرها مطلقا غير مقيد
بصورة بعينها دون صورة بل حصل لها من القوة والكمال
ما تمكنت به من تدبير صور شتى في الوقت الواحد دون تعشق
وتقيد وربما اكتسبتها العناية عز انفت به ان تقف في
مراتب الارواح العالية وتكون كهي لما رات ما حسن ما تجلى لها
من وراء باب الوجه الخاص الذي فتح لها بينها وبين موجدها
واما استفادته من ربها تلك الجهة وسرى من بركة ما حصلته
الى صورتها التي كانت مقيدة بتدبيرها قوى وانوار سارية
متعدية في الموجودات علوا وسفلا وصارت حافظة لها حديثة
جمعها من حيث تلك الصورة التي كانت مقيدة بتدبيرها
صورة الخلاف الواقع والثابت في الموجودات صورة
ومعنى روحا ومثالا واذا فهمت هذا فاعلم ان يونس عليه
السلام من حيث احوال المذكورة لنا في الكتاب العزيز
مثال ارتباط الروح الانساني بالبدن والحوت مثال
الروح الحيواني الحسيس والسر في كونه حوتا هو ضعف
صفة الحيوة فيه فان الحوت ليست لها نفس سائلة كذلك
حيوانية الانسان ذات حيوة ضعيفة ولهذا تقبل الموت
بخلاف روحه المفارق فان حيوته تامة ثابتة ابدية واليم
مثال عالم العناصر ووجه تشبيهه باليم هو ان تراكيب الامزجة
المتكونة من العناصر غير متناهية واما موجب النداء والاجابة
وسر قوله تعالى فظن ان لن نقدر عليه فقد سبقت الاشارة
اليه انفا عند الكلام على احوال النفوس المدبرة للابدان
واما سر قوله تعالى وارسلناه الى مائة الف او يزيدون
فانه اشارة الى امهات حقائق العالم وقواه وانها على عدد
الانبياء وهم مائة واربعة وعشرون الفا فان كل نبي ووارث
من الاولياء مظهر حقيقة كلية من حقائق العالم والاسماء

كما اشير اليه في اول هذا الفص واما سر قوله تعالى لما آمنوا
كشفنا عنهم عذاب الخزي في الحيوة الدنيا ومتعناهم الى
حين فهو مثال ما ذكر من النفوس الكمل بعد كونها تسري
في ابدانهم وان فارقتها ارواحهم بل يبقى الى زمان
انشاء النشاة الاخراوية كما قال النبي صلى الله عليه وسلم
ان الله حرم على الارض ان تاكل اجساد الانبياء

فص حكمة غيبية في كلمة ايوبية

لما كانت احواله عليه السلام في زمان الابتلاء وقبله
وبعده غيبية اسندت هذه الحكمة الغيبية الى الكلمة الايوبية
اما قبل زمان الابتلا فلان الله تعالى اعطاه من الغيب بلا كسبه
ما لم يعطه احدا من المال والبنين والزرع والضرع والخول
والعبيد واما في زمان الابتلا فلانه كان يصعد له من
الاعمال الزاكية مثل ما يصعد من اهل الارض او اوفى
فغار عليه ابليس وجنوده وقصده بالاذية هو وجنوده
وكانوا يستنكرون ما يعمل ويستكثرونه وكان الله تعالى يشكره
في الملا الاعلى ويذكره فتعال ابليس مع هذه المواهب و
النعما والالآ التي انعم بها الله عليه اي انه قليله فلو كان
في حال الابتلا والفقر وصبر ولم يجزع لكان ما ياتي من
الاعمال اعظم قدرا واعلى مكانة فاذن له في اختباره وابتلائه
والقصة مشهورة في بلائه فسلط الشيطان على ما غنى
فغارت العيون وانقطعت الانهار وخربت الديار
ويبست الاشجار والثمار وهلكت مواشيه ومات من
كان من بناته وبنيه وهجره اهله وذويه كل هذا له ابتلاء
غيبي من غير سبب موعود وموجب مشهود في مدة يسيرة
وبعد غيبته عن اهله وماله مسه الشيطان بضر في نفسه
فطرق من عيوب جسمه الالام والاسقام وتولد
الدود في جسمه وعيوب اعضائه واجزائه فصبر على ذلك التر

ولم يجزع ولم ينقطع الذكر والشكر مستغنيا بجنس الصبر هذا الامر
ولم يشك الى غير الله الى انقضا مدة الابتلا واما بعد زمان
ابتلائه فلانه لما بلغ الابتلاء غايته وتناهى الضر نهايته
ولم ينقص من اعماله وطاعاته واذكاره وانواع شكره شيئا
ولم يظهر الشكوى والجزع تمت حجة الله على اللعين وعلى غيره
من الشياطين من عند ربه تجليا غيبيا فنادى ربه اني
مسني الشيطان بضر فكشف عنه ما به من ضر ووهب له اهله
ومثلهم معهم رحمة من عنده وخزانة غيبه واظهر له من غيب
الارض مغتسلا باردا وشرابا وكل ذلك كان من قوة
ايمانه بالغيب وثقته بما ادخر الله له في الغيب فكان امره كله
من الغيب لما لم يناقض الصبر الشكوى الى الله سبحانه
ولذلك اثنى الله على ايوب بالصبر مع دعائه في دفع الضر عنه
ولا قادم يعني ايوب عليه السلام الاقتدار الالهي بصبره وحبسه
النفس عن الشكوى اليه تعالى بل شكى اليه وناداه اني مسني
الضر وانت ارحم الراحمين وعلم هذا الامر يعني عدم المنافاة
منه اي من ايوب اعطاه الله اهله بان احيى من مات من بنيه
وبناته ورزقه مثلهم معهم من الاولاد وذهب علماء
الظاهر واهل السلوك الذين لم يصلوا الى مقام التحقيق بعد
الى ان الصبر هو حبس النفس عن الشكوى مطلقا زعما منهم
ان من يكون شاكيا لا يكون راضيا بالقضا سوآ كانت
الشكاية الى الله او الى غيره وليس كذلك لان القضا حكم الله
في الاشيا على حد علمه بها وما يقع في الوجود المقضي به الذي
يطلبه عين العبد باستعداده من الحضرة الالهية ولا شك
ان الحكم غير المحكوم به والمحكوم عليه لكونه نسبة قائمة بهما
فلا يلزم من الرضا بالحكم الذي هو من طرف الحق الرضى
المحكوم به ولا يلزم عدم الرضى بالحكم وانما لزم الرضا
بالقضا لان العبد لا بد ان يرضى بحكم سيده واما المقضي به

حيث قال تعالى انا وجدناه صابرا نعم العبد

فهو مقتضى عين العبد سوا رضي بذلك او لم يرض وذهب
المحققون من هذه الطايفة الى ان الصبر هو حبس النفس
عن الشكوى الى غير الله لا الى الله لان الشكاية الى
الغير يستلزم الاعراض عن الله وهو مذموم والشكاية
الى الله يستلزم اظهار العجز والمسكنة والافتقار الى الله سبحانه
واظهار ان الحق قادر على ازالة موجبات الشكوى و
كلها محمودة قال رضي الله عنه في فتوحاته المكية ان كان
الدعا الى الله في دفع الضر ودفع البلا آينا قض الصبر
المشروع المطلوب في هذا الطريق لم يثن الله على ايوب
بالصبر وقد اثنى الله عليه به بل عندنا سوء الادب مع الله
ان لا يسال العبد دفع البلا عنه لان فيه رايحة من مقاومة
القهر الالهي بما يجده من الصبر وقوته قال العارف انما
جوعني لابكي فالعارف وان وجد القوة الصبرية فليفر
الى موطن الضعف والعبودية وحسن الادب فان القوة
لله جميعا فيسال ربه دفع البلا عنه او عصمته منه ان
توهم وقوعه وهذا لاينا قض الرضا بالقضا فان البلا
انما هو عين المقضى لا القضا فيرضى بالقضا ويسال الله
في دفع المقضى عنه فيكون راضيا صابرا وفي شرح التعرف
از دوست بغير دوست ناليدن ناصبوريست واز دوست
هم بدوست ناليدن صبوريست آنكه بغير دوست مى نالد
جز دوست مى بيند وآنكه هم بدوست مى نالد جز دوست
نمى بيند وحق تعالى از ايوب عليه السلام خبر نداد كه از و
بناليد ليكن خبر داد كه بما ناليد وگفت نادى ربه اني مسني الضر
وفى القصيدة التائية الفارضية قدس الله سر ناظمها
ويحسن اظهار التجلد للعدى ويقبح الا العجز عند الاحبة
ميگويد پسنديده مى آيد صبر فرا نمودن پيش دشمنان وبد
انديشان زيراكه اظهار عجز وبيچارگى با ايشان شكايت

از بارگه دوست وپناه با غيار آوردن و ناخوش سينمايد
نزديك دوستان جز واستان عجز وافتقار راندن وجز
اظهار ضعف وانكسار خواندن چه اينجا دم از قوت
ومصابرت زدن بمقام مقاومت درآمدنست واين
دليل خامى وعلامت ناتمامى است **رباعية**
• در پيش حسود خود پسندى خوشتر •
• وز عجز وفروتنى بلندى خوشتر •
• وانجا كه زند دوست سراپرده ناز •
• بيچارگى ونيازمندى خوشتر •
سمنون محب در بعضى خلوات در مقام مباسطت و
مناجات اين بيت بر زبان راند كه **شعر**
• ليس لي في سواك حظ • فكيف ما شئت فاختبرني •
في الحال عسر البول را بدوى گماشتند باستغفار وعذرخواهى
آن مدتى در كوچهاى بغداد ميگشت وكودكان را ميگفت
ميگفت وميگفت ادعوا لعمكم الكذاب **شعر**
• همه را مايه وعاشق را • مايه عجز نست وپايه مسكينى •
واركض ايوب عليه السلام برجله اى ضرب الارض بها ركضة
صادرة عن امر ربه حيث امره بها بقوله اركض برجلك هذا
مغتسل بارد وشراب فازال ربه بتلك الركضة الالمية
وما ماط بها استقامة ونبع ايضا بها اى بتلك الركضة من تحت
رجله الماء الذي هو سر الحيوة واصلها فان بالما حيي ما حيي
من الاجسام الطبيعية العنصرية فهو اصل الحيوة اى الحيوة
السارية في كل حي جسماني طبيعي عنصري فان كل ماله حيوة
من الاجسام الطبيعية العنصرية خلق من الما اذ النطفة جميع نطف
التي يخلق منها الحيوان ما وما يكون بغير توالد فهو ايضا
بواسطة المايية المتعفنة وكذلك النبات لاينبت الا بالما
لمن هاء هي النطفة خلق وبه اي بالما حين نبع من تحت رجله

بدى من الالام والاسقام فانه عليه السلام لما ضرب برجله
الارض نبعت عينان فاغتسل باحديهما حتى ذهب الداء
من ظاهره ثم شرب من الاخرى فذهب الداء من باطنه
فجعله اي جعل الله سبحانه الماء النابع من تحت رجله رحمة
من عنده وذكرى اي تذكيرا لنا وله اي لايوب عليه السلام
يعني جعله رحمة وذكرى لكل واحد منا ومنه اما كونه رحمة
له فلما بدى به من الاسقام واما كونه رحمة لنا فلان جعله
تذكيرا هو لنا عين الرحمة واما كونه تذكيرا لنا فلانا اذا سمعنا
بما انعم الله عليه لصبره نرغب في الصبر على البلاء واما كونه
تذكيرا له فبالنسبة الى سائر احواله واوقاته ويجوز ان يكون
قوله لنا وله نشرا على غير ترتيب اللف بان يكون رحمة له
وذكرى لنا وفي بعض النسخ رحمة له وذكرى لنا وله فيكون
رحمة بالنسبة اليه وذكرى بالنسبة الى الكل ورفق الله سبحانه
به اي بايوب ورخص له فيما نذره حين حلف في مرضه ليضربن
امراته مائة ان برا فلما برا امره الله سبحانه ان ياخذ ضغثا
اي حزمة من الحشيش تضرب بها امراته فحلل الله يمينه
بايهون شي عليه وعليها لحسن خدمتها اياه ورضاه عنها ثم
انه سبحانه اخبر بذلك تعليما وترخيصا لنا لنتميز بهذا الرفق
والترخيص في المومنين بالنذر اي فيما بين الذين يوفون
بنذرهم وايمانهم فان هذه الرخصة باقية وعن النبي صلى
الله عليه وسلم انه اتي بمخدع قد خبث بامة فقال خذوا
عثكالا فيه مائة شمراخ فاضربوه بها ضربة وجعلت الكفارة
وشرعت في امة محمد صلى الله عليه وسلم لتيسير الكفارة عما
يعرض لها اي لهذه الامة ويتوجه اليها من العقوبة الواقعة
في مقابلة الحنث في الايمان وفيه اشارة الى ان الكفارة من
الكفر بمعنى الستر سميت بها لانها تستر الحالف وتحفظه عما
يعرض له من عقوبة الحنث والكفارة عبادة مامور بها

والامر بها قبل الحنث امر بالحنث ضرورة توقف تحققها
على تحققه فيكون الحنث ايضا مامورا به لكن اذا راى الحالف
خيرا مما حلف عليه فراعى الله سبحانه الايمان اي راعى
حقها لاشتماله على ذكره تعالى حيث شرع الكفارة المانعة
عن ان يعرض للحالف عقوبة وان كان الحالف في معصية
بسبب الحنث فانه اي الحالف ذاكر لله في يمينه ببعض الاعضاء
فيطلب العضو الذاكر منه وهو اللسان سبحانه ذكره
اياه سبحانه من الرحمة والثواب وحفظ سائر الاجزاء
من العقاب فانه بالجزء الذاكر يحفظ باقي الاجزاء كما يحفظ
العالم بوجود الكامل الذي يعبد الله في جميع احواله
فكما ان الدنيا لا تخرب لا يستاصل ما فيها ما دام الكامل فيها
فكذلك وجود العالم الانساني يكون محفوظا بالعناية
الالهية ما دام جزء منه ذاكرا للحق سبحانه وكونه اي كون
الحالف في معصية او طاعة حكم اخر لا يلزم العضو الذاكر
منه اي من ذلك الحكم شي من عقوبة ومثوبة فان الانسان
من حيث انه مركب من حقايق مختلفة روحانية وجسمانية
كثيرة ليس احدي العين فان كان من حيث كله المجموعي احديا
ربما يلزم من طاعة جزء ما ومعصيته طاعة جزء اخر ومعصيته
اعلم ان البلايا والمحن التي تلحق بالانبيا والاكابر من اهل
الله تنقسم الى ثلثة اقسام لكل قسم منها موجب وحكم وثمرة
فتارة تكون بالنسبة الى البعض مصاقل لقلوبهم ومتممات
لاستعداداتهم الوجودية المجعولة ليتهيئوا بتلك الامور لقبول
ما ينبه لهم اذواق مقاماتهم التي خصوا بها ولولاها لم يحصل
لهم التحقق بها فيكون تلبسهم بتلك المحن سببا لاستيفائهم حقوق
مقاماتهم النافصة وترقيهم الى ذروة سنامه الموجب للاطلاع
على ما فيه فانه من لم يتكلم على المقام اي مقام كان ولم يترجم
عنه بطريق الحصر لاصوله والاستشراف على جملة ما فيه فانه

انما يتكلم على ذوقه من ذلك المقام ليس بحاكم عليه ولا محيطة
فانهم وموجب القسم الثاني هو سبق علم الله سبحانه بان
المقام الفلاني سيكون لزيد لا محالة مع علم الحق ايضا ان
حصول ذلك المقام لمن قدر حصوله له لابد وان يكون للكسب
فيه مدخلا فلا يتمحض الموهبة الذاتية فيه فان ساعد القدر
الالهي والتوفيق بارتكاب الاعمال التي هي شروطه في حصول
ذلك المقام كان ذلك وان لم يساعد القدر ولم يف العمر
باستيفاء تلك الاعمال المشروط ارتكابها للتحقق بذلك
المقام ارسل الله المحن على صاحب المقام ورزقه الرضا
بها والصبر عليها وحبس النفس فيها عن الشكوى الى غير
الله واستعانته في رفعها بسواه فكان ذلك عوضا عن تلك
المشترطه فيما ذكرنا وقائمة مقامها فحصل المقام المقدر
حصوله لصاحبه بالشروط التي يتوقف حصوله عليها فان
الصبر والرضا والاخلاص منه دون الالتجاء الى غيره وطلب
المعونة من سواه كلها اعمال باطنة يسري حكمها في الاحوال
الظاهرة كالبدن ونحوها فاعلم ذلك وتدبرها ما ذكرناه تعرف
كثيرا من اسرار محن ايوب عليه السلام وما ابتلى به وثمراته
واما موجب القسم الثالث فهو سعة مراة حقايق الاكابر
المضاهية للحضرة الالهية المترجم عنها بقوله تعالى وان من
شيء الا عندنا خزاينه فمن كان مراة حقيقته اوسع كان قبوله
مما في الحضرة وحظه منها اوفر فكما ان حظهم مما يعطي السعادة
ويثمر مزيد القرب من الحق سبحانه والاحتظاء بعطاياه الاختصاصية
اوفر فكذلك ما لا يلايم الطبع والمزاج العنصري الذي به تمت
الجمعية وصحت المضاهاة المذكورة يكون اكثر فانهم فقد بين لك
اسرار المحن والبلايا المختصة بالاكابر محصورة الاقسام واما
المختصة بعموم المؤمنين فهي وان كان من بعض فروع القسم
الاول لكن قد اخبرت الشريعة باحكامها وثمراتها فلا حاجة

الى ضبط القول فيها والله المرشد ه ه ه ه

فص حكمة جلالية في كلمة يحيوية

وانما اختصت الكلمة اليحيوية بالحكمة الجلالية لان من شان
الجلال الغيرة لما يقال له الغير والسوى واثبات الوحدة الاطلاقية
ونفي ما يشعر بالثنوية على ما هو مقتضى التعينات الجلالية وكذلك
يستلزم الاولية والخفاء وكان في يحيى ايضا هذه الوحدة حتى
لا تغاير بين اسمه وصفته وصورته ومعناه وبه صار مظهر الاولية
بان لم يكن له سميا قبله وايضا كان الغالب على حاله احكام
الجلال من القبض والخشية والحزن والبكاء والجد والجهد
في العمل والهيبة والرقة والخشوع في القلب روي انه بكى
من خشية الله حتى حدث الدموع في خده اخاديد وكان
لا يضحك الا ما شاء الله وورد في الحديث ما معناه ان يحيى و
عيسى عليهما السلام تفاوضا فقال يحيى لعيسى كالمعاتب
له تنبسط كانك قد امنت مكر الله وعذابه فقال له عيسى
كانك ايست من فضل الله ورحمته فاوحى الله اليهما ان
احبكما الي احسنكما ظنا بي وكل ذلك من مقتضيات حضرة
الجلال والقيام بحقوقها ولذلك قتل في سبيل الله وقتل على
دمه سبعون الفا حتى سكن دمه من فورانه اعلم انه
ليس في الوجود موجود يستهلك كثرة صفاته وافعاله في
وحدة ذاته بحيث يضمحل لديها كل عدد ومعدود الا الحق
سبحانه فمن عنايته بشان يحيى عليه السلام انه جعل له من هذا
الكمال نصيبا فاقامه من مقام نفسه فادرج اسمه وصفته
وفعله في وحدة ذاته بان جمع في اسمه بين الدلالة على ذاته
وبين الدلالة على صفته وفعله فاتحد الكل بحسب الوجود
اللفظي اما دلالته على ذاته فللعلمية واما على فعله فلانه
صيغة فعل يدل على احيائه وكذا زكريا عليه السلام واما على
صفته فلانه ليس احياء وكذا زكريا الا لالتصافه بصفاته

والظهور بها ولما كانت الوحدة يستلزم الاولية وعدم
المسبوقية بالغير انذ له اي انزله الله يحيى منزلته اي منزلة
نفسه تعالى في اولية الاسماء فكما كان لاسمه سبحانه الاولية
اعني الاسم الله حيث لم يسم به غيره سبحانه قبله ولا بعده
كذلك اعطاه الاولية في الاسم فلم يجعل له اي ليحيى من
قبل اي من قبل تسميته يحيى سميا اي مشاركا له في هذا الاسم
والمراد باولية اسم الشي ان يكون اسميته وعلميته اولا بالنسبة
الى ذلك الشي لا الى غيره فبعد ذلك اي بعد ان اعطاه
الله الاولية في ذلك الاسم وقع من غيره الاقتدار به اي
بيحيى في اسمه هذا ليرجع اليه ويجعل اصلا في التسمية بهذا
الاسم لمن يسمي به انما يسمي به على سبيل التطفل والتبعية
واثرت فيه اي في يحيى همة ابيه زكريا عليه السلام فان
الهمة من الاسباب الباطنة لما اثرت قلبه اي طلب ابيه
زكريا من حب مريم فان اول الاسباب في وجود يحيى استحسان
ابيه عليهما السلام حال مريم فتوجه بهمته ملتجيا الى ربه بدعائه
فاستجاب له ربه ورزقه يحيى عليه السلام فجعله الله او ابوه
حصورا لم يقرب النسا حصر النفسه اي منعا لها عن الشهوات
بهذا التخيل اي بسبب تخيله مريم واستحسانه احوالها عنده
ارسال همته على وجود يحيى وفي بعض النسخ فجعله حصورا
بهذا التخيل على ان يكون هذا التخيل فاعلا لقوله جعله وفي
الحكاية عبرت واطلعت على مثل هذا فاذا جامع احد اهله
يتخيل هو في نفسه واهله ايضا في نفسها عندا نزال الماء في رحمها
افضل الموجودات المستحضرة عنده فان الولد ياخذ من
ذلك التخيل بحظ وافر ونصيب كامل من الامر المتخيل واحواله
واوصافه واخلاقه وان لم ياخذ كله وذلك لان الولد
انما يكون بحسب ما غلب على الوالدين من الصفات والهيات
النفسانية والاعراض الجسمانية والصور الذهنية الخيالية

التي تشهد في الوالدان او يتخيل انها حال المواقعة لها تاثير
عظيم في حال الولد حتى قيل ان امراة ولدت ولدا صورته
صورة البشر وجسمه جسم الحية ولما سئلت عنها اخبرت
بانها حين المواقعة رات حية ٥

فص حكمة مالكية في كلمة زكراوية

اعلم ان سر وصف حكمته بالحكمة المالكية هو من اجل الغالب
على احواله عليه السلام حكم الاسم المالك لان الملك الشدة وان الله ذو
القوة المتين فايده الله بقوة سرت في توجهه وهمته فاثمرت
الاجابة وحصول المراد وقد علمت ان الهمة من الاسباب
الباطنة والاسباب الباطنة اقوى حكما من الاسباب
الظاهرة والمعتادة واحق نسبة الى الحق ولهذا كان اهل
عالم الامر اتم قوة من اهل عالم الخلق واعظم تاثيرا وايضا
يلتذكر حقيقته واصلحنا له زوجه فانه لولا امداد الحق زكريا
وزوجته بقوة غيبية ربانية خارجة عن الاسباب المعتادة
ما صلحت زوجته ولا تيسر لها الحمل منه ولهذا لما بشره الحق
بيحيى استغرب ذلك وقال رب انى يكون لي غلام وكانت امراتي
عاقرا وقد بلغت من الكبر عتيا فاجابه الحق بقوله قال كذلك
قال ربك هو علي هين وقد خلقتك من قبل ولم تك شيا
اي وان كان حصول مثل هذا من جهة الاسباب الظاهرة
صعبا بل متعذرا فانه بالنسبة الى ذي القدرة التامة والقوة
المتانة هين ثم انه لما سرت تلك القوة من الحق في زكريا و
زوجته تعدت منهما الى يحيى ولذلك قال له الحق سبحانه يا يحيى
خذ الكتاب بقوة فاعلم ذلك والله الهادي لما فاز زكريا
عليه السلام برحمة الربوبية بمعنى التربية بالنعمة والمدد و
القيام بما فيه صلاحه وبمعنى الاصلاح ايضا لقوله تعالى واصلحنا
له زوجه ستر نداه ربه ودعاه اياه سبحانه عن اسماع
الحاضرين فناداه نداء خفيا ليكون اجمع للهمة وابعد عن التفرقة

فيكون اقوى تاثيرا فانتج نداه الخفي لقوة تاثيره من لم تجر
العادة بانتاجه وهو يحيى الذي ولد من شيخ فان وعجوز
عقيم لم يعهد انتاجها فان العقم مانع من الانتاج فلذلك
اي لكون العقم مانعا من الانتاج قال الله سبحانه الريح
العقيم فوصف سبحانه الريح بالعقم لعدم انتاجها خيرا ونفى
عنها اي عن الريح العقيم وعن اللواقح فاللواقح ما ينتج
خيرا من انشاء سحاب ماطر والعقيم ما كانت بخلافها فالعقم
انما كان مانع من الانتاج وجعل الله يحيى ببركته دعائه اي
دعاء زكريا عليه السلام حيث قال فهب لي من لدنك وليا
يرثني ويرث من ال يعقوب وارث ما عنده من العلم
والنبوة والدعوة الى الهداية والابعاد من الضلالة و
غيرها فاشبه يحيى عليه السلام مريم في الوراثة لانه لما كفل
زكريا عليه السلام مريم وتصدى لتربيتها اورث فيها بعض
صفاتها الكمالية فهي ترث ما عنده او في الحصورية لانها كانت
من جملة ما كان عند زكريا بالكفالة ابا ها فلما ورث يحيى ما عنده
ورث بعض صفاتها فاشبهها بنته وكذلك جعله وارث جملة
من ال ابيه من الانبياء والاولياء والعلماء في الامور المذكورة ايضا

فص حكمة ايناسية في كلمة الياسية

انما خصت الكلمة الالياسية بالحكمة الايناسية لانه عليه السلام
قد غلب عليه الروحانية والقوة الملكوتية حتى ناسب بها
الملائكة وانس بهم كما انس بواسطة جسمانيته بالانس فقد
انس بالطائفتين وخلط الفريقين وكان له من كل منهما رفقاء
يانس بهم وبلغ من كمال الروحانية مبلغا لا يؤثر فيه الموت
كالخضر وعيسى عليهما السلام قال رضي الله عنه الياس هو
ادريس كان نبيا قبل نوح عليه السلام ورفعه الله مكانا
عليا وهو في قلب الافلاك ساكن وهو فلك الشمس ثم بعث
الى قرية بعلبك ثم مثل له انفلاق بالجبل المسمى لبنان عن فرس

من نار وجميع الالة من نار فلما راه ركب عليه فسقطت عنه
الشهوة فكان عقلا بلا شهوة بقول الياس عليه السلام مخاطبا
لقومه العاكفين على عبادة صنم كانوا يسمونه بعلا اتدعون
بعلا وتذرون احسن الخالقين جعل عليه السلام صفة
الخالقية مشتركة بين الحق سبحانه وبين من سواه وبقول الله
تعالى افمن يخلق كمن لا يخلق اثبت الخلق لذاته ونفاه عن
سواه فبين الكلامين بحسب الظاهر تدافع وتناقض فاشار
رضي الله عنه الى التوفيق منهما بقوله فالخلق انما هو المفهوم من
كلام الياس عليه السلام هو التقدير فان الخلق في اللغة جاء
على ثلث معان احدها التقدير يقال خلقت الفعل اذا قدرته
وثانيها الجمع ومنه الخليقة لجماعة المخلوقات وثالثها بمعنى
القطع يقال خلقت هذا على ذاك اي قطعته على مقداره فمعنى
كونه احسن الخالقين انه احسن المقدرين وهذا الخلق الاخر
المذكور في قوله تعالى افمن يخلق كمن لا يخلق هو الايجاد
فاشار على ان الموجد سبحانه يجمع بين الوجود والماهية ويقطع
من اشعة مطلق نور الوجود قدرا معينا ويضيفه الى الحقيقة
الكونية يقطع بسببه من اطلاقه حال ادريس عليه السلام
وكان كثير الرياضة مغلبا لقواه الروحانية على النفسانية
مبالغا في التنزيه وقد تدرج في الرياضة والسير الى عالم القدس
والتجرد عن علائق الحس حتى بلغ ست عشر سنة لم ينم ولم
ياكل ولم يشرب على ما نقل فعرج الى السماء الرابعة التي هي
محل القطب ثم نزل بعد مدة ببعلبك كما نزل عيسى عليه السلام
على ما اخبر نبينا صلى الله عليه وسلم فكان الياس النبي صلى
الله عليه وسلم والجبل المسمى لبنان حقيقته الجسمانية التي يبلغ
فيها الروح الانساني الالهي لبانتها وحاجتها من تكميل قواها
بها وتنهاوانفلاقها صورة الفرقان العقلي بين العالي الشريف
والسافل السخيف من قواها وحقائق ذاتها والصورة الفرسية

المتمثلة من نار نفسه الناطقة وهي نور في صورة قدس
من نار فالصورة النارية لشدة الشوق والطلب الارادي
لاحراق القوى الشهوية واحراق حجبها المانعة عن الانسلاخ
والتقديس والطهارة عن الاوساخ والصورة النورية
لحقيقة همته المترقية الى اعالي ذوي العروج وجميع الاية
صورة تكامل قواها الروحانية للانسلاخ والمفارقة
عن الادناس والاوساخ لاجله والسلوك الروحاني
الذي كان بصدده فلما اراد الركوب ركبه فسقطت القوى
الشهوية منه عن التعلق بالملاذ الجسمانية الطبيعية فبقي
روحا مجردا عن الشهوات كالملائكة والارواح ٥

فص حكمة احسانية في كلمة لقمانية

الاحسان له ثلث مراتب احدها فعل ما ينبغي قال عليه السلام
ان الله كتب الاحسان على كل شي فاذا ذبحتم فاحسنوا الذبحة كل صح
واذا قتلتم فاحسنوا القتلة الحديث وثانيها العبادة بحضور
تام كان العابد يشاهد ربه كما قال صلى الله عليه وسلم
الاحسان ان تعبد الله كانك تراه وثالثها العبادة على
المشاهدة كما قيل لبعض الاكابر هل رايت ربك فقال
لست اعبد ربا لم اراه وانما خصت الحكمة الاحسانية بالكلمة
اللقمانية لانه صاحب الحكمة بشهادة قوله تعالى ولقد اتينا
لقمن الحكمة والحكمة وضع الشي في موضعه فهي اي الحكمة
والمرتبة الاولى من الاحسان من وادي واحد وايضا
الحكمة يستلزم الاحسان فلذلك نسبت حكمته اليه
لما علم لقمن ان الشرك بالله ظلم عظيم للشريك مع الله
لانه اي الشريك وجود متعين هو عين وجود الحق المطلق
مع التعين الذي هو من جملة شئونه وتجلياته وقد اعتقده
المشرك وجودا مغايرا مشاركا له تعالى في مرتبة الالوهية
فوضعه في غير موضعه وواقعه في غير موقعه وليس المراد بالظلم

الايذا فهو اي الشرك من مظالم العباد عنده لان
الشريك كائنا من كان من جملة عباده سبحانه قال تعالى
ان كل من في السموات والارض الا اتى الرحمن عبدا
فالظلم في حقه يكون من مظالم العباد ولهذا بالغ في وصيته
لابنه بعدم الاشراك كما قال يا بني لا تشرك بالله ان
الشرك لظلم عظيم وكما ان الشرك ظلم للشريك فكذلك
هو ظلم لمرتبة الالهية فانه حكم بانقسامها واشتراكها
مع ان الامر في نفسه لا يقبل الاشتراك وله اي للقمان
الوصايا بالجناب الالهي من الايمان به وعدم الاشراك
معه والائتمار باوامره والانتهاء عن مناهيه مثل وصايا
المرسلين كما حكى الله سبحانه بعضها في سورة من القران
وشهد الله له اي للقمان بانه سبحانه اتاه الحكمة في قوله
ولقد اتينا لقمن الحكمة فحكم لقمن اي قيد وضبط بها اي بملك
الحكمة نفسه ومن يقدر على ضبطه عن التصرفات
الغير المرضية والاقوال الغير المفيدة والاراء والتصورات
الفاسدة ولما اتاه الحكمة اتاه جوامع الخير ايضا اي
الخيرات الجامعة الشاملة لجزئيات كثيرة كما قال تعالى
٥ ومن يوتى الحكمة فقد اوتي خيرا كثيرا ٥ ٥

فص حكمة امامية في كلمة هارونية

اعلم ان الامامة المذكورة في هذا الموضع اسم من اسماء
الخلافة وهي منقسمة الى امامة لا واسطة فيها وبين
حضرة الالهية والى امامة ثابتة بالواسطة والتعبير عن
الامامة الاولية عن الواسطة مثل قوله تعالى للخليل
عليه السلام اني جاعلك للناس اماما والتي بالواسطة
مثل استخلاف موسى هرون عليهما السلام على قومه
اخلفني في قومي اذا عرفت هذا فنقول كل رسول بعث
بالسيف فهو خليفة من خلفاء الحق والانذار اولي العزم

ولا خلاف في ان موسى وهرون عليهما السلام بعثا
بالسيف فهما من خلفاء الحق الجامعين الرسالة و
الخلافة فهرون له الامامة التي لا واسطة بينه وبين
الحق فيها وله الامامة بالواسطة من جهة استخلاف اخيه
اياه على قومه فجمع بين قسمي الامامة فقويت نسبته اليها
فلذلك اضيفت حكمته اليها دون غيرها من الصفات
فاعلم ذلك هارون لموسى عليهما السلام حيث استخلفه وذهب
لميقات ربه بمنزلة نواب محمد المحمد صلى الله عليه وسلم
بعد انفصاله عن هذه النشاة العنصرية وذهابه الى ربه
فكما ان نواب محمد صلى الله عليه وسلم من الكمل والاقطاب
ورثته خلفاؤه في امته يتصرفون فيهم كتصرفه صلى الله
عليه وسلم فكذلك كان هرون وارثا لموسى عليهما السلام
وخليفة عنه في قومه ومتصرفا فيهم مثل تصرفه فلينظر
الولي الوارث الذي يرث ممن قبله من الانبياء ممن
يرث منهم فان الوارث اما محمدي او غير محمدي والغير
المحمدي اما وارث لموسى او عيسى او ابرهيم او غيرهم من
الانبيا صلوات الله عليهم اجمعين ولينظر الوارث ايضا
فيما استنيب اي في اي شيء ارتد نيابته ووراثته اما في
اما في العلم والحال والمقام جميعا او في العلم دون الحال
والمقام او في العلم والحال دون المقام كذي مقام ينصبغ
بحال ذي حال في مقام او يوجب العلم والحال اما
بتاثيره الروحاني او بكلامه وارشاده فيسرى العلم
والحال فاذا سرى عنه انصبغ بحال مقام هو فيه فتعينه
اي الولي الوارث صحة ميراثه وقوة وراثته للنبي المورث
يعوم فيه اي فيما استنيب مقام ذلك النبي الذي هو
بمنزلة رب المال فيما اخذ العلم مثلا من الماخذ الذي
اخذ النبي المورث ايضا منه فان علوم الانبياء كانت الهية

وهبية وكشفية بالتجلي لا بالكسب والتعمل فوجب ان
يكون الوراثة الحقيقية كذلك وهبية لا نقلية ولا عقلية
فيورث الولي الوارث العلم من المعدن الذي اخذه
النبي والرسول عنه فليس العلم ما نقله الرواة باسانيدهم
الطويلة فان ذلك منقول يتضمن علوما لا يصل الى
حقيقتها ومخباتها الا اهل الكشف والشهود والنبي والرسول
انما اخذ العلم عن الله لا عن المنقول قال سلطان العارفين
ابو يزيد البسطامي رضي الله عنه لبعض علماء الرسوم ونقلة
الاحكام والآثار والاخبار اخذتم علمكم ميتا عن ميت
واخذنا علمنا عن الحي الذي لا يموت وكذا الحال في الاحوال
والمقامات فمن لم ياخذها عن الله كما اخذ الاولون عنه
تعالى بل حفظوا كلماتهم ومقالاتهم وروى عنهم فليس وارثا
على الحقيقة بل بالمجاز فمن كان من الاولياء الوارثين على
اخلاقه اي على اخلاق النبي المورث وصفاته في تصرفه
فيما ادنه باعطائه غيره او في الخلق بالارشاد والتكميل
كان ذلك الولي الوارث كانه هو ذلك النبي المورث
بعينه كما قال عليه السلام علماء امتي كانبياء بني اسرائيل
اعلم ان الاولياء الوارثين ياخذون العلوم والاحوال
والمقامات عن ارواح الانبياء الذين كانوا فيها قبلهم ويصل
امدادهم لهؤلاء من ارواحهم ومنهم من ياخذها كما ذكرنا
عن الله اما في مواد تلك الرسل والانبيا او في الحضرات
الالهية والوارث المحمدي ياخذ العلوم النبوية عن روح
رسول الله صلى الله عليه وسلم بحسب نسبته منه والاعلى
ياخذ عن الله في الصورة المحمدية او عن روح خاتم
الولاية الخاصة المحمدية او عن الله فيه كذلك فالمقامات
الالهية والاحوال والعلوم مجوزة ابدا بعد الانبياء
بالورثة المحمديين وغير المحمديين ويسميهم المحقق انبياء

الاولياء كما اشار الى ذلك رسول الله صلى الله عليه
وسلم بقوله علماء امتي كانبياء بني اسرائيل وفي رواية
انبياء بني اسرائيل بلا كاف التشبيه والروايتان
صحيحتان فالآخذون عن ارواح الرسل من كونهم
رسلا ليست علومهم واحوالهم ومقاماتهم جمعية احدية
محيطة والآخذون علومهم عن الله في الصورة المحمدية
الختمية هم الكمل من اقطاب المقامات واكمل الكمل
وراثة اجمعهم واوسعهم احاطة بالمقامات والعلوم و
الاحوال والمشاهد وهو خاتم الولاية الخاصة المحمدية
في مقامه الختمي فوراثته اكمل الوراثات في الكمال والسعة
والجمع والاحاطة لعلوم رسول الله صلى الله عليه وسلم
واحواله ومقاماته واخلاقه ولمطابقته في الجميع

فص حكمة علوية في كلمة موسوية

انما خصت الحكمة العلوية بالكلمة الموسوية لعلو مرتبة
موسى عليه السلام ورجحانه على كثير من الرسل بامور
اربعة احدها اخذه عن الله بدون وساطة ملك وغيره
الثاني كتابة الحق له التورية بيده الثالث قرب نسبته
من مقام الجمعية التي خص بها نبينا صلى الله عليه وسلم
المشار اليه بقوله تعالى وكتبنا له في الالواح من كل
شيء موعظة وتفصيلا لكل شيء وباعتناء الحق به لما
وقع حظه من عطايا اسمه الظاهر اراد ان يريه طرفا
من احكام الاسم الباطن ليجمع بين الطرفين فجمع بينه
وبين الخضر عليهما السلام وراه انموذجا من احكام
الارادة فعلم الفرق بينها وبين الامر الرابع اخبار
نبينا صلى الله عليه وسلم في حديث يوم العرض حال
عرض الامم عليه صلى الله عليه وسلم انه لم ير امة نبي
من الانبياء اكثر من امة موسى عليه السلام وقوله

ايضا صلى الله عليه وسلم لا تفضلوني على موسى فان
الناس يصعقون فاكون اول من يفيق فاجد موسى
باطشا بقائمة العرش فلا ادري اجوزي بصعقة الطور
او كان ممن استثنى الله تعالى اعلم انه لما اراد الله سبحانه
اظهار اياته الكاملة في الكلمة الموسوية وسرى حكم هذه
الارادة في الاسباب العلوية والسفلية من الاوضاع
الفلكية والحركات السماوية المعدة لمواد العالم والامتزاجات
العنصرية والاستعدادات القابلة المهياة لظهور ذلك
وقرب زمان ظهوره تعينت امزجة كثيرة بحسب حقائق
ما في الروح الموسوي قبل تعين مزاجه الكامل السوي
فتعلقت بها ارواح جزئية وكان كهنة الزمان اخبروا فرعون
ان هلاكه وهلاك ملكه يكون على يدي مولود يولد في
ذلك الزمان فامر فرعون بقتل كل من يولد من ابناء
بني اسرائيل حذرا مما قضى الله وقدر ولم يعلم ان لا راد
لقضائه ولا معقب لحكمه فكان ذلك سببا لاجتماع
تلك الارواح في عالمها وانضمامها الى روح موسى
وعدم تفرقها وانبثاثها عنه بالتعلق البدني والانغمار
في عالم الطبيعة فتقوى بهم واجتمعت فيه خواصهم
واعتضد بقواهم وكان كل ذلك اختصاصا من الله
لموسى وتاييدا بامداده بتلك الارواح كامداده بالارواح
السماوية فلما تعلق الروح الموسوي ببدنه تعاضدت
تلك الارواح كالارواح السماوية في امداده بالقوة
والنصرة وسرت اليه حيوتهم والى ذلك اشار الشيخ
رضي الله عنه بقوله سرت اليه اي الى موسى عليه
السلام حيوة كل من قتله فرعون وقومه من ابناء
بني اسرائيل من اجله اي من اجل موسى يعني لارادة قتله
فانهم ما قتلوا احدا من هؤلاء الابناء الا على توهم انه موسى

او المراد انهم قتلوا كل واحد منهم من اجل موسى ليتباعد
بذلك عن جانبهم ويسري اليه حيوتهم فكان قتلهم في الحقيقة
لاجله عليه السلام وان لم تكن لفرعون وقومه شعور
بذلك ولما كانت حيوتهم سارية اليه فغذاره اي فداء موسى
عليه السلام من فرعون وقومه لما خاف منهم ان يقتلوه
انما كان لابقاء حيوة المقتولين في ضمن حيوته لا لابقاء
حيوته بحسب فكانه فرشفقة ورحمة في حق الغير الذي
هو هولاء المقتولون فاعطاه الله سبحانه بواسطة تلك
الرحمة والشفقة الرسالة التي هي خصوص رتبة في
النبوة وكذلك اعطاه الكلام بغير واسطة والامامة
التي هي خصوص رتبة في الرسالة ولقب من القاب الخلافة
التي هي الحكم والتصرف في العالم ثم انه لما اعطى موسى عليه
السلام الكلام كلمه الله تعالى بالتجلي الصوري المثالي
في عين حاجته اي في صورة عين ما مست اليه حاجته
يعني النار لاستفراغ همته اي بذل همته بالكلية فيها
اي في تحصيل حاجته التي هي النار فيتجلى له الحق سبحانه
في صورتها ليقبل على الحق المتجلي الظاهر على صورة مطلوبه
ولا يعرض عنه اذ لو تجلى له في صورة غير الصورة النارية
لكان يعرض عنه ويقبل على مطلوبه لاجتماع همته عليه
ولو اعرض لعاد حكم عمل اعراضه عليه فكان يعرض عنه
الحق ايضا مجازاة له فعلمنا من تجلي الحق سبحانه له في
الصورة النارية لاجتماع همته عليها ان الجمعية مؤثرة
وهو اي الجمعية وتذكير الضمير باعتبار الخبر الفعل والتاثير
بالهمة التي هي القصد والتوجه بجميع ولما علم كون الجمعية
مؤثرة من علم مثل هذا من المؤمنين المطيعين ومن غيرهم
ضل بعضهم عن طريق هداه لصرفه جمعية همته في امر غير مرضي
حين اهتدى غيره اي غير ذلك البعض به اي بالفعل

بالهمة والجمعية حين تصرفه في امر مرضي فاقامه اي اقام
الله سبحانه الفعل بالهمة والجمعية مقام القرآن الذي له
جمعية جميع ما في الكتب السماوية في المثل المضروب الذي
ضرب في حقه فقال تعالى يضل به كثيرا ويهدي به كثيرا
وما يضل به الا الفاسقين وهم اي الفاسقون هم
الحائرون فان الفسق لغة هو الخروج عن القصد
اي وسط الطريق وفي العرف الشرعي عبارة عن الخروج
عن طريق الهداية فالفاسقون هم الحائرون عن طريق
الهدى الذي هو اي ذلك الطريق فيه اي في القرآن فكما
ان القرآن يضل الله به كثيرا ويهدي به كثيرا فكذلك الجمعية
والفعل بالهمة يضل به كثيرا ويهدي به كثيرا كما عرفت فهو
قائم مقام القرآن في ذلك الوصف وكان الشيخ رضي الله عنه
اشار بهذا الى بطن من بطون هذه الآية المنزلة في شان
القرآن لغة هو الجمع فافهم

فص حكمة صمدية في كلمة خالدية

الصمد يقال على ما لا جوف له يقول هذا مصمود اي ليس
بمجوف ويقال للمقصد والملجأ قال الله تعالى الله الصمد
ولما كان خالد عليه السلام في قومه مظهر الصمدية يصمدون
اليه في المهمات ويقصدونه في الملمات فيكشف الله عنهم بدعائه
البليات وكان دعوته الى الاحد الصمد ومشهده الصمدية
وسجيته في ذكره الاحد الصمد اختصت الحكمة الصمدية بكلمته
عليه السلام لما استشرف خالد بن سنان عليه السلام كال
نبوة محمد صلى الله عليه وسلم انه المبعوث رحمة للعالمين كافة
عني ان يكون له عموم انباء ونبوة مستندة الى العلم الحاصل
للكافة بما في البرزخ بعد الموت فان العامة لا يعتادون لانباء
الانبياء الاحياء وهم لا يباء ومن يحيى بعد ان يموت فيحييه الله فيخبر
بما شاهد هنالك فان تاثير مثل ذلك في ايمان عموم الخلق ابلغ فلذلك

جعل ای خالد علیه السلام ابنه الدالة علی نبوته بعد انتقاله
الی ربه بالموت وما اظهر نبوته فی الدنیا لذلک قال النبی
صلی الله علیه وسلم انی اولی الناس بعیسی بن مریم فانه لیس
بینی وبینه نبی ای نبی داع للخلق الی الحق ومشرع فاضاع
الابنة حیث لم یظهرها فی حیوته واضاع قومه ایضا اذلم
یطلعهم علیها فاضاعوه ای اضاعوا وصیته ولم یبلغوا
مراده جزاله ولهذا ای لان قومه اضاعوه قال النبی صلی
الله علیه وسلم فی حق ابنته حین جاءت الی النبی صلی الله علیه
وسلم بعد البعثة مرحبا بابنة نبی اضاعه قومه انتهی الحدیث
ویقول الشیخ وما اضاعه الابنوه حیث لم یترکوا الناس
المؤمنین ینبشونه لما یطرا علی العرب من العار المعتاد
فیما بینهم لحمیتهم الجاهلیة وقصته انه کان مع قومه یسکنون
بلاد عدن اذ خرجت نار عظیمة من مغارة فاهلکت الزرع
والضرع فالتجا الیه قومه فاخذ خالد یضرب تلک النار
بعصاه حتی رجعت هاربة منه الی المغارة التی خرجت منها ثم
قال لاولاده انی ادخل المغارة خلف النار حتی اطفاها
وامرهم ان یدعوه بعد ثلثة ایام تامة فانهم ان نادوه قبل
ثلثة ایام فهو یخرج ویموت وان صبروا ثلثة ایام یخرج سالما
فلما دخل صبروا یومین واستفزهم الشیطان فلم یصبروا تمام
ثلثة ایام فظنوا انه هلک فصاحوا به فخرج علیه السلام من
المغارة وعلی راسه الم من صیاحهم فقال ضیعتمونی واضعتم قولی
ووصیتی واخبرهم بموته وامرهم ان یقبروه ویرقبوه اربعین
یوما فانه یاتیهم قطیع من الغنم یقدمها حمار ابتر مقطوع الذنب
فاذا حاذا قبره ووقف فلینبشوا علیه قبره فانه یقوم ویخبرهم
باحوال البرزخ والقبر عن یقین ورویة فانتظروا اربعین یوما
فجاء القطیع ویقدمه حمار ابتر فوقف حذاء قبره فهم مومنوا
قومه ان ینبشوا علیه فابی اولاده خوفا من العار لئلا یقال

صح [margin, vertical: لم اولاده [illegible] علیه وانکر [illegible] الوصیة واضاعوه]

فهو

فص حکمة فردیة فی کلمة محمدیة

انما خصت الکلمة المحمدیة بالحکمة الفردیة لانه صلی الله علیه وسلم
اول التعینات الذی تعین به الذات الاحدیة قبل کل
تعین یظهر به من التعینات الغیر المتناهیة وهذه التعینات
مترتبة ترتب الاجناس والانواع والاصناف والاشخاص
مندرج بعضها تحت بعض فهو یشمل جمیع التعینات فهو
واحد فرد فی الوجود لا نظیر له اذ لا تعین یساویه فی المرتبة
ولیس فوقه الا الذات الاحدیة المطلقة المنزهة عن
کل تعین وصفة واسم ورسم وحد ونعت فله الفردیة
مطلقا وایضا اول ما حصل به الفردیة انما هو لعینه الثابتة
لان اول ما فاض بالفیض الاقدس من الاعیان هو
عینه الثابتة فحصل بالذات الاحدیة والمرتبة الالهیة
وعینه الثابتة الفردیة الاولی وتوصیف هذه الحکمة
بالکلیة کما وقع فی بعض نسخ الفصوص لشمول التعین
الاول الذی هو حقیقته علیه السلام کل التعینات
اعلم ان الحقایق العلمیة ان کانت معتبرة لا باحوالها
تسمی حروفا غیبیة ومع احوالها کلمات غیبیة والوجودیة
بلا احوالها حروفا وجودیة ومع احوالها کلمات وجودیة
فالدالة منها علی جملة مفیدة ایة والبعض الجامع لتلک
الجمل سورة ومجموع المعقولات او الموجودات باعتبار
التفصیل فرقانا وباعتبار الجمع قرانا ولجمعیتها فی الانسان
الکامل سمی نفسه قرانا وعبارتها الواردة علیه من
الحق ایضا قرانا اذا عرفت هذا فنقول معجزته الدالة
علی نبوته صلی الله علیه وسلم هی القران الذی هو نفسه
وحقیقته باعتبار جمعیتها الحقایق کلها او العبارة الدالة
علی تلک الجمعیة الواردة علیه صلی الله علیه وسلم من الحق
سبحانه وایا ما کان فهو معجز لانه لیس لحقیقة من الحقایق

هذه الجمعية لان الحقايق كلها داخلة تحت الحقيقة المحمدية
دخول الجزء تحت الكل ولا الكتاب من الكتب الدالة على
تلك الجمعية فان القران احدية جمع جميع الكتب الالهية وقد
ورد عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال انزل الله مائة
واربع كتب من السما فاودع علوم المائة في الاربع وهي
التورية والانجيل والزبور والفرقان ثم اودع علوم
هذه الاربع في القران ثم اودع علوم القران في المفصل
من سوره ثم اودع علوم المفصل في الفاتحة فمن علم تفسير
الفاتحة علم تفسير جميع كتب الله المنزلة ومن قراها فكانما
قرا التورية والانجيل والزبور والفرقان • حضرت
حق سبحانه بذات خود مستغني است از عالم وعالميان اما
اسما نامتناهي الهي مقتضي انست كه هر يك را مظهري باشد
تا انكه ان اسم دران مظهر بظهور رسد ومسمي كه ذاتست
تعالى شانه دران مظهر بنظر موحد جلوه ميكند مثلا الرحمن
الرزاق القهار هر يك اسميست از اسماء حق تعالى وظهور
براحم ومرحوم ورازق ومرزوق وقاهر ومقهور تواند
بود كه تا در خارج راحمي ومرحومي نباشد رحمانيت ظاهر
نگردد وهمچنين رازقيت وقاهريت وجميع اسما را بدين
قياس بايد كرد پس سبب اظهار جميع موجودات جوسه
طلب اسماء حق بود عز شانه وهمه اسما حق در حيطه اسم
الله است كه جامع جميع اسما است وبهمه محيط است
واو نيز اقتضاي مظهري كلي كرد كه ان مظهر از راه جامعيت
مناسبتي با اسم جامع داشته باشد تا خليفه الله باشد
در رسانيدن فيض وكمالات از اسم الله بما سواه وان
جامع روح محمدي بود صلوات الله عليه كه اول ما خلق
الله روحي او نوري عبارت از انست اصل ومنشا ومعاد
ومبدا جمله خلايق حضرت حقيقة الحقايق است وان حقيقه

محمدي ونور احمدي است كه صورة حضرت واحدي احدي است
جامع جمله كمالات الهي وكياني وواضع ميزان همه مراتب
اعتدالات ملكي وحيواني وانساني ان حضرتست عالم و
عالميان صور واجزا تفصيل او وادم وادميان نسخه براي
تجميل او واليه الاشاره بقوله صلى الله عليه وسلم انا سيد ولد
ادم وبقوله ادم ومن دونه تحت لوايي مثنوی

احمد اول شد پدید از جیب غیب • بود نور جان او بی هیچ ریب •
بعد از ان از نور مطلق زد علم • گشت عرش و کرسی و لوح و قلم •
یک علم از نور پاکش عالمست • یک علم ذریتست و ادمست •
نور او چون اصل موجودات بود • ذات او چون معطی هر ذات بود •
واجب آمد دعوت هر دو جهانش • دعوت ذرات پیدا و نهانش •

ولما كانت جمعية الهمة من بعض بطون معنى القران كما وقعت
الاشارة اليه في الفص الموسوي اراد رضي الله عنه ان
ينبه على ان تلك الجمعية ايضا اعجاز فقال والجمعية على
امر واحد اي جمعية الهمة على امر واحد اعجاز لما هو الانسان
عليه من الحقايق المختلفة والقوى المتعدده المتكثره
الروحانية والجسمانية ولكل من تلك الحقايق والقوى اقتضا
خاص وحكم متعين بغاير احكام ما عداه فالجمعية التي هي
استهلاك تلك الكثرة في الوحدة امر خارق للعادة الجمهور
فهو اعجاز والانسان المتكثر بحقايقها المختلفة كالقران
المتكثر بالايات المختلفة اي المنقسم بما هو كلام الله مطلقا
اي من غير ان يكون حكاية عن كلام احد حكاية لفظية
وبما هو كلام الله من حيث انه سبحانه تكلم به ولكنه في الحقيقة
ليس كلام الله بل حكاية الله عن كلام متكلم اخر حكاية لفظية
من كونه اي فالقران من حيث كونه كلام الله مطلقا
هو معجز لا من حيث ان بعضه كلام متكلم اخر حكاه الله سبحانه
بلفظه فانه ليس يلزم ان يثبت له الاعجاز من هذه الحيثية

وهو اي كون القران المكثر بآياتها المختلفة متحدا في
كونه كلام الله هو الجمعية التي تستلزم الاعجاز وعلى هذا
اي على طريق تلك الجمعية تكون جمعية الهمة للانسان
بحقايقها المختلفة فكما ان تلك الجمعية اعجاز فكذلك جمعية
الهمة لما عرفت قال تعالى وما صاحبكم يعني محمدا صلى
الله عليه وسلم بمجنون من الجنون بمعنى الستر اي ما ستر
عنه شي اذ لا يعزب عن علمه مثقال ذرة في الارض
ولا في السما من حيث حقيقته وان كان يقول انتم اعلم
بامور دنياكم من حيث بشريته وذلك لان الحقيقة المحمدية
التي هي صورة الاسم الجامع الالهي التي ترب صور العالم
كلها بالرب الظاهر فيها الذي هو رب الارباب فلا بد
لها من الاتصاف بالصفات الالهية كلها من العلم الشامل
والقدرة الكاملة وغيرهما لتتصرف بها في اعيان العالم على
حسب استعداداتها ولكن ذلك انما هو من جهة حقيقتها
لا من جهة بشريتها فانها من تلك الجهة عبد مربوب محتاج
الى ربها كما نبه سبحانه على هذه الجهة بقوله قل انما انا بشر
مثلكم يوحى الي وعلى الجهة الاولى بقوله وما رميت اذ رميت
ولكن الله رمى فاسند رميه الى الله والحاصل ان ربوبيته
للعالم بالصفات الالهية التي له من حيث رتبته وعجزه و
مسكنته وجميع ما يلزم من النقايص الامكانية من حيث
بشريته الحاصلة من التقيد والتنزل الى العالم السفلي ليحيط
بظاهره بخواص العالم الظاهر وبباطنه بخواص العالم
الباطن فيصير مجمع البحرين ومظهر العالمين فعز له ايضا
كماله فالنقايص ايضا كمالات باعتبار اخذ نورها من نور
قلبه بالنور الالهي ولا بضنين من الضن وهو البخل
اي ليس صاحبكم صلى الله عليه وسلم ببخيل فما بخل بشي
مما هو لكم اي بشي يكون من جملة ما ينبغي لكم وتقتضيه استعداداتكم

ولا بظنين من الظن بمعنى التهمة كما وقع في بعض القراءات
اي ما يتهم في انه بخل بشي حاصل لديه من عند الله هو لكم
لانه صلى الله عليه وسلم بربوبيته المذكورة اعطى كل ذي
حق حقه وافاض عليه جميع ما احتاج اليه واستحقه ثم انه
لما كان الخوف لا يتحقق الا مع الضلال الذي هو الحيرة
فان الخوف عبارة عن انسلاخ القلب عن طمانينة
الامن لتوقع مكروه ممكن الحصول ولا شك ان توقع
المكروه من غير جزم به حيرة وتردد فحيث اراد الله سبحانه
نفي الخوف عنه صلى الله عليه وسلم نفى الضلال عنه
كما قال سبحانه ما ضل صاحبكم وما غوى ولكن ينبغي لك
ان تعلم ان للضلال ثلث مراتب بداية ووسط ونهاية
والضلال المنفي عنه صلى الله عليه وسلم هو ما عدا المرتبة
الاخيرة فان المرتبة الاخيرة هي مقامه صلى الله عليه وسلم
الذي هو طلب المزيد فيه بقوله رب زدني فيك تحيرا
كما اشار اليه رضي الله عنه بقوله اي ما خاف في حيرته التي
هي المرتبة الاخيرة التي تمنا ها الكمل ولا يبعد ونها ابد
الاباد وانما لم يخف صلى الله عليه وسلم في هذه المرتبة لانه
اي لان الشان انه صلى الله عليه وسلم علم ان الغاية القصوى
في معرفة الحق هي الحيرة ومن علم ان الغاية القصوى في
معرفة الحق سبحانه هي الحيرة فقد اهتدى في حيرته الى انها
هي الغاية ومن اهتدى في حيرته الى ذلك فهو صاحب
هدى وبيان في اثبات الحيرة وانها هي الغاية فكيف يخاف فيها
اعلم ان المرتبة الاولى من الضلال تختص بحيرة اهل البدايات
من جمهور الناس وحكم الثانية يختص في المتوسطين من
اهل الكشف والحجاب وحكم الثالثة مختص باكابر المحققين
اما سبب الحيرة الاولى العامة فهو كون الانسان فقيرا
طالبا بالذات فلا يمر عليه نفس يخلو من الطلب وذلك الطلب

متعلقة فی نفس الامر الکمال الذی هو غایة الطالب
والغایات تتعین بالهمم والمقاصد والمناسبات الداعیة
الجاذبة فما لم یتعین للانسان وجهة یرجحها او مذهب
اعتقادی یعتقد به یبقی حایرا قلقا واول مزیل لهذه الحیرة
تعین المطلب المرجح ثم معرفة الطریق الموصل ثم السبب
المحصل ثم ما یمکن الاستعانة فی تحصیل الغرض ثم معرفة
العوایق وکیفیة ازالتها فاذا تعینت هذه الامور
تزول هذه الحیرة ثم ان حال الانسان بعد ان تتعین
له وجهة ویرجح امرا ما یراه الغایة علی ضربین اما یستوعب
ذلک الامر بحیث لا یبقی فیه فضلة یطلب بها المزید کما
هو حال اهل الاعتقادات والنحل غالبا او یبقی فیه
فضلة من صحو فتراه مع رکونه الی حال معین وامر مخصوص
یتحص احیانا ویتلمح عساه یجد ما هو اتم مما ادرک فان وجد
ما قلقله ونبهه انتقل الی دایرة المرتبة الثانیة وحاله فی
المرتبة الثانیة کحاله فیما تقدم من انه لا یخلو اما ان یکون
فی کل ما یحصل له مطمئنا فاترا عن طلب المزید او یبقی
فیه فضلة تمنعه عن الاستقرار وسیما اذا رای المتوسطین
قد تفرقوا شیعا وکل منهم یدعی انه المصیب ومن وافقه
وان الغیر فی ضلالة ویری ماخذ کل طایفة ومتمسکها
فلا یجده یقوم علی ساق ویری الاحتمال متطرقا و
المعوض وارده فانه یحار ولا یدری ای المعتقدات
اصوب فی نفس الامر فلا یزال حایرا حتی تغلب علیه اخر
الامر حکم مقام ما من المقامات التی تستند الیه بعض اهل
العقاید فینجذب الیه ویطمئن او یسبق له بالعنایة او بما
یصدقه فی طلبه وجده فی عزیمته وبذله المجهود الحجاب
فیصیر من اهل الکشف وحاله فی اول هذا المقام کحاله
فیما سبق من انه اذا سمع المخاطبات العلیة وعاین المشاهدات

السنیه ورای حسن معاملة الحق معه وما فاز به مما فات
اکثر العالمین بل یستبعده بعض ذلک او کله او یبقی فیه
بقیه من علة الطلب فینظر فی قوله تعالی وما کان لبشر
ان یکلمه الله الا وحیا او من وراء حجاب او یرسل رسولا
فیوحی باذنه ما یشاء انه علی حکیم وفی امثاله من الاشارات
الربانیة والتنبیهات النبویة فیتنبه الی ان کل ما اتصل
بالحجاب او تعین بالواسطة فللحجاب والواسطة فیه حکم
فلم یبق علی طهارته الاصلیة فیتطرق الیه الاحتمال وسیما اذا
عرف سر الحال والمقام الذی هو فیه والوصف الغالب علیه
وان کان لکل مما ذکر اثر فیما یبدو له ویصل الیه فلا یطمئن
ولا یبقی له فی حضرة الحق من جهة معینة واعتبار مخصوص
رغبة ویتعدی مراتب الاسماء والصفات وما ینضاف الیها
من الاحکام والاثار والتجلیات فلم یتعین له الحق سبحانه
فی جهة معنویة او محسوسة من حیث الظاهر او الباطن بحسب
العلوم والمدرک والعقاید والمشاهد والاخبار والاوصاف
لعزة الحق سبحانه وعدم انحصاره فی کل ذلک او فی شیء منه
ولعدم امتلائه ووقوف همته عند غایة من الغایات
التی وقف فیها اهل المواقف وان کانوا علی حق وقفوا بالحق
له فیه بل ادرک بالفطرة الاصلیة دون تردد ان له مستندا
فی وجوده واقبل علیه باجل ما فیه بل بکلیته وجعل حضوره
فی توجهه الیه سبحانه علی نحو ما یعلم سبحانه نفسه فی نفسه بنفسه
لا علی نحو ما یعلم نفسه فی غیره او یعلمه غیره ولا بحسب علومه
الموهومة او المکتسبة وهذه الحالة اول احوال اهل
الحیرة الاخیرة التی تمناها الاکابر ولا یتعدونها بل لا بد تقون
فیها ابد الاباد دنیا وبرزخا واخرة لیست لهم وجهة معینة
فی الظاهر او الباطن لانه لم یتعین للحق عندهم رتبة یتقید
بها فی بواطنهم وظواهرهم فیتمیز عن مطلوب اخر بل قد

اشهدهم احاطته بهم من جميع جهاتهم الخفية والجلية
لهم منهم لا في شي ولا جهة ولا اسم ولا مرتبة فحصلوا
من شهوده في بيداء فكانت حيرتهم منه وبه وفيه وفي
تبصرة المبتدي للشيخ صدر الدين قدس الله سره
حيرت بر دو گونه است حيرت نظار است وحيرت اولو الابصار
حيرت نظار مذموم است چه آن از تصادم شکوک و
تعارض ادله بود چنانکه حسين منصور گويد **شعر**

من رامه بالعقل مسترشدا • اسرحه في حيرة يلهو
وشاب بالتلبيس اسراره • يقول في حيرته هل هو
راه توحيد را بعقل مپوی • دیده روح را بخار مخار
زانکه کردست قهر الا الله • عقل را ازدو شاخ لا بدواز

وحيرت اولو الابصار محمود است واين از توالي تجليات
وتتالي بارقات بود در مشاهده کبريا ومعاينه توحيد
وعجايب امور واحکام ربوبيت رب زدني فيك تحيرا
اشارت بدين مقامست **شعر**

قد تحيرت فيك خذ بيدي • يا دليلا لمن تحير فيك
چرا بر روی یار ای زلف هر ساعت دگرسانی
گهی زنجیری از عنبر گهی از مشک چوگانی
زره چندین چه می بافی نه داود زره بافی
فسون چندین چه میخوانی نه هاروت فسون خوانی

ولكن هذا آخر ما اريد ايراده في هذا الكتاب والله هو
المرجع والمآب فارغ شد از جمع اين فوايد ونظم اين
فوايد پای شکسته زاویه خمول وگم نامی عبد الرحمن
بن احمد الجامي وفقه الله لما يحبه ويرضاه وجعل
اخراه خيرا من اولاه متمما لها بهذه الكلمات المنظومة
ومختتما اياها بهذه الابيات المرقومة **مثنوی**

این تازه رقم که زد زمانه • بر لوح بقای جاودانه

مفتاح خزانه وجودست • مصباح زجاجه شهودست
ننموده بچشم اهل ایقان • جز نقش فصوص علم عرفان
نقدیست درو نصوص مجمل • گاهی بمجمل گهی مفصل
نامش بر ناقدان این فن • زان نقد نصوص شد معین
الحمد لملهم السرائر • کامد عیار کی بآخر
پیوست بخوشترین سرانجام • در هشتصد و شصت و سه باتمام
آسوده بنان غصه فرسود • زان بار که بر وی از قلم بود
زاسیب خراش رست نامه • وز زخم تراش جست خامه
بنهاد دوات عنبرین دم • مهری بدهان خویش محکم
یارب بکمال نیک نیازیت • یارب بوفور کارسازیت
کز راقم این خجسته دفتر • وز ناظم این ستوده گوهر
گر شد حرفی بسهو مرقوم • یا خود حرفی ز جهل منظوم
منویس بلوح اعتبارش • در سلک عمل مکن شمارش
از بزم صفا بشادکامی • یک جام حواله کن بجامی
زان جام مدام مست و واله
دارش بمحمد و آله

بسم الله الرحمن الرحیم وبه نستعین نعم التتمیم

عشق جز نایی وما جز نی نئیم   او دمی بی ما و ما بی وی نه‌ایم
نی که هر دم نغمه آرایی کند   در حقیقت از دم نایی کند

این سطری چندست بعضی منثور و بعضی منظوم بقلم صدق نیت و خلوص طویت مرقوم در بیان معنی نی و حکایت و شکایت وی که در مفتتح مثنوی حضرت مولوی که کاشف اسرار حقائق معنویست وقوع یافته و بر تو شعور بعضی بران تافته جعلتها تحفة لحضرة من خص بالمواهب الجلیة والمراتب العلیة ورسمتها خدمة لسدة من فاز بالفضایل الانسیة والشمایل القدسیة

شعر

آنکه چون در مدحش اندیشم مقال   ناطقه حیران بماند عقل لال
کی میسر گردد این سر شگرف   جلوه دادن در لباس صوت و حرف
هیچ ازان به نیست کین امر خطیر   واگذارم هم بآن صافی ضمیر
تا کند از فضل و احسان و کرم   مدح خود هم در عرب هم در عجم
مدح خورشید ار نگوید هوشمند   فیض نور او بود مدحش بسند
ور بوصف مشک نگشاید نفس   مشک را اوصاف بوی مشک بس
چون بمدح کس ندارد افتقار   بد دعا اولی نماید اختصار

متع الله تعالی عاکفی سدته الشریفة بطول بقائه وقاصدی عتبته المنیفة بشرف لقائه

شعر

نمله جات بر جل من جراد   تو سلیمانی کن ای عالی نهاد
این محقر تحفه را بپذیر ازو   مو تفع کن دهشت تشویر ازو
چند ازین جرات بود خار و خجل   عذر خود خود خواه ازین جهد المقل

تمهید نی را با واصلان کامل و کاملان مکمل که از خود و خلق فانی شده اند و بحق باقی گشته مناسبتی تمام است اما از روی اسم زیرا که این کلمه در بعضی مواضع بمعنی نفی استعمال می یابد و ایشان نفی وجود عارضی خود کرده اند و بعدمیت اصلی خود باز گشته واما از روی ذات زیرا که

همچنان که نی از خود تهی شده است و هر چه در صورت بوی مضافست از نغمات والحان فی الحقیقة صادر از صاحب وی است نه از وی همچنین این طایفه علیه بالکلیة از وجود خود خالی شده اند و هر چه بدایشان منسوبست از افعال و اخلاق و اوصاف و کمالات حضرت حق است سبحانه وتعالی که در ایشان ظاهر شده است وایشانرا مرتبه مظهریت بیش نیست ولهذا قال الحضرة المولویة فی مفتتح کتابه المثنوی مشیرا الی نفسه و امثاله الفانین فی الحق الباقین به قدس الله تعالی اسرارهم

بشنو از نی چون حکایت میکند
وز جدائیها شکایت میکند

کیست نی آنکس که گوید دم بدم   من نیم جز موج دریای قدم
از وجود خود چو نی گشتم تهی   نیست از غیر خدایم آگهی
فانی از خویشم من و باقی بحق   شد لباس هستیم یکباره شق
ای همدم با حق و از خود زنند   آن دهم بیرون که حق در من دمید
با لب دمساز خویشم گشته جفت   می نیارم بر لب الا آنچه گفت
باید از بانگم کلام حق ظهور   خواه فرقان خواه انجیل و زبور
رقص چرخ و انجم از بسیار منست   قدسیانرا سبحه زاواز منست
هر که دور افتاد بگذار بخت نزند   میکنم آگاهش از بانگ بلند
وانکه اندر صف نزدیکان نشست   راز میگویم بگوشش پست پست
گاه شرح محنت هجران دهم   بیدلان را داغها بر جان نهم
گاه آرم مژده قرب و وصال   بخشم اهل ذوق را صد وجد و حال
هم شرایع را بیان من میکنم   هم حقایق را عیان من میکنم
هر چه باشد نظم و نثر اندر زمن   نیست الا نغمهای لحن من
هست ازین نغمهای جان فزا   مثنوی در شش مجلد یک نوا
فرصتی خوش باید و عمر دراز   تا بگویم حال خود یک شمه باز
چون بپایان می نیاید این سخن   می نهم مهر خموشی بر دهن

میتواند بود که مراد از نی قلم بوده باشد که استعارت کرده باشند از برای انسان مذکور اگرچه بعضی اوصاف و احوال که حضرت مولوی بنی اجرا کرده است ملایم این معنی نمی‌نماید و جامع میان ایشان آن باشد که حرکات و سکنات هیچ یک فی الحقیقة منتسب بوی نیست بلکه وی مظهر افعال و احوال دیگریست که مؤثر و متصرف است در وی و وی را مرتبهٔ مظهریت بیش نی •

خامه می‌گوید باواز صریر • میزنم مرغان معنی را صفیر •
میکشم تا کامشان در دام خط • دانه میریزم بر ایشان از نقط •
از سیه کاری بخت واژگون • رفته در آب سیاه هم سرنگون •
چون برآرم سر از آن آب سیاه • طرهٔ شب گسترم بر روی ماه •
صفحهٔ کافور را مشکین کنم • سنبل تر زیور نسرین کنم •
میکنم چون خامه فرق خود شکاف • میشوم زان شانه هردم حلهٔ باف •
در بر حوران معنی زین عمل • تو بتو می افکنم مشکین حلل •
این همه گویم ولی چون بنگری • هستم از اثبات فعل خود بری •
در کف کاتب وطن دارم مدام • کرده بین الاصبعین او مقام •
نیست در من جنبشی از ذات من • اوست در من دم بدم جنبش فکن •
گر رها سازد مرا یک نفس • بر زمین مانم نی خشکی و بس •

و می‌شاید که طریق مجاز و استعاره را بگذارند و نی را عبارت از همین نی ظاهر دارند زیرا که اولیای خداوند تعالی که ارباب فراست و اصحاب کیاست اند از همه موجودات بلسان احوال و اوصاف ایشان معانی لطیفه و حقایق شریفه که مناسبتی ظاهر و ملایمتی کامل و افر با ایشان میدارد فهم میکنند و بطالبان صادق و مریدان موافق میرسانند •

بیدهٔ آن گنج ارباب شهود • در شهود حق کس از وی به نبود •
با مریدان روزی اندر گشت دشت • بر حدود و آسیابی میگذشت •

گفت میگفت زبان زین آسیا • میرسد در گوش هوش من ندا •
که منم صوفی و جز صوفی گدی • نیست کار من چو نیکو بنگری •
گرد در شستم سپید هنده اهل مجاز • می‌ستانم سپید هم شان ندهم باز •
میکنم همواره گرد خود طواف • نیست یکدم زین طوافم انحراف •
هرچه نا پاکست از آن باشم نفور • افکنم انداز گرد خویشش دور •

تمهید حقایق موجودات که از حیثیت اندراج و اندماج در غیب هویت ذات مسمی اند بشئونات ذاتیه و حروف عالیات دران مرتبه از حضرت ذات مقدسه از یکدیگر متمایز نمیشوند اصلا لا علما و لا عینا و آن مرتبه را غیب اول و تعین اول میگویند و در مرتبهٔ ثانی که غیب ثانی و تعین ثانیست حقایق را دران مرتبه اعیان ثابته میخوانند اگرچه حقایق را امتیاز عینی نیست اما امتیار علمی هست و چون درین مرتبه اعیان ثابته متکثره بالکثرة النسبیه باعتبار انتفاء وجود خارجی از ایشان معدوم اند می‌شاید که حضرت مولوی از نیستان باعتبار عدمیت اصلی اعیان و کثرهٔ نسبی ایشان این مرتبه خواسته باشد یا مرتبه سابق بران و مرتبهٔ ثالثه مرتبهٔ ارواح است و این مرتبهٔ ظهور حقایق کونیه بسیطه مجرده است مر نفس خود را و مر مثل خود را و مرتبهٔ رابعه مرتبهٔ عالم مثال است و مرتبهٔ خامسه عالم اجسام و مرتبهٔ سادسه مرتبهٔ جامعه آن جمیع مراتب و آن حقیقت انسان کامل است و پوشیده نماند که هرچند حقایق از مرتبهٔ اولی دورتر می افتد احکام ما به الامتیاز بر احکام ما به الاتحاد غالب تر میگردد و مراد بدوری و مهجوری که در امثال این مواضع واقع میشود غلبهٔ احکام ما به الامتیاز ست بر ما به الاتحاد والله سبحانه اعلم •

کز نیستان تا مرا ببریده اند
در نفیرم مرد و زن نالیده اند

چند روزی که بیش از روز و شب • فارغ از اندوه و آزاد از طلب •

متحد بودیم با شاه وجود ٭ حکم غیریت بکلی محو بود
بود اعیان جهان بی چند و چون ٭ ز امتیاز علمی و عینی مصون
نی بلوح علمشان نقش ثبوت ٭ نی ز فیض خوان هستی خورده قوت
نی ز حق ممتاز نی از یکدگر ٭ غرقه دریای وحدت سربسر
ناگهان در جنبش آمد بحر جود ٭ جمله را در خود ز خود با خود نمود
امتیاز علمی آمد در میان ٭ بی نشانی را نشانها شد عیان
واجب و ممکن ز هم ممتاز شد ٭ رسم و آیین دویی آغاز شد
بعد از آن یک موج دیگر زد محیط ٭ سوی ساحل آمد ارواح بسیط
موج دیگر زد پدید آمد از آن ٭ برزخ جامع میان جسم و جان
بیش از آن کز زمرهٔ اهل حق است ٭ نام آن برزخ مثال مطلق است
موج دیگر باز در کار آمده ٭ جسم و جسمانی پدیدار آمده
جسم هم گشت از اطوار بعد طور ٭ تا بنوع آخرش افتاد دور
نوع آخر آدم است و آدمی ٭ گشته محروم از مقام محرمی
بر مراتب سربسر کرده عبور ٭ پایه پایه ز اصل خود افتاده دور
گر نگردد باز مسکین زین سفر ٭ نیست از وی هیچ کس مهجورتر
نی که آغاز حکایت میکند ٭ زین جداییها شکایت میکند
کز نیستانی که در روز عدم ٭ رنگ وحدت داشت با نور قدم
تا بتیغ فرقتم ببریده اند ٭ در نفیرم مرد و زن نالیده اند
کیست مرد اسمای خلاق ودود ٭ کان بود فاعل در اطوار وجود
چیست زن اعیان جمله ممکنات ٭ منفعل گشته ز اسماء و صفات
چون همه اسما و اعیان بی قصور ٭ دارد اندر رتبه انسان ظهور
جمله را در ضمن انسان نالهاست ٭ که چرا هر یک ز اصل خود جداست
شد گریبانگیرشان حب الوطن ٭ این بود سر نفیر مرد و زن

اگر کسی سؤال کند که چون انسان مذکور بمقام وصول رسیده است حکایت دوری و شکایت مهجوری چراست جواب آنست که تا آدمی در نشأهٔ دنیویه است حقیقتاً فنا از وی متعذر است و بقیه از بقایای وجود با او همراه مادام که

بقیه وجود با اوست وصول تام ممکن نی یا خود گویند این حکایت و شکایت نظر باحوال ماضیه است که پیش از وصول بروی گذشته یا خود گویند که این از برای تنبیه اهل غفلت و تشویق ارباب حجابست

سؤال

گر کسی گوید که کامل واصل است ٭ واصلان را قرب جانان حاصل است
فرع ایشان متصل گشته باصل ٭ جان ایشان بهره ور گشته ز وصل
پس ز مهجوری حکایت بهر چیست ٭ وز جداییها شکایت بهر چیست
خوش نباشد بر دهان آب زلال ٭ وز عطش کردن بیان از رنج و ملال
خوش نباشد گنج قارون در بغل ٭ خویش را در مفلسی کردن مثل
خوش نباشد دامن یوسف بکف ٭ زار نالیدن چو یعقوب از اسف

جواب

گویم آری لیک وصل بد کمال ٭ باشد اندر نشأهٔ دنیی محال
تا بود باقی بقایای وجود ٭ کی شود صاف از کدر جام شهود
تا بود پیوند جان و تن بجای ٭ کی شود مقصود کل برقع گشای
تا بود قالب غبار چشم جان ٭ کی توان دیدن رخ جانان عیان
بی فنای کل و جذب قوی ٭ کی حریم وصل را محرم شوی
این سعادت روی ننماید بکس ٭ جز پس از عمری و آن هم یک نفس
چون پس از عمری بشور روی آورد ٭ زود تر از برق لامع بگذرد
تشنه را گر ز دریا خطره‌ای ٭ در دل آید بلکه بر لب قطره‌ای
خاطر او کی شود زان خطره خوش ٭ کی برد از جان تشنش آن قطره عطش
بلکه چون آن قطره بر لب آمدش ٭ تشنگی بر تشنگی افزایدش
چون رسد از تشنگی جانش بلب ٭ گر کند سوز و شغب نبود عجب

جواب دیگر

با خود آن گویم که هست این ماجرا ٭ سرگذشت عاشقان در مامضی
خود چه زان خوشتر که عاشق بار بار ٭ نالد از غمهای هجران زار زار
او چو بلبل در فغان و در خروش ٭ یار چون گل سوی او بنهاده گوش

برکشد آه و فغان کای نازنین ٭ هجر تو با من چنان کرد و چنین
عمرها رنج و بلا بر من گماشت ٭ خاطرم ریش و دلم افگار داشت
هر زمان حالم دگرگون بود از او ٭ سینه پر غم دیده پر خون بود از او
این مثل این حکایات دراز ٭ پیش او گوید ز حال خویش باز

جواب دیگر

یا خود آن گویم که هست این گفت و گو ٭ از برای غافل بی راه و رو
میکند سیراب در آب اضطراب ٭ تا کشد لب تشنگان را سوی آب
خواهی این معنی شود بر تو عیان ٭ مالی لا اعبد از قرآن بخوان
بندهٔ مستغرق اندر بندگی ٭ میکند ظاهر ز خود شرمندگی
که چرا از بندگی سر میکشم ٭ رخت از این منزل فرا تر میکشم
میکند تعریض آن متکبران ٭ که بر ایشان بندگی آید گران
تا ز راه بندگی آگه شوند ٭ یکدم از ان شیوه وان ره روند
همچنین واصل نشسته پیش یار ٭ میکند از هجر نالشهای زار
تا شود محجوب محروم از وصال ٭ واقف از هجران پر درد و ملال
روی بر تابد ز ذل احتجاب ٭ زود بشتابد سوی حسن المآب

خاتمه

خیز جامی بال همت باز کن ٭ سوی وکر اصلیت پرواز کن
طوطی شیرین مقالی تا بچند ٭ باشی اندر حبس زاغان پای بند
بوده عمری با گروه طوطیان ٭ شکرستانهای قدس آشیان
با شکرخایان هم آوا بوده ٭ شکر افشان و شکرخا بوده
منزل اصلی فراموشت شده ست ٭ کربت غربت هم آغوشت شده ست
دل ز یاران کهن ببریده ٭ دامن از اهل وفا در چیده
وقت شد کز دوستان یاد آوری ٭ رخت سوی منزل اصلی بری
پای قاصد از شد آمد پی کنی ٭ قصه پیغام و نامه طی کنی
جا کنی در کلبهٔ نابود خویش ٭ رو نهی در قبلهٔ مقصود خویش
با وی از جان یکدل و یکرو شوی ٭ بلکه خود را محو سازی او شوی
در بقای او شوی فانی تمام ٭ باقی جاوید گردی والسلام

تمت

باسمه سبحانه

ای پاک ز چیز و مبرا ز مکان ● خالی ز تو نی درون و بیرون جهان
از کنه تو کس نه نام یابد نه نشان ● در ستر عماست دیده عقل و کمان

عن ابی رزین العقیلی رضی الله عنه انه قال قلت یا رسول الله
این کان ربنا قبل ان یخلق خلقه قال کان فی عما ما تحته هواء
وما فوقه هواء ● صدور این کلمه جامعه از مشکوة نبوت
بصحة پیوسته است اما معنی آن بحسب ظاهر از اشکال
خالی نیست زیرا که کلمه این که در کلام سایل واقع شده است
در لغت عرب موضوع است از برای سوال از مکان و ایضا
عما که در جواب آن اندراج یافته در همین لغت عبارت از سحابی
است رقیق و آن از مقوله جسم است و حال در جسم را جسم می
باید بود یا جسمانی ● و ایضا تقیید سؤال به قبل ان یخلق خلقه
مشعر است بانکه حق سبحانه بعد خلق الخلق در خلق است
و این موهم حلول و هو سبحانه تعالی عن جمیع ذلک علوا کبیرا ●
و شرح این حدیث بر وجهی که شبهه مرتفع شود و اشکال
مندفع گردد چنانکه از سخنان کبرای دین و کلمات عظماء اهل
یقین مفهوم میشود مبنی بر مقدمه ایست و آن انست که حضرت
حق را سبحانه و تعالی من حیث توجهه الی عالم الظهور مراتب
و حضراتست ● مرتبه اولی تعینی است کلی شامل جمیع تعینات
ازلیه و ابدیه و جامع جمیع حقایق الهیه و کونیه ابای تفصیل
و امتیاز بعضی از بعضی و این را تعین اول گویند و هو فوق لا تعین
را اطلاق است ● مرتبه ثانیه تفصیل و تمییز مرتبه اولی است و این ٣
مرتبه را تعین ثانی گویند و درین مرتبه حقایق الهی و کونی از
یکدیگر ممتاز شوند حقایق الهی را وحدتی است حقیقی و کثرتی
نسبی و حقایق کونی را بعکس آن کثرتیست حقیقی و وحدتی نسبی و درین
دو مرتبه حقایق کونیه را اصلا از وجود خارجی نصیبی نیست
و متعدد و متمیز نیستند بتعدد و تمیز خارجی ● مرتبه ثالثه عالم ارواح ٣
مجرده بسیطه است که ادراک آن متصور نیست جز قوت عقلیه را

مشاهده آثار و احکام آن ● مرتبه رابعه عالم مثال است که آلت
ادراک آن خیال است ● مرتبه خامسه عالم حس و شهادتست که
مدرک میشود بحواس ظاهری ● و مرتبه سادسه احدیت جمع جمیع
مراتب است ● و چون هر یک ازین مراتب بمنزله محل و مکانیست
مر حقیقت مطلقه را پس بر سبیل تشبیه و مجاز بکلمه این از آن سوال
توان کرد ● و چون آن سوال تقیید یافته بقبل ان یخلق الخلق
مقصود از آن مرتبه تواند بود از مراتب الهیه که مقدم باشد بتقدم
ذاتی بر مراتب خلقیه اما تقدمی بی واسطه و شک نیست
که آن مرتبه تعین ثانی است چنانکه مذکور شد و مراد بعما که در
جواب سوال سائل مذکور واقع شده است آن مرتبه است نه معنی
متعارف لغوی و لهذا هوا را که از لوازم آنست از فوق
و تحت آن نفی فرموده ● و مناسبت بین المعنیین انست که همچنانکه
سحاب رقیق حاجب و ساتر آفتاب نمی شود همچنین کثرة
حقایق الهی و کونی درین مرتبه ساتر وحدة حقیقی نمیشود
زیرا که کثرة حقایق الهی نسبی است نه حقیقی و کثرت
حقایق کونی اگرچه حقیقی است اما علمی غیبی است نه خارجی
شهادی بخلاف مرتبه خلقیه که کثرة آن هم حقیقی است و هم
خارجی شهادی ● و از بعض مواضع اطلاقات این طایفه
چنان معلوم میشود که مرتبه عماییت را عبارت از مرتبه
اولی داشته اند و آن بحسب ظاهر موافق حدیث نبوی
نمی نماید مگر آنکه خلق را که در حدیث واقع شده است بمعنی
تقدیر دارند نه ایجاد و مراد تعین هر یک از حقایق و
ماهیات باشد بقدری مخصوص و اندازه معین از استعداد
و قابلیت و شک نیست که این معنی در مرتبه ثانیه است و مرتبه
مقدم بر آن مرتبه اولی ● و هو سبحانه اجل و اعلی ● رباعیة

خوش آنکه رسید کان با سر از قدم ● چون در نظر او رندان تازه رقم
هر حرف خطا که جسته باشد ز قلم ● شویند بآب عفو و باران کرم

تمت بالخیر عمت
تم

[illegible]

بسم الله الرحمن الرحيم وبه ثقتی
سبحانه من جميل ليس لوجهه نقاب الا النور ولا لجماله
حجاب الا الظهور رباعية
ای گشته نهان ز غایت پیدایی ‌ عین همه عالمی ز بس یکتایی
زان بیشتری که در عبارت گنجی ‌ زان پاکتری که در اشارت آیی
الهی بحرمت آنان که بگام همت پی سراپرده عزت وحدت تو
پیموده اند و در راه اشتیاق نه گام پیدا و نه پی و از جام وحدت
می عشق و محبت تو خورده اند و در بزم ایشان نه جام هویدا
و نه می که بذوق ذلت ما خاک نشینان از شاه راه آن
نازنینان تحفه گردی فرست و بکام امید ما خام کاران
از بزم گاه آن کامکاران جرعه دردی فرست رباعية
یارب ز می محبتم جامی بخش ‌ وز ساغر دولتم سرانجامی بخش
کامم ز تو جز غایت بی کامی نیست ‌ ای غایت کام ها مرا کامی بخش
الهی بعزت آنان که قدم عزیمت در طریق متابعت حبیب تو
استوار داشته اند و علم کرامت از حضیض خودی و هستی
باوج بیخودی و مستی افراشته اند که قدم همت ما سست قدمانرا
از رسوخ بر جاده شریعت و سجاده طریقت او بهره مند دار
و علم دولت ما پست علمانرا باقتفاء آثار او و اقتباس انوار
او سربلند گردان رباعية
یارب بحریم نیستی بارم ده ‌ باشد که شود ز نیستی کارم به
مختار نه مجبور بود در ره فنا ‌ سر بر قدم احمد مختارم نه
صلی الله وسلم علی حبیبه محمد وآله مجالی انوار جماله ومرائی
اسرار کماله اما بعد این ورقی چندیست در شرح الفاظ
و عبارات و کشف رموز و اشارات قصیده میمیه فارضیه
قدس الله سر ناظمها که در وصف راح محبت که شریفترین
مطلوبیست بلطیفترین اسلوبی صورت انتظام یافته
و در میان ارباب عرفان و اصحاب ذوق و وجدان شیوعی

کامل

کامل و شهرتی تمام گرفته رباعية
زین نظم که هست بحر در دانه عشق ‌ آفاق پر از صدا است ز افسانه عشق
هر بیت چو خانه و هر حرف درو ‌ ظرفیست پر از شراب میخانه عشق
و چون شروع درین مقصود بی تعرض بتبویب و تقسیم بحسب
بیان اصل و فرع آن متعذر می نمود ظرفی از کلمات این طایفه
متعلق بدین امور مذکور میگردد و مسطور و هر مقداری مستقل
ازان کلمات جامعه تصدیر می یابد بکلمه لامعه تنبیها علی انها
من لوامع انوار الکشف والشهود علی قلوب ارباب الذوق
والوجود ومن الله التوفیق للسداد ومنه المبدأ والیه المعاد رباعية
یارب بدلم نوید اکرام رسان ‌ نقدی بکفم ز گنج انعام رسان
در ساحت امیدم این کاخ مراد ‌ بنیاد نهاده با تمام رسان
لامعة حضرت ذو الجلال والافضال در ازل آزال
حیث کان الله ولم یکن معه شیء شعر آنجا که نه لوح و نه قلم بود هنوز
خود را بخودی دانست و جمال و کمال ذاتی خود را بخودی دید
و بهمین دانش و دیدن همه تنوعات شئون و صفات را که
در غیب هویت ذات اندراج و اندماج داشت بی شائبه افتقار
بظهور غیر و غیریت می دانست و می دید و صدای استغنای
ان الله لغنی عن العالمین بر گوش تاریک نشینان ظلمت
آباد عدم میزد و می گفت رباعية
در ملک بقا منم باستغنا فرد ‌ با من دگری را نرسد صلح و نبرد
عاشق خود و معشوق خود و عشق خودم ‌ ننشسته ز اغیار بدامانم گرد
اما در ضمن آن کمال ذاتی کمالی دیگر اسمائی که موقوف بود بر
اعتبار غیر و سوی ولو بنسبة و اعتبارما و در متعارف این
طایفه مسماست بکمال جلا و استجلا مشاهده میکرد کمال جلا
یعنی ظهور در مراتب کونیه و مجالی خلقیه بحسب تلک الشئون
والاعتبارات متمایزة الاحکام متمیزة الآثار روحا و مثالا
و حسا و کمال استجلا یعنی شهود خود خودش مر خودش را درین

[illegible]

مراتب تا همچنانکه خود را بخود در خودی دید در مقام جمع احدیت
همچنین خود را بغیر خود در خود یا بخود در غیر خود یا بغیر خود
در خود میند در مراتب تفصیل وکثرة

غیر

رباعیة

عشق است نموده روی نیک وبد را • بیرنگ زده نقش قبول ورد را •
در جلوه گریست کل یوم فی شان • خواهد همه شئون بیند خود را •

لامعة پس از ان شعور بجمال اسمائی حرکتی ومیلی وطلبی انبعاث
یافت بسوی کشف وظهور ان واین میل وطلب وخواست
سرچشمه همه عشقها وخمیرمایه همه محبتهاست همه عشقها ومحبتها
ونمودها ومیلها صور تعینات ومراتب تقیدات انست چنانکه
همه حسنها وجمالها وفضلها وکمالها فروع ان کمالست وفروغ
ان جمالست تعالی کبریاءه وتقدست اسماؤه رباعیة

ای بر قد تو قبای حسن آمده چست • بر قامت ما لباس عشق از تو درست •
زان سان که جمال همه عکس رخ تست • عشق همه از تو خاست در روز نخست •

اخری للمترجم ستر ناظمها امین

بر شکل بتان همی کنی جلوه گری • وز دیده عشاق در ان می نگری •
هم جلوه حسن از تو وهم جذبه عشق • باشد ز غبار غیر کوی تو بری •

لامعة واین محبت در مقام احدیت چون سایر صفات عین
ذات یگانه است وچون ذات یگانه در صفتی نه بی صفتی ونشان
بی نشانی نشانه علم وعقل را در بیان ماهیتش زبان عبارت
نیست وذوق ومعرفت کو جدان حقیقتش امکان اشارت نی
ساحت قدس جلالش از غبار سباحت وهم وحواس خالیست وکنگر
اوج کمالش از کمند احاطه فکر وقیاس متعالی رباعیة

زاغاز ازل عشق بود پیشه ما • جز عشق مباد شیر در بیشه ما •
بس مرد که گرد شد در اندیشه عشق • حاشا که رسد بگردش اندیشه ما •

اما در مرتبه واحدیت که مقام تمایز بین الصفات والذات
از ذات وسایر صفات ممتاز است وسبیل معرفتش بر ارباب
دانش وبینش باز لیکن سریست نهانی واوریست ذوقی
و وجدانی تا نچشند ندانند وچون بدانند بیان نتوانند فالاعراب عنه

وتمایز بین الصفات

بغیر

لغیر واحده ستر والاظهار لغیر ذائقه خفا رباعیة

هر کس بویی ز باده عشق شنید • از کوی خرد رخت بمیخانه کشید •
وانکس که بکام ذوق ازان می بچشید • فهمش هرگز بسر ان می نرسید •

رباعیة اخری للمترجم ستر ناظمها امین

با پیر مغان دوش ز بس حیرانی • گفتم رمزی بگو ز می پنهانی •
گفتا بود ان حقیقت وجدانی • ای جان پدر تا نچشی کی دانی •

لامعة با وجود انکه محبت شربتی است که تا نچشند ندانند
وتحفی است که تا نکشند ادراک ان نتوانند جماعتی که تعریف
مبهمات وتوضیح مخفیات مانوس طبیعت ومالوف جبلت
ایشانست گوهر تحقیق بالماس تفکر سفته اند ودر کشف حقیقت
وبیان اقسام ان گفته اند که محبت میل جمیل حقیقی است عز شانه
بجمال خودش جمعا وتفصیلا وآن یا از مقام جمع بود بجمع وان شهود
جمال ذاتست در مرآت ذات بی توسط کاینات رباعیة

معشوقه که کس هر جمالش نشناخت • در ملک ازل لوای خوبی افراخت •
بی طاس سپهر بود وبی مهره مهر • هم خود با خود نرد محبت می باخت •

ویا از جمع بتفصیل چنانکه ان ذات یگانه در مظاهر بیحد وکرانه مشاهده لمعات
جمال خود میکند ومطالعه صفات کمال خود می نماید رباعیة

جانان که دم عشق زند با همه کس • کس را نرسد بدامنش دست هوس •
مرات شهود اوست ذرات وجود • با صورت خود عشق همی بازد وبس •

ویا از تفصیل بتفصیل چنانکه اکثر افراد انسانی عکس جمال مطلق را
در مرایای تفاصیل اثاری مشاهده کنند وجمال مقید را بل اسمقصود کلی دانند
وبلذت وصال خورسند وبمحنت فراق دردمند گویند رباعیة

ای حسن تو کرده جلوها در پرده • صد عاشق ومعشوق پدید آورده •
بر بوی تو لیلی دل مجنون برده • وز شوق تو وامق غم عذرا خورده •

ویا از تفصیل بجمع چنانکه بعضی از خواص رخت فکرت از کارخانه
افعال واثار بیرون برده اند وخرق حجب واستار شئون وصفات
که مبادی افعال واثارند کرده متعلق همم وقبله گاه توجهات ایشان
جز ذات متعالی صفات رفیع الدرجات امری دیگر نیست رباعیة

آنم که بملک عاشقی پے بدلم • در شهر وفا بپاکبازی مثلم •
پاک آمده زآلایش علم و عملم • بنهاده نظر بقعلبر کاه ازلم •

رباعية اخرى قدس سره باطنها

بیرون ز حدود کاینات است دلم • فارغ ز تقابل صفات است دلم •
برتر ز احاطه جهات است دلم • مرآت تجلیات ذات است دلم •

لامعة چون ذو الجمال والجلال بحکم ان الله جمیل یحب الجمال محبت جمال و کمال صفت ذاتی اوست و آدمی را بموجب خلق الله تعالی آدم علی صورته بر صورت خود آفریده است و خلعت صفات خودش در پوشانیده پس بالضروره میل خاطر بحسن و جمال شیوه اصلی او باشد و انجذاب باطن بفضل و کمال سیرت جبلی او و در هر مرتبه از مراتب وجود که فی الجمله جمالی بنظر شهود او در آید دل در آن بندد و رشته تعلق بدان بپیوندد **رباعية**

که در رهوس روی نکو او بزنم • که در سر زلف مشکبو او بیدم •
القصه ز هر چه رنگ و بویی یابم • از حسن تو فی الحال بد و او بزنم •

لامعة شک نیست که تفاوت درجات محبان بقدر تفاوت طبقات محبوبان تواند بود هر چند محبوب را مایه حسن و بهجت ارجمند تر طالب را پایه همت بلندتر و اعلای درجات آن محبت ذاتی است که محب طالب را میلی و تعلقی و انجذابی بمعشوق محبوب حق و مطلوب مطلق در باطن پدید آید و چنان از خودش بستاند که کنجایی توانایی بر دفع و رفع آنش نماند نه تعیین سببی تواند کرد و نه تمیز مطلبی دوست می دارد اما نمی داند که چون و چرا و در خودش می یابد لیکن نمی داند که از کجاست تا بکجا **رباعية**

شیرین بسر اسنک دلا سیم برا • با تو کاری عجب در افتاد مرا •
محبوب منی لیک ندانم ز چه روی • مشعوف توام لیک ندانم که چرا •

کششی

و علامت صحت این آنست که صفات متقابله محبوب چون وعد و وعید و تقریب و تبعید و اعزاز و اذلال و هدایت و اضلال بر محب یکسان شود و کشیدن مرارات آثار نعوت قهر و جلال چون چشیدن حلاوات احکام صفات لطف و جمال

بر وی ایشان کرد **رباعية**

خوبی و ز تو شکل و شمایل همه خوش • با عشق تو جان و خود و دل همه خوش •
خوانی تو بلطف کوش خواهی بستم • هست از تو صفات متقابل همه خوش •

رباعية اخرى قدس سره باطنها

که نو ز ده دیده کریان منی • ورداغ نه سینه بریان منی •
بهر تو قدم بر سر عالم زده ام • باز آکه ز سر تا بقدم جان منی •

لامعة محبت ثمره مناسبت است بین المتحابین و حکم غلبه ما به الاتحاد بر ما به الامتیاز پس محبت ذاتی را ناچار باشد از مناسبت ذاتی بین الحق والعبد و این بدو وجه تواند بود یکی آنکه جهت مراتب و حیثیت مظهریت عین عبد مر تجلی وجودی را ضعیف بود و اکثر احکام امکان و خواص وسایط سلسله ترتیب وجودی از روی منتفی تعین آن تجلی بواسطه تقید بتعین عبد در قدس ذاتی او تاثیر نتواند کرد و طهارت اصلی او را تغییر نتواند داد و تفاوت درجات مقربان محبوب و نزدیکان مجذوب باعتبار تفاوت در کمال و نقصان این وجه تواند بود **رباعية**

دیدم پیری که زیر این چرخ کبود • چون او دگری ز بود خود پاک نبود •
بود آینه که عکس خورشید وجود • جاوید درو بصورت اصل نمود •

وجه دیگر از مناسبت بحسب حظ عبد است از جمعیت مرتبه الهیت یعنی باعتبار تخلق باخلاق الهی و تحقق باوصاف نامتناهی و این متفاوت می باشد بحسب تفاوت جمعیت هر کرا سعت دایره جمعیتش بیشتر قدم او در استیفای این حظ بیشتر و من جمع بین هذین الوجهین من المناسبة فهو محبوب الحق وله الکمال المطلق و حقیقته مرات الذات والالوهیة معا و احکامهما و لوازمهما جمیعا بلکه او برزخیست جامع بین مرتبتی الوجوب والامکان و مرآتیست واقع بین عالمی القدم و الحدثان از یک روی مظهر اسرار لاهوتیست و از دیگر روی مجمع احکام و آثار ناسوتیه علی الدوام لسان مرتبتش بدین مقاله متکلم است و زبان جمعیتش بدین ترانه مترنم که **رباعية**

ومناسبة ذاتی ص

• براوج کمال صبح صادق ماییم • حل نکت وکشف دقایق ماییم •
• سر حق وخلق از دل ما بیرون نیست • مجموعهٔ مجموع حقایق ماییم •

لامعة وتا لی محبت ذاتیست محبت حق سبحانه وتعالی بواسطه اموری که اختصاص کلی وارتباط تمام بان حضرت داشته باشد
• چون معرفت وشهود او وقرب ووصول بدو وان نسبت بمرتبه اولی اگرچه نازلست ومعلول فان للمحب فی المرتبة الاولی وقوف مع الحق سبحانه وفی هذه المرتبة وقوف مع حظه منه وشتان بین الوقوف معه وبین الوقوف مع الحظ منه رباعیة
• معشوقه که شد زکامها عایق من • دی گفت نه بعاشقی لایق من •
• وصلت زمن کام تواری هستی • تو عاشق کام خویش نه عاشق من •

اما نسبت بمرتبه که تالی اوست رفیع وعالی است وان محبت حق سبحانه بواسطه اموریست که اختصاص وارتباط مذکور نداشته باشد چون فوز بمرادات عاجله از مطعومات ومشروبات وملبوسات ومرکوبات وچون ظفر بسعادات اجله از حور وقصور وغلمان وولدان زیرا که همچنانکه تفاوت بسیارست میان وقوف مع الحق سبحانه ووقوف مع الحظ منه همچنین تفاوت بیشمارست میان وقوف مع الحظ منه ووقوف مع الحظ من الآیه وتعالیه چه صاحب این مرتبه را مطلوب بالاصالة ومقصود بالحقیقة راحات دنیوی ولذات اخروی است وحضرت حق سبحانه وسیله حصول آن ساخته وواسطه وصول بدان شناخته وکدام غبن ازین فاحش تر که مطلوب اصلی را تابع مطالب عرضی دارند ومقصود حقیقی را طفیل مقاصد مجازی پندارند رباعیة
• آنم که وفا ودلبری خوست مرا • کونین بهای یک سر موست مرا •
• شرمت بادا که با چنین حسن وجمال • داری بطفیل دیگران دوست مرا •
رباعیة اخری بتجنیس بجمیعها
• من شحنهٔ شهر دلبری بس باشم • زانبازی این وان مقدس باشم •
• خوبان جهان طفیلی چون منند • هیهات که من طفیلی کس باشم •

لامعة ما عدای مرتبه اولی که محبت ذاتیست از قبیل

محبت اسمائی وصفاتی یا افعالی وآثاری تواند بود ومحبت اسمائی وصفاتی آنست که محبت بعضی از اسما وصفات محبوب را چون افضال وانعام واعزاز واکرام بر اضداد ش ایثار واختیار کند بی ملاحظه وصول آثار آنها بوی ومحبت افعالی وآثاری آنست که آن اختیار وایثار بنا بر وصول احکام وآثار آنها باشد بوی این محبت لا یزال در صدد زوال ومعرض تغیر وانتقال می باشد هر گاه که محبوب بصفات حمیده وافعال پسندیده که متعلق محبت محب است تجلی کند بهمگی قصد وهمت خود بر ان اقبال نماید ودر ان اویزد وچون بمقابلات این صفات وافعال که ملایم هوا وموافق رضای او نباشد تجلی کند بتمامی حول وقوت خود از ان اعراض کند وبگریزد قال تعالی ومن الناس من یعبد الله علی حرف فان اصابه خیر اطمان به وان اصابته فتنة انقلب علی وجهه رباعیة
• چون یار وفا کند در او اویزی • ور تیغ جفا زند از و بگریزی •
• ای رخ عاشقان جرامی ریزی • کاش از سر کوی عاشقی برخیزی •

لامعة ادنی مرتبه محبت محبت آثاریست ومتعلق ان جمال آثاریست که معبر میشود بحسن ومفسر میگردد بروح منفوخ در قالب تناسب وفی الحقیقة ظهور سر وحدتست در صورت کثرت وان یا معنوی روحانی باشد چون تناسب وعدالت اخلاق واوصاف کاملان مکمل که متعلق ارادت ومحبت طالبان ومریدان میگردد وارادت واختیار خود را فدای ارادت واختیار ایشان می کنند یا صوری غیر روحانی چون تناسب اعضا واجزا بعضی از صور عنصری انسانی که بصفت حسن وملاحت موصوف باشند ومشاهدان صفت جمال در صور عنصری انسانی بر چهار طبقه اند طبقه اولی روشن دلانی که نفوس طیبه ایشان از شوب شهوت مصفا شده باشد وقلوب طاهره ایشان از لوث طبیعت مبرا گشته

در مظاهر خلقیه جز مشاهده وجه حق نمی کنند و در مرایای کونیه
جز مطالعه جمال مطلق او نمی نمایند در عشق بصورتهای مطبوع
وشکلهای زیبا مقید نیستند بلکه هر صورتی که در کل عالم هست
نسبت با ایشان کار آن اشکال و صور می کند رباعیه

هر را بینم روی توام یاد دهد • گل را بویم بوی توام یاد دهد
چون زلف بنفشه را ز بند بویت باد • ز آشفتگی موی توام یاد دهد

رباعیه اخری

عارف ز وجود خلق رست الحق • در بحر شهود حق بود مستغرق
بر خود حجب حسن مقید زده شق • حیران شده در نور جمال مطلق

طبقه ثانیه پاکبازان که نفس شان بعنایت بی علت
یا بواسطه مجاهدت و ریاضت از احکام کثرة و انحراف و ظلمت
وکدورت طبیعت فی الجمله صافی شده باشد اگرچه از احکام
بالکلیه زایل نگشته باشد ادراک معانی مجرد شان بی مظهری
مناسب حال و نشات ایشان میسر نشود لاجرم بمرابطه
معنی حسن صوری از حیثیت مظهری انسانی که اتم مظاهر است
آتش عشق و سوزش شوق در نهاد شان شعله ور گردد
و بعد از احکام ما به الامتیاز سوختن گیرد و حکم ما به الاتحاد
قوت یابد آن تعلق و میل حبی از آن مظهر منقطع گردد و سیر
جمال مطلق از صور حسن مقید تجرد یابد دری از دریای
مشاهده بروی ایشان گشاده گردد و عشق مجازی عارضی
رنگ محبت اصلی حقیقی گیرد رباعیه

بس کس که بدید روی خوبان طراز • وافتاد ز داغ عشق در سوز و گداز
در مجلس اهل ذوق شد محرم راز • نوشید می حقیقت از جام مجاز

طبقه ثالثه گرفتارانی که در صدد عدم ترقی بلکه در خوض
احتجاب باشند چنانکه بعضی بزرگان از آن استعاذت کرده اند
و گفته اند که نعوذ بالله من التنکر بعد التعرف و من الحجاب بعد التجلی
وتعلق آن حرکت حبی نسبت با ایشان از صورتی ظاهر حسی که
بصفت حسن موصوف باشد تجاوز نکند هرچند شهود کشفی

مقیدشان دست داده باشد واگر آن تعلق و میل حبی از
صورتی منقطع شود بصورت دیگر که بحسن آراسته باشد
پیوند گیرد و دایما در این کشاکش بماند و این تعلق و میل
بصورت فتح باب حجاب و حرمان و فتنه و آفت خذلان
شود در دین و دنیا اعاذنا الله و سایر الصادقین من شر ذلک رباعیه

درماند کسی که بست در خوبان دل • وز مهر بتان نگشت پیوند گسل
در صورت گل معنی جان دید و بماند • پای دل او بتا قیامت در گل

رباعیه اخری

ای خواجه ز حسن خاکیان خو وا کن • آهنگ جمال اقدس اعلا کن
تا چند در آب چاه می بینی ماه • مه تافت ز اوج چرخ سر بالا کن

طبقه رابعه آلودگانی که نفس اماره ایشان نموده آتش
و آتش شهوت شان نیفسرده در اسفل السافلین طبیعت افتاده اند
و در سجن سجین بهیمیت رخت نهاده وصف عشق و محبت از
ایشان منتفی است و نعت رقت و لطافت در ایشان مختفی
و محبوب حقیقی را بالکلیه فراموش کرده اند و با محبوبان
مجازی دست در آغوش آورده با آرزوی طبع آرام گرفته اند
و هوای نفس را عشق نام نهاده هیهات هیهات رباعیه

اینان ز کجا و عشق بازی ز کجا • هندو ز کجا زبان تازی ز کجا
چون حسب اهل سخن عشق کنند • بیهوده این قوم مجازی ز کجا

رباعیه اخری

قومی که نیامدند در عشق تمام • خواهند هوای نفس را عشق نام
کی شاید شان در حرم عشق مقام • خود هست بر ایشان سخن عشق حرام

رباعیه اخری

عشق ار نه کمال نسل آدم بودی • آوازه عشق در جهان کم بودی
ور شهوت نفس عشق بودی خر و گاو • سر دفتر عاشقان عالم بودی

لامعه ادنی مراتب محبت آثاری محبت شهوت است
و این نسبت با محجوبی است که هنوز از رق نفس و قید طبع
خلاص نیافته است و پرتو کشف و مشاهده بر ساحت
ذوق و ادراک او نتافته جز مراد نفس مقصودی نبیند و مطلوبی
نداند هرچه دهد بحکم نفس دهد و هرچه ستاند بحکم نفس ستاند

اما نسبت با اهل الله که ارباب کشف و شهود اند از قبیل
تجلیات بزرگوار اسم الظاهر ست بلکه از صاحب فصوص
الحکم رضی الله عنه اعظم شهودات داشته است وانکه علما
و عرفا انرا مذمت کرده و از مراتب بهیمیت شمرده نسبت با
اهل حجابست الا تری ان النبی صلی الله علیه وسلم کیف قال
حبب الی من دنیاکم ثلث النسا والطیب وقرة عینی فی
الصلوة مع انه اکمل الوری واعدل فی شانه ما زاغ البصر
وما طغی و شرح این حدیث و سر این محبت در حکمه فردیه
از فصوص مذکورست فمن اراد الاطلاع علیه فلیرجع الیه
و مقصود اینجا تنبیه است بر انکه انچه بر اهل الله منکر اند
صورت شهوة و طبیعة است نه حقیقت ان تا محجوبان حال
این طایفه را بر خود قیاس نکنند و خود را در ورطه
ادبار و انکار نیفکنند

رباعیة

خوش نیست قیاس پاکباز ان کریم • در شهوت و از خسیسان لیم •
زان اتش دلفروز کش دید کلیم • تا اتش خانه سوز قد تلبیس عظیم •
احکام طبیعت که بود گوناگون • نحس است یکی را و یکی را میمون •
در قصه شنیده باشی از نیل که چون • بر سبطی اب بود و بر قبطی خون •

(رباعیه از جامی قدس سره نقل اینجا)

لامعه اسباب محبت پنج است ۱ محبت نفس و وجود و بقا
او و بضرورت معلوم است که همه کس طالب بقای وجود
خودست و اهتمام همه در جذب منفعت و دفع مضرت بجهت
ابقای وجود خودست چون محبت وجود و بقا ضروری انسان
باشد محبت موجد و مبقی بطریق اولی عجب بود از کسی که از
گرما گریزد و سایه درخت را دوست دارد و درخت را که
قوام سایه بوی است دوست ندارد مگر که این چون نداند
و شک نیست که جاهل حق را سبحانه دوست ندارد زیرا که محبت
وی ثمره معرفت وست

رباعیة

تا کی بهوای خویش یکدل باشی • وز حق ببقای نفس مایل باشی •

• ای برده بسایه رخت در پای درخت • سهلست که از درخت غافل باشی •
۲ محبت محسن و منعم و بخشنده نیست که افریننده منعم و منعم حضرت
حق است سبحانه و همچنین باعث منعم بر انعام نیز ویست زیرا که
حق سبحانه در خاطر منعم می افکند که سعادت و خیریت وی در
رسانیدن منعم به است بمنعم علیه و او را در ان مضطر کرده اند
که نتواند که نرساند پس حضرت حق سبحانه و تعالی بمحبت
اولی باشد از منعمی و محسنی

رباعیة

• بین نعمت از انکه نعمت دیدن از وست • کو شکر کسی که شکر ورزیدن از وست •
• بخشش ز خدای وان در ملک وجود • بخشنده و بخشیده و بخشیدن از وست •

۳ محبت صاحب کمال چون شخصی که بصفتی از صفات کمال
موصوف است از علم و سخا و تقوی و غیرها از صفت کمال موجب
محبت میکرد و حضرتی که منبع جمیع کمالاتست همه مکارم اخلاق
و محامد اوصاف رشحه از فیض کمال اوست بمحبت اولی رباعیة

• هر تب که کند کمان زبان زه • صد و لشده بلبش باشدش از که و مه •
• ای جمله بتان نو بلکه از جمله به • چون دل ندهم ترا خود انصاف بده •

۴ محبت جمیل است چون جمال عارضی که در حقیقت عکس و
خیالی بیش نیست که از پس پرده آب و گل و حجاب گوشت
و پوست می تابد و مع هذا بحدوث اندک عارضه متغیر میگردد
فی ذاته محبوبست پس جمیل که جمیع ممکنات پرتو انوار جمال او
و ظهور ش بمظاهری و صورتی مقید نه بمحبت اولی رباعیة

• گه جلوه گر از عارض گلگون باشی • گه خنده زن از لولو مکنون باشی •
• در پرده چنین لطیف و موزون باشی • ان لحظه که بی پرده شوی چون باشی •

۵ محبتی که نتیجه تعارف روحانیست و این تعارف مترتب بر مناسبت
روحانیست است بین المتحابین و این مناسبت متفرع بر اشتراک
در مزاج بان معنی که مزاجشان در یک درجه از درجات اعتدال
واقع شده باشد یا درجه مزاج یکی نزدیک باشد بدرجه مزاج
دیگری زیرا که موجب تفاوت درجات ارواح در شرف و علو

بعد قضاء الله و قدره تفاوت درجات امزجه است فالاقرب
نسبة الی الاعتدال الحقیقی یستلزم قبول روح اشرف و اعلی
والابعد بالعکس فی الخسة و نزول الدرجة لاجرم چون دو مزاج
در یک درجه باشند یا درجه یکی قریب باشد بدرجه دیگری مرتبه روح
فایض بر یکی از آن دو مزاج در شرف علو بعینها مرتبه دیگری باشد
یا قریب بدان و برابطه این اتحاد یا قرب مرتبه میان ایشان
تعارف واقع شود و موجب ائتلاف و محبت گردد پس چون
تعارف روحانی که مترتب برین همه اسبابست موجب محبت
میگردد و حضرت مسبب الاسباب که تقدیر این اسباب نموده
بی هیچ علتی و استحقاقی سرانجام محبت اولی رباعیة
ای رفته بعشق داستان من و تو • در مهر و وفا یکیست جان من و تو
من بنده آن یگانه کز عهد ازل • نو خاست یگانگی میان من و تو
لامعه عشق و محبت را با شراب صوری مشابهتی
تمام است لاجرم الفاظ و عباراتی که در عرب یا در عجم بازای این
موضوع است از برای آن استعاره میکنند و از عشق و محبت
مثلا براح و مدام تعبیر می نمایند و این مشابهت را جهات
متعدد و وجوه گوناگونست فی الجمله آنست که چنانکه می را
در مقام اصلی و مستقر اولی خویشتن که جوف خم و قعر دن است
بواسطه قوت جوشش و شدت غلیان بی محرکی خارجی میل
بجانب ظهور و اعلان می باشد همچنین سر محبت که در مکنای سینه
عشاق و سویدای دل سرمستان مستورست بسبب غلبه و استیلائی
باعثی سوزش مقتضی انکشاف و متقاضی ظهورست رباعیة
عشق تو که بود شاه در ملک درون • چون دبدبه شاهی او گشت فزون
شد همره آب دیده و همدم آه • و ز پرده سرای سینه زد خیمه برون
و از آن جمله آنست که چنانکه می را فی حد ذاته شکلی معین
و صورتی خاص نیست بلکه اشکال و صور او بحسب اشکال
و صور ظروف و اوانی اوست در خم بشکل تدویر خم است

و در سبو بصورت تجویف سبو و در پیمانه بهیئت درون پیمانه
همچنین معنی محبت حقیقیست مطلق و ظهور او در ارباب محبت
بحسب ظروف قابلیات و اوانی استعدادات ایشانست در بعضی
بصورت محبت ذاتی ظاهر میشود و در بعضی بصورت محبت
اسمائی و صفاتی و در بعضی بصورت محبت آثاری علی اختلاف
مراتبها و موجب این تفاوت جز تفاوت قابلیات و
استعدادات ایشان نیست رباعیة
عشق ارچه بسوی هرکسش آهنگست • با هیچکسش نه آشتی نه جنگست
پس بیرنگست باده عشق در او • این رنگ ز شیشهای رنگارنگست
و از آن جمله عموم سریانست چنانکه اثر شراب صوری در
همه جوارح و اعضای شاربش جاریست همچنین حکم شراب محبت
در جمیع مشاعر و قوای صاحبش ساریست یک موی بر تن او
از ابتلای محبت او نرهد و یک رگ بر بدن او بی اقتضای
مودت نجهد چون خون در گوشت و پوست او راه کرده است و چون
جان در درون و بیرون منزلگاه گرفته رباعیة
فصاد بقصد آنکه بگشاید خون • شد تیز که نشتری زند بر مجنون
مجنون بگریست و گفت از آن میترسم • کاید بدل خون غم لیلی بیرون
و از آن جمله آنست که می شارب خود را و عشق صاحب خود را
اگرچه بخیل باشند و لئیم جواد سازند و کریم اما ثمره آن کرم
بذل و نثار باشد و درم و مقتضای این جود بذل کل ما فی
الوجود مست می درهم بخشد یا دینار و مست عشق نقد
دو جهان بیکبار رباعیة
مست می اگر دست بدرهم جنباند • جز بخشش دینار و درم نتواند
چون مست غمت مرکب همت راند • بر فرق دو کون آستین افشاند
و از آن جمله آنست که هر یک از مست می و مست عشق بی باک اند
و لاابالی و از صفت جبن و ترسناکی خالی در مخاوف دلیرند
و در مهالک از جان سیر اما شجاعت آن از مغلوبی عقل و حس است

و دلیری این از غالبی نور کشف و تعین ان هلاک دو جهانی
کشند و این نجات جاودانی **رباعیة**

ماست معربدیم رند و چالاک • در عشق نهاده با بمیدان بلاک •
صد بار به تیغ عشق اگر کشته شویم • ان مایه عمر جاودانیست چه باک •

و ازان جمله تواضع است و نیاز مستی عشق و سکر محبت سر بلندانرا
از نشگاه ترفع و سربلندی بآستان تواضع و نیازمندی
اندازد و عزیزان جهانرا از اوج عزت و کامکاری بحضیض
مذلت و خواری افکند **رباعیة**

بس تخت نشین که شد ز سودای تو مست • در خیل گدایان تو بر خاک نشست •
سر بر در تو نهاده بوسد بیوست • سگ را نبیا ز پای و سگبا نو دست •

و ازان جمله افشای اسرارست این همه اسرار توحید و حقایق
اذواق مواجید که بر صفحه روزگار و صحیفه لیل و نهار مانده است
ثمره گفت و گوی متجرعان جام سلسبیلی معرفت و نتیجه قیل
و قال متعطشان شراب تجلی عشق و محبت است **رباعیة**

عشق تو بدین نشیمن بی سرو بن • اورد مرا که نو کنم عشق کهن •
درکام بریخت جامی از خم لدن • سرخوش گشتم زبان گشادم بسخن •

و ازان جمله شیوه بیهوشیست و مستی و خلاصی از قید هستی
و خود پرستی اما مستی محبت کمال شعور و آگاهیست بمحبوب
و مستی می غایت جهالت و غفلت از هر مطلوب این دوران
را طریق درکات بعد و نکال نماید و ان نزدیکان را علو
درجات قرب و وصال **رباعیة**

عیبم مکن ای خواجه اگر می نوشم • در عاشقی و باده پرستی کوشم •
تا هشیارم نشسته با اغیارم • چون بیهوشم بیار هم اغوشم •

و ازان جمله انست که هر چند بیش نوشند در جست و جوی
ان بیش کوشند و هر چند افزون خورند رنج در طلب آن
افزون برند نه مست ان هوشمند که دو نه حریص آن
خورسند • بزرگی بدیگری نوشت **رباعیة**

حاشا که دگر در پی ساغر بدوم • یا در طلب باده احمر بدوم •
ان جام لبالبم که گر خود بمثل • یکقطره زیادت شود از بر بروم •
او در جواب گفت **شعر** • شربت الحب کاسا بعد کاس •
فما نفد الشراب ولا رویت • **رباعیة**

من بحری ام تشنه لب لبی با باب • هان ای ساقی تشنه لبی را دریاب •
عمریست جواب میخورم باده ناب • نی باده شود تمام و نی من سیراب •

و ازان جمله انست که رفع برده حیا و حشمت و زوال حجاب
ناموس و دهشت چون سکر محبت استیلا یابد محب از
همه روی بر تابد بر بساط انبساط بنشیند و دامن از
هر چه خندان در چیند **رباعیة**

خوش انکه شوم مست بسویت نگرم • گستاخ ایم بماه رویت نگرم •
که حقه لعل درفشانت بوسم • که حلقه جعد مشکبویت شمرم •

لامعة نکته در ادای معانی بلباس صور چند تواند یکی
انکه ادمی در بدایت حال بواسطه اعمال الات حس و خیال
از محسوسات بمعقولات رسیده و از جزئیات کلیات را دانسته
بس ادراک معانی جز در ضمن صور مانوس و مالوف طبع او
نباشد اگر خلاف ان کنند ممکن که قوت فهم او بآن نرسد
و طاقت ادراک ان نیارد **رباعیة**

هر چند ترا رای جفاکاری نیست • در سینه تمنای دل ازاری نیست •
بی برده جمال خود مکن جلوه گر • کش طاقت انکه برده بر داری نیست •

دیگر انکه ازادی معانی بی لباس صور جز اهل معنی
بهره ور نتوانند شد اما چون بلباس صور مودی گردد
نفع ان عام باشد و فایده ان تمام **رباعیة**

معنیست که دل همی رباید دین هم • معنیست که مهر می فزاید کین هم •
لیکن بلباس صورتش جلوه دهند • تا بهره برد دیده صورت بین هم •

و بسیار باشد که صورت پرست را بمناسبت انکه بعضی معانی

در لباس صورت مودی شده باشد باستماع ان میل افتد
جمال معنی از برده صورت بر تواند اند از د فهم او را تیز کرداند
و سر او را لطیف سازد از صورت بگویند و در معنی در او برد **رباعیة**

بس کس که کشند بره روی بیهده رنج • تا که برهش فرو رود بای بکنج •
بس کس که بقصد سنگ بشکافد کوه • تا که شود از کان کهر کوهر سنج •

دیگر انکه همه کس محرم اسرار حقیقت و واقف احوال اهل
طریقت نیست پس از برای ستر ان اسرار و اخفای ان احوال
الفاظ و عباراتی که در محاورات اهل صورت در مقاصد
مجازی مستعمل و مشهور باشد استعاره کنند تا جمال ان معانی
از دیده بیگانگان دور ماند و از نظر نامحرمان مستور **رباعیة**

دی شانه زدان ماه خم گیسو را • بر چهره نهاد زلف عنبر بو را •
پوشید بدین حیله رخ نیکو را • تا هر که نه محرم نشناسد او را •

دیگر انکه اذواق و مواجید ارباب محبت و اسرار معارف
اصحاب معرفت چون بلسان اشارت مذکور کردد تاثیر
آن نفوس مستمعان زیادت از ان باشد که بصریح عبارت
و لهذا بسیاری ازین طایفه را از استماع ایات قرانی و کلمات
فرقانی حال متغیر نکردد و از سماع بیت یا شعر عربی یا فارسی که
مشتمل باشد بر وصف زلف و خال خوبان و غنج و دلال محبوبان یا بو و کر
می و میخانه و ساغر و پیمانه حال متغیر شود و شور افتد **رباعیة**

جون فاش نماید ان پری چهره جمال • عاشق بود از عشوه او فارغ بال •
در غمزه زند نهفته با غنج و دلال • بر عاشق بیچاره بکرداند حال •

لامعه جون نماند صحات بیان معانی در لباس صور و مجازات
انکه در دو لامعه مذکور شد شیخ ناظم قدس سره معنی عشق و محبت
را در کسوت شراب صورت باز نموده است از جمله الفاظ
و عباراتی که بازا آن موضوع است لفظ مدامه را اختیار کرده است
از جهت اشعار بمداومت و ضبط بر شرب ان و کدام مداومت

ازین افزون تواند بود که بدایت این شرب ازلست
و نهایتش ابد **رباعیة**

ساقی می از ان مهینه جامم در ده • از سم مکسل علی الدوامم در ده •
جون در لغت عرب مدام آمد می • ای ماه عجم تو هم مدامم در ده •

و جون کمل این طایفه متحقق اند بمحبت ذاتیه که متعلق ان ذاتست
و لفظ ذات مونث محب صادق هر جه کوید مناسب محبوب خود
کوید و هر جه جوید موافق مطلوب خود جوید لاجرم لفظ
مدامه را که صیغه مونث است از برای محبة ذاتیة
استعاره کرده نه مدام را **رباعیة**

هر روز بباغ رفتن است اینم • باشد که دمد لاله و کل بسکینم •
هر جا که کلی برنک و بویش بینم • ان کل بویم بباغ و ان کل جینم •

قال الشیخ الامام العالم العامل والسیار العارف
الفاضل شرف الدین ابو حفص عمر بن علی السعدی المعروف
بابن الفارض المصری قدس الله تعالی سره و اعلی فی الملا الاعلی ذکره

شربنا علی ذکر الحبیب مدامة • سکرنا بها من قبل ان یخلق الکرم

الشرب بالحرکات الثلثه اشامیدن اب و غیر ان از باب جهارم
از ابواب شش کانه ثلاثی مجرد • مدامه خمر را کویند بان اعتبار که
شارب ان بان مداومت می تواند نمود • والسکر بالفتح مست
شدن از باب سیوم • الکرم درخت انکور • جمله سکرنا بها صفه مدامه است
و جار و مجرور در من قبل ان یخلق متعلق بشربنا می کوید که
نوش کردیم • و با یکدیکر بدوستکامی خوردیم • بیاد حضرت دوست
که روی محبت همه بدوست • شرابی که بدان مست شدیم • بلکه بیهوش
و از دست شدیم • و این پیش از افریدن کردم بود که درخت
انکور است • و ماده شراب مشهور بر شر و شور **رباعیة**

روزی که مدار چرخ و افلاک نبود • و امیزش اب و اتش و خاک نبود •
بر یاد تو مست بودم و باده بدست • هر چند نشان باده و تاک نبود •

رباعیة از جهت قدس سرنا طهما

ماییم ز جام عشق تو جرعه کشان • بر جرعه کشان خود کر جرعه فشان •

بر یاد تو نوای صبح صبوحی زده ایم •
سرمست نشسته ایم و ساغر کشان •

لامعة حضرت حق را سبحانه دو تجلی است یکی علمی غیبی که عبارت
از ظهور وجود حقست سبحانه بر خودش در حضرت علم بصور
اعیان وقابلیات واستعدادات ایشان ودرین تجلی اعیان متصف
بوجود عینی نیستند وکمالات اعیان چون علم ومعرفت وعشق
ومحبت وامثال آن در ایشان پوشیده است ونهان دوم تجلی
وجودی شهادی که عبارة از ظهور وجود حقست سبحانه بحسب
استعدادات قابلیات اعیان روحا ومثالا وحسا واین تجلی
ثانی مترتب بر تجلی اوست ومظهرست مر کمالاتی را که تجلی اول
در استعدادات وقابلیات ایشان اندراج داشته رباعیة

• ما را طلب نیاز دادی زاغاز • پس بر حسب طلب کردم کردی بنیاز •
• اینها همه چیست تا کنی گنج نهان • بر خلق جهان عیان زگنجینه راز •

پس می شاید که مراد بمدامه محبت ذاتیه باشد وبشرب مدامه قبول
استعداد ان محبت در مرتبه ثابته وبذکر حبیب تجلی علمی غیبی خودش
در حضرت علم بصور اعیان وقابلیات وحح اضافت ذکر بحبیب از
قبیل اضافت مصدر باشد بفاعلش ومراد بسکر استعداد سکر ثابتست
در همان مرتبه تا حقیقت سکر در مراتب دیگر از ان فرود نزد بکوم
کثرة وجودی عینی یعنی قابل شدیم ومستعد کشتیم نزد یک تجلی علمی غیبی
حق سبحانه بصورت اعیان ثابته ما در حضرت علم شراب صفت
محبت ذاتیه را که سبب استعداد سکر ما بود در همان مرتبه تا موجب
حقیقت سکر در مراتب دیگر واین قبول واستعداد پیش از
ظهور کثرت وجودی عینی بود

رباعیة

• خوش انکه برون زعالم سر وعلن • نی راحت روح دیده نی زحمت تن •
• در زاویه کتم عدم کرده وطن • من بودم وعشق تو وعشق تو ومن •

ویا شاید که مراد بشرب مدامه تحقق بصفت محبت باشد در عالم
ارواح وحح اضافت ذکر بحبیب اضافت مصدر باشد بمفعولش
ومراد بسکر حقیقت سکر یعنی حیرت وهیمانی که ارواح کمل را در مشاهده
جمال وجلال حق سبحانه بوده باشد یعنی آشامیدیم پیش از تعلق

جان

جان بتن وتعلق روح ببدن بر یاد دوست شراب محبتی را که مستی وحیرت
ارواح ما در مشاهده جمال وجلال او بان شراب بود رباعیة

• زان پیش که خضر جان فتد در ظلمات • در چشمه تن روان شود آب حیات •
• خوردیم می عشق زجمخانه ذات • بی کام ودهان زجام اسما وصفات •

سؤال اگر کسی گوید توجیه ثانی موقوفست بر وجود ارواح
پیش از اشباح واین مسلم نیست زیرا که مذهب حکما انست که
وجود ارواح بعد از حصول مزاج وتسویه اشباح است وامام
حجة الاسلام رحمه الله با ایشان موافقت کرده است وان خبر
مشهور را که ان الله خلق الارواح قبل الاجساد بالفی عام بران
حمل کرده که مراد بارواح ارواح ملکیة است که مبادی سلسله
وجودند ودر لسان حکما معبر بعقول ونفوس ومراد باجسام
اجساد عالم که عرش وکرسی وافلاک وانجم وعناصر است •

جواب گوییم که شیخ کامل محقق شیخ صدر الدین قونوی قدس
الله تعالی سره در بعضی رسائل خود انجا تحقیق وتفصیل است
وتقریرش انست که وجود نفوس جزئیه انسانیه که عموم اومانداست
بعد از حصول مزاج است وبحسب آن واما وجود نفوس کلیه
انسانیه که کمل وخواص راست پیش از حصول مزاج است از شیخ
خود صاحب فصوص الحکم نقل میکند ومیگوید اخبرنی شیخی الامام
الاکمل رضی الله عنه مشیرا الی حاله ثم من یکون مدبرا للاجزاء بدنه
قبل اجتماعها بعلم وشعور وبعد از ان می گوید وذلک الکمله لنفسه
او من یکون نفسه جوهره یستحیل علیه ذلک لان النفوس الجزئیة
لا تتعین الا بعد المزاج وبحسبه فلا وجود لها قبل ذلک حتی یتأتی
لها تدبیر الاجزاء البدنیه بعلم وشعور ومراد بنفوس کلیه چنانکه
از کلام شیخ مذکور در همان رساله معلوم میشود نفوسی است جزئیه
که در استعداد ایشان باشد ترقی کردن از مرتبه جوهریه ومنسلخ
شدن از صفات نفسیه عرضیه حیثیتی که بکلیات خود عود
کنند ومتصل گردند وذلک لان ذواتها الجزئیه من حیث جزئیتها

محال ان نشاهد المبدا الاول اذ من المتفق علیه عند اهل الشهود
انهم لا یشاهدون کلیا ما حتی یصیرون کذلک ثم یزدادون
ترقیا باتصالهم بالکلیات علی الوجه المذکور فی اثر المعراج
طبقة بعد طبقة مستفیدین من کل اتصال استعدادا وجودیا
ونورا وبصیرة بکذا حتی ینتهوا الی العقل الاول فیستفیدون
من الاتصال به ما یستعدون به لمشاهدة المبدا بهویة العقل
الاول سوال اگر کسی گوید که دلایل که اقامت کرده اند بر
وجود ارواح جزویه بعد حصول المزاج خصوصیت بعضی دون
بعضی ندارد جواب گوییم که دلایل ناتمام است و دلیل بر
ناتمامی آن همین بس که مکاشفات ارباب کشف و شهود که
مقتبس از مشکوة نبوتست خلاف آن گواهی میدهد رباعیة

• در روح جلیل کی رسد عقل علیل • هرچند که سرور انام دلیل •
• گر پشه چو فیل صاحب خرطومست • هیهات که پشه را بود توت پیل •

لامعه هر جزوی از اجزاء عالم مظهر اسمیست از اسماء الهی و مجموع
عالم مظهر جمیع اسما اما بر سبیل تفرقه و تفصیل و حقیقت انسانیه
کامله احدیت جمع جمیع مظاهرست هیچ جزوی از اجزاء عالم نیست
که وی او را در انسان کامل نموداری نیست لیکن بر سبیل جمعیت و اجمال گوییا
عالم کتابیست مفصل مبوب و انسان کامل انتخاب آن رباعیة

• ابدا که نگاشت خامه احسانش • ابواب کتاب عالم و ارکانش •
• بر لوح وجود زد رقم فهرستی • در آخر کار و نام کرد انسانش •

پس می شاید که ایراد شربنا و سکرنا بضمیر ما فوق متکلم واحد از برای
اشارت بجمعیت مذکوره بوده باشد بی ملاحظه مشارکان درین
شرب و سکر و می شاید که بنا بر ملاحظه این مشارکت باشد
زیرا که اعیان و ارواح کمل افراد و اقطاب در شرب و سکر این
شراب با شیخ ناظم قدس سره مشارکند و مساهم رباعیة

• تنها نه منم ز عشق تو باده پرست • این کیست تو خود بگو کزین باده نه مست •
• آن روز که ... فتم این باده بدست • بودند حریف می پرستان الست •

لها البدر کاس وهی شمس یدیرها • هلال وکم یبدو اذا مزجت نجم

الکاس لا یسمی کاسا الا وفیها الشراب والشمس تطلق علی الجرم
والضوء البدو ظاهر شدن و المزج امیختن هر دو از باب اول
واو در وهی شمس حرف از عطف و حال را می شاید و ممیز کم خبر
محذوفست ای کم مرة یبدو و نجم تشبیه کرده است جام مدام را
در استدارت و اشتمال بر امری صافی کثیر الفیضان بماه تمام
و مدام را در صفا و نورانیت و فیضان ضوء بشمس و انگشتان
ساقی حین اخذ الکاس در رقت و استقواس بهلال و شکلهای
حبابی را در استدارت و نورانیت و صغر حجم بنجم و می گوید
مر آن شراب را علی الدوام ماه تمامست جام و حال آنکه خودش
آفتابیست در فیضان و براقی که میگرداند مر انگشت هلال مثال
ساقی و بسیار پیدا می اید وقت امیختنش با آب ستاره رخشنده
از شکلهای حباب رباعیة

• ماهیست تمام جام و می مهر منیر • وان مهر منیر را هلالست مدیر •
• صد اختر رخشنده هویدا گردد • چون آتش می ز آب شود لطف پذیر •

لامعه حقیقت محمدی را که صورت معلومیت ذاتست مع التعین
الاول و صورت وجودی وی قلم اعلی است نسبت با شمس ذات
احدیت محاذاتی تام و مقابله کامل که برتر از ان مرتبه متصور نیست
حاصلست در استفاضه نور وجود و کمالات تابعه آن احتیاج
بهیچ واسطه ندارد بلکه سایر حقایق و اعیان که تاریک نشینان
ظلمات امکان اند در استفاضه مذکور بوی محتاج اند پس
نسبت وی در کمال محاذات با ذات احدیت و توسط او میان
ان ذات و حقایق امکانی در افاضه وجود و توابع آن بعینها
چون نسبت مقابله ماه تمام باشد با آفتاب و توسط او میان
آفتاب و ساکنان شب ظلمانی در افاضه نور و لوازم آن
پس بنا برین علاقه لفظ بدر را که موضوع است بازاء ماه
تمام برای ان حقیقت استعاره توان کرد رباعیة

صلی الله علیه و علی آله و صحبه و بارک و سلم

• ای جان و دل آخر بچه نامت خوانم • هم جانی و هم دل بکدامت خوانم •
• جون یافت شب تمام عالم ز تو نور • معذورم اگر ماه تمامت خوانم •

و بعد از تعبیر از ان حقیقت ببدر و از محبت بمدامه جون متعطشان بادیه ضلال و تکاپوی بشرب راح سلسبیلی محبت الهی و تجرع شراب زنجبیلی مودت و آگاهی بد ستیاری هدایت او توانند رسید او را کاس ان مدامه توان داشت و جام ان شراب توان انکاشت **رباعیة**

• دور از مه رخسار تو ای ماه تمام • جامیست کز و خورم می عشق مدام •
• از بس که فتاده ای خودم زین می و جام • می چیست نمی شناسم و جام کدام •

و جون متصدی ادارت این کاس جز اسما الوهیت و اوصاف ربوبیت که در حدیث صحیح که قلب المومن بین اصبعین من اصابع الرحمن از ان باصابع تعبیر رفته نتواند بود هلال را که مشیر بانکشت ساقیست اشارت بدان توان داشت و اسناد ادارت کاس با او توان کرد **رباعیة**

• این بزم چه بزمست که ارباب کمال • نوشند می محبت از جام زلال •
• بین بر کف ساقی قدح مالامال • بدری که بود مدیر ان جند هلال •

لامعة واصلان و کاملان دو قسمند جماعتی حضرت جلال اند که بعد از وصول بدرجه کمال حواله تکمیل دیگران بایشان نرفت جندان شراب عشق و محبت بایشان نمود ند که ایشانرا از اشغال بر بودند غرقه بحر جمع کشتند از ربقه علم و عقل منخلع شدند احکام شریعت و اداب طریقت از ایشان برخواست سکان قباب عزت و قطان دیار حیرت آمد ایشانرا از وجود خود آگاهی نبود بدیگری کجا توانند برداخت **رباعیة**

• خوش وقت کسی که می درین خم خانه • از خم و سبو خورد نه از پیمانه •
• صد بار اگر نیست شود عالم و هست • واقف نشود که هست عالم یا نه •

و قسم دوم آنانند که جون ایشانرا از ایشان بربایند باز تصرف جمال ازل ایشان را بایشان دهد و از استغراق در عین جمع و لجه فنا بساحل تفرقه و میدان بقا خلاصی ارزانی دارد

باحکام

باحکام شریعت و اداب طریقت معاودت نمایند شراب زنجبیلی جذب محبت را با زلال سلسبیلی علم و معرفت بیامیزند از مزج این آب به آن شراب بسیار حباب بنجوم آثار معارف و اسرار برخیزد و هر یک بنجم هدایت فرو ماندگان ظلمت بیابان ضلال و حیرت شوند و همانا که اشارت باحوال این طایفه تواند بود قول ناظم قدس سره که و کم بید واد فی جب نجم **رباعیة**

• این طایفه اند مطلق از قید رسوم • فارغ شده از اندیشه احوال علوم •
• بر ظاهر شان لوامع نور هدی • للدین نجوم للشیاطین رجوم •

ولولا شذاها ما اهتدیت لحانها • ولولا سناها ما تصورها الوهم

شذا رایحه طیبه است و حان جمع حانه است و حانه خانه می فروشان • سنا بقصر ضو برقست و بمد رفعت • همه ضمیرهای غایب عاید بمدامه است • می گوید اگر نه بوی خوش و شمیم دلکش می فایح شدی راه صواب بصوب خم خانه او نبردمی بردن و اگر نه لمعه نور و پرتو ظهور وی لایح کشتی بقدم وهم طریق تصور حقیقت او نتوانستمی سپردن **رباعیة**

• کو رهبر مستان نشدی نکهت می • مشکل بردی کسی سوی میکده پی •
• ور جشم خرد نیافتی نور از وی • کی درک حقیقتش توانستی کی •

لامعه همچنانکه جمال آثاری که متعلق عشق مجازیست ظل و فرع جمال ذاتیست که متعلق محبت حقیقی است همچنین عشق مجازی ظل و فرع محبت حقیقی است بحکم المجاز قنطرة الحقیقه طریق حصول آن و وسیله وصول بآن تواند بود که جون متقبلی را بحسب فطرت اصلی قابلیت محبت ذاتی جبلی علی الاطلاق غرشانه بوده باشد و بواسطه تراکم حجب ظلمانیه طبیعیه در حیز خفا مانده اگر ناکاه پرتوی از نور ان جمال از پرده آب و گل در صورت دلبری موزون شمایل متناسب الاعضا متماثل الاجزا رشیق القد صبیح الخد کریم الاخلاق طیب الاعراق **رباعیة**

• شیرین کاری خوش سخنی جالاکی • مرهم نه داغ دل هر غمناکی •

همچون گل نو شکفته دامن پاکی • ز آلایش ... [illegible] •

نمودن گیرد مرا این مرغ دل آن مقبل بدان اقبال نماید و در
هوای محبت او پر و بال کشاید اسیر دانه او شود و شکار
دام او گردد از همه مقصودها روی بگرداند بلکه جز وی
مقصودی دیگر نداند

رباعیة

• از مسجد و خانقه بخار آید • می نوشد و مست بر در یار آید •
• از هر چه نه عشق یار بیزار آید • او را بهزار جان خریدار آید •

آتش عشق و شعله شوق در نهادش اندوختن گیرد و حجب
کثیفه که عبارت از تعلقات دلست بصور کونیه سوختن پدید
غشاوه غفلت از بصر بصیرت او بگشایند و غبار کثرت از
آینه حقیقت او بزدایند دیده او تیزبین شود و دل او حقیقت
شناس گردد نقص و اختلال حسن سریع الزوال را دریابد
و بقا و کمال ذو الجلال را ادراک کند از آن بگریزد و در این آویزد
سابقه عنایت استقبال او کند اول جمال وحدة افعال بر و
ظاهر شود چون در محاصره افعال متمکن گردد جمال صفات
منکشف شود و چون در مکاشفه رسوخ یابد جمال ذات
تجلی کند محبت ذاتی متحقق گردد ابواب مشاهده بر وی
مفتوح شود وجود را من اوله الی آخره یک حقیقت بیند که
ظاهرش چون بجمیع شؤونه و اعتباراته بر باطنش تجلی کرد
حقایق علمی امتیاز یافت و چون باحکام حقایق علمی
باطنی منصبغ گشت اعیان خارجی تعین پذیرفت بر هر
چه گذرد او را یابد و در هر چه نگرد او را بیند هر لحظه روی
در مشهود خود کند و گوید

رباعیة

• در سینه نهان تو بوده من غافل • در دیده عیان تو بوده من غافل •
• عمری ز جهان ترا نشان میجستم • خود جمله جهان تو بوده من غافل •

چون اینجا برسد بداند که عشق مجازی بمنزله بوییست از
شرابخانه عشق حقیقی و محب اثاری بمثابه پرتوی از آفتاب
محبت ذاتی اما اگر آن بوی نشنیدی باین شراب خانه نرسیدی

واگر این پرتو نتافتی ازین آفتاب بهره نیافتی

رباعیة

• خوش وقت کسی که بوی میخانه شنید • رفت از پی آن بوی و بمیخانه رسید •
• آمد برقی ز کوی میخانه پدید • در پرتو آن حریم میخانه بدید •

ولم یبق منها الدهر غیر حشاشة — کأن خفاها فی صدور النهی کتم

حشاشه بقیه روح را گویند و نهی جمع نهیه است و نهیه خرد را گویند
باعتبار نهی کردن او از ناشایستها الکتم والکتمان پنهان کردن
از باب اول و اینجا کتم بمعنی مکتوم است ضمیر منها راجع بمدامه است
و ضمیر خفاها بحشاشه و جمله کان خفاها صفت حشاشه و می شاید
که ضمیر راجع بمدامه باشد و جمله ثانیه موکد مضمون اولی
اضافت صدور بنهی یا بنا بر حذف مضافست یعنی صدور
ذوی النهی یا از قبیل استعاره بالکنایه است که نهی را باصحاب
صدور تشبیه کرده باشند و صدور که از لوازم مشبه به است
مر او را اثبات کرده می گوید باقی نگذاشت مصرف روزگار و
محول لیل و نهار از آن می که جانها بمنزله جانست و جانها مر او را
بمثابه ابدان جز بقیه جانی که گویا پنهانی وی در سینهای
خردمندان پوشیده گشته است و پنهان

رباعیة

• فریاد و فغان که باز در کوی مغان • میخواره زمی نه نام یابد نه نشان •
• زان گونه نهان گشت که بر خلق جهان • گشتست نهان گشتن او نیز نهان •

لامعه حضرت حق را سبحانه اسما متقابله هست و هر یک را حسب
ظهور احکام و آثار دولتی و سلطنتی که چون نوبت دولت و سلطنت
او رسد احکام ظاهر گردد و احکام مقابل او باطن و بالعکس و این
همه بمقتضای علم شامل و حکمت کامل حق است سبحانه و تعالی
و هر یکی در موقع خود در غایت کمال و نهایت جمال

رباعیة

• گر جلوه دهی طلعت از ماه فزه • ور شانه زنی طره بتاب گره •
• ور همچو کمان کنی خم ابروزه • حقا که بود جمله ز یکدیگر به •

و از قبیل اسما متقابله است دو اسم الظاهر والباطن و ظهور
و کثرة چون بطون و وحدة مثلا ز ما نند زیرا که ظهور عبارتست

از تلبس حقیقت بصور تعینات و بطون عبارت از عدم آن لبس
تلبس عین کثرتست و عدم آن عین وحدت و شک نیست که در
کثرة غلبه احکام ما به الامتیاز است بر ما به الاتحاد و در وحدت
بالعکس پس هرگاه حضرت حق سبحانه و تعالی باسم الظاهر تجلی کند
ناچار احکام ما به الامتیاز بر احکام ما به الاتحاد غالب باشد
و پوشیده نباشد که علم و معرفت و محبت و امثال آن همه از
احکام ما به الاتحاد است بین العالم و المعلوم و العارف و المعروف
و المحب و المحبوب پس نزدیک غلبه احکام ما به الامتیاز اینها
همه در مقام خفا و بطون باشند و ارباب آن در حجاب ستور
و کمون زیرا که بسبب غلبه احکام ما به الامتیاز بینهم و بین
سایر الخلایق هیچ کس را علم و معرفت بدیشان تعلق نتواند
گرفت الا علی سبیل الندرة و همانا که شیخ ناظم قدس سره در این بیت اشارت
بدین خفا و بطون و ستر و کمون کرده است و این طایفه در زمان
شیخ مذکور چنانکه مشهور است بسیار بوده اند **رباعیة**

هر چند سر از وصال من کم تابی • اشکم بود از شوق لبت عنابی
مستسقی را میان بحار یابی • شک نیست که شاکی بود از بی آبی

فان ذکرت فی الحی اصبح اهله • نشاوی ولا عار علیهم ولا اثم

حی قبیله را گویند النشوة مست شدن نشا ینشو و نشی ینشی از
باب اول و سوم و هو نشوان و هی نشوی و هم و هن نشاوی
می گوید اگر یاد کرده شود آن می در نواحی حی که قبیله معشوقان
و قبیله زنده دلانست هر آینه اهل آن حی مست شوند و از غایت
مستی از دست روند و حال آنکه بر ایشان نه از آن مستی
عاری بود و نه از گناه می پرستی غباری • **رباعیة**

آن می خواهم که عقل از و پست شود • سررشته اختیارش از دست شود
مطرب چو بوصف او سرود آغازد • هر زنده دلی که بشنود مست شود

رباعیة اخری

هرگز می عشق را خماری نبود • یکدم ز آن می و اکناری نبود
جز میخوردن مرا چو کاری نبود • باری ز آن می که عیب و عاری بود

لامعة سر حیات در همه موجودات ساریست زیرا که بحکم و ان
من شی الا یسبح بحمده و لکن لا تفقهون تسبیحهم همه اشیا تسبیح حق
سبحانه و تعالی می گویند و تسبیح صفت حیات بمنع **رباعیة**

چه روح چه ارکان چه معادن چه نبات • ساریست در اجزای همه سر حیات
گویند همه کل عشی و غداة • تسبیح خداوند رفیع الدرجات

و تاویل تسبیح بدلالت اشیا بر تنزیه و تقدیس حق سبحانه و نفی تسبیح
حقیقی مخالف کشف انبیا و اولیاست علیهم السلام و سریان سر
حیات در هر شی بواسطه سریان هویت الهیه است متصفة بصفة الحیوة
در اشیا اما هر موجودی را حیاتیست مناسب او که ظاهر میشود در وی
بحسب قابلیت و استعداد وی و کذا الحال فی لوازم الحیات من العلم
و الارادة و القدرة و غیرها پس اگر چنانکه آن موجود را مزاجی باشد
نزدیک باعتدال چون انسان ظاهر شود در وی صفت حیوة
با جمیع لوازم یا اکثر آن و اگر مزاج آن موجود از اعتدال دور باشد
چون معدن و نبات صفت حیات و لوازم آن در وی پوشیده ماند
پس می شاید که مراد بحی درین بیت عالم کبیر باشد و در تعبیر از وی
بحی اگر چه مقصود قبیله است اشعار باشد بسریان حیات در جمیع
اجزای عالم جماد اگر آن او حیوانا و حی مراد باین طایفه باشند که
ایشانند اهلیت شرب شراب محبت و قابلیت قبول اسرار معرفت باشند زیرا که
ما عدای این طایفه در حکم عدم اند بلکه از عدم بسیاری کم **رباعیة**

آنان که براه عشق ثابت قدم اند • در ملک وفا بسر فرازی علم اند
مقصود خلاصه وجود ایشانند • باقی همه با وجود ایشان عدم اند

و می شاید که مراد بحی قبیله ارباب محبت و خانواده اصحاب عشق و
مودت باشند زیرا که این طایفه که بحقیقت ایشان زنده اند
بحیوة حقیقی از زنده اگر فی المثل یکی در مشرق باشد و یکی در مغرب باهم
متصل اند و با یکدیگر یک روی و یک دل **رباعیة**

عشاق تو گر شاه و گر درویشند • چون تیر ز راستی همه هم کیش اند
از خویش چو عاشق نبود دلریشند • بیگانه که عاشق است با او خویشند

وهمی شاید که مراد بحی مجموعهٔ وجودی انسانی کاملی باشد و مراد باهل
حی روح و قلب و نفس و قوای روحانی و جسمانی زیرا که هریک
از ایشانرا در وجود انسان کامل از سماع ذکر شراب محبت مستیٔ
دیگر و بیخودیٔ مرتبهٔ تمامتر است **رباعیة**

هرجا که کند مطرب فرخنده خطاب ٭ ذکر می عشق تو بر آواز رباب ٭
از ذوق سماع ذکر آن بادهٔ ناب ٭ عقل و دل و جان من شود مست و خراب ٭

ومن بین احشاء الندمان تصاعدت ٭ ولم یبق منها فی الحقیقة الا اسم

حشا اندرون تهی گاه احشا جمع وی و دن خم شراب و ندمان جمع ندیم
تصاعدت ای ارتفعت می گوید آن می از درونهای خمها متصاعد
شد و بعلی مقامات علوی از مقار سفلی متصاعد شد و از وی
بین الانام هیچ باقی نماند الا نام **رباعیة**

دردا که حریف دردی آشام نماند ٭ وز باده نمی در قدح و جام نماند ٭
گوئی از دل خم ز لطف میل صعود ٭ در خمکدها ازو بجز نام نماند ٭

لامعه وجود کمالات تابعه مر وجود را چون حیات و علم و ارادت
و قدرت و غیرها که در آخرین مراتب موجودات که انسانست می‌نماید
بعینها همان وجود و کمالات حضرت احدیت جمع است که از اوج
درجات کلیت و اطلاق تنزل فرموده و در حضیض درکات
جزئیه و تقیید روی نموده و در نظر محجوبان منسوب و مضاف بمظاهر
جزئیهٔ تقییدیه می‌نماید اما چون در دیده بصیرت اهل مشاهده بنور
صدق مجاهده اضافت این امور بمظاهر جزئیه ساقط میشود و
نسبتشان بمراتب تقییدیه زایل میگردد و باز بمرتبهٔ کلیت و اطلاق
خود عود میکنند می‌تواند بود که از سقوط اضافات و زوال
نسب و اعتبارات و عود بمرتبهٔ کلیت و اطلاق بتصاعد تعبیر کنند
چنانکه از مقابل اینها به تنزل تعبیر کرده‌اند زیرا که صعود و نزول
متقابلانند پس می‌شاید که مراد بندمان نفوس کامله اولیا الله باشد
باعتبار احاطه و اشتمال آن بر شراب عشق و محبت و مراد بتصاعد
انقطاع اضافت و نسبت محبت از مراتب تنزلات و رجوع آن بمقر

اصلی و مستقر اولی خود که حضرت احدیت جمع است زیرا که چون
محب عارف بمقام فنا متحقق میشود نسبت همه کمالات در شهود
وی از وی منقطع میگردد و باقی نمی‌ماند بر وی الا آنکه محجوبان
اطلاق اسامی آنها میکنند بر وی و می‌گویند فلان از ارباب محبت
است یا از محبان است و امثال آن و فی الحقیقه آن صفت قایم بود نه بوی

رباعیة

شهباز محبت تو از اوج جلال ٭ نازل شده بود بر من شیفته حال ٭
در چنگل او چو رو نهادم بوبال ٭ زو باز سوی نشیمن خود برد و بال ٭

رباعیة

با عشق توام هوا نماندست و هوس ٭ با آتش سوزنده چه سان ماند خس ٭
از هستی من نشان نمی یابد کس ٭ ماندست مرا بعاریت نامی بس ٭

و می‌شاید که مراد بندمان ابدان کاملان باشد بنا بر احاطه و اشتمال
مذکور و می‌شاید که مراد اجرام سماویه باشد بعینها بجهت استداره
و احاطه و مراد باحشا طبقات عناصر و به بین الاحشا کرهٔ ارض
که مستقر افراد انسانی است و علی کلا التقدیرین مراد بتصاعد شراب
محبت آن باشد که چون نفوس کاملان که شه تحکم الیه یصعد الکلم
الطیب ازین نشیمن سفلی بحظایر قدسی صعود کردند بتبعیت آن
صفات کمال از علم و معرفت و عشق و محبت نیز صعود کردند
و ازین طایفه جمعی دیگر که در کثرت و ظهور بمنزلهٔ گذشتگان باشند موجود
نشدند و این کمالات بدان مشابه از هیچ کس دیگر ظاهر نگشت **رباعیة**

در عرصهٔ کون همدمی نتوان یافت ٭ در قصهٔ عشق محرمی نتوان یافت ٭
زان می که حریفان همه خوردند و گذشت ٭ در خمکدهٔ فلک نمی نتوان یافت ٭

و مقصود ازین بیت اظهار تلهف و تاسف باشد بر نایافت این
طایفه و عدم ظهور این کمالات نه نفی مرتبه ولایت و اهل آن والله تعالی هو المستعان

وان خطرت یوما علی خاطر امرئ ٭ اقامت به الافراح وارتحل الهم

خطر الامر بباله و علی باله خطرا و خطورا بگذشت کار بر دلش از باب اول
والخاطر ما یرد علی القلب والمراد به هاهنا القلب تسمیة للمحل باسم الحال
ضمیر مجرور عاید است بخاطر و باء جاره بمعنی فی و می‌شاید که عاید
باشد بخطوری که از خطرت مفهوم میشود و با سببیت را بود

می گوید اگر خطور کند روزی یاد آن باده بر ساحت خاطر
جوان شودی از آن ده مسافران آن ساحت یعنی شادی و راحت
قصد اقامت کنندی و ران حرم یعنی اندوه و الم کوس رحلت زنند

رباعیة

• از باده عشق غصه بر باد شود • ویران شده حادثه آباد شود •
• بر خاطر عکس کدر رد شاد شود • ز اندوه و غم زمانه آزاد شود •

لامعة تعلق علم و شعور بدو وجه می تواند بود یکی بحصول ظل
و صورت معلومات چنانکه چون زید و عمرو را ببینی در ذهن تو
صورتی حاصل شود که بدان صورت پیش تو از ما عدای خود
ممتاز شوند و دیگری بحضور ذوات معلومات چون علم بجوع
و شبع و شهوت و غضب و محبت و عداوت بعد از اتصاف
بآنها و این علمی بود ذوقی و وجدانی و شک نیست که خطور محبت
ذاتیه بر دل و شعور بدان بر وجه اول بآن طریقه که از کسی
شنوی یا از کتابی برخوانی نه بعکده خود در یابی متمم سعادتی
و موجب کرامتی معتد بها نیست بلکه سعادت جاودانی و کرامت
دو جهانی دران تواند بود که حضرت حق سبحانه بحکم ان لربکم فی
ایام دهرکم نفحات بر صاحب دولتی که باستعداد کلی اصلی
و صفا و جانبت و دوام توجه و ابتغار بموجب الا فتعرضوا لها
متعرض نفحات الطاف ربانی شده باشد بتجلیات ذاتی اختصاصی
تجلی کند و او را بالکلیة از و بستاند و چاشنی محبت ذاتی خودش
بچشاند روح او را بواسطه آن ابتهاجی حاصل شود و پرتو روح
بر دل تابد قبض او ببسط بدل گردد عکس دل بر نفس افتد
حزن و اندوه رخت بربندد و فرح و سرور بجای آن بنشیند رباعیة

• شب بود ز گریه چشم من ابر بهار • برقی بدرخشید ز سر منزل یار •
• در خانه عیش و طرب افروخت چراغ • در خرمن اندوه و غم انداخت شرار •

و تمامی که مراد شیخ ناظم قدس سره بخطور معنی ثانی بوده باشد نه اول
• و من الله الهدایة و علیه المعول •

ولو نظر الندمان ختم انائها   لاسکرهم من دونها ذلک الختم

نظر الی الشیء و نظره نظرا و نظرانا نگریست بوی از باب اول •
می شاید که ندمان بضم نون باشد جمع ندیم چون رغفان
جمع رغیف و می شاید که بفتح باشد بر صیغه مفرد و ضمیر
جمع باعتبار معنی باشد زیرا که جنس است سوا کان اللام للجنس
او الاستغراق و شامل افراد بسیار • و فی الصحاح فلان علی
الشراب فهو ندیمی و ندمانی • و جمع ندیم ندامه • و جمع ندمان ندامی •
و یقال المنادمة مقلوبة من المداومة لانه یدمن الشراب مع ندیمه •
ختم علی الشیء ختما مهر نهاد بر چیز از باب دوم • و مراد بختم انیه
مهر ست نه معنی مصدری • انا ظرفی را گویند که در وی شراب و غیر
آن کنند جمع او آنیه است • و جمع آنیه اوانی میگویند اگر ببینند
ندیمان انجمن محبت و مقیمان نشیمن عشق و مودت ختم انا و مهر
وعای آن شراب را هر آینه مست کرداند شان بی شراب
نوشیدن • مهر انای او دیدن •

رباعیة

• یا رب چه کسست آنکه بود همواره • در راه عدم بدهیزم از و صد پاره •
• گر مهر خمش را نگرد می خواره • بی باده شود مست از آن نظاره •

لامعة مراد ناظم قدس سره از انا و لعل کاملان و ارواح
و اصلان است که حامل محبت ذاتیه حقیقت انها اند و مراد بختم
انا بدن جسمانی عنصری که محفوف است بهیات بشری و عارف
و جاهل و ناقص و کامل را دران یکدیگر صورت برابری پس
محجوبان بنابرین مساواة صوری قیاس حال ایشان بر خود
می کنند و بر احوال باطنی ایشان اطلاع نمی یابند بلکه بر نفی
آن اصرار می نمایند اما طالبان قابل و مریدان صاحب دل که
باستعداد وهبی و قابلیة کسبی ندیمان محفل و حریفان مجلس
این طایفه اند و به شرف شراب این شراب آثار آن بر صفحات
وجوه و فلتات السنه ایشان مشاهده میکنند و آن مشاهده در
باطن ایشان تاثیر کند و ایشان از ایشان می ربایند و بمقام
بیخودی و بی نشانی میرسانند با آنکه هنوز با حوال باطنی ایشان متحقق

نشده اند و با خلاق معنوی ایشان متخلق گشته رباعیة
ای تو که از بام تو می بارد عشق • وز نامه و پیغام تو می بارد عشق
عاشق شود آنکس که بکوئت گذرد • کوئی ز در و بام تو می بارد عشق
والحق این معنی از خواجگان ماوراء النهر و خلفاء و اصحاب ایشان
قدس الله اسرارهم و طول اعمار اخلافهم ظاهر و هویدا است
چه بجود آنکه صادقی را نظر بر جمال مبارک یکی از این عزیزان افتد
یا یک لحظه سعادت صحبت او دست دهد یا التفاتی از آن عزیز
نسبت بوی واقع شود در خاطر خود سبب جمعیتی دریابد
و در باطن خود معنی انجذابی مطالعه کند که بمدتها ریاضت
و مجاهدت میسر نتواند شد و عمده در رابطه صحبت این عزیزان
دریافت این نسبت است از هر که این نسبت دریافتند هر بار
صحبت او شتافتند و از هر که دریافتند این نشنیدند از صحبت
وی روی برتافتند و از انفاس قدسیه یکی از آن عزیزان است
این رباعی که بسبیل تیمن و تبرک آورده میشود رباعیة
با هر که نشستی و نشد جمع دلت • وز تو نرمید زحمت آب و گلت
زنهار ز صحبتش گریزان میباش • ورنه نکند روح عزیزان بحلت
الحقنا الله سبحانه و تعالی بالصالحین و وفقنا للصالحات
ولو نضحوا منها ثری قبر میت لعادت الیه الروح وانتعش الجسم
النضح پاشیدن آب از باب ضرب و ثری خاک نمناک الانتعاش بر
خاستن ضمیر نضحوا عائد بندمانست در بیت سابق الف و لام در
الروح و الجسم بدل از مضاف الیه است ای لعادت المیت روحه
وانتعش جسمه میگوید اگر پاشند ندیمان رشحه از آن باده
بر خاک نمناک گور یکی جان داده هر آینه جان مفارقت کرده
به تنش باز گردد و تن از پای افتاده اش بسبب معاودت
جان در انتعاش و اهتزاز آید رباعیة
عاشق نتواند که ز می پرهیزد • خاصه ز می که شور عشق انگیزد
یک جرعه بخاک هر که زان می ریزد • جان در تنش آید ز لحد برخیزد

لامعة حیات بر دو گونه است یکی حیات حسی حیوانی که مشترکست
میان همه حیوانات از انسان و غیره و دیگری حیات حقیقی
روحانی که مختص بخواص افراد انسانی و آن بر سه درجه است
درجه اول زنده شدنست بعلم و دانش از مردگی جهل و نادانی
قال الله تعالی او من کان میتا فاحییناه قال بعضهم ای
من کان میتا بالجهل فاحییناه بالعلم زیرا که دل بواسطه علم
حق را می داند و در طلب آن جنبش مینماید و دانش و جنبش از خواص
حیاتست چنانکه نادانی و سکون از خواص موت رباعیة
علمست حیات جاودانی علما • چشمی بگشا بچشمه سار علم آ
از چشمه که خورد خضر از و آب حیات • بود آتیناه من لدنا علما
درجه دوم زنده شدن دلست بجمعیت همت در توجه بجناب
حق سبحانه و قصد سلوک راه او از مردگی تفرقه و این جمعیت
موردی بحیات حقیقی ابدیست بلکه عین آنست چنانکه تفرقه که
توزع خاطرست بسبب تعلق نفس بمحبوبات متنوع و مشتهیات گوناگون سبب
مردگانند موتست و تعلق بمردگان عین مردگیست رباعیة
هر چیز که در جهانست جز حی جلیل • مرده ست مشو ز عشق هر مرده ذلیل
بر مردگی تو میل آنهاست دلیل • الجنس الی الجنس کما قیل یمیل
درجه سیوم زنده شدنست بوجود و یافت حضرت حق سبحانه
از مردگی فقد و نایافت بان معنی که در بقای حق سبحانه فانی شوی
و ببقای وی باقی گردی و بحیات وی زنده باشی و بدانی که هر زندگی
که نه بدوست مردگیست و هر گرمی که نه از وست افسردگی رباعیة
تا دل ز وجود خویش برکنده نه • در بند خودی خدای را بنده نه
گردم که تو جانی و جهان زنده بتست • تا زنده بجانان نشوی زنده نه
تنبیه می تواند بود که مراد ناظم قدس سره آن باشد اگر برسانند
نوری از انوار و اثری از آثار محبت ذاتی بشخصی که او را موت
جهل یا موت تفرقه یا موت فقد و نایافت دریافته باشد
هر آینه عود کند بسوی او روح علم یا روح جمعیت همت یا روح

وجود ویافت حق سبحانه و منتعش کردد جسم او بدان روح و قیام
نماید بشکر کذاری حیاتی که بسبب معاودت ان روح مر اورا
حاصل امده است بصرف کردن ان حیات در انچه حق
سبحانه و تعالی اورا برای ان عطا فرموده است **رباعیة**

شد جام جانان مجلس وصل انکیزد ◦ با در جام جرعه عشر تسار بزد
جان در بکرش دست امید اویزد ◦ تن بسته بکر بخو متش بر خیزد

ولو طرحوا فی ظل حائط کرمها ◦ علیلا و قد اشفی لفارقه السقم

طرح طرحا بیند اخت اورا از باب چهارم الفی ما بعد الزوال من
وحکی ابو عبیدة کل ما کانت علیه الشمس فزالت عنه فهو فی
وظل و ما لم یکن علیه الشمس فهو ظل حائط دیوار ست
اعتل ای مرض فهو علیل اشفی المریض علی الموت ای اشرف
السقام المرض وکذلک السقم والسقم و هما لغتان مثل حزن
وحزن میکوید اکر بیندازند در سایه دیواری که محیط است
بکدم ان باده بیماری را و حال انکه بر بستر هلاک بود افتاده
هر اینه مفارقت کند در سایه ان دیوار ضعف و رنجوری از ان بیمار

کر مست می عشق بجانان رود ◦ از دل بدنش اندوه جو بدار رود
در سایه دیوار رزی کان می ازوست ◦ بیماری مرگ از تن بیمار رود

لامعه می تواند بود که مراد بکدم حدائق ذات بهجه دلهای عارفان
و کاملان بوده باشد که شراب محبت ذاتی عصاره فواکه علوم
خلاصه ثمرات معارف انست و مراد بحائط وجود جسمانی
و صورت هیولانی ایشان باعتبار احاطه و اشتمال بر کدم
مذکور و منع اغیار از وصول بدان یعنی اکر بنشانند بجای حمایت
و سایه عنایت عارفان واصل و کاملان مکمل که عیسی وار
بیمار را به یکدم شفا دهند بلکه مرده را به یک نفس جان
بخشند بیماری را که از سقم جهالت و علت بطالت نزدیک امده باشد
که استعداد فطری او مرده شدن را یحات طیبه محبت ذاتی
باطل شود هر اینه بیمن صحبت و برکت ملازمت ان صاحب دولتان

ان سقم از وی زائل کردد و از ان علت بشفای عاجل برسد **رباعیة**

پیری که بود باده فروشی کارش ◦ ره جو بحریم بزم خلد اثارش
ور در حرمش بار نیابی باری ◦ خود را برسان بسایه دیوارش

رباعیة اخری

انان که ره عشق بمردی سپرند ◦ هر یک بشفا دمی مسیحی دکوند
انجا که بچشم لطف و رحمت نکرند ◦ بیماری صد ساله بیکدم سبرند

ولو قربوا من دنها مقعدا مشی ◦ وینطق من ذکری مذاقتها البکم

التقریب نزدیک کردانیدن مقعد اسم مفعول از اقعاد هر جای مانده
را کویند الذکر والذکری یاد کردن از باب اول الذوق و
الذواق والمذاقة چشیدن از باب اول البکم جمع ابکم و ابکم
کنک را کویند میکوید و اکر نزدیک کردانیده شود بخمخانه
ان شراب زمین بر زمین مانده بپای او برفتار اید و اکر یاد کند از
چاشنی ان باده یاب کنک زبان کرفته زبان بکفتار بکشاید **رباعیة**

ان می خواهم که سالک مانده بجای ◦ یابد ز هوای قرب او قوت پای
ور کنک کند تخیل چاشنیش ◦ کردد ز زبان بسته اش عقده کشای

لامعه می تواند بود که مراد ناظم قدس سره ان باشد که اکر نزدیک
کردانند بقلاب شوق و کمند ارادت بحریم صحبت کاملان مکمل که
خرابات عشق و شرابخانه محبت است بر جای مانده را که بدستیاری
سعی و کوشش خویش قدم از پستی هستی و تنکنای خود پرستی بیرون
نتواند نهاد هر اینه با مداد و دست بیر مکمل قوت سلوک و مکنت
رفتار یابد و کام همت بر سر دنیا و اخرت نهاده بحکم خطوتین
و قد وصلت به پیشکاه وصال و بارکاه اتصال شتابد و اکر
فریاد اید شرابی که از جام محبت در مجالس قدس کشیده و چاشنی
ان در محافل انس چشیده است فراموش کاری را که در بیان حقائق
ابکم باشد و در کشف دقائق از شکسته زبانان بسته لب کم طوطی ناطقه اش
بعوض تکلم در اید و زبان باظهار اسرار عرفان بکشاید **رباعیة**

چون مست من از خانه خمار اید ◦ کر بوی خوشش بطرف کلزار اید
هم سرو بجا مانده خرامان کردد ◦ هم سوسن بی زبان بکفتار اید

ولو عبقت فی الشرق انفاس طیبها · وفی الغرب مزکوم لعاد له الشم

عبق به الطیب بالکسر ای لذق به عبقا بالتحریک وعباقیة مثل ثمانیة می گوید اگر بوی خوش دیدان می در حدود شرق که مطلع انوار و منشاء ظهور اظهار ست و حال آنکه در جانب غرب که موطن بطون و مقام خفا و کمون است مزکومی بود از ادراک مشموم محروم هر اینه از قوت شم بهره ور شود و مشامش از استنشاق رایحه آن می معطر گردد رباعیة

می جان رمیده از عدم باز آرد · شادی دل غم زده بغم باز آرد
گر بوی دهد بشوق در جانب غرب · مزکوم بانزا قوت شم باز آرد

لامعة می تواند بود که مراد شیخ ناظم قدس سره ان باشد که اگر از مشرق ذات احدیت که مطلع اقمار و شموس ارواح و نفوس است روایح ارادت ازلی و فوایح محبت لم یزلی وزیدن گیرد و در مغرب ابدان عنصری افراد و اشخاص بشری که محل استتار ان اقمار و شموس است مزکومی بود محروم که بواسطه استیلای برودت هوای نفس و کثافت بخار طبیعت مشام ذوق و ادراکش اختلال پذیرفته باشد هر اینه سرعت سریان ان روایح و شدت نفوذ ان فوایح مشام ذوق وادراکش را گشاده گرداند باستشمام نفحات انی لاجد نفس الرحمن من قبل الیمن برساند رباعیة

باد سحری که چاک زد جیب سمن · شد نافه کشای بار بستان چمن
جان باد فدای آنکه آورد بمن · بویی که نبی شنید از خاک یمن

ولو خضبت من کاسها کف لامس · لما ضل فی لیل وفی یده نجم

الخضاب ما یختضب به وقد خضبت الشی اخضبه خضبا اللمس المس بالید وقد لمسه یلمسه بالکسر والضم میگوید اگر خضاب کرده شود از انعکاس انوار کاس ان می کف مساس کننده وی هر اینه گمراه نشود و در هیچ شب ظلمانی و حال آنکه بدستش از عکس ان کاس ستاره بود نورانی رباعیة

هر کس که نهد بدست جام می ناب · گردد کفش از عکس می ناب خضاب ·
در ظلمت شب کی کند گم ره صواب · بنهاده کف مشعله افروز شراب ·

لامعة می شاید که مراد شیخ ناظم قدس سره ان باشد که اگر خضاب کرده شود بانعکاس انوار و اقتباس اثار کاس شراب محبت ذاتیه که حقیقت محمدی و روح احمدیست چنانکه تحقیق ان در شرح بیت لها البدر کاس و هی شمس تدیرها گذشت دست ارادت مقبلی و کف کفایت صاحب دلی که بحسن اجتهاد و قوت استعداد بعوض مساس ان کاس در آمده باشد هر اینه گمراه نشود در ظلمات احتجاب بحجب ظلمانی طبیعی و حال آنکه در دست وی از ان انوار منعکسه و اثار مقتبسه نجمی باشد از افق کرامت طالع و لمعه هدایت و بالنجم یهتدون از ان لامع رباعیة

در حسن که داشت عاشق از کهنه و نو · در میکده عشق همی کرد گرو
کی در شب تیره گم کند ره که بکف · دارد ز قدح شمع هدایت پرتو

ولو جلیت سرا علی اکمه غدا · بصیرا ومن راووقها یسمع الصم

جلیت علی البنا للمفعول ای ظهرت وکشفت راق الشراب یروق روقا ای صفا وروقته انا ترویقا والراووق المصفاة میگوید اگر ظاهر کرده شود شراب مذکور ظهوری از اغیار مستور بر دیده کسی که از مادر کور زاده باشد و دل بر کوری جاوید نهاده هر اینه دیده او منور شود و از دولت بینایی بهره ور گردد و از صدای چکیدن ان می از نی بالای گوش اصم از علت صمم رهایی یابد و سعادت شنوایی دریابد ·

رباعیة قدس سر ناظمها ابیات

چون می صفت جلوه نمایی یابد · صد دیده کور روشنایی یابد
ور زانکه رسد صدای پالودن او · در گوش کر از کری رهایی یابد

لامعة می شاید که مراد شیخ ناظم قدس سره ان باشد که اگر جلوه داده شود شراب محبت ذاتی بر باطن ره بسر کور مادر زاد که از ان وقت باز که از ابای علوی و امهات سفلی زاده است دیده شهودش بر وجه حق و جمال مطلق نگشاده است هر اینه بصر بصیرت او بینا شود و بر شهود وحده در کثره توانا گردد و در مجالی حلقیه جز وجه حق نبیند و در مراتب تعینیه جز جمال مطلق مشاهده نکند و از صدای صوت صبیب اسرار شراب محبت بر راووق ریاضات

شاقه دیگا بیدات صادقه تا از کدر تعلق بماسوای حضرت ذات
صافی کردد که اصلی واصم جبلی را کوش سخن نیوش کند انکه بمعانی سمیع
باز شود و از استماع اسرار روحانی و اخبار ربانی در اهتزاز آید رباعیة

عشق کهن تو دیده و کوش نبودم • تا داد زمانی ز تو خالی نشوم
در هر چه نظر کنیم جمالت بینم • وز هر که سخن کند حدیثت شنوم

رباعیة اخری

عشق آمد و بر من در دولت بکشاد • هرکز این در بروی کس بسته مباد
هم سامعه را سکه لی یسمع زد • هم باصره را المعرلی یبصر داد

ولو ان رکبا یمموا ترب ارضها • وفی الرکب ملسوع لما ضره السم

یقال هر شتر رکب اذا کان علی بعیر خاصة والرکب اصحاب الابل
دون الدواب یمموا ای قصدوا تربها من سواه لسعته الحیة
بکزیدوی را مار از باب چهارم ضره ضرا و مضره زیان کرد
او را از باب اول والسم القاتل بضم و بفتح میکوید اکر جمع شتر
سواران قصد خاک بوسی زمینی کنند که ان شراب انجا یافت
شود و در میان ایشان مارکزیده بود زهر چشیده هر اینه آن
زهر هیچ مضرتی نتواند رسانید و چاشنی شربت هلاکش نتواند چشانید

رباعیة

باغی که بقصد می نشانی تاکش • روید کل رحمت از خس و خاشاکش
ان خاک چه خاصیت تریاکش • کر مارکزیده بکذرد بر خاکش
زانرو که چشیده زهر افات زمن • خاصیت تریاق دهد صحبتشان

لامعه می شاید که مراد شیخ ناظم قدس سره ان باشد که اکر جمعی
از دولت مندان بختیار بختیان شوق سوار قصد زیارت
خاکی نهادی کنند که زمین استعدادش مغرس تاک ان باده پاک
افتاده باشد و حال انکه در سلک نظم ان جمع افت رسیده بود
مار نفس و هواش کزیده و زهر افعی حب دنیا چشیده که با
ایشان دم موافقت زنند و قدم موافقت نهند هر اینه ان زهر
زیانش ندارد و کزندی نرساند چه صحبت ان طایفه مارکزیدکان
نفس و هوا را و زهر چشیدکان محبت دنیا را تریاق
اکبر است بلکه از تریاق اکبر نافع تر رباعیة

قومی که حقیقت قبله همتشان • تا سر داری سر مکش از خدمتشان

ولو رسم الراقی حروف اسمها • علی جبین مصاب جن ابراه الرسم

رسم علی کذا او کذا ای کتب رقاه رقیه افسون کردش از باب
دوم اصابته المصیبه رسید او را مصیبت جن الرجل جنونا
واجنه الله فهو مجنون ولا یقال مجن می کوید اکر نقش کند
تعویذ نویس افسون نکار حرفهای نام ان باده خوشکوار
بر پیشانی پری کرفته دیوانه هر اینه هوشمند کردد و فرزانه رباعیة

زان می در کش که طبع خندان کردد • تمیز و خرد هزار چندان کردد
بر جبهه دیوانه ز نامش حرفی • کر نقش کنی ز هوشمندان کردد

لامعه می تواند بود که مراد ناظم قدس سره ان باشد که اکر عارف
واصل و مرشد کامل که رقیه دان مجنونان نفس و هوا و افسون
خوان مصروعان محبت دنیاست تفاصیل سمات و علامات
شراب محبت ذاتیه را بقلم نصیحت و ارشاد بر باطن جبین ایشان
که صحیفه خیال و روزنامه امانی و امال است رقم زند هر اینه
برهانند و از غوایل ان محفوظ و مامونشان کردانند رباعیة

از علت اتی صرع و دانا
ان جنون نشان صحو

ان قوم که با عشق و ولا پیوستند • بر خود در تیز و بر ور باز بستند
در زاویه صدق و صفا بنشستند • از کشمکش حرص و هوا وارستند

رباعیة اخری

بر خویش در زرق و ریا بر بستیم • در زاویه صدق و صفا بنشستیم
جامی دو سه خوردیم ز خمخانه عشق • وز کشمکش حرص و هوا وارستیم

وفوق لواء الجیش لو رقم اسمها • لاسکر من تحت اللوا ذلک الرقم

می کوید که اکر رقم زده شود اسم و صفت و علامات و سمت آن
باده خوشکوار بر فراز علم سامی بسیار هر آینه ان رقم سایه نشینان
ان علم را مست کرداند و از ظلمت تنکنای هشیاری شان برهاند رباعیة

ان باده طلب که کر نهی بر کف شاه • یکسان غوازان ز سر نهد افسر و جاه
ور بر علم جیش نکاری نامش • در سایه ان مست شود جمله سپاه

لامعه می شاید که مراد بجیش کروه مریدان و جماعت انبوه مستفیدان
باشد و مراد بلواء جیش مرشد کامل که علم وار در علو مقام و هدایت
بر مقصد و مرام میان ان طایفه اشتهار تمام یافته است یعنی

اگر رقم زند کاتب حقیقی وربک الاکرم الذی علم بالقلم بر لوح
جهت روحانیت رشید کامل که تعلق دارد بر جهت جسمانیش
سمات و صفات شراب محبت ذاتیه را بتجلیات ذاتی اختصاصی
همراینه مست گردانند و از وحشت هستی برهانند آن رقم رکسانی
را که در تحت احاطهٔ ظل تربیت آن کامل اند و بعلاقه
ارادت و رقیقهٔ مناسبت در استفاضهٔ کمالات و استیفاء
مقامات و حالات یک روی و یکدل   رباعیة

یاری که بدیدار وی از دست شوی • آن به که بدیدن پای او پست شوی •
گر می نخوری ز جام لعلش باری • از شیوهٔ چشم مست او مست شوی •

تهذب اخلاق الندامی فیهتدی   بها الطریق العزم من لا له عزم
ویکرم من لا یعرف الجود کفه   ویحلم عند الغیظ من لا له حلم

خلق عبارت است از هیأتی راسخ در نفس که مبدا صدور افعال
حسنه باشد گردد بسهولت و تهذیب آن عبارتست از تبدیل
آن اخلاق سیئه بحسنه و عزم توجه است بجمیع قوای ظاهری
و باطنی بجانب مطلوب کرم کرما آزاد شد و هو کریم و حلم
حلما بردبار و هو حلیم هردو از باب ششم جاد علیه بماله
جودا جوانمردی کرد بروی بمال خود از باب اول میگوید
از دوام صفات می رهاند و بتهذیب اخلاق میرساند آن مدامه
و شرب آن ندیمان محفل و حریفان مجلس اهل دل را بس راه
می یابد بسوی عزم درست هر کس که از نخست مرکب ارادتش
لنگ بوده باشد و عنان عزمش سست   رباعیة

می نیک کند خوی دل آزاران را • پاکیزه کند سیرت میخواران را •
راهی بنماید بسوی عزم درست • در جستن مطلوب طلبکاران را •

و همچنین بسبب آن مدامه و شرب آن قدم در دایره کرم می نهد
ناجوانمردی که نه دست بر بذل و سخا توانا باشد و نه کف او
با بحر جود و عطا آشنا و همچنین بهمین سبب پای حلم بر جای
می فشارد آنجا که تند باد خشم حمله می آرد سبکساری که نه

بحلم

بحلم موصوف بوده باشد و نه بردباری معروف   رباعیة

مدخل که شب و روز درم اندوزد • از جود تو می جود و کرم آموزد •
وانکه نتشست ز آب می آتش خشم • کی نایرهٔ ظلم و ستم افروزد •

لامعة بدانکه تهذیب اخلاق و تحسین آن با تحسین عادت
بود بدان طریق که نفس بواسطه حسن تربیت ابرار و ملازمت
صحبت اخیار بنقوش آثار منتقش گردد و هیأت اخلاق حسنه
بواسطهٔ تکرر مشاهدهٔ آن در وی مرتسم و راسخ شود و رعونت
صفات ذمیمه و اخلاق سیئه از وی مستاصل گردد و یا بنور عقل
که میان خیر و شر تمییز کند و تحسین اخلاق مهتدی گردد و ارادت
آن در دل او پدید آید و بتکرار تصور آن و ممارست عمل موجب
هیأت چند بسته بوده و در نفس ارتسام یابد و یا بنور ایمان که
بحقیقت ایمان با خوف اعتقاد ترتب ثواب کند بر اخلاق حسنه
و تصدیق بوجود عقاب نماید بر اخلاق سیئه و بر خیر حریص گردد
و از شر متنفر شود بواسطه مواظبت بر اکتساب خیر و اجتناب
از شر ملکات حمیده در نفس حاصل شود و صفات ذمیمه زایل
گردد و یا بنور توحید که سالک بعد از آنکه تجلی ذات او را
از خود فانی گردانید و بخود باقی دل او عرش ذات شود و نفس
او مظهر صفات از بحر ذات جداول صفات و نعوت در مجاری
صفات او جریان یابد و تخلق باخلاق الهی محقق شود و ورای
این رتبهٔ دیگر نیست هر که بدین مقام رسید منزلتی یافت که
فوق آن منزلتی نیست و کمال این منزلت رسول را بود صلی
الله علیه و سلم که بخطاب وانک لعلی خلق عظیم مخاطب گشته
و بعد از و بحسب مناسبت و اندازهٔ قرب خواص امت را
نصیبی از آن کرامت شد و فرق میان این متخلق و سایر متخلقان
آنست که نصیب ایشان از حقایق اخلاق جز آثار و رسوم
نباشد و متخلق نشود الا ببعضی و متخلق موحد بجمیع حقایق اخلاق
متصف باشد و تمام اکه شیخ ناظم قدس الله سره درین ابیات

اشارت بدین مرتبه او میکند و میکوید **رباعیة**

عشق تو تا به شوق بکداخت مرا • وز جمله صفات من بپرداخت مرا •
پس خلعتی از صفات خود ساخت مرا • زان خلعت دلنواز بنواخت مرا •

ولو نال فی قدم القوم لثم فدامها • لاکسبه معنی شمائلها اللثم

نال خیرا انباله نیلا ای اصاب واصله نیل ینیل مثل تعب یتعب ورجل قدم ای غبی ثقیل والفدام ما یوضع فی فم الابریق لتصفی به ما فیه والفدام بالفتح والتشدید مثله واللثم القبله وقد لثمت فاها بالکسر اذا قبلتها وربما جاء بالفتح والشمال الخلق والجمع الشمائل کذا فی الصحاح القدم فاعل نال واللثم مفعوله ویجوز بالعکس ایضا واکسب یقتضی مفعولین فاو لها ضمیر القدم وثانیهما معنی شمائلها میکوید اکر برسد شخصی که میان قوم خویش ببلادت ونادانی وغباوت وکران جانی اشتهار یافته باشد ببوسیدن انچه در دهان ابریق می وکلوی صراحی تعبیه کنند تا می را بدان بکذرانند وصافی را از ان ذرد جدا کردانند مر اینه حاصل کردانند ان بوسیدن مر ان شخص را اخلاق حمیده واوصاف پسندیده که مقتضای شرب ان می وثمره مداومت بر وی است چون جود وسخا وحلم وحیا وغیرها •• **رباعیة**

ان ساده که ساحت طالع مقبل او • خاک در میخانه ما منزل او •
خشت لب خم را باد ب زد بوسه • سترد لخم بخت فرو بردل او •

ومی شاید که مراد بقدم القوم مریدی باشد که در استعداد فطرت وی معرفت وقابلیت محبت بود وبنا بدین استعداد وقابلیت بقوم انتساب یابد اما هنوز ان معرفت ومحبت از قوت بفعل نرسیده واز بطون بظهور نینجامیده وبدین سبب بجهل وبلادت موسوم کردد ومراد بفدام کاملی باشد که دهان بر سر خم محبت وسر پوش سر معرفت وعشق میکند وبدان انچه لایق استعداد او نیست ولایق را بوی میرساند واز نالایق نکاه میدارد پس حاصل معنی ان شود که اکر برسد مستعدی که هنوز اسرار محبت

وانوار معرفت در وی بظهور نه پیوسته باشد بپای بوس عارف کاملی وتجلی واصلی مر اینه حاصل شود مر او را بیمن خدمت وبرکت صحبت ان کامل هر چه در استعداد او بوده باشد از اسرار محبت وانوار معرفت **رباعیة**

ای دل از غافلان وبی باکان کوی • واکنون زره ورسم هوسناکان خوی •
خواهی که ز الایش خود پاک شوی • زنهار رقباب از قدم پاکان •

**یقولون لی صفها وانت بوصفها • خبیر اجل عندی باوصافها
صفا ولا ما ولطف ولا هوی • ونور ولا نار وروح ولا جسم**

اجل یعنی نعم است بعنی اری ولا فی قوله ولا ما واخواته هی المشابهة للیس وخبرها محذوف ای المدامه صفا ولیس هناک ماء فلا یکون ذلک الصفا صفا الما وهی لطف ولیس هناک هوا فلا یکون ذلک اللطف لطف الهواء وکذلک هی نور ولیس هناک نار فلا یکون ذلک النور نور النار وهی روح ولیس هناک جسم فلا یکون روحا متعلقا بالجسم والهوا بالمد قصر لضرورة الشعر میکوید می کویند طالبان مستعد ومریدان مسترشد که ازین مدامه در ابیات کذشته شرح خواصش کفتی ربا ملامس فصاحت کو سر اوصافش سفتی وصفی چند باز کوی که اتش عطش ما را بنشاند وفهم ما را بر حد ادراکش برساند وحال انکه تو بکما هی اوصاف او دانایی وبه بیان ان کما ینبغی توانا می کویم اری من که بر میخانه عشق وولا ومیر خرابات فقر وفنا ام بخواص ان می شناسا وباوصاف ان دانا یم جز کفت وکوی ان می پیشه ندارم وبجز شرح وبسط وی اندیشه نه **رباعیة**

کوشم همه تن چون سخنی می شنوم • حرفی که نه وصف می بود کی شنوم •
اوصاف می صاف نکو میدانم • او وی کویم مدام واز وی شنوم •

صفت ان می انست که همه صفاست اما نه چون صفای اب که بغباری کدورت کیرد وهمه لطافتست لیکن نه چون لطافت هوا که به بخاری کثافت پذیرد وهمچنین همه نورست نه چون نور اتش

که با ظلمت دخانش آمیزشی باشد و همه جا نیست نه چون
جان متعلقان با بدان که با جسمش آویزش افتد رباعیة
یا لطف هواست می ولیکن نه هواست • آتش نتوان گفت ولی جمله صفاست •
باشد همه روشنی ولی آتش نیست • روحست ولی ز ظلمت جسم جداست •
لامعة معرفت حقایق مجرده بسیطه باعتبار تجرد و بساطت
متعذرست زیرا که ادراک ما حقایق اشیا را نه باعتبار حقایق
مجرده بسیطه ماست فقط و نه باعتبار وجود فحسب بلکه باعتبار
اتصاف حقایق ماست بوجود و توابع وجود چون حیات
و علم باعتبار ارتفاع موانع حایله میان مدرک و مدرک است
پس آن معرفت بی کثرتی از جانب مدرک متحقق نتواند شد
و من القواعد المقررة عندهم ان الواحد و البسیط لا یدرک
الا الواحد و البسیط پس دانسته نمی شود از هیچ شی مگر
صفات و عوارض وی لیکن لا من حیث حقایقها المجردة بل
من حیث انها صفات و عوارض لذلک الشی و لهذا شیخ
ناظم قدس سره در حکایت سوال مریدان و مستفیدان میگوید
وانت بوصفها خبیر و نمی گوید انت بها خبیر و چون تعذر این
معرفت و ادراک این نسبت بمریدیست مستفید که هنوز حکم
نسب کونیه و صفات تقییدیه از وی مرتفع نشده اما نسبت
بعارفی که این نسبت از وی مرتفع شده باشد و در قرب
نوافل بمقام کنت سمعه و بصره یا در قرب فرایض بمقام ان
الله قال علی لسان عبده سمع الله لمن حمده متحقق گشته متعذر
نیست الخ در حکایت جواب مرشد واصل و محقق کامل بر
لسان شیخ ناظم قدس سره گذشته است که احل عندی باوصافها
علم نباید ملاحظه مطابقه جواب مر سوال را بوده باشد
و الا آنجا که حق سبحانه آلت ادراک بنده باشد در قرب
نوافل یا بعکس در قرب فرایض ادراک حقایق مجرده بسیطه
مطلقا ممنوع نیست بلکه متعلق مشیت رباعیة

• ای کرده بخود اضافت علم و عمل • علم و عملت بود همه نقص و خلل •
• چون حق شود آننده بود یا تو بحق • هر نکته مشکل که بود گردد حل •
و در قول شیخ ناظم قدس سره که اجل عندی باوصافها ه
اشارتست بآنکه مرشد کامل را که از قید هوا و نفس جسـ
و از حبالهٔ عجب و ریا باز رسته می شاید بلکه می باید که بحکم و
اما بنعمة ربک فحدث با طالبان مستعد و مریدان مسترشد
از برای تاکید رابطه ارادت که واسطه سر دولت و سعادت است
فضل و کمال خود را عرضه کند و حسن و جمال خود را جلوه نماید
بلکه او خود میداند که آن فی الحقیقة کمال و جمال حضرت
ذو الجلال و الافضال است که بمرات وجود او تافته است
و حقیقت خود را بآن متصف یافته پس عد آن کمال و عرض
آن جمال بحقیقت عد کمال و عرض جمال حضرت حق باشد
سبحانه ما اعلی شانه و ما اجلی برهانه رباعیة
• گاهی که فتد بجانب خود نظرم • تا ظن نبری که من ز خود ...
• در طلعت خود جمال حق می نگرم • و ز نسخهٔ خود کمال حق می نگـ...
محاسن یهدی الواصفین لوصفها فیحسن فیها منهم النثر و
یهداه الطریق و هداة له و هداة الیه کلها بمعنی واحد یعنی نمود
و بر اراه و الضمیر فی لوصفها فیها للمدامة و جعله بعض الشارحین
للمحاسن و الاول احسن و محاسن مبتدا خبره محذوف ای لها
محاسن میگوید مر آن مدامه راست صفات زیبـ
و خواص فریبنده که باعث میشوند و راه می نمایند و اصـ
عارف و مادحان واقف را بوصف کمال او گفتن و گو...
او سفتن پس در شان آن مدامه از آن واصفان بوا...
آن صفات لطیفه و معانی شریفه خوب می آید کلمات ...
و بیمت ان من البیان لسحرا ارتسام می یابد و مستحسن می نماید سخن
و در سلک ان من الشعر لحکمة انتظام میگیرد رباعیة
• چون می ز صفات حسن خود پرده کشود • و صافان ز اوصاف...

لیس که بوصف وی زبان بگشاید • حسن سخن خویش بان افزاید •
صف همه چیزی بسخن آرایند • ور نظر که وصف وی سخن آراید •
ب من لم یدرها عند ذکرها • کمشتاق نعم کلما ذکرت نعم
رب من الفرح ومن الحزن طربا وهو طرب وطروب بسیار شادی
ز شادی وازاندوه از باب سمع وفی الصحاح الطرب خفة
صیب الانسان لشدة حزن او سرور وایضا فی الصحاح
عم بضم النون اسم امراة قوله ویطرب البیت اما عطف
لی البیت السابق عطف قصة علی قصة کالبیت الثانی
عنی قوله وقالوا شربت الاثم البیت والضمیر ان للمدامة
وعلی جملة یحسن فیها او علی جملة تهدی الواصفین وعلی
تقدیرین فالضمیر ان اما للمدامة وح لا بد من تقدیر ضمیر
بد الی المحاسن للربط ای عند ذکرها بها ای بتلک المحاسن
اما للمحاسن ولا حاجة ح الی تقدیر الضمیر میگوید
بکیار میشود • وبیقرار میگردد • کسی که ان می را ندیده است
چاشنی ادراک حقیقتش نچشیده • نزدیک راندن نام وی
زبان • یا شنیدن آن از زبان دیگران • چنانکه عاشق
شتاق • در زاویه بعد وفراق از یاد معشوق خود در اهتزاز
ید • وجد وطرب وی ازان می افزاید • رباعیة
غم از ذکر می اباد شود • وز بند بلا و محنت ازاد شود •
نداندش کسی چون شنود • نامش ز سماع نام او شاد شود •
قد می شاید که مراد شیخ ناظم قدس سره ان بوده باشد
دن طینت ادمی را در بدایت فطرت باب محبت سرشته اند
زمین استعداد وقابلیت او تخم عشق ومودت کشته
بلسان عبارت یا زبان اشارت سری از اسرار محبت
ی از رموز عشق ومودت بشنود مراینه بان
ملی ومعنی جبلی متذکر شود اگرچه عمرها بواسطه
ات صوری ومعنوی ازان سر غافل بوده باشد

بواسطه

۲۰۳ وبواسطه دینی ودنیوی ازان معنی غافل • رباعیة
• هرکه که ازان حسن برون زاندازه • در شهر وجود من فتد اوازه
• صد درد قدیم در دلم نو گردد • صد داغ کهن بر جگرم تازه
وقالوا شربت الاثم کلا وانما • شربت التی فی ترکها عندی
الاثم الذنب وقد تسمی الخمر قال الشاعر • شربت الاثم حتی ضل عقلی
• کذاک الاثم یذهب بالعقول • میگوید کفتند قاصران
از فهم معانی در ضمن صورت • وعاجزان از ادراک حقایق در
لباس مجاز • که مراد بان مدامه که در صدر قصیده بشرب ان
اقرار کردی • و در سایر ابیات از خواص واثاران اخبار نمودی •
خمر است که در لغت ازان باثم تعبیر نمایند • و در شریعت شارب
انرا باثم تعبیر کنند • یعنی شراب صوری وخمر انگوری که
شرب ان نتیجه ضلال است • وشارب ان مستحق عذاب ونکال •
پس دفع ومنع ان جمع میکند که کلا وحاشا که من هرگز
ازان می اشامم • یا با شراب ان ارامم • من شراب از جام محبت
نوشیده ام • و در مداومت شرب ان کوشیده • ترک این
شراب نزدیک من گناه است • وتارک شرب ان دور از ثواب
• جز درد ره عشق رنج بودن گناست • چون شارع میخانه سب
• گفتی گنه است باده خوردن حاشا • در مذهب ما باده نخوردن
هنیئا لاهل الدیر کم سکروا بها • وما شربوا منها ولکنهم هموا
هنؤ الطعام یهنؤ هنا وهناة وهو هنیء گوارنده شد طعام
از باب ششم • والدیر معبد النصاری و در مصطلحات صوفیه
انرا عبارت از عالم انسانی داشته اند • همت بالشی اهم هما اذا
اردته • قوله هنیئا صفة مصدر محذوف ای یشرب اهل الدیر
شربا هنیئا لهم میگوید خوش گوار باد باده محبت ذاتیه
متوطنان متوسط الحال دیر عالم انسانی را که بشرب ان
باده از پس پردهای افعالی وصفاتی • بسیار مستی نموده اند •
واندکی از ثقل بار وجود هستی اسوده • وحال انکه هنوز

جون منتهیان از صرف ان باده جرعه نخورده و لکن قصد
و اندیشه ان کرده اند • رباعیة
زان که بپای خم می مست [illegible] • نابرده بباده دست از دست شدند •
یک جرعه نخوردند و لکن [illegible] • اندیشه می بر دلشان مست شدند •
تغنی منها نشوة تبل نشأتی • معی ابدا تبقی وان بلی العظم
النشوة بالفتح السکر و زعم بعضهم انه سمع فیه نشوة بالکسر نشا
الغلام نشا و نشاة بالمد کودک از باب جهارم بلی بلی و بلاء
کهنه شد از باب سوم میکوید نزدیک منست ازان می مستی
بی هستی من مقدم و نشوه بیش از نشاة من در این عالم و با من
جاودان ان مستی بپاید اکرجه استخوانهای من که قوام تن
و استحکام بدن بدانست بفرساید • رباعیة
بی زوجود من نشان نابوده • عشق تو شراب بیخودی پیموده •
ان می با شم زبود خویش اسوده • کر خود شود استخوان من فرسوده •
علیک بها صرفا وان شئت مزجها • فعدلک عن ظلم الحبیب هو الظلم
شراب صرف ای بحت غیر ممزوج مزج الشراب مزجا بیامیخت شراب
از باب اول العدل مهنا بمعنی العدول عدل عن الطریق عدولا
بکشت از راه از باب دوم الظلم بالفتح ماء الاسنان و بریقها
ظلمه ظلما و ظلما ستم کرد بروی از باب دوم میکوید بر تو باد
که دران کوشی که ان می را صرف نوشی و اکر صرف نتوانی و خواهی که
ممزوج کردانی بارشحه زلالی که از لب و دندان معشوق ملکی ممزوج
ساز و بعدول ازان خود را در ظلمات ظلم و ستم مینداز • رباعیة
جام می ناب کرجه ای باده کسار • تمخست بلنجی از کف انرا مکذار •
ور تاب می تلخ نداری ان به • کش چاشنیٔ دهی ز نوشین لب یار •
لامعه می شاید که مراد شیخ ناظم قدس سره ان باشد که بر تو باد ای
محب عاشق و مرید صادق که دوست کیری و بدوستی بیدیری
حضرت ذات رفیع الدرجات را بی ملاحظه صفات جمال یا جلال
و مطالعه صدور اثار و افعال جه محبتی که نه از محض ذات

انگیخ

انکیخته شود و بثواب اعواض و اغراض امیخته کردد •
متعلق ان فی الحقیقه نه ذات بود بلکه امری باشد از متعلقات
ذات و کدام غبن ازین فاحش تر و خسارت ازین موحش تر
که محبوب اصلی و مطلوب حقیقی را بکذاری و روی ارادت
در محبوبان طفیلی و مطلوبان مجازی اری • رباعیة
تا چند ای دل ملاح هجران سازی • خود را ز هم وصل دور اندا[زی]
معشوقه نقاب کرده باز از رخ خویش • تو ابی و عشق با نقابش با[زی]
و اکر چنانچه استعداد تو بظهور محبت ذاتی وافی نباشد و مشرب
عذب تو از کدر تعلق بما ورای ذات صافی نه باری از محبت
اسما و صفات که من وجهی عین ذاتست عدول مکن و باطن
خود را بشایبه تعلق با فعال و اثار معلول مکردان • رباعیة
ان مه که وفا و مهر سرمایه اوست • اوج فلک حسن کمین پایه اوست
خورشید رخش نکر و کر نتوانی • ان زلف سیه نکر که همسا[یه اوست]
ودونکها فی الحان واستجلابها • علی نغم الالحان فهی بها تغنم
دونکها بمعنی خذها الاستجلا طلب الظهور و الجلا النغم جمع نغمة
وهی صوت لابث زمانا و اللحن ما ترکب من النغم فمعنی قوله علی
نغم الالحان علی نغم یترکب منها الالحان غنم المال غنما غنیمت کرفت
مال را از باب سوم و الغنم مهنا بمعنی الغنیمة و اول الضمیرین
المجرورین للحان و الثانی للالحان و ما عدا هما للمدامة میکوید
ان می را بستان در میخانه مستان و می پرستان و طالب جلوه او
باش بدان میخانه در جلوه کاه جام و پیمانه بر نغمات خوش و لحنهای
دلکش که شرب ان می با طیب الحان و حسن نغم مرغوبست و مغتنم رباعیة
مردانه نشین بکوشه میخانه • بین جلوه می ز ساغر و پیمانه •
می خور که غنیمتست ای فرزانه • با نغمه می ترانه مستانه •
لامعه و می شاید که مراد شیخ ناظم قدس سره بخانه مجلس کاملان مکمل
و صحبت عارفان صاحب دل باشد که شراب عشق انجا نوشند
و باده محبت انجا فروشند نغم و الحان سرجه سماع ان شیخ ذوقی شود

با هیچ شوقی گردد از انفاس شریفه ارباب کمال و اشارات
لطیفه اصحاب مواجید و احوال و ابیات بینات قرآنی و کلمات
بابرکات منزل آسمانی و اذکار غفلت زدای و اشعار ذوق
فزای و نغمهای درد آمیز و ترانهای شوق انگیز و مقصود
ازین بیت تنبیه باشد بر آنکه ترتیب صفت محبت و پرورش
معنی ارادت جز در صحبت این طایفه میسر نیست و دولت
حصول و سعادت وصول بآن از مشاهده حال و استماع
مقال این گروه طریقی دیگر نیست پس هر طالب صادق و
...ناجان دارد امن صحبت این جماعت را نگذارد و دولت
خدمت و ملازمت این قوم را غنیمت شمارد **رباعیة**

...نکه به پندار و گمان درگروی • آن به که بکیش عشق بازان گروی •
...عشق شوی از حدیثشان بشنوی • عاشق چه بود بلکه همه عشق شوی •

سکنت والهم یوما بموضع • کذلک لم یسکن مع النغم الغم

سکن سکونا آرام گرفت و سکن الدار سکونا و سکنی و سکنا بنشست
اندر خانه هر دو از باب اول الهم الحزن والجمع هموم وقوله والهم مرفوع
عطفا علی الضمیر المستکن فی سکنت او منصوب علی انه مفعول معه
میگوید ای غش می نوش و نغمات دلکش می موش که نه می
هرگز یک زمان در یک مکان با هموم و احزان آرام یافت و نه غم
...یلدم با طیب الحان و نغم یکجا مقام گرفت **رباعیة**

خواهی ز فلک نه غصه بینی و نه غم • در میکده می نوش بالحان نغم •
...ور قدح غصه دوران یکجا • همچون نغم و غم نشود جمع بهم •

لامعة هرگز اغمی رسد یا اندوهی از فوات مطلوبی تواند یا اصابت
اندوهی ولا شک محب ذات را همه صفات متقابله محبوب و افعال
و آثار منبثه مترتبه بر آن مطلوبست و مرغوب و اسائت او عین
احسانست و اذلال او با اعزاز یکسان جز مراد محبوب او را مرادی
دیگر نیست و امری که بخلاف مراد محبوب او متصور نی هرچه
در حیز وجود آید با مراد او موافق باشد و هرچه بکنم عدم گراید

با مقصود او مطابق افتد انجا نه فوات مطلوب صورت بندد و نه
اصابت مکروه پس غم پیرامن خاطر او نتواند گشت و نه اندوه **رباعیة**

ای زادی راه عشق زاد است مرا • بیدادی تیغ هجر داد است مرا •
تا دل بارادت تو شاد است مرا • اشیا همه بر طبق مراد است مرا •

اخری

آن نیست که من عیش جهان میخواهم • یا دولت عمر جاودان میخواهم •
اندیشه خواستها ز دل کردم پاک • چیزی که دل تو خواهد آن میخواهم •

اخری

نی وهم و خیال باشد آنجا که منم • نی رنج و ملال باشد آنجا که منم •
کار دو جهان بوفق دلخواه منست • غم را چه مجال باشد آنجا که منم •

وفی سکرة منها ولو عمر ساعة • تری الدهر عبدا طایعا ولکا

السکرة من السکر عمر الرجل بالکسر یعمر عمرا ای عاش زمانا طویلا
از باب سمع والمراد منها بعمر ساعة مدتها طاعة وطاع له یطوع
و یطاع طوعا و طواعیة گردن دادش از باب اول و چهارم حکم
بین القوم حکما و حکومة و هو حاکم و حکم حکم کرد میان مردمان
از باب اول میگوید در یک مستی از آن باده خوشگوار و اگرچه
بمقدار ساعتی باشد از روزگار بینی روزگار را بنده فرمان بردار
و خود را خداوند فرمان گذار **رباعیة**

خوش آنکه می اگر کنی زنده خویش • یا جمع کنی وقت پراکنده خویش •
چون مست شوی ز نشئه هستی برهی • یابی همه روزگار را بنده خویش •

لامعة چون سالک در مقام فناء فی الله والبقاء به بواسطه
استیلای مستی شراب محبت از بار هستی و ادبار خودپرستی
خود خلاص یافته باشد و بشرف خلعت بقای حقیقی که
من قتله محبتی فانا دیته اختصاص گرفته تصرفات حضرت
حق را سبحانه و تعالی همه مضاف بخود بیند و همه موجودات را
مطیع تصرفات خود یابد زیرا که تصرفات مسوق هست الاعنی
تصرف حضرت حق سبحانه و همه موجودات را شامل **رباعیة**

معشوقه ز روی خویشتن پرده کشید • در هستی او هستی من وا پرسید •
چون من همه او شدم دلم از من دید • هر فعل و تصرف که از و گشت پدید •

لا عیش فی الدنیا لمن عاش صاحیا ومن لم یمت سکرا بها فاته الحزم

عاش عیشا وعیشة ومعاشا ومعیشة بزیست از باب دوم
صحا من السکر ومن العشق صحوا هشیار شد از مستی واز عشق
از باب اول مات یموت ویمات موتا ومماتا ومیتة بمرد از باب
اول وسوم فاتنی فلان بشد از دست من فلان وفات الوقت
بگذشت وقت از باب اول حزم حزما استوار کاری کرد از باب
دوم قوله صاحیا نصب علی الحال من فاعل عاش وقوله
سکرا بها نصب علی انه مفعول له لقوله لم یمت میگوید
چون سرمایهٔ هر غشی تصرف در موجودات است وتسلط بر کائنات
وان معنی ضابطه دانستی منحصر در مستی ومقتصر بر می پرستی
پس هر که هشیاری گزید واز ان شراب جرعه نچشید از عیش
دنیی بهره ندید وهر که بدان می دست نبرد واز ان می مست
نشد طریق عقل وخرد است نرفت وسبیل حزم وکیاست نسپرد **رباعیة**
ان کو ز شراب عشق هشیار نشست • جام طربش ز سنگ ادبار شکست •
وانکس که ازین شراب سرمست نشد • در عشق طریق حزم را کار نبست •
لامعة هر ذوق وحضور وابتهاج وسرور که نتیجهٔ حصول مرادات
دنیوی ووصول بسعادات اخروی باشد یا ثمرهٔ تحقق بمعارف
روحانی وکمالاتی انسانی در جنب استهلاک در عین جمع واستغراق
در لجهٔ فنا که بر محبت ذاتی ومناسبت اصلی مترتب میشود
مستحق خواهد بود ومستنکر خواهد نمود پس محروم زده که این
دولتش دست ندهد واین سعادتش روی ننماید از حقیقت زندگانی
چه بهره وشادمانی چه تمتع تواند یافت **رباعیة**
دور از در تو گدا عیش سلطانست • هر عیش که می کنند بی تو تاوانست •
ای انکه گدایان درت سود برند • سرمایهٔ خسروان همه خسرانست •

على نفسه فليبك من ضاع عمره وليس له منها نصيب ولا سهم

بکی بکاء وبکی بالمد والقصر بگریست ضاع الشی ضیعة وضیاعا ضایع
شد چیزی بمرد واز باب دوم السهم النصیب والنصیب الحظ من

الشی وقوله لیس له الی اوه اما حال من فاعل احد الفعلین
او عطف علی جملهٔ ضاع میگوید بر خود بباید گریست
وماتم خود بباید داشت انرا که نقد حیات وسرمایهٔ اوقات
خود ضایع گذاشت وانرا وسیله می پرستی وواسطهٔ مخمودی
ومستی نشناخت وتحصیل جرعه وتکمیل بهره از ان نپرداخت **رباعیة**
سرمایهٔ عمر بهره می خواهد مرد • بی می خوردن عمر بود مایه درد •
هر کس که زمی بعمر خود بهره نخورد • گو خون بگری که عمر خود ضایع کرد •
لامعة مقصود از افرینش عالم وجود بنی ادم است ومطلوب
از وجود بنی ادم معرفت ومحبت حق تقدس وتعظم که دولت ابد
بدان منوط است وسعادت سرمدی بدان مربوط واغلب اسباب
اکتساب معرفت ومحبت نقد حیات وسرمایهٔ اوقات وساعات است
که چون طالب لبیب انرا بر مواظبت بر وظایف طاعات ومداومت
بر مراسم عبادات مع التوجه التام واخلاص النیة علی الدوام
وتفریغ القلب بالکلیة عن الاغراض الذاتیة الدنیویة بل عن
جمیع تعلقات الکونیة مصروف کرداند سابقهٔ عنایت باستقبال
او اید وسبل هدایت بروی بگشاید دل او مهبط انوار معرفت
شود وجان او مخزن اسرار محبت گردد وخلعتهای دولت
ابدی در وی پوشانند ونثارهای سعادت سرمدی بر وی افشانند
خاتمت احوال وی از غرامت مصون مانند وعاقبت افعال
واعمال وی از حسرت وندامت مامون گردد واگر عیاذا بالله
بر خلاف این ناگاه ابلهی بلکه اکمهی که دیدهٔ بصیرتش بکحل
هدایت مکحل نشده باشد وظلمت جهالتش بنور درایت مبدل
نگشته همه لذات را در تمتعات حسی منحصر دارد وهمه راحات
را بر شهوات بهیمی مقتصر شمارد ایام حیات را سرمایهٔ استیفای
مناهی داند وحاصل اوقات را بهیرانه استقصای ملاعب
وملاهی گرداند واو از نفحات ریاض لطف وجمال
بهره نادیده واز رشحات اقداح قدب ووصال جرعهٔ

برلب نو... حسرت ... بر سینه داغ خسران
ر دیده ا... چومان راه عدم بر گرفته با زبانی اذکار رفته زبان حالش
این تر... غازد و این ترانه پردازد   رباعیة
وس که ... کار از دست برفت   اسباب وصال یار از دست برفت
عرض یکی دولت پاینده   صد دولت پایدار از دست برفت
رباعیة اخری
از جام ا... زهر چشیدیم دریغ   در کاخ امل رخت کشیدیم دریغ
با حستانی بپریدیم امید   در دولت باقی نرسیدیم دریغ
جای ... دارد که خاکیان از حرمان ان غمدیده ناله حسرت
با فلک رسانند و افلاکیان از خذلان ان حاتم رسیده سرشک
نبوه و محنت بر خاک افشانند   رباعیة
کنز فرقت تو جان فرساید   وز نوک مژه خون جگر پالاید
وه ز درد او بنالد زیبد   ور سنگ ز حال او بگرید شاید
رباعیة اخری
ز ده کز طالع وارون گرید   وز فرقت ان دلبر موزون گرید
ه کر اندوه دل خود گوید   هر چشمه ز چشم پر و خون گرید

خاتمة فی المناجات

الهی هرچه در دل ما گذشت یا بر زبان ما گذشت اگر در حساب
صدق و صوابست نتیجه انعام و ثمره کشف و الهام تست
ما را ادای شکر ان فرصت ده و اگر از عداد کذب و فساد است
از قصور و نقصان ما بلت ما ست ما را بجنس تجاوز و عفران منت نه
فعلی که درست موجب شکر و ثناست   کاری که نه راست مایه جرم و خطاست
جز خیر و کمال نیست انجا که تویی   فی الجمله شری که هست از جانب ماست
ظ ما را از تقیید بما سوای خود مطلق ساز و اوقات ما را
مستغراق در شهود کبریایی خود مستغرق گردان انجا که هر کسی
راهی بمقصودی برد و طریق بهبودی سپرد قبله مقصود ما
شو و غایت بهبود ما تو باش   رباعیة
ندکیم بندگی تست هوس   بر زنده دلان بی تو حرامست نفس
از تو مقصود دل خود همه کس   جامی از تو همین ترا خواهد و بس

١٩٦
٨٤٣

٣٣